

ОБЩИНА КРИЧИМ

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ

2021 – 2028 ГОДИНА

*Приета с Решение №, взето с протокол № на Общински съвет при
община Кричим*

СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРОГРАМАТА

Списък на използваните съкращения

Списък на използваните таблици

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Обхват на Програмата
2. Принципи на ПООС
3. Цели на Програмата
4. Методология

II. НОРМАТИВНА УРЕДБА

1. Анализ на международно и национално екологично законодателство
2. Хармонизация на националното законодателство в областта на околната среда с това на Европейския съюз.
3. Мерки за осъществяване на политиките в областта на околната среда.

III. АНАЛИЗ НА СРЕДАТА

1. Природо-географски фактори
 - 1.1. Географска характеристика, местоположение и граници
 - 1.2. Административно – териториална характеристика
2. Социално-икономически фактори
 - 2.1. Икономически показатели
 - 2.2. Туризм
3. Анализ по компоненти на околната среда
 - 3.1. Атмосферен въздух
 - 3.2. Води
 - 3.2.1. Повърхностни водни тела
 - 3.2.2. Подземни водни тела
 - 3.2.3. Водоснабдяване на населеното място
 - 3.3. Почви
 - 3.4. Подземни природни богатства
 - 3.5. Климат
 - 3.6. Отпадъци
 - 3.7. Зелена система и биоразнообразие
 - 3.7.1. Зелена система

- 3.7.2. Биоразнообразие
- 3.7.3. Защитени територии.
- 3.7.4. Защитени зони.
- 3.7.5. Горска растителност
- 3.8. Шум
- 3.9. Здравно-хигиенни аспекти на околната среда
- 4. Управленски и финансови фактори
 - 4.1. Управление на дейностите по опазване на околната среда
 - 4.2. Финансиране на дейностите по опазване на околната среда
 - 4.2.1. Приходи от местни дейности
 - 4.2.2. Приходи от външни източници
- 5. Демографско състояние
 - 5.1. Население
 - 5.2. Безработица и заетост
 - 5.3. Здравен статус на населението
- 6. Състояние на инфраструктурата в община Кричим
 - 6.1. Енергийна инфраструктура
 - 6.2. Газификация
 - 6.3. Водоснабдителна и канализационна инфраструктура
 - 6.4. Транспортна инфраструктура и комуникации
- 7. Информационна обезпеченост на въпросите свързани с околната среда

IV. АНАЛИЗ НА СИЛНИТЕ И СЛАБИТЕ СТРАНИ, ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И ЗАПЛАХИТЕ ПО ОТНОШЕНИЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ И ФАКТОРИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА (SWOT анализ).

V. ВИЗИЯ ЗА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ

VI. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ

VII. ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ПЕРИОДА 2021 – 2028 ГОДИНА

VIII. ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОГРАМАТА

IX. МОНИТОРИНГ И КОНТРОЛ

X. ПРИЛОЖЕНИЯ

Х.1. ПРИЛОЖЕНИЕ № 1 - РАЗДЕЛ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ

**Х.2. ПРИЛОЖЕНИЕ № 2 - ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ, УСТОЙЧИВО
ПОЛЗВАНЕ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ПОЧВИТЕ НА ОБЩИНА КРИЧИМ ЗА
ПЕРИОДА 2021-2028 година**

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

АИС	Автоматична измервателна станция
БО	Битови отпадъци
ВиК	Водоснабдяване и канализация
ГПСОВ	Градска пречиствателна станция за отпадъчни води
ДФЗ	Държавен фонд „Земеделие“
ЕО	Екологична оценка
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗЗ	Защитена зона
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗЛР	Закон за лечебните растения
ЗМ	Защитена местност
ЗМДТ	Закон за местните данъци и такси
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗТ	Защитена територия
ЗУО	Закон за управление на отпадъците
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
ИУЕЕО	Излязло от употреба електрическо и електронно оборудване
ИУМПС	Излезли от употреба моторни превозни средства
ИУТ	Излезли от употреба гуми
КАВ	Качество на атмосферния въздух
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРО	Масово разпространени отпадъци
НАСЕМ	Национална автоматизирана система за екологичен мониторинг
НЕМ	Национална екологична мрежа
НДЕФ	Национален доверителен еко фонд
НПРБ	Национална програма за развитие: България 2020
НПУДО	Национална програма за управление на дейностите по отпадъците 2009-2013 г.
НПУО	Национален план за управление на отпадъците 2014-2020 г.
НППОУ	Национална програма за предотвратяване образуването на отпадъци
НСИ	Национален статистически институт
НСМОС	Национална система за мониторинг на околната среда
НСОБС	Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие
НСОС	Национална стратегия за околна среда 2009-2018 г.
НУАБА	Негодни за употреба автомобилни батерии и акумулатори
ИАОС	Изпълнителна агенция по околна среда
ИЕО	Индивидуални емисионни ограничения

ИУЕЕО	Излязло от употреба електрическо и
ИУМПС	електронно оборудване
ОБ	Излязло от употреба моторно превозно
ОГТ	средство
ООп	Общински бюджет
ОПОС	Общинска горска територия
ОСР	Организация по оползотворяване
ОУП	Оперативна програма „Околна среда“ 2014-
ПВТ	2020 г.
ПДК	Отпадъците от строителство и разрушаване
ПИП	Общ устройствен план
ПО	Подземно водно тяло
ПОС	Пределно допустима концентрация
ПРСР	Прединвестиционни проучвания
ПСОВ	Предотвратяването на отпадъците
ПУДООС	Програма „Околна среда“ 2021-2027 г.
ПУО	Програма за развитие на селските райони
ПУП	Пречиствателна станция за отпадъчни води
ПУРБ	Предприятие за управление на дейностите
РДВР	по опазване на околната среда
РДО	Програма за управление на отпадъците
РЗИ	Подробен устройствен план
РИОСВ	План за управление на речни басейни
РОП	Регионална дирекция на вътрешните работи
РСУО	Рамкова директива за отпадъците
СО	Регионална здравна инспекция
СООРС	Регионална инспекция по околна среда и
ТБО	води
ТСБ	Разширена отговорност на производителя
УОЗ	Регионално сдружение за управление на
ФЕС	отпадъците
ФПЧ	Строителен отпадък
	Строителни отпадъци и отпадъци от
	разрушаване на сгради
	Такса „битови отпадъци“ / Твърди битови
	отпадъци
	Териториално статистическо бюро
	Устойчиви органични замърсители
	Фондове на Европейския съюз
	Фини прахови частици

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Програма за опазване на околната среда се разработва на основание чл. 79 от ЗООС като основен документ за осъществяване на политиката в тази област на местно ниво.

Законът за опазване на околната среда има за цел да създаде базата, общите принципи и правила на едно съвременно законодателство за опазване и подобряване на качеството на отделните компоненти на околната среда и управлението и контрола на факторите, които я увреждат. В този смисъл той има значение на рамков, общ закон за останалите специални закони в областта на околната среда. Неговите критерии и изисквания трябва да залегнат в секторните политики - транспорт, енергетика, строителство, селско стопанство, туризъм, промишленост, образование и други, и да се осъществяват от компетентните органи на изпълнителната власт. Така ще бъде изпълнено изискването за интегриран подход в опазването на околната среда.

По своите цели, обхват и значение Програма за опазване на околната среда има ролята на водещ документ в областта на опазването на околната среда на местно ниво. Нейното предназначение е да съдейства за реализиране на законовите изисквания и управленските задачи в областта на екологията и отразява приоритетите и политиката на органите на местно самоуправление в тази сфера.

Като основен документ, по силата, на който се осъществява местното самоуправление в областта на опазване на околната среда, ПООС е изготвена в съответствие с намеренията и приоритетите на органите на местното самоуправление и местната администрация, както и на представители на всички заинтересовани субекти - неправителствени организации, представители на бизнеса и др. Проведени са редица срещи и обсъждания в хода на нейното приемане и резултатите от тях са отчетени при изработването ѝ. Взети са предвид и предходни разработки на общински екологични, стопански, финансови, здравни, архитектурно-строителни и други проучвания.

Програмата обхваща главните цели и задачи в областта на околната среда и включва последователността от конкретни действия, които да бъдат предприети за изпълнение на поставените управленски приоритети. Следвайки водещите принципи в политиката на устойчивото развитие, ПООС поставя рамки за дейностите в областта на опазване на околната среда като отчита влиянието и на икономическите, и на социалните фактори.

Светът е изправен пред едно от най-сериозните си предизвикателства – да се развива устойчиво по начин, който задоволява нуждите на сегашното поколение, без да прави компромис с възможностите на бъдещите поколения да посрещнат своите нужди. В противен случай последиците няма да са само екологични, те ще са свързани със сигурността, с политическите, икономическите, социалните, включително, миграционните, здравните и демографските аспекти на развитието. Глобалните предизвикателства свързани с околната среда изискват отговор и действия на глобално, регионално, национално и местно ниво.

Европейският съюз има амбицията да бъде водещ във формирането и осъществяването на нови политики и инициативи на глобално ниво, свързани с

предотвратяване и адаптация към изменението на климата, прекомерната употреба на природни ресурси и замърсяването на околната среда.

България активно участва във формирането на европейската политика свързана с изменението на климата. Поставено е началото на процеса на намаляване на емисиите на парникови газове на отделните сектори на икономиката чрез участието на България в Европейската схема за търговия с емисии на парникови газове и използване на механизма «чисто развитие» по Протокола от Киото.

Въпросът за Общинска програма за опазване на околната среда се поставя на Първата конференция на министрите на околната среда през 1991 г., на която е взето решение да се създаде Обща програма за опазване на околната среда за страните от Европа, която да служи като рамка за по-добра координация на усилията за възстановяване и опазване на околната среда на национално и международно ниво.

Концепцията за устойчиво развитие, приета на Конференцията на ООН за околна среда и развитие в Рио де Жанейро през 1992г., формулира новите принципи за организиране на дейностите в обществото. Приет е “Дневен ред 21” - план за действие на ООН, който в процеса на вземане на решения за околната среда отрежда много важна роля на местните власти - те са най-близо до хората до проблемите и в много случаи най-близо до решенията.

ПООС се основава на концепцията, че предотвратяването на отрицателните изменения на екосистемите и нарушаването на техните функции в следствие на антропогенни въздействия е ключов фактор за постигане на устойчиво развитие и чрез това - подобряване на качеството на живот и благосъстоянието на настоящото и бъдещите поколения и постигане на просперитет.

Програмата за опазване на околната среда (ПООС) на община Кричим за периода 2021 – 2028 г. е изложение на основните цели и задачи на Общината в областта на опазване на околната среда. ПООС е ключов инструмент за подобряване състоянието на околната среда, чрез който целенасочено са планирани и подробно разписани конкретните дейности, които Общината ще предприеме за посочения времеви диапазон.

Разработването на ПООС е възложено от община Кричим при спазване изискванията на чл. 79, ал. 1 от ЗООС на „ДНД КОНСУЛТИНГ 2020“ ЕООД на основание сключен договор.

1. ОБХВАТ НА ПООС

Програмата се разработва за периода 2021 - 2028 г., обхващайки всички дейности, които произтичат като задължение на общините по опазване на околната среда. Основните задачи, които се поставят с Програмата са свързани с настоящи проблеми, по опазването на околната среда в община Кричим, бъдещи мероприятия за намаляване на вредните последици от човешката дейност, както и изготвяне на план за действие, съдържащ схеми за организация на изпълнение, източници на финансиране и др., което следва да доведе до дългосрочно планиране.

Принципното право за приемане на стратегии, прогнози, програми и планове по въпроси от местно значение, включително по опазване на околната среда, е дадено на

Общинските съвети с чл. 21, т.12 от Закона за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА).

ПООС е периодичен и отворен документ, който може да бъде допълван съобразно настъпилите промени в приоритетите на общината, в националното законодателство или други фактори.

Програмата е изготвена с цел да се открият приоритетите на общината в областта на околната среда в т.ч. за да се набележат ефективни мерки за решаване на съществуващите екологични проблеми, да се насърчи прехода към кръговата икономика, да се подобри използването на природните ресурси на територията на общината, да се аргументират проектите, които ще бъдат предложени за финансиране от фондовете на Европейския съюз (ЕС).

2. ПРИНЦИПИ НА ПООС

Какво всъщност се разбира под понятието "програма". Определенията, дадени в справочната литература описват програмата, като изложение на основните цели и задачи на дадена организация в определена област. В много случаи, понятието "програма" се отъждествява с план за работа, план за действие. В този смисъл, общинските програми за опазване на околната среда, би могло да се дефинират, като целенасочено планиране на дейностите в областта на околната среда за определен период от време.

Те могат да се считат за единен инструмент за постигане на подобрения в областта на околната среда. Съвременните модели на разработване на програми следват стъпките на стратегическото планиране.

Най-общо казано, този подход дава отговор на 3 главни въпроса:

- Къде сме сега? /Анализ на средата/
- Какво искаме да постигнем? /Определяне на цели и приоритети /
- Как да го направим? /Алтернативи, план за действие, отчетност, контрол/

Програма, разработена по метода на стратегическото планиране, формира адекватна екологична политика на дадена община. Тя отчита влиянието на икономическите и социалните интереси в обществото и създава условия за устойчиво развитие на общността като цяло.

ПООС на община Кричим е подчинена на основните принципи за опазване на околната среда, дефинирани в ЗООС, а именно:

1. Устойчиво развитие;
2. Предотвратяване и намаляване на риска за човешкото здраве;
3. Предимство на предотвратяването на замърсяване пред последващо отстраняване на вредите, причинени от него;
4. Участие на обществеността и прозрачност в процеса на вземане на решения в областта на околната среда;
5. Информираност на гражданите за състоянието на околната среда;
6. Замърсителят плаща за причинените вреди;

7. Съхраняване, развитие и опазване на екосистемите и присъщото им биологично разнообразие;

8. Възстановяване и подобряване на качеството на околната среда в замърсените и увредените райони;

9. Предотвратяване замърсяването и увреждането на чистите райони и на други неблагоприятни въздействия върху тях;

10. Интегриране на политиката по опазване на околната среда в секторните и регионалните политики за развитие на икономиката и обществените отношения;

11. Достъп до правосъдие по въпроси, отнасящи се до околната среда.

Програмата се основава на следните основни принципи:

✓ **Устойчиво развитие**

Устойчивото развитие се дефинира като развитие, което „посреща потребностите на настоящото поколение без да е в ущърб на възможността бъдещите поколения да посрещнат собствените си нужди”. То се постига посредством осъществяването на политики, при които се хармонизират и интегрират икономическото, социалното развитие и опазването на околната среда. Тази концепция предполага устойчив икономически ръст, намаляване на бедността, справедливо разпределение на националното богатство, подобряване на общественото здраве и качеството на живот, като същевременно се намалява замърсяването на околната среда, предотвратяват се бъдещи замърсявания и се съхранява биологичното разнообразие.

✓ **Опазване на природните ресурси**

Постигането на целите на устойчивото развитие изисква съблюдаването на принципа устойчиво използване на природните ресурси и принципа на заменяемост. Природните ресурси следва да се използват при условия и по начини, при които да се съхраняват екосистемите и присъщото им минерално, биологично и ландшафтно разнообразие. Моделите на потребление на възобновяеми ресурси следва да гарантират тяхното непрекъснато и ефективно обновяване, както и запазване и подобряване на качеството им. Невъзобновяемите ресурси следва да се използват рационално и разумно, включително и като бъдат налагани ограничения върху използването на стратегически и редки природни ресурси и тяхната замяна в потреблението с алтернативни ресурси и синтетични материали.

✓ **Принцип на превенцията и предпазливостта**

Необходимо е да се даде предимство на предотвратяването на замърсяванията за сметка на отстраняването на екологичните щети, причинени от тях. Дейности, които съгласно принципа на предпазливостта, представляват потенциална заплаха за околната среда и човешкото здраве следва да се избягват. Всяка една дейност трябва да се планира и осъществява така, че:

- да причинява минимални изменения на околната среда;
- да създава най-малък риск за околната среда и човешкото здраве;
- да се редуцира до възможния минимум използването на суровини и енергия при производството, дистрибуцията и потреблението на стоки и материали;
- да осигурява възможности за рециклиране, повторно използване и/или извличане на вторични суровини и енергия от отпадъците, генерирани от потреблението на продуктите;

- да се предотвратяват и ограничават отрицателните ефекти върху околната среда още при източника на замърсяване.

Принципът на предпазливостта се прилага посредством оценка на въздействието върху околната среда и използване на най-добрите налични технологии. Липсата на сигурни научни данни не следва да бъде възприемана като основание за непредприемане на мерки за предотвратяване на деградацията на околната среда, в случаи на потенциални или съществуващи въздействия върху нея.

✓ **Интегриране на политиката по опазване на околната среда в секторните и регионалните политики**

Според този принцип е необходимо изискванията за опазване на околната среда да бъдат интегрирани в секторните политики и в тези на национално, регионално и местно равнище.

✓ **Субсидиарност на политиките**

Този принцип се основава на децентрализиране на процеса на вземане на решения. Необходимо е все повече компетенции и отговорности да бъдат трансферирани в посока от централно към регионално и местно равнище. Органите на регионалното и местното управление са по-близо до проблемите и в някои случаи до правилните решения за справянето с тях.

✓ **Замърсителят плаща за причинените вреди**

Замърсителят заплаща глоби и такси, ако извършваните от него дейности причиняват или могат да причинят натиск върху околната среда, или ако произвежда, използва или търгува със суровини, полуфабрикати и готови продукти, съдържащи материали, увреждащи околната среда.

Замърсителят трябва да поеме екологичните разходи, за предприемане на превантивни мерки, ако в резултат на дейността му е възникнала непосредствена заплаха за екологични щети, както и за оздравителни мерки при настъпване на екологични щети.

✓ **Прилагане на чисти технологии**

Необходимо е да се насърчава въвеждането на „чисти технологии“ и постепенно да се преустановява използването на технологии, които причиняват вредни въздействия върху околната среда. Следва да се прилагат „най-добри налични техники“ в индустрията и енергетиката по смисъла на Директива 96/61/ЕС за комплексно предотвратяване и контрол на замърсяването, както и „добри земеделски практики“ в селското стопанство, съгласно дефиницията на Организацията за прехрана и земеделие на ООН (FAO).

Използване на икономически инструменти за опазване и подобряване състоянието на околната среда Икономическите инструменти, които се използват за целите на екологичната политика е необходимо да включват стимули за въвеждане на съобразени с опазването на околната среда технологии, иновации, дейности и практики, и да предвиждат постепенно премахване на субсидии, които подкрепят дейности, причиняващи вредни въздействия върху околната среда.

✓ **Потребителят плаща**

Всеки, който ползва природни ресурси и услуги следва да заплаща реалната цена за тях и да покрие разходите за възстановяването им.

✓ **Споделена отговорност**

Всички страни, които носят отговорност за замърсяване на околната среда трябва да участват в разрешаването на възникналите екологични проблеми.

✓ **Достъп до информация за околната среда**

Компетентните органи следва да предоставят на обществеността информация за околната среда. Всеки има право на достъп до наличната информация за околна среда, без да е необходимо да доказва конкретен интерес.

✓ **Участие на обществеността във вземането на решения и достъп до правосъдие по въпроси на околната среда**

На обществеността следва да бъде осигурена възможност да участва в процеса на вземането на решения за околната среда, както и да ѝ бъде осигурен ефективен достъп до правосъдие по въпроси на околната среда.

Основанието за правомощията на органите на местната власт по отношение на процесите на управление на околната среда се съдържа в Закона за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА), в който е посочено, че местното самоуправление се изразява в правото и реалната възможност на гражданите и избраните от тях органи да решават самостоятелно всички въпроси от местно значение, които законът е предоставил в тяхна компетентност, включително в сферата на опазването на околната среда и рационалното използване на природните ресурси (чл.17).

Специалният Закон за опазване на околната среда вменява на кметовете на общини функцията на компетентен орган по опазване на околната среда (чл.10, ал.1, т.6). Като такива, на тях са възложени редица задължения за управление на компонентите и факторите на околната среда на територията на общината (чл.15, ал.1).

В тази връзка, ПООС на община Кричим съдържат раздели, които са обособени по компоненти и фактори на околната среда и следват, както разпоредбите на специалните закони по околна среда, така и другите национални планове и програми, които се приемат в отделните сектори, като въздух, води, почви, отпадъци, шум.

Поставен е акцент върху използването в максимална степен на наличните и потенциални благоприятни възможности, оползотворяването на природните ресурси чрез неутрализиране на заплахите, които средата поставя:

- преустановяване замърсяването на водите и почвите;
- подобряване състоянието на екосистемите и биологичното разнообразие;
- развиване на екологосъобразно земеделие и отстраняване на факторите, водещи до деградация на почвите и влошаване на агротехническите им показатели;
- разширяване и усъвършенстване на системата за управление на отпадъците;
- намаляване замърсяването на атмосферния въздух и ограничаване на шумовите емисии.

3. ЦЕЛИ НА ПООС

Програмата за опазване на околната среда на община Кричим ще бъде основният документ за провеждане на политика по околна среда в общината. С нея ще се идентифицират и планират нужните действия, срокове и източници на финансиране.

Основната цел на тази програма е да спомогне за подобряване на екологичната обстановка и опазване на околната среда в община Кричим.

Основната цел на програмата е: Намиране на нови подходи, създаване на стабилна система за управление на околната среда и подобряване на екологичните условия в община Кричим.

Програмата цели:

- Акцентиране върху най-важните екологични проблеми на общината;
- Да предложи действия за тяхното преодоляване;
- Да обедини усилията на общинските органи, държавните институции, населението, НПО и предприятията на територията на общината за решаване на проблемите;
- Да се набележат мерки, чрез които общината да реализира задълженията си в рамките на правомощията си, делегирани ѝ от нормативните актове в областта на околната среда.

Подцели на програмата:

С Програмата за опазване на околната среда на Община Кричим ще се:

- Идентифицират и анализират проблемите в областта на околната среда на територията на Общината, ще се установят причините и ще се предложат решения и действия за тяхното преодоляване;
- Използват природните дадености на Общината за развитие на икономическия ѝ потенциал;
- Прилага устойчиво управление на наличните ресурси;
- Откроят екологичните приоритети в община Кричим;
- Определят ролите и отговорностите на всички заинтересовани страни за решаването на екологичните проблеми;
- Идентифицират източници за финансиране (бюджет, национални, международни програми и проекти и др.).

Решаването на възникналите екологични проблеми ще се основава на принципите на устойчиво развитие, предотвратяване на замърсяванията, последващо отстраняване на възникналите вреди, прозрачност в процеса на вземане на решения, съхраняване на биоразнообразието и приоритетните местообитания за идните поколения и търсене на отговорност от замърсяващите околната среда граждани, производители и потребители. Програмата е документ, който може периодично да се допълва и актуализира в зависимост от настъпилите промени в приоритетите на общината, в националното законодателство и други фактори със стратегическо и местно значение.

Избраният подход за разработването на програмата съответства на одобрените от МОСВ методически указания, като основния използван апарат е стратегическото планиране, почиващо на SWOT анализ.

4. МЕТОДОЛОГИЯ

В съответствие с утвърдените стандарти при създаване на стратегически документи е избран основният методологически апарат за изготвяне на ПООС - стратегическо планиране.

Този избор определи и основните технологични етапи, които са осъществени, а именно:

1. Анализ на средата.
2. Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT).
3. Формулиране на Визия.
4. Целеполагане.
5. Изготвяне на план за действие и организация за изпълнение на програмата.
6. Изготвяне на система за мониторинг и контрол.

II. НОРМАТИВНА УРЕДБА

1. АНАЛИЗ НА МЕЖДУНАРОДНОТО И НАЦИОНАЛНОТО ЕКОЛОГИЧНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Структура на правото на Европейския съюз в областта на околната среда.

Правото на ЕС се състои от три различни, но взаимосвързани типа от законодателство.

1.1. “Първично законодателство”, което включва Договорите за създаване на Европейските общности (Договорът от Маастрихт, 1992г. за ЕС) и което е резултат от директните преговори между правителствата на Държавите - членки. Договорите изискват последваща ратификация от националните парламенти и очертават основните принципни положения, които се доразвиват и регламентират в пълнота от т.нар. “вторично законодателство” - Директиви, Регулации, Решения. Член 2,3, ал.К и 130 г-т от Договора на Европейската общност са нормативната база в сферата на околната среда.

1.2. “Вторично законодателство” - резултат от законотворческата дейност на институциите на ЕС и се издава въз основа на Договорите и доразвива и регламентира в пълнота установените в тях общи положения. Вторичното законодателство може да бъде под формата на:

- ✓ **Регулации** (Регламенти), които се прилагат директно и са обвързващи за Държавите - членки, без да е необходимо те да пренасят техните разпоредби в своето национално законодателство.
- ✓ **Директиви**, които обвързват Държавите членки по отношение на резултата, който трябва да бъде постигнат в определен срок, като оставят националните власти да изберат формата и метода за постигането му. Важно място в областта на околната среда заемат Рамковите директиви. Те поставят общи принципи, процедури и изисквания към законодателството на ЕС в различните сектори от областта на околната среда, на които трябва да отговарят всички останали директиви в съответната област.
- ✓ **Решения**, които са задължителни за страните, до които са адресирани: (Държава членка, физическо или юридическо лице). Те също не изискват въвеждане в националното законодателство.
- ✓ **Препоръки и мнения**, които нямат обвързващ характер.

1.3. Решения на Европейския съд. Тяхната функция е да тълкуват текстове на първичното и вторичното законодателство и да разрешават възникналите спорове по тяхното прилагане.

От своя страна Европейското законодателство в областта на околната среда се подразделя в няколко сектора:

- хоризонтално законодателство;
- качество на въздуха;
- управление на отпадъците;
- качество на водите;
- контрол на промишленото замърсяване и управление на риска;
- химически вещества и генетично модифицирани организми; - шум от машини и превозни средства;
- ядрена безопасност и защита от радиация.

2. ХАРМОНИЗИРАНЕ НА НАЦИОНАЛНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО В ОБЛАСТТА НА ОКОЛНАТА СРЕДА С ТОВА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ.

Законодателството в областта на околната среда предвижда специфични видове нормативни, административни и инвестиционни мерки, в зависимост от секторния му обхват. Наред с това има и значителен брой хоризонтални мерки, касаещи въпросите на екологичното управление, които са изключително важни за постигането на една от най-значимите цели в съвременното управление на околната среда в Европа - интегрираното предотвратяване и контрол на замърсяването на околната среда по всички компоненти едновременно.

2.1. Основен екологичен закон - Закон за опазване на околната среда (ЗООС).

Рамката на съвременното екологично законодателство в България се поставя от Закона за опазване на околната среда (ЗООС – обн. ДВ бр.91/2002 г. посл. изм.и доп. ДВ бр.21/12.03.2021 г.).Той ревизира системата от екологичните стандарти и въвежда принципите: „Замърсителят плаща”, „Правото на обществеността да бъде информирана” и „Превенция на замърсяването”. Освен това законът урежда въпросите с опазването и ползването на компонентите на околната среда, процедурата по оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС), финансирането на дейностите, правата и задълженията на отговорните институции. Съгласно чл.81 от ЗООС се оценява въздействието върху околната среда на планове, програми и на инвестиционни предложения за строителство, дейности и технологии или на техни изменения или разширения, при осъществяването, на които са възможни значителни въздействия върху околната среда.

2.2. Законодателство.

В процеса на хармонизация на националното законодателство с европейското екологично право, през последните години Министерството на околната среда и водите в сътрудничество с други министерства е разработило редица нормативни акта, хармонизиращи българското законодателство със съответни актове на законодателството на ЕС. Изготвените нормативни актове, съгласно ранга си са приети от Народното събрание и Министерски съвет на Р. България.

Във всички нормативни актове, приети през последните години, специално внимание се отделя на определянето на компетенциите, правата и задълженията на администрацията на централно, регионално и местно ниво за прилагането и налагането на изискванията, произтичащи от постиженията на правото на ЕС.

Основните изисквания за опазване на околната среда, респективно функциите на различните администрации, са въведени чрез следните секторни закони:

- Закон за опазване на околната среда (ЗООС);
- Закон за опазване на чистотата на атмосферния въздух (ЗЧАВ);
- Закон за управление на отпадъците (ЗУО);
- Закон за водите (ЗВ); –Закон за почвите (ЗП);
- Закон за защитените територии (ЗЗТ);
- Закон за лова и опазване на дивеча (ЗЛОД);
- Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси;
- Закон за лечебните растения (ЗЛР);
- Закон за биологичното разнообразие (ЗБР);
- Закон за ограничаване изменението на климата.

2.2.1. Хоризонтално законодателство

- Закон за опазване на околната среда(ДВ, бр. 91/ от 25.09.2002 г., посл. изм. и доп.ДВ. бр.21/13.03.2021 г.)

- Наредба за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда (ДВ, бр. 25/18.03.2003 г. посл. изм. и доп. ДВ. бр.67 от 23.08.2019 г.)

- Наредба за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми (ДВ, бр. 57/2004 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 67 от 23.08.2019 г.)

2.2.2. Качество на въздуха

- Закон за опазване чистотата на атмосферния въздух (обн. ДВ бр.45/28.05.1996 г., изм. и доп. ДВ. бр.18 от 2 март 2021г). Прилага се към стационарните и подвижни източници на замърсяване. Урежда изисквания към емисии от източниците, към качеството на атмосферния въздух, изисквания към продукти и процеси, събиране и предоставяне на информация, санкции за нарушителите, задължения на държавата, общините, физическите и юридическите лица.

- Наредба №1/2005 г. за норми за допустими емисии на вредни вещества (замърсители) изпускани в атмосферата от обекти и дейности с неподвижни източници на емисии (обн. в ДВ.бр.64/2005 г.) ;

- Наредба №6/1999 г. за реда и начина за измерване на емисиите от вредни вещества, изпускани в атмосферния въздух от обекти с неподвижни източници (обн. ДВ.бр.31/1999 г., посл. изм. и доп. ДВ.бр.61/28.07.2017 г.);

- Наредба №7/1999 г. за оценка и управление качеството на атмосферния въздух (обн. в ДВ.бр.45/1999 г.);

- Наредба №10/2003г. за норми за допустими емисии (концентрации в отпадъчни газове) на серен диоксид, азотни оксиди и общ прах, изпускани в атмосферния въздух от големи горивни инсталации (обн. в ДВ.бр.93/21.10.2003 г., посл. изм. и доп. ДВ.бр.63/31.07.2018 г.);

- Наредба №12/2010г. за норми на серен диоксид, азотен диоксид, фини прахови частици, олово, бензен, въглероден оксид и озон в атмосферния въздух (обн. в ДВ.бр.58/30.07.2010 г.).

2.2.3. Управление на отпадъците

- Закон за управление на отпадъците (обн. ДВ, бр. 53/13.07.2012 г., посл. изм. И доп. ДВ., бр.19/05.03.2021г). Законът за управление на отпадъците (ЗУО) урежда екологосъобразното управление на отпадъците като съвкупност от права, задължения, решения, действия и дейности, свързани с образуването и третирането им, както и различни форми на контрол. Със ЗУО е въведена йерархия за управление на отпадъците с първи приоритет предотвратяване на образуването на отпадъците, следвано от оползотворяването им и на последно място екологосъобразното им обезвреждане. Законът регламентира задълженията на лицата, извършващи дейности по третиране и транспониране на отпадъците, въвежда изискване и за представяне на документи относно отчета и информацията за дейностите с отпадъци. Определени са контролните органи и обхвата на тяхната компетентност.

- Закон за ратификация на Базелската конвенция за контрол на трансграничния превоз на опасни отпадъци и тяхното третиране (обн. ДВ. бр.8 от 26.01.1996 г.);

- Наредба №2 за класификация на отпадъците (обн. ДВ, бр.46 /01.06.2018 г.);

- Наредба №4 за условията и изискванията за изграждането и експлоатацията на инсталации за изгаряне и инсталации за съвместно изгаряне на отпадъци (обн. ДВ, бр. 36 /2013 г. изм. и доп. ДВ.бр.82/05.10.2018 г.);

- Наредба №7 за изискванията, на които трябва да отговарят площадките за разполагане на съоръжения за третиране на отпадъци (обн., ДВ, бр. 81/2004 г.);

- Наредба № 6 за условията и изискванията за изграждане и експлоатацията на депа и на други съоръжения и инсталации за оползотворяване и обезвреждане на отпадъци (обн. ДВ, бр. 80/2013 г., посл. изм. ДВ.,бр.13/07.02.2017 г.);

- Наредба № 1/2014 г. за реда и образците, по които се предоставя информация за дейностите по отпадъците, както и реда за водене на публични регистри(обн., ДВ, бр. 51/2014 г. изм. и доп. ДВ.бр30/31.03.2020 г.);

- Наредба № 7 от 19.12.2013 г. за реда и начина за изчисляване и определяне размера на обезпеченията и отчисленията, изисквани при депониране на отпадъци (обн., ДВ, бр. 111 от 27.12.2013 г., посл. изм. ДВ. бр.7/20.01.2017г.)

- Наредба за разделно събиране на биоотпадъците, приета с ПМС № 275 от 06.12.2013 г. (обн. ДВ, бр. 107 от 13.12.2013 г., посл. изм. ДВ. бр.47/05.06.2018 г.)

- Наредба за разделно събиране на биоотпадъци и третиране на биоразградимите отпадъци, приета с ПМС № 20 от 25.01.2017 г. (обн. ДВ, бр. 11 от 31.1.2017 г.).

- Наредба за управление на строителните отпадъци и за влагане на рециклирани строителни материали, приета с ПМС 277 от 5.11.2012 г. (обн., ДВ, бр. 89 от 13.11.2012 г., в сила от 13.11.2012 г.)

- Наредба за изискванията за третиране и транспортиране на производствени и опасни отпадъци (приета с ПМС № 53 от 1999 г., ДВ, бр.29/1999 г.)

- Наредба за опаковките и отпадъците от опаковки (обн., ДВ, бр. 85/06.11.2012 г., изм. и доп., бр. 60/20.07.2018 г.)

- Наредба № 3 за изискванията към инсталации, произвеждащи титанов диоксид (обн. ДВ, бр. 49/04.06.2013 г.)

- Наредба за излезлите от употреба моторни превозни средства (Приета с ПМС № 11 от 15.01.2013 г., обн., ДВ, бр. 7 от 25.01.2013 г., в сила от 25.01.2013 г., изм. и доп., бр. 95 от 1.11.2013 г., в сила от 1.11.2013 г., изм., бр. 60 от 22.07.2014 г., в сила от 22.07.2014 г., бр. 57 от 28.07.2015 г., в сила от 28.07.2015 г., изм. и доп. ДВ.бр.60/20.07.2018 г.)

- Наредба за реда и начина за оползотворяване на утайки от пречистването на отпадъчни води чрез употребата им в земеделието (Приета с ПМС № 201 от 4.08.2016 г., обн., ДВ, бр. 63 от 12.08.2016 г.).

- Наредба за батерии и акумулатори и за негодни за употреба батерии и акумулатори (Приета с ПМС № 351 от 27.12.2012 г., обн., ДВ, бр. 2 от 8.01.2013 г., в сила от 8.01.2013 г., попр., бр. 6 от 22.01.2013 г., изм. и доп., бр. 51 от 11.06.2013 г., в сила от 11.06.2013 г.)

- Наредба за отработените масла и отпадъчните нефтопродукти (приета с ПМС № 352 от 27.12.2012 г., обн. ДВ. бр.2 от 08.01.2013 г.)

- Наредба за изискванията за реда и начина за инвентаризация на оборудване, съдържащо полихлорирани бифенили, маркирането и почистването му, както и за третирането и транспортирането на отпадъци, съдържащи полихлорирани бифенили (обн., ДВ, бр. 70 от 22.08.2014 г.)

- Наредба за излязлото от употреба електрическо и електронно оборудване (обн. ДВ, бр. 100 от 19.11.2013 г., в сила от 01.01.2014 г., изм. и доп. ДВ.бр.60/20.07.2018 г.)

- Наредба за определяне на реда и размера за заплащане на продуктова такса за продукти, след употребата на които се образуват масово разпространени отпадъци (обн., ДВ, бр. 53 от 10.06.2008 г., посл. изм. бр. 100 от 19.11.2013 г., в сила от 1.01.2014 г.).

- Наредба за изискванията за третиране на излезли от употреба гуми (Приета с ПМС № 221 от 14.09.2012 г., обн. ДВ. бр.73 от 25.09.2012 г., изм. и доп. ДВ.бр.60/20.07.2018 г.)

2.2.4. Качество на водите

- Закон за водите (обн.ДВ, бр. 67 / 27.07.1999 г., в сила от 28.01.2000 г., посл. изм. и доп., бр. 12 от 3.02.2017 г. изм. и доп. ДВ.бр.213/13.03.2020 г.). Определя условията за опазването и използването на водите и водните обекти. Целта на ЗВ е осигуряване на единно и балансирано управление на водите в интерес на обществото, защита на здравето на населението и устойчивото развитие на страната;

- Наредба №1/10.10.2007 г. за проучване, ползване и опазване на подземните води (ДВ, бр. 87/30.10.2007 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.102/23.12.2016 г.); - Наредба №1/11.04.2011 г. за мониторинг на водите (ДВ, бр.34/29.04.2011 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 20/15.03.2016 г.); - Наредба №2 за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници (ДВ, бр. 27/11.03.2008 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.97/09.12.2011 г.);

- Наредба № 2/08.06.2011 г. за издаване на разрешителни за заустване на отпадъчни води във водни обекти и определяне на индивидуалните емисионни ограничения на точковите източници на замърсяване (обн. ДВ., бр. 47/21.06.2011 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.48/27.06.2015 г.);

- Наредба №3/16.10.2000 г. за условията и реда за проучване, проектиране, утвърждаване и експлоатация на санитарно-охранителните зони около водоизточниците и съоръженията за питейно – битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за профилактични, питейни и хигиенни нужди (обн.ДВ, бр. 88/27.10.2000 г.);

- Наредба №4 за изискванията към качеството на води, предназначени за обитаване от риби и черупкови организми (ДВ бр. 88/27.10.2000 г.);

- Наредба №5/30.05.2008 г. за управление качеството на водите за къпане (обн. ДВ.бр. 53/10.06.2008 г., изм. и доп. ДВ. бр.5/18.01.2013 г.);

- Наредба №6 за емисионни норми за допустимо съдържание на вредни и опасни вещества в отпадъчните води, зауствани във водни обекти (ДВ, бр.97/2000 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.24/23.03.2004 г.);

- Наредба №7/14.11.2000 г. за условията и реда за заустване на производствени отпадъчни води в канализационните системи на населените места (ДВ, бр. 98/01.12.2000 г.);

- Наредба № 9/2001 г. за качеството на водата, предназначена за питейнобитови цели (обн. ДВ., бр. 30/2001 г., посл. изм. и доп. ДВ., бр.102/12.12.2014 г.);

- Наредба за реда и начина на оползотворяване на утайки от пречистването на отпадъчни води чрез употребата им в земеделието (приета с ПМС № 201/04.08.2016 г., обн., ДВ., бр.63/12.08.2016 г.).

2.2.5. Защита на природата

- Закон за биологичното разнообразие (ДВ, бр. 77/ 09.08.2002 г., посл. изм. ДВ, бр.98/27.11.2018 г.);

- Закон за защитените територии (ДВ, бр. 133/ 11.11.1998 г., посл. изм. ДВ, бр. 1/03.01.2019 г.);

- Закон за лечебните растения (ДВ, бр. 29/ 07.04.2000 г., посл. изм. ДВ, бр. 96/01.12.2017 г.);

- Закон за лова и опазване на дивеча (ДВ, бр. 78/2000 г., посл.изм. и доп.ДВ. бр.74 /20.09.2019 г.);

- Закон за рибарството и аквакултурите (ДВ, бр. 41/2001г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.98/13.12.2019 г.)

и подзаконовите нормативни актове към тях:

- Наредба за условията и реда за разработване на планове за управление на защитени територии (ДВ, бр.13/2000 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.55/07.07.2017 г.);

- Наредба за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони (ДВ, бр. 73/11.09.2007 г., посл.изм. и доп.ДВ.бр.94/30.11.2012 г.);

- Наредба № 2 от 20.01.2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения, издадена от министъра на околната среда и водите (ДВ бр.14/20.02.2004 г.);

2.2.6. Индустриално замърсяване и управление на риска

- Закон за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети (ДВ.бр.43/ 29.04.2008 г., посл. изм. и доп.ДВ. бр.58/18.07.2017 г.);

- Наредба за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда (ДВ,бр.25/18.03.2003 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.67/23.08.2019 г.);

- Наредба за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми (ДВ. бр.57/02.07.2004 г., посл.изм. и доп.ДВ. бр. 67/23.08.2019 г.);

- Наредба за условията и реда за определяне на отговорността на държавата и за отстраняване на нанесените щети върху околната среда, настъпили от минали действия или бездействия при приватизация (ДВ,бр.66/30.07.2004 г., посл.изм. и доп. ДВ. бр.96/06.12.2011 г.);

- Наредба за условията и реда за издаване на комплексни разрешителни (ДВ. бр. 80/09.10.2009 г., посл.изм. и доп. ДВ. бр.67/23.08.2019 г.);

Страната ни успешно приключи изпълнението на поетите ангажименти в процеса на транспониране на Европейското законодателство по химикалите и предотвратяването на големи промишлени аварии, в хармонизирано национално законодателство за управление на химичните вещества и препарати, и предотвратяване на големи промишлени аварии.

2.2.7. Химикали

- Закон за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси (обн., ДВ, бр. 10/ 04.02.2000 г., посл. изм. и доп. ДВ.бр. 17/26.02.2019 г.).

Той урежда условията и реда за пускането на пазара, търговията, вноса, износа и употребата на химични вещества и смеси, държавния контрол върху тях, както и правата и задълженията на физическите и юридическите лица, осъществяващи горепосочените дейности, с цел защита на здравето и живота на хората и опазване на околната среда и в съответствие с изискванията на европейското законодателство. ЗЗВВХВС създава правно основание за приемане на редица подзаконови нормативни актове по прилагането му.

2.2.8. Генетично модифицирани организми

- Закон за генетично модифицирани организми (обн. ДВ бр.27/29.03.2005 г., посл.изм. ДВ, бр.58 от18 Юли 2017 г.).

2.2.9. Шум

- Закон за защита от шума в околната среда (ДВ, бр. 74 / 13.09.2005 г., в сила от 01.01.2006 г., посл. изм. и доп. бр. 101 от 27.11.2020 г.).

- Наредба № 6 от 26.06.2006 г. за показателите за шум в околната среда, отчитащи степента на дискомфорт през различните части на денонощието, граничните стойности на показателите за шум в околната среда, методите за оценка на стойностите на показателите за шум и на вредните ефекти от шума върху здравето на населението;

- Наредба за съществени изисквания и оценяване съответствието на машини и съоръжения, които работят на открито, по отношение на шума, излъчван от тях във въздуха. (обн.ДВ, бр. 11/2004 г., посл. изм. ДВ. бр.37/08.05.2007г.).

2.2.10. Защита на почвите

- Закон за почвите (Обн. ДВ. бр. 89 от 6 Ноември 2007 г., изм. ДВ. бр. 98 от 28 Ноември 2018 г.). Законът урежда обществените отношения, свързани с опазването на почвите и техните функции, както и тяхното устойчиво ползване и трайно възстановяване като компонент на околната среда.

- Закон за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети (обн. ДВ, бр. 43 от 29.04.2008 г.)

- Закон за опазване на земеделските земи (обн. ДВ, бр. 35 от 24.04.1996 г., изм. и доп., бр. 39 от 20.05.2011 г.)

- Закон за защита на растенията, (обн., ДВ, бр. 91 от 10.10.1997 г., изм. и доп., бр. 28 от 5.04.2011 г.)

- Наредба № 26 от 2.10.1996 г. за рекултивация на нарушени терени, подобряване на слабопродуктивни земи, отнемане и оползотворяване на хумусния пласт, (обн. ДВ, бр. 89 от 22.10.1996 г., изм. и доп. – бр. 30 от 2002 г.)

- Наредба № 3 от 1 август 2008 г. за нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвите (обн. ДВ. бр.71 от 12 Август 2008 г.)

- Наредба № 4 от 12 януари 2009 г. за мониторинг на почвите (обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009 г.)

- Наредба за инвентаризацията и проучванията на площи със замърсена почва, необходимите възстановителни мерки, както и поддържането на реализираните възстановителни мероприятия (обн., ДВ, бр. 15 от 16.02.2007 г., в сила от 17.08.2007 г.)

- Наредба за реда и начина за инвентаризация, проучвания, извършване и поддържане на необходимите възстановителни мероприятия на площи с увредени почви (обн. ДВ. бр.62 от 4 Август 2009 г.)

- Наредба № 36 от 18.08.2004 г. за условията и реда за биологично изпитване, регистрация, използване и контрол на торове, подобрители на почвата, биологично активни вещества и хранителни субстрати. Издадена от министъра на земеделието и горите, (обн., ДВ, бр. 87 от 5.10.2004 г.)

2.2.11. Адаптация към климатичните промени.

- Закон за ограничаване изменението на климата (Обн. ДВ. бр.22 от 11 Март 2014г.) Законът има за цел чрез предприемането на национални мерки и въвеждането на европейски и международни механизми да гарантира намаляване на емисиите на парникови газове като основен елемент в политиката по ограничаване изменението на климата и да осигури дългосрочното планиране на мерките за адаптация към климатичните промени.

3. МЕРКИ ЗА ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ПОЛИТИКИТЕ В ОБЛАСТТА НА ОКОЛНАТА СРЕДА.

3.1. Превантивни мерки

3.1.1. ОВОС за инвестиционни намерения

Процедурата по ОВОС в България е въведена през 1991г. със Закона за опазване на околната среда. Регламентираната процедура е съобразена с Директива на ЕС (85/337/ЕЕС) и въвежда превантивната дейност, като основен принцип на управление на околната среда.

Пълно транспониране на изискванията на Директива 85/337/ЕЕС, изменена и допълнена с Директива 97/11/ЕС е постигнато с новия ЗООС и с Наредбата за условията и реда за извършване на ОВОС на инвестиционни предложения за строителство, дейности и технологии, приета през 2003г. (обн. ДВ. бр.25/18.03.2003 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.67 от 23.08.2019 г.)

Приложение № 1 на ЗООС съдържа списък на инвестиционните предложения, които са предмет на задължителна ОВОС, а Приложение № 2 - инвестиционни предложения, за които се извършва преценяване на необходимостта от ОВОС. Общините/кметствата са пряко ангажирани в процеса на ОВОС чрез подпомагане на провеждането на консултации със засегнатото население и общественост и създаване на организация за провеждане на общественото обсъждане на доклада за ОВОС.

Оценката на въздействие върху околната среда се извършва в най-ранния етап на инвестиционния процес. Предвид някои допълнителни етапи в процедурата се издават два вида решения – решение за преценяване на необходимостта от ОВОС и решение по ОВОС.

През последните години ОВОС се утвърди като важен инструмент за идентифициране на неприемливите и неблагоприятните въздействия върху околната

среда и мерките за тяхното предотвратяване или смекчаване. Тези цели се постигат чрез прилагането на систематичен анализ на предложената дейност по отношение на последствията върху съществуващата околна среда, като чрез промени в проекта могат да бъдат предвидени и отстранени неблагоприятните екологични въздействия.

3.1.2. Екологична оценка (ЕО) на планове и програми

Изискванията на Директива 2001/42/ЕС са транспонирани в ЗООС. Предвидено е преценяване на необходимостта от изготвяне на ЕО на планове и програми, провеждане на консултации с компетентните органи по околна среда и засегнатата общественост, регламентирана е процедура при предположения за трансгранично въздействие, мерки за наблюдение и контрол при прилагането на плана или програмата.

Тази директива се базира на принципа на предотвратяване на вредните въздействия. Изяснено е за кои планове и програми следва да се извършва ЕО в България, а именно в следните области: селско стопанство, горско стопанство, рибарство, транспорт, енергетика, управление на отпадъците, управление на водните ресурси и промишленост, включително добив на подземни богатства, далекосъобщения, туризъм, устройствено планиране и земеползване, когато тези планове и програми очертават рамката за бъдещото развитие на инвестиционни предложения, включени в Приложения № 1 и № 2 на ЗООС.

ОВОС и ЕО са инструменти за превантивен контрол, подпомагащи вземането на крайно решение за одобряване или отхвърляне съответно на инвестиционни предложения, планове и програми. Разликите между ОВОС и ЕО са свързани основно с вида на предмета на оценката, което е предпоставка за различия в подхода, методологията и процедурата.

3.1.3. Комплексните разрешителни (КР)

Комплексните разрешителни ефективно се прилагат от началото на м. април 2003 г., като основен инструмент за предотвратяване и контрол на замърсяването на околната среда, предизвикано от работата на определени промишлени инсталации.

С приемането на ЗООС и Наредбата за условията и реда за издаване на КР за изграждането и експлоатацията на нови и експлоатация на действащи промишлени инсталации и съоръжения е постигнато пълно транспониране на изискванията на Директива 96/61/ЕС в българското законодателство.

Министърът на околната среда и водите или упълномощено от него лице е компетентен орган за издаването, преразглеждането, актуализацията и изменението на КР за инсталации и съоръжения в обхвата на ЗООС, поддръжка на информация за най-добри налични техники (НДНТ); поддръжка на информация за Методики за прилагане на НДНТ; методическо подпомагане на ИАОС и РИОСВ; поддържане на регистър с данните от издаването, преразглеждането, актуализацията и изменението на КР; създаване и поддържане база данни за емисионните норми за различните промишлени дейности, за които се издават КР.

ИАОС отговаря за: изготвяне проектите за КР; поддържане публична информация за резултатите от изисквания с КР, мониторинг; изпращане на информация в Европейския регистър на емисиите на вредни вещества. Директорът на съответната РИОСВ е компетентен орган за издаването, преразглеждането, актуализацията и

изменението на КР за инсталации и съоръжения извън обхвата на Приложение № 4 на ЗООС, при подаване на заявление по инициатива от съответния оператор.

3.1.4. Пазарно - ориентирани мерки

ЗООС определя рамката на политиката по опазване на околната среда, в т.ч. прилагането на икономически инструменти и финансови механизми за управление на околната среда, които намират конкретно изражение в специалните екологични закони:

- Екологични продуктови такси

В ЗУО са въведени такси за пневматични гуми, за батерии и акумулатори, и за автомобили. Таксите се заплащат от производителите и вносителите на такива продукти. От 2004 г. е въведена такса върху опаковки, като инструмент за прилагане на Директивата за опаковки и отпадъци от опаковки.

- Потребителски такси

Домакинствата и фирмите заплащат такси за твърди битови отпадъци, водоснабдяване, канализация и пречистване на водите. Таксите за битови отпадъци постъпват в общинските бюджети, а таксите за водоснабдяване, канализация и пречистване на водите се заплащат на В и К дружествата.

- Такси за използване на природни ресурси

Таксите за правото на водоползване и/или разрешено ползване на воден обект са дефинирани в ЗВ. За разрешителните, които се издават от кмета на общината, таксите постъпват в общинския бюджет.

Със Закона за лечебните растения се регламентира заплащането на такси за ползване за събиране на билки и генетичен материал от диворастящи и за култивирани лечебни растения. Таксите постъпват в съответния общински бюджет или Държавно горско стопанство в зависимост от терена от който са събрани лечебните растения.

Със Закона за концесиите и специалните закони, се регламентира предоставянето на концесия на редица природни ресурси: гори, минерални води, подземни природни богатства и др. изключително държавна собственост. Концесионерите заплащат на държавата концесионни такси.

Източници на финансирането на общински публични екологични проекти - основно в областта на водоснабдяване, канализация и пречистване на водите и управление на отпадъците са държавния бюджет (ДБ), Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС) и в известна степен - общинските бюджети.

Финансират се от ПУДООС и екологични проекти на фирми под формата на кредити при облекчени условия.

3.1.5. Доброволни ангажименти на предприятията

Това са най-новите инструменти за управление на околната среда в България. От една страна, те не са задължителни за прилагане от съответните организации, а от друга, са в състояние съществено да подпомогнат предприятията при въвеждането и спазването на „задължителни“ изисквания. В България след приемането на стандарта ISO 14001 (1998 г.) постепенно започна процес на въвеждане на системи за управление по околната среда и тяхното сертифициране.

III. АНАЛИЗ НА СРЕДАТА

1. ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКА И ТЕРИТОРИАЛНО-АДМИНИСТРАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.1. Географска характеристика, местоположение и граници

Община Кричим се намира в югозападната част на Пловдивска област в т. нар. Северна родопска яка. Заема част от Пазарджишко-Пловдивското поле и е разположена в подножието на северните склонове на Родопите. Общината граничи с общините Стамболийски, Перушица, Родопи, Девин и Брацигово. На територията на общината освен град Кричим няма други населени места. Град Кричим (230 м н. в. и площ 250 ха) се намира на около 20 км югозападно от областния център – гр. Пловдив.

Общината има благоприятно географско положение с отдавна формирани икономически и административни връзки с община Родопи, със съседните общини – Стамболийски и Перушица и с областния център – гр. Пловдив.

Релефът на общината е равнинен в северната част и средно планински в южната. Територията ѝ попада в пределите на Горнотракийската низина и крайните северни части на Западните Родопи.

С площта си от 54,895 km² заема 17-о, предпоследно място сред 18-те общини на областта, което съставлява 0,92% от територията на областта. Тя е една от 9-те общини в България, в които има само по едно населено място.

Северният район на общината попада в южната част на Горнотракийската низина, като тук на границата с община Стамболийски, в коритото на река Въча се намира най-ниската ѝ точка – 206 m н.в. Северно от големия завой на Стара река в пределите на общината попадат крайните югоизточни части на Бесепарските ридове – Широки връх 442,5 m.

Според комплексното физико-географско райониране на България Община Кричим се отнася към две области *Рило-Родопска област, Западнородопска подобласт и Преходна област, Горнотракийско-Среднотунджанска подобласт* (по Гълъбов, 1975).

Според ландшафтното райониране на страната, района на Община Кричим, област Пловдив спада към две области - *Южнобългарска планинско-котловинна област, Западнородопска подобласт и Междупланинска зонална област на южнобългарските низини и ниски планини, Горнотракийска подобласт* (Петров, 1997 г.).

Съгласно горско растителното райониране на България, територията на община Кричим попада в Тракийска горско растителна област, подобласт Родопи, а според вертикалното зонироване в *Долния равнинно-хълмист и хълмисто-предпланински пояс на дъбовите гори и Среден планински пояс на горите от бук и иглолистни* и др.

Според геоботаническото райониране на растителната покривка на Република България (по Бондев И., 1997 г.), територията на община Кричим, предмет на настоящата оценка попада в една ботанико-географска област - *Европейска широколистна горска област, Илирийска и Македоно-Тракийска провинция*.

Западно от дълбоката долина на река Вьча и югозападно от град Кричим се издигат крайните североизточни части на планинския рид Равногор (североизточен дял на Баташка планина, част от Западните Родопи). Максималната му височина в пределите на общината е 905,7 m. Районите източно от долината на Вьча се заемат от крайните западни части на Върховръшкия рид, който е северозападно продължение на високия западнородопски дял Чернатица. В него, в крайната югоизточна точка на общината, на границата с община Родопи, източно от заличеното село Черешево се издига връх Кадиева варница 1657 m, най-високата точка на община Кричим.

Гореописаните обстоятелства определят климата на региона като благоприятен за развитие на туризъм. Общината има благоприятно географско положение с отдавна формирани икономически и административни връзки с община Родопи, със съседните общини – Стамболийски и Перущица и с областния център – гр. Пловдив.

Територията е 54 895 дка, като най-голям е дялът на горските земи – 28 410 дка, следван от земеделските земи – 19 758 дка и земи за добив на полезни изкопаеми – 2925 дка.

Горските територии разположени в границите на Община Кричим, се стопанисват изцяло от ТП „ДГС-Кричим” (Южноцентрално държавно предприятие – Смолян), в чийто административни граници попада и общината.

Таблица. Баланс на територията на община Кричим по начин на трайно ползване

Вид територия по основно предназначение и начин на трайно ползване	Площ (в дка)	Дял (%)
Земеделски територии	19 758	35,99
Горски територии	28 410	51,75
Урбанизирани територии	2124	3,87
Водни площи и течения	1429	2,60
Територии за добив на полезни изкопаеми	2925	5,33
Транспортна инфраструктура	249	0,45
ОБЩО ТЕРИТОРИЯ	54 895	100,00

Общината попада в преходноконтиненталната климатична област, разположена на север от Родопския масив, характерна със значително по-мека зима и сравнително сухо лято. Снежната покривка се задържа средно около 25-30 дни през годината. В целия район пролетта настъпва рано. Температурата на въздуха бързо се повишава и в началото на април средната денонощна температура надвишава 10-12°C. Средната продължителност на слънчевото греене е около 2260 часа средногодишно. Това оформя и термичния режим – средногодишната температура е около 12°C, като юлската средна температура е около 23°C, а януарската – около 0,5°C.

Температурните инверсии са с изключително висока честота и обхващат около 80% от въздушния басейн на цяла Горна Тракия, включително и територията на община Кричим. Те ограничават естествената вентилация на района и водят до бързо увеличаване на атмосферните замърсители.

През пролетния сезон падат обилни валежи, които оказват благотворно влияние за развитието на земеделските култури. За лятото са характерни високи температури - 32-35°C, като валежите са редки и има чести засушавания. Най-голям недостиг на влага за земеделските култури се изпитва през юли и август. В същото време близостта до планината създава прохлада и намалява влиянието на континенталния климат, характерен за Пазарджишко-Пловдивското поле.

На територията на общината няма големи източници на вредни вещества в атмосферния въздух, както и интензивен автомобилен транспорт. Основният източник на емисии на вредни вещества е от битовото отопление с твърди горива през зимния сезон.

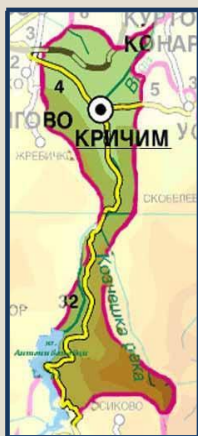
Преобладават ветровете със западна посока. Характерни за територията на община Кричим са местните ветрове, които се появяват по планината, по течението на река Въча. Силни ветрове със скорост повече от 14 метра за секунда се наблюдават рядко.

Община Кричим попада в Източнорелски район. През територията на община Кричим протича река Въча, която е главен водоизточник за общината. Тя събира води от Родопския масив и е естествен отток на язовирите „Въча” и „Кричим”. Реката е оформила своеобразна тераса, която формира равнинната част на територията на общината.

В близост до град Кричим е изграден един от най-големите хидроенергийни комплекси в страната, в който се включват язовирите „Въча” и „Кричим”. Те дават двигателна сила на четири водно-електрически централи, превръщайки Общината във важен водно-енергиен източник. Премаването на реката през територията на общината и самия град Кричим оказва благоприятно влияние в икономическо, екологично и в урбанистично отношение.

1.2. Административно – териториална характеристика

Община Кричим е обявена като самостоятелна община с Указ № 111 на МС от 30 март 1998 година. В границите на общината влиза само 1 населено място – гр. Кричим, което е и административния център.

Фигура. Карта на община Кричим

Според Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г., гр. Кричим е от пето йерархично ниво.

Съгласно функционалната категоризация на общините и населените места, категорията на населеното място в община Кричим е четвърта.

Общините с центрове от пето йерархично ниво могат да бъдат включени в обхвата на т.н. „райони за целенасочена подкрепа”. Стимулирането на техните центрове е важно, за да могат да предлагат необходимите първични услуги на населението както и работни места извън земеделската функция

Общата площ на урбанизираните територии в община Кричим е 124.99 ха или 2.27% от общата й площ. От нея жилищната площ заема 105.89 ха, производствените терени 7.7 ха, обществено обслужващите терени заемат 4,52 ха, а площите на терените за спорт и атракции заемат 4.03 ха. Уличната мрежа в Кричим включва около 30 км, от които само 75% е с трайна настилка (асфалтова или паважна).

Жилищната територия на град Кричим е 105.89 ха или 85% от територията на града. Застрояването на града е с преобладаващо с улично-квартална структура и индивидуални парцели. Едноетажните жилищни сгради заемат 53.1%, двуетажните – 34.6%, триетажните – 9.7%, а четириетажните са 1%. Основната част от жилищния фонд е изграден след Втората световна война и значителна част от него се нуждае от обновяване. Постройките са основно тухлени с бетонна плоча или с гредоред. По форма на собственост преобладават частните жилища.

Демографското развитие на община Кричим се определя от демографските процеси – намалена брачност и раждаемост, засилена урбанизация, високото ниво на безработица сред младите възрастови групи, както и високи нива на смъртност и интензивна външна миграция.

В община Кричим по данни на НСИ към 31.12.2017 г. живеят 7991 души, което представлява 1,2 % от населението на област Пловдив. Средната гъстота на населението е 145,6 души/кв.км. сред високите в областта и значително над средната за страната – 66,4 д. на кв.км.а спрямо тази което се дължи на специфичната особеност, че общината е само с едно населено място. За периода 2001 – 2017 г. населението бележи намаление: от 8544д. на 7991 д.

Населението в общината е изцяло градско, като демографската картина за Кричим, както и за цялата страна е неблагоприятна, населението застарява. 55% от жителите на общината се самоопределят като етнически българи, 20% като турци, 8% като роми и 17% не се самоопределят. Община Кричим е с най-голям относителен дял на младото население (до 15-годишна възраст) в област Пловдив – 17%. По отношение на религиозната (конфесионалната) структура в община Кричим преобладава населението, изповядващо източно православие, следвано от общности, изповядващи исляма. Голям е броят на жителите на общината, които не се самоопределят към нито едно от вероизповеданията в страната – 2 837 жители (36,7 % от преброяните лица).

Средната гъстота на населените места (град Кричим) е 1 н.м./100 км при средна за страната – 4,78 н.м./100 км. Същевременно гъстотата на населението към 2018 г. е 144 души и на км, значително над средната за страната - 66,4 души на км.

Обезлюдяването и застаряването на населението е тенденция за цялата страна и община Кричим не прави изключение. Но основният проблем пред общината е механичната миграция, която по-бързо стопява населението в работоспособна възраст. От сега следва да се предвидят действия и политики, които да подкрепят конкуретността и привлекателността на общината, за да се обърнат миграционните процеси.

2. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ФАКТОРИ

2.1. Икономически показатели

Икономиката на община Кричим има индустриално – аграрен характер. Структуроопределящи отрасли на местната икономика са: преработваща промишленост, търговия, услуги и селско стопанство. Основни подотрасли на преработващата промишленост, развити в общината са: машиностроене, дърводобив и дървообработка, шивашка, обувна, козметична, хранително-вкусова промишленост (хлебопроизводство и сладкарство).

Първичният стопански сектор обхваща секторите Селско, ловно и горско стопанство, Рибно стопанство и Добивна промишленост. Земята със селскостопанско предназначение се формира от посевните площи, трайните насаждения, постоянно затревените площи и др. В отрасловата структура на земеделието преобладава отглеждането на плодове и зеленчуци.

Вторичния стопански сектор обединява секторите на преработващата промишленост, сектора на производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода, и сектора на строителството. Промислената структура се формира от предприятия за дървопреработване, преработка и производство на храни /млекопреработване/, шивашка промишленост и строителство.

Третичният икономически сектор е съвкупност от отрасли и дейности с голямо социално значение за община Кричим. Третичния стопански сектор обхваща отраслите: транспорт, търговия, туризъм, образование, наука, комуникации и съобщения. Важно е да се отбележи, че сектор Хотелиерство и ресторантьорство заема най-малък дял в третичния сектор.

В община Кричим преобладават микропредприятията с до 9 заети лица – 209 броя или (93%) през 2018 г. Малките фирми от 10 до 49 заети лица са 14. В общината има и 1 средно предприятие с персонал от 50 до 249 заети. Предприемаческата активност в община Кричим, представена чрез количествения статистически показател - брой на нефинасовите предприятия на 1000 души от населението (28 регистрирани предприятия на 1000 жители през 2018 г.) е под средното ниво за областта (54 предприятия на 1000 жители и страната – 49 бр.). Делът на средните /от 50 до 249 заети/ предприятия и големите (над 250 заети) от общия брой е незначителен, но произведената в тях продукция е над 70% от общата.

Предприятията, които определят икономическия профил на Общината, развиват дейност следните сфери:

• **Строителството** – в този сектор продължава, макар и с значително по-ниски темпове, строителството на жилищни имоти. Значителен дял от дейностите в тази сфера през последните години имат инфраструктурното строителство. Основната част от поръчките са възложени от органите на местната власт и държавни поръчки. В болшинството от случаите тези дейности са финансирани със средства от програми на ЕС. В строителството активно се представя фирма „ЕВРОСИСТЕМ“ ЕООД. Освен това на територията на общината развива дейност и „КРИЧИМ БЕТОН“ ЕООД – с основна икономическа дейност - производство и търговия с бетон.

• **Хранително – вкусова промишленост и туризъм** – Произведена продукция на хотелите и ресторантите през 2018 г. възлиза на 278 хил. лева.

Хранително - вкусовата промишленост на територията на общината е представена предимно от следните фирми:

1. „КРИЧИМФРУКТ“ ООД, с основна икономическа дейност - производство на плодови и зеленчукови сокове;

2. „МАВИШ“ ООД, с основана икономическа дейност - производство на хляб и хлебни продукти;

3. ЕТ „ПЛЕЯДИ – НИКОЛА ГУНЧЕВ“, с основна икономическа дейност – селско стопанство.

• **Лека промишленост** - В сектора на леката и преработваща промишленост по-сериозно място заемат следните фирми:

1. „СОЛВЕКС КОЗМЕТИЧНИ ПРОДУКТИ“ ООД – с основана икономическа дейност - производство на парфюми и тоалетни продукти;

2. „НАГИ“ ЕООД – с основна икономическа дейност - производство на промишлено хладилно и вентилационно оборудване;

3. „ВИОМОДА“ ЕООД – с основна икономическа дейност - производство на друго облекло и допълнения за облекло ;

4. „ХРАМАР“ ЕООД – с основна икономическа дейност - производство на метални конструкции и части от тях;

5. „ВОЛОС 05“ ЕООД – с основна икономическа дейност - производство на други изделия от дървен материал;

6. „А И Г ГРУП“ ЕООД – с основна икономическа дейност - горско стопанство и дърводобив;

7. „ДАФИ 90“ ЕООД – с основна икономическа дейност - производство на ризи, блузи и друго долно облекло.

Селското стопанство в община Кричим изпълнява важна роля за цялостното ѝ развитие. Независимо от значителното намаляване на произведената продукция, през последните няколко години, този отрасъл остава главен източник на доходи за по-голяма част от населението на града. Един от основните проблеми на сектора е негодността на хидромелиоративната мрежа за експлоатация. Необходими са усилия за решаване на проблемите, свързани с напояването и по-точно на възстановяване на поливното земеделие.

В община Кричим е развито и животновъдството – отглеждат се говеда, свине, овце, кози. Птицевъдството е представено главно с отглеждането на кокошки, петли и пилета. Бъдещите планове на общината са насочени към извеждане на отглежданите животни

извън града, с цел опазване на градската среда от замърсяване и спазване на ветеринарномедицинските изисквания към животинските обекти.

Перспективите за развитието на селското стопанство са в сферата на:

- а) трайни насаждения – чрез създаване на нови масиви от овощни насаждения (ябълки и череши);
- б) засилване на позициите на зеленчукопроизводството;
- в) развитие на пчеларството.

Броят на земеделските стопанства в община Кричим е 271, което представлява под 1% от стопанствата в област Пловдив. Средната използвана земеделска площ (ИЗП) е 12,1 дка, при средна за областта - 68,25 дка и 101,25 дка за страната.

Малката ИЗП предопределя и структурата на селското стопанство в общината. Земеделските стопанства, които обработват до 10 дка са 174 бр. или 63% от всички стопанства. Стопанствата, които обработват над 10 до 100 дка са 69 бр. или 25%. Само 3 земеделски стопанства обработват повече от 100 дка земя, но липсват големи земеделски стопанства с над 500 дка ИЗП.

Развитието на аграрния сектор в Община Кричим следва да се фокусира към производства с висока степен на добавяне на стойност и влагане на местни материални и трудови ресурси, така че да се осигури производството на суровини да се обвърже с преработката им на място и разкриване на нови работни места. Към момента обаче все още няма достатъчно МСП за преработване на плодове и друга сурова земеделска продукция.

Важно е да се отбележи, че през новия програмен период 2021-2027 г. политиката за развитие на селските райони ще работи и чрез специални тематични подпрограми продължава, като в обхвата ѝ попадат както земеделски стопанства, така и заетите в други сектори на икономиката – търговия, хотелиерство и ресторантьорство и др.

По отношение на инвеститорите, в общината основните проблеми са свързани с липсата на квалифицирана работна ръка, нисък дял на хората в трудоспособна възраст, състоянието на професионалното образование, състоянието на техническа инфраструктура, особено в промишлените зони.

Заетостта е широко използван показател при анализ и оценка на социално-икономическото развитие на различни териториални единици. В ЕС се счита, че увеличаването на заетостта създава условия за поддържане и увеличаване на населението. Изхождайки от тази теза, заетостта се разглежда като една от възможностите за решаване на някои от проблемите на тези райони във връзка с осъществяване на устойчивото им развитие. Трудовата заетост осигурява необходимите доходи за издръжката на семействата и най-вече на децата.

Намалението при чуждестранните инвестиции характерно за страната като цяло и в съчетание с много голямото увеличение при разходите за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА) показва, че предприемаческата и инвестиционна активност в общината се осъществява от български предприятия.

На територията на община Кричим са разположени три ВЕЦ – „Въча I“, „Кричим“ и „Въча II“, и една ПАВЕЦ „Орфей“. Те са изключително държавна собственост и не носят доходи на общината, но са от съществено значение за трудовата заетост на населението в общината.

Транспортната свързаност на общината с националната и регионалната транспортно-комуникационна инфраструктура показва, че през нейната територия не

преминават пътища от висок клас – автомагистрала, първокласни и второкласни републикански пътища. Пътната инфраструктура включва два третокласни републикански пътя – път III 866 „Граница Смолянска област-Кричим-Стамболийски“ и път III 8602 „Пловдив-Перущица-Кричим“, които осигуряват удобни връзки със съседните общини.

Икономическият потенциал и степента на развитие на социалните функции и свързаната с тях социална инфраструктура на община Кричим определят мястото ѝ на периферна, с ограничени възможности община в областния социално-икономически комплекс. Мястото на общината по отношение на основните икономически показатели показва, че нейният социално-икономически комплекс участва със символичните 1-3% в областната икономика. Това я дефинира като община със слабо развита икономика, в която доминира първичният сектор. Част от потребностите от периодично обслужване се реализират в гр. Стамболийски, а частично периодично и епизодично обслужване - в гр. Пловдив.

Факторът „териториална интеграция“ със съседните общини дава обективни възможности за осъществяване на външните връзки на община Кричим със съседните общини.

Разположението на община Кричим на границата между планината Родопи и тракийското поле, както и преминаването на р. Вьча през нейната територия, богатото културно-историческо наследство и защитените територии, са предпоставка за значим туристически интерес във всичките му разновидности – културен, познавателен, религиозен, ловен и риболовен, които не са използвани напълно.

Ниското равнище на доходите, високото равнище на бедност, голямата група от хора, застрашени от изпадане в бедност, заедно с високото равнище на безработицата формират високо равнище на социална нестабилност, ниска раждаемост и миграция, и това са едни от най-сериозните предизвикателства пред община Кричим.

2.2. Туризъм

Община Кричим разполага с дадености, които могат да се използват за разработване и утвърждаване на комплексен туристически продукт с максимално ползване на наличните туристически ресурси, който да привлича туристи. Културното и природно наследство представлява добра база с голям потенциал, който все още не е напълно разработен.

Въпреки възможностите за насочване усилията на местната общност за развитие, обогатяване и популяризиране на туризма в общината, този сектор все още не е достигнал желаното ниво на развитие. Ето защо, в тази сфера е необходимо да се полагат значителни усилия от заинтересованите страни, за да се създадат необходимите условия за насърчаване и разнообразяване на туристическите дейности, за добавяне на стойност към местната икономика.

Програмата за развитие на туризма в Община Кричим за периода 2020 – 2023 г. е разработена в изпълнение на чл. 12, т. 1 във връзка с чл. 11, ал. 1 от Закона за туризма и е в съответствие с: визията, стратегическите цели, приоритетите и дейностите, чиято реализация ще води до утвърждаване на устойчиви схеми за развитие и управление на туристическите дейности, заложили в Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България обхваща периода 2014-2030 г. и План за действие към нея; Концепция за туристическо райониране на България утвърдена със Заповед № Т-РД-16-103/11.3.2015 г. на Министъра на туризма; Стратегията за интегриран и устойчив

туризъм на област Пловдив 2019 – 2027 г.; Общински план за развитие на община Кричим за периода 2014 – 2020 г.; Програма за развитие и насърчаване на физическото възпитание, спорта и социалния туризъм в община Кричим за периода 2017-2021 г. и др. стратегически документи с национален и регионален обхват, и съобразно съществуващите местни туристически ресурси и потребности.

Програмата има за **Главна цел:** *Утвърждаване на Кричим като модерна туристическа дестинация със свой облик и място на туристическата карта на България и Европа.*

Основната цел е устойчивото развитие на туризма в община Кричим с утвърждаване конкурентоспособността и популяризиране на туристическия продукт на пазара в страната и чужбина, посредством оптимално използване на наличните природни и антропогенни ресурси в съответствие с пазарните изисквания и потребителските очаквания за развитие на туризма.

Специфични цели:

1. *Обединяване на усилията на всички заинтересовани страни в района и съсредоточаването им в осъществяването на конкретни, реалистични и смислени дейности.*
2. *Дефиниране на специфичен за Кричим интегриран туристически продукт.*
3. *Осъществяване на професионален и целенасочен маркетинг на този туристически продукт.*

Конкретни цели:

1. *Повишаване привлекателността на общината и превръщането ѝ в туристически център, чрез целенасочено и функционално използване на природните, културните, историческите, икономическите и местните туристически дадености на региона, и утвърждаването ѝ като туристическа дестинация.*
2. *Повишаване привлекателността на общия туристически продукт на община Кричим, чрез благоустрояване на инфраструктурата, обслужваща туризма, чрез опазване и подобряване състоянието на културно-историческото наследство и създаване на Туристически информационен център.*
3. *Подкрепа, насърчаване, логистика и стимулиране увеличаването на местата за настаняване, хранене и развлечения в общината, които са недостатъчни, но са в пряка свързаност с подобряването на туристическата среда и увеличаване на дела на туристическата база с целогодишно ползване. Специфична възможност за частния сектор е създаване на места за настаняване с малък капацитет, съответно ниска първоначална инвестиция.*
4. *Увеличаване броя и дните на престой на организирани групи и неорганизираните, индивидуални туристи в региона.*
5. *Разкриване на Туристически информационен център - от ключово значение за развитието на туризма, както и включването му в регионални или по-големи мрежи.*

Постигането на главната, специфичните и конкретните цели на Програмата е предпоставка за формулиране на основния приоритет в общинската политика и визията за развитие на туризма в община Кричим: „Развиване в бъдеще на „туристическа индустрия“ в общината”.

Основанията за това са:

- екологично чистата среда;
- предлагането на биологично чисти хранителни продукти;
- концентрацията на археологически обекти с предстоящо разкриване и експониране, и включването им в областната система на КИН, както и наличието на други недвижими и движими културни ценности.

Географското положение на общината спомага за развитие на спорта и отдиха, посредством изграждането на туристически и еко пътеки в района. Екотуризмът е бързо развиващ се сектор в туристическата индустрия. В контекста на глобалните промени в климата и нарастващото негативно въздействие на човешката дейност върху околната среда, екотуризмът е продукт с много висок потенциал за развитие. По своята същност той е „отговорно пътуване до природни места (територии, райони, зони), което съхранява околната среда и поддържа благополучието на местните жители“ и е в основата на развитието на устойчив туризъм като цяло.

Устойчивото развитие на туризма в община Кричим се свързва с устойчивото използване и съхранение на природните ресурси, с реализация на финансови постъпления в местните общности под формата на инвестиции за изграждане и поддържане на туристическа и техническа инфраструктура, с развитие на местния бизнес чрез създаване на възможности за развитие на посетителския поток и туризма, както и с реализация на допълнителни приходи за местното население чрез алтернативна заетост в съответни форми туризъм (градски, селски, културен, винен, екологичен и др.) и съпътстващите ги дейности.

Устойчивият туризъм се развива на основата на хармонията между ползването и опазването на ресурсите чрез интегрирането на местната култура, бит и традиции. Той е възможност за поминък на местните хора и в същото време образова посетителите и туристите. За развитието на устойчивия туризъм се създава дискретна и щадяща средата инфраструктура. Създава се възможност за взаимодействие между бизнеса и природата. Този тип туризъм се развива чрез съчетаване на природните богатства с местната култура и традиции на основата на дългосрочна стратегия за интегриране на ресурсите в туристическите продукти по начин, който подобрява или не променя техния състав.

✓ **Културно-исторически и познавателен туризъм**

Културно-историческото наследство на територията на общината е изключително богато и в същото време е с неусвоен икономически потенциал. В историята на България Кричим се споменава като средновековна крепост, владяна от българите през различните времена.

В землището на Общината има останки на две крепости: Иванково кале и Малкото градище или Драговец. В близост до Малкото градище се намира изключително ценният средновековен надпис, изсечен с длето върху голяма овална скала, наречен Кричимския надпис, свързан със завладяването на Кричим от Цар Иван Асен II, през 1230 година.

На 3-4 км. източно от Кричим се намират средновековните крепости на Юстина. Следи от стари селища има и в западните поли на „Пещерника“, в местността „Куницата“, „Бобище“ и „Гергъовец“. Останките от манастира „Свети Врач“ се намират на родопския връх Клисера, над град Кричим. Построен по времето на Алексей – Слав, манастирът е разрушен при масовото помохамеданчване на Родопите през 1657г. Възстановен от местното население, манастирът е опожарен при погрома на Априлското въстание. Известен в миналото под името „Успение на Св. Богородица“, манастирът е

разположен в Равногорския рид на Баташка планина от Западните Родопи, на левия бряг на река Вѝча на около 5 км. южно от Кричим, по шосето за Девин. След възобновяването на монашеския живот в обителта през 2006 г., манастирът е посветен на Рождеството на Пресвета Богородица, по настояване на покойния Пловдивски митрополит Арсений (1932 – 2006 г.) Обявен е за паметник на културата. През турското робство манастирът продължава да е важно културно и просветно средище. Молебственият и ктиторски надпис върху мраморната плоча на чешмата при манастира: *„С изволенieto на Отца и изпълнението на Сина и съдействието на светия дух направи се тази чешма през лето 1592 г. от ктитора Илия, по времето на изгумена Онуфрий. Бог да го прости“*, свидетелства за запазването на българския характер на селището и през този период. В горния край на красиво оформената плоча има кратък надпис: *„От богохранимото село Батак“*, а под него стилизирано *„Исус Христос Победител“* и два пауна с преплетени шии. Според местните предания, през XVII век манастирът е бил любимо място на легендарния Страхил Войвода. Отсрещните планински ридове, където се подвизавала дружината му, носят и досега името Страхилови чардаци. В днешния си вид манастирът „Рождество Богородично“ е възстановен. Представлява комплекс от еднокорабна, едноапсидна църква, с жилищна сграда и красива каменна чешма. В непосредствена близост до него е Кричимския минерален извор, чиято лечебна вода е много полезна за лекуване на повърхностни кожни рани. Град Кричим е едно от няколкото селища в Пловдивския край, които в ранното Възраждане /1736 - 1762 г./ са имали килийни училища в манастирите.

Интерес представляват все още недостатъчно проучените и фрагментарно разкрити археологически находки в землището на Община Кричим. Отнася се за разположението на древния **тракийски град Драговец в местността „Гергевец“**. Селището е част от една по-широка агломерация от поселение, обхващащо Кричим-Устина-Пастуша и Перушица, навярно обособена около някогашното съществувало блато в землището на с. Устина. Открити са останки от части на корубести керемиди, тухли, глинени купове, остатъци от зидове на крепостни стени на тракийско селище.

В древно време землището на Кричим е включвало в себе си **селища като Гергевец и Маджовец**. До голяма степен е разкрита единствено раннохристиянска базилика.

Като потенциален археологически обект за по-нататъшно разкриване, може да се акцентира върху останките на **манастира „Св. Св. Безсребърници Козма и Дамян“** и подробно изследване за **откриване** на местоположението на **манастира „Св. Архангел Михаил“**.

✓ Ловен и риболовен туризъм

Природните дадености и местоположението на общината дават много възможности за лов и риболов.

На територията на община Кричим има възможността да се ловува на обща площ от 3 599 хектара, като в нея влизат есенници, угари, трайни насаждения, пасища, смесени гори, язовири, реки и канали, което прави района изключително благоприятен и дава възможност за улова на следните видове дивеч – пъдпъдък, гълъб, гургулица, яребица, фазан, дива патица, дива гъска, бекас, заек, лисица, чакал, сърна и дива свиня. Целият район е разделен на 6 ловища, като част от тях граничат с известното ловно стопанство Търмръш, поради което могат да се наблюдават и благородни елени, диви кози и мечки.

Речната долина в района на язовир „Въча“ е тясна, осяяна със стърчащи отвесни скали. Левият скат е труднопроходим, без туристически пътеки. Към него се разкрива хубава панорама от стената. В ниското е Симеонов мост, който по-рано се е използвал за прехвърляне шосето за Девин, а понастоящем – за горския път по долината на Чуренското дере по-известно като Кознишко дере. Язовирът е с интересно и разнообразно рибно присъствие. Известен е сред рибарите с наличието на балканска пъстърва, дъгова пъстърва, бяла риба, костур, речен кефал, сивен, скобар, слънчева риба, червеноперка, черна мряна, шаран и щука.

Основна дестинация за риболовците през последните години е риболовът на пъстърва – една от най-желаните за улов хищни риби по нашите реки и водоеми. Не само в града и страната, но и по целия свят тя е под прицел заради дивата и своенравна борба при закачането ѝ с въдица. Тъй като обитава най-вече богати на кислород и чисти води, тя е показател за състоянието на една река. Размножаването ѝ по река Въча е не само чрез самовъзпроизвеждане, а и благодарение на зарибяване на доброволни начала, спонсорирано от бизнесмени, големи търговски вериги и от любители на този спорт, предпочитащи този район. Планирани зарибявания с хиляди балкански пъстърви се извършват и от местното риболовно сдружение. Интересът към тази риба води много риболовци в Кричим, така че балканската река може да се окаже страхотна „сцена“ за развиване на еко- и селски туризъм.

✓ Религиозен и спортен туризъм

През 2008 година на Община Кричим са отпуснати средства за ремонт на храм „Св. Безсребърници Козма и Дамян“ и Джамията, които са много стари.

Няма точни данни и източници кой е построил джамията и кога, но според направени изследователски проучвания и преводи от османски-турски архиви /налични в гр. Анкара, Република Турция/ тя има назначен Имам от 04.02.1777 година. Основите са изградени от камък до цокълната част на джамията, а оттам до покрива е градена от кирпич. Минарето на джамията е съградено изцяло от камъни с височина около 14 м със скромно шерефе. Покривната ѝ част е конусовидна и завършва с алем. До самата джамия, плътно прилепена към нея, има пристройка, която е изградена около 1970 г. и се ползва за кабинет на Имама. Втората ѝ половина се използва за взимане на абдест. Дворът на джамията е около 100 кв. метра. Освен това в молитвения салон има женско отделение направено от дървена конструкция. Джамията е отворена за петкратен намаз, както и за празничните петъчни и байрамски намази. В Джамията до ден днешен се съхранява богат архив от религиозно-просветни книги, като Тефсир (тълкуване на Корана), Фъкх (Ислямско право), снимки на бивши Имами и др.

Църквата „Св. Св. Козма и Дамян“ датира от 1861 година, като най-напред е изградена от плет и кал, а няколко години по-късно от камък. През 1954 г. църквата е преустроена и удължена на запад, но е запазен възрожденският ѝ облик. В нея се съхраняват и няколко старопечатни книги от манастира „Св. Врачове“, печатани в Санкт Петербург.

Съществуват и други исторически обекти от по-ново време.

От площада пред църквата „Св. Св. Козма и Дамян“ започват няколко туристически маршрута: Екопътека до Асеновия камък, пътека до крепостта „Калето“, продължаващи до манастир „Св. Врачове“ и следвайки трасето на стар тракийски път по десния склон срещу течението на река Въча се достига до манастир „Света Богородица“.

През 2005 г. е реализиран проект „Екопътека към манастирите „Св. Врач“ и „Рождество Богородично“, чиято цел е да се продължи Асеновата пътека в местността Калето със следния маршрут: Асеновият камък – манастир „Свети Вракове“ – южната граница на резервата „Изгорялото гюне“ – манастир „Рождество Богородично“.

И до днес са запазени следите на древния Тракийски път свързващ манастира „Св. Вракове“ с „Рождество Богородично“, а от щерните до стените на „Св. Вракове“ продължава да се събира бликащата лековита минерална вода.

С Решение № 30 от 20.01.2020 г. на основание чл. 54 от Закона за държавната собственост, във връзка с Решение № 367 по Протокол № 43 на Общински съвет при община Кричим от 29.01.2019 г. Министерски съвет прехвърля безвъзмездно на община Кричим правото на собственост върху имот – частна държавна собственост, намиращ се в област Пловдив, община Кричим, гр. Кричим, представляващ поземлен имот с идентификатор 39921.4.126 по кадастралната карта и кадастралните регистри на гр. Кричим, с площ 30 916 кв. м., подробно описани в Акт за частна държавна собственост № 9865 от 15.08.2019 г. за модернизация на съществуващата и изграждане на нова инфраструктура със свободен обществен достъп и с неикономически характер за осигуряване на достъп до туристически обекти и природни забележителности, при съобразяване на законодателството и правилата в областта на държавните помощи и спазване на разпоредбите на Закона за културното наследство. Общината ще го ползва за модернизация на съществуващата и изграждане на нова туристическа инфраструктура. С изпълнението на проект „По следите на древността – една история за история, култура и вяра“ се предвижда изграждането на площадки, изработване и поставяне на указателни и информационни табели за еко-пътеки и туристически маршрути, маркировки, беседки, пейки и кошчета за отпадъци. Създадената инфраструктура и придобитите активи ще се ползват безплатно от всички граждани и гости на община Кричим.

Би могло да се предприемат действия за регистриране на съществуващите исторически паметници на територията на общината като паметници на културата.

Като основен инструмент за прокарването на общинската политика за спорта, стадионът „Христо Ботев“ се е превърнал в основно място за провеждане на спортни мероприятия на открито. На футболното игрище целогодишно се провеждат тренировки на 3 отбора по футбол /ФК – Мъже, ФК – Юноша младша възраст от 14 годишни до 16 годишни и ФК – деца от 10 до 12 годишна възраст/. От спомагателните игрища по волейбол и баскетбол се възползват училищата на територията на града, за провеждането на своите спортни празници и състезания. Учебните заведения имат изградени и функциониращи физкултурни салони, където се провеждат занятията по физическо възпитание и спорт. В СУ „П. Р. Славейков“ са сформирани и групи по интереси - футбол, мажоретки и народни танци. Открита е площадка за фитнес на открито, ситуирана в парк „Ливингстън“. На площ от 114 м², са монтирани 7 броя фитнес съоръжения: Butterfly преса, лежанка „2 в 1“, кростренажор, успоредка, лост - единичен, пейка – мултифункционална и тенис маса, положени върху специална ударопоглъщаща каучукова настилка.

Ежегодно се провеждат и тренировки на участниците в Общински детски и младежки Киокушин Карате клуб. Тренировките са провеждат три пъти седмично в сградата на СУ „П.Р.Славейков“ в обновена зала, оборудвана с необходимите спортни принадлежности – чували, ръкавици, татами /японска традиционна настилка/. Децата са 20 на брой на възраст от 10 години до 18 години, всички са картотекирани в Българската федерация Киокушин Карате и всяка година защитават различни степени.

На територията на община Кричим са разположени парк „Ливингстън” и парк „Европа”, предназначени за трайно задоволяване на обществените потребности на гражданите на общината. Със своето атрактивно разположение същите са подходящи за отдих и култура.

✓ Приключенски туризъм

Територията на община Кричим разполага с потенциал за развитие на инфраструктура от типа приключенски паркове, провеждане на състезания по ориентиране и други подобни атрактивни дейности. Приключенският туризъм е един от най-бързо развиващите се сектори в туристическата индустрия, който привлича платежоспособни потребители, подкрепя местните икономики и насърчава прилагането на устойчиви практики. В Кричим може да се бъдат организирани дейности като езда, някои видове джип-сафари, програми за оцеляване, катерене с планински водач, планински преходи с различна трудност.

✓ Селски туризъм

Селският туризъм също е перспективна ниша в туристическия отрасъл. Неговата основна цел е да ангажира населението с допълнителен алтернативен бизнес, без да го откъсва от основното им занимание – земеделието и животновъдството. Селският туризъм предоставя добри възможности за създаване на заетост за немалка част от жителите на Кричим и за повишаване на доходите им. На територията на Кричим се наблюдава уникално съчетание на забележителна природа, климат, културно-исторически забележителности и автентична селска атмосфера, търсени изключително много от чуждестранните туристи.

По данни на Евростат близо 45% от общия брой нощувки на туристите в ЕС се осъществяват в селски райони.

3. АНАЛИЗ ПО КОМПОНЕНТИ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

3.1. Атмосферен въздух

Качеството на атмосферния въздух (КАВ) в Република България се следи от Министерството на околната среда и водите чрез Националната система за наблюдение, контрол и информация. За целта територията на страната е разделена на райони за оценка и управление на КАВ. Екологичният статус на качеството на атмосферния въздух се определя въз основа на основните контролирани показатели, регламентирани в Закона за чистотата на атмосферния въздух.

Последните изменения в Закона за чистотата на атмосферния въздух от месец март 2021 г., предоставят на местната власт по-големи правомощия за справяне с наднорменото атмосферно замърсяване, посредством създаването на т.н. „зони с ниски емисии“. Възможността за въвеждане на зоните с „ниски емисии“ влиза в сила от 2022 г., като се предвижда в тях да се въвеждат временни забрани за ползването на определен

вид горива и/или уреди за отопление и/или забрани за обществено ползване на пътища, участъци от пътища или определени зони от пътната мрежа. Зоните с ниски емисии на вредни вещества могат да се въвеждат чрез налагане на мерки, забрани, такси и ограничения.

С измененията на ЗЧАВ се цели да бъде въведен децентрализиран подход, с който ще се предостави възможност на всяка община да извършва самостоятелен анализ, съобразно местните условия, посредством които да определи дали е налице необходимост от създаване на „зони с ниски емисии“, какъв да е обхватът на зоните, какви да са границите на създадените зони, както и за какво време ще се прилагат мерките и ограниченията в ЗНЕ за постигането на резултати във връзка с качеството на въздуха.

Правомощията и задълженията на общините по отношение осигуряване чистотата на атмосферния въздух (с изключение на изготвянето ПКАВ и създаването на ЗНЕ), обхващат и дейности по:

1. Управление и поддържане на елементите на техническата инфраструктура вкл. общински дейности с цел осигуряване на чистотата на атмосферния въздух (чл. 19, ал. 5);

2. За ограничаване на уврежданията върху здравето на населението, когато съществува риск от превишаване на установените норми или алармени прагове, при неблагоприятни метеорологични условия и други фактори общинските органи съгласувано със съответната регионална инспекция по околната среда и водите могат да разработят оперативен план за действие, определящ мерките, които трябва да бъдат предприети с цел намаляване на посочения риск и ограничаване продължителността на подобни явления. (чл. 30, ал. 1). Оперативният план за действие се разработва въз основа на проучвания в района и на утвърдените алармени прагове, които се обсъждат със заинтересуваните лица и с екологичните организации и движения. (чл. 30, ал.2). Оперативният план за действие се привежда в изпълнение при необходимост по нареждане на кмета на общината (чл.30, ал.3);

3. Общинските органи съгласувано с органите на Министерството на вътрешните работи организират и регулират движението на автомобилния транспорт в населените места с оглед осигуряване качество на атмосферния въздух, отговарящо на установените норми за вредни вещества (замърсители) (чл. 29).

4. За отделни райони, в зависимост от характера на източниците на емисии и характерния здравен риск, по предложение на кмета на общината и/или министъра на здравеопазването, министърът на околната среда и водите може да определя допълнителни показатели, характеризиращи качеството на атмосферния въздух, извън тези към чл. 4, ал. 1 от ЗЧАВ.

5. Общинските органи могат да предлагат за утвърждаване от министъра на околната среда и водите, по-строги норми за вредни вещества в определени селища,

цялата община или райони в зависимост от нивото и характера на замърсяване на атмосферния въздух над тях. (чл. 6, ал. 5);

6. Общинските органи съгласувано с министъра на околната среда и водите могат да изграждат местни системи за наблюдение и контрол на качеството на атмосферния въздух в райони на тяхната територия.

7. В съответствие с Наредба №6 от 7 октомври 2019 г. за изискванията и контрола върху дървесината, която се използва за битово отопление и в рамките на своите правомощия общината може да осигури/изисква за определени райони да бъдат доставяни и предлагани дърва с определено влагосъдържание. Общините, за които се прилага Наредбата, ще имат ангажимент да обявяват на интернет страниците си и на видно място в сградата на общината и кметствата изискванията към дървесината за битово отопление и начините и сроковете за нейното съхранение.

Качеството на атмосферния въздух (КАВ) се оценява чрез норми за концентрациите на основните замърсители в атмосферния въздух, регистрирани за определен период от време (1 час, 8 часа, 24 часа, 1 година), установени с цел избягване, предотвратяване или ограничаване на вредни въздействия върху здравето на населението и/или околната среда, като тези нива следва да бъдат постигнати в определен за целта срок, след което да не бъдат превишавани.

Съгласно изискванията на националното и европейско законодателство територията на България е разделена на шест Района за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух (РОУКАВ):

- Агломерация Столична;
- Агломерация Пловдив;
- Агломерация Варна;
- Северен/Дунавски район;
- Югозападен район;
- Югоизточен район.

Анализът на данните за качеството на атмосферния въздух (КАВ) се извършва по райони, като се отчита спецификата на всяко населено място, в което се извършва контрол.

Дейността на Националната система за мониторинг на качеството на атмосферния въздух (КАВ) се регламентира със Заповед на министъра на околната среда и водите № РД-489/26.06.2019 г., в това число: брой, вид на пунктовете, контролирани атмосферни замърсители, методи и средства за измерване.

На територията на общината не са разположени пунктове за мониторинг, част от Националната автоматизирана система за контрол качеството на атмосферния въздух (НАСККАВ).

Законът за чистотата на атмосферния въздух определя 11 основни показателя за качество на атмосферния въздух. Основните показатели, характеризиращи КАВ в приземния слой са: суспендирани частици, фини прахови частици, серен диоксид, азотен диоксид и/или азотни оксиди, въглероден оксид, озон, олово (аерозол), бензен, полициклични ароматни въглеводороди, тежки метали – кадмий, никел, живак и арсен.

Съгласно дефиницията „Качество на атмосферния въздух” е състояние на въздуха на открито в тропосферата, с изключение на въздуха на работните места, определено от състава и съотношението на естествените й съставки и добавените вещества от естествен или антропогенен произход.

Основните замърсители в атмосферния въздух вредни за човешкото здраве са: азотен диоксид, серен диоксид, прах и финни прахови частици, бензин, олово, кадмий, арсен полиароматни въглеводороди, толуол, амоняк, фенол и серовъглеродород.

За контролиране на основните и допълнителни показатели на територията на страната се разполагат пунктове за мониторинг на качеството на атмосферния въздух, като част от Националната автоматизирана система за екологичен мониторинг, подсистема – „Въздух”.

На територията на общината няма разположени постоянни пунктове за наблюдение на качеството на атмосферния въздух (КАВ).

По данни на РИОСВ – Пловдив, на територията на община Кричим няма промишлени предприятия и производства, които да водят до замърсяване на въздуха, чрез отделяне на вредни емисии.

Контролираните през 2021 г. от РИОСВ Пловдиво обекти в общината са 9 бр. Всички оператори са преминали към използване на природен газ, поради напредналия етап на газифициране на гр. Кричим. Неподвижните източници подлежат на периодичен контрол. Резултатите от провежданите измервания не показват превишения на НДЕ от точкови източници. През 2013 г. е възобновена експлоатацията на оранжерийния комплекс в града и вече е с нов оператор. През 2015 г. е извършено преустройство на котлите към оранжерийния комплекс за работа с твърдо гориво – слънчогледова люспа и пелети. За установено през 2019 г. замърсяване на атмосферния въздух на дружеството е наложена текуща санкция за превишение на нормите за допустими емисии по показатели прах и въглероден оксид, която е действаща и към момента.

Замърсяването на въздуха от строителни дейности е главно от прах и твърди частици. Практически то не оказва съществено влияние за състоянието на атмосферния въздух в общината.

Индивидуалното отопление на жилищните сгради на твърдо гориво също може да се разглеждат като фактори, водещ до замърсяване на атмосферния въздух. Оценката на емисиите от битовото отопление на територията на общината като цяло е трудно да бъде определена, тъй като е необходимо да се разполага с точна информация за броя на домакинствата, тяхното разпределение по жилищни квартали и комплекси, начина на отопление и консумацията на течни, газообразни и твърди горива (дърва, въглища, брикети) от всяко домакинство.

С такава информация, не разполага нито една община в България, тъй като няма изградена единна система за инвентаризация както на горивата ползвани от населението за отопление, така и за други битови нужди.

Като положителна черта за община Кричим може да се посочи газифицирането на град Кричим, което обхваща част от промишлените предприятия, част от общинските административни сгради, вкл. училищата и детските заведения и все още незначителна част от жилищни сгради.

Отоплителните инсталации са основен източник на замърсяване на въздуха през зимния сезон. С използване на екологично чисто гориво – газ за отоплителните инсталации, замърсяването чувствително ще намалее. Желателно е да се търсят и използват нови енергийни източници, което би допринесло за ограничаване на емисиите, свързани с използването на течни и твърди горива, които се характеризират с високо съдържание на сяра. За намаляване на количеството енергия за отопление е необходимо да се стимулират технологии, намаляващи топлинните загуби, изпълнението на саниращи мероприятия - топлоизолации и подмяна на дограми с нисък коефициент на топлопроводимост и използването на алтернативни източници на енергия - напр. слънчева енергия, за което климатичните дадености в общината са изключително благоприятни.

Министерството на околната среда и водите, чрез Изпълнителната агенция по околна среда и нейните лаборатории за радиационни измервания осъществява системни наблюдения за радиационното състояние на околната среда в Р България по утвърдена мрежа за провеждане на радиологичен мониторинг на околната среда включваща: пунктове, наблюдавани показатели и периодичност. За община Кричим няма данни за регистрирани стойности на радиационния гама-фонд, различни от естествените и варират в границите от 0,16 до 0,18 $\mu\text{Sv/h}$.

Контролни измервания на нивата на шум, излъчван от промишлени източници през 2019 г. не е установено нарушение на нивата на шум в местата на въздействие – жилищни територии и зони.

Интензивният автомобилен трафик е основния фактор, който влияе върху акустичната среда на населеното място. Автотранспортният шум е в пряка зависимост от интензивността на движението, скоростта и структурата на транспортния поток, пропускателната способност на пътните артерии, възрастта на автомобилния парк, вида и качеството на пътната настилка.

Сравнително доброто състояние на пътищата благоприятства акустичната среда в общината. Като слабост може да се отчете липсата на обходни пътища, поради което автомобилният трафик преминава през населеното място.

Изводи и препоръки:

- ✓ В общината липсват съществени промишлени източници на вредни емисии в атмосферния въздух;
- ✓ Голяма част от промишлените предприятия, част от общинските административни сгради, вкл. училищата и детските заведения са газифицирани;
- ✓ Битово отопление - отоплителните инсталации могат да се разглеждат като източник на замърсяване на въздуха през зимния сезон. Желателно е да се търсят и използват нови енергийни източници, което ще допринесе за ограничаване на емисиите, свързани с използването на течни и твърди горива, които се характеризират с високо съдържание на сяра.
- ✓ Състоянието на пътната мрежа и автомобилния парк, като втори по значение фактор, включително във връзка с вторичния унос на отложените върху пътните настилки прахови частици /вторично замърсяване/.

Горепосочените изводи налагат преразглеждане на действащите мерки и да бъдат формулирани нови, и ефективни, в зависимост от конкретния принос /дял/ на всеки един източник, чието изпълнение да осигури постигането на необходимите нива за качество на атмосферния въздух и по-нататъшното му поддържане.

Такива мерки са:

- Повишаване качеството на хигиенизирането на пътната и уличната мрежа; закупуване на нова специализирана техника, гарантираща отстраняване на прах; увеличаване на площите за механично метене, увеличаване чистотата на почистване;
- Предоставяне на информация за състоянието на КАВ и вредното влияние на отоплението с твърдо гориво, както и насърчаване употребата на горива в бита с по-ниски емисии /в т.ч. преминаване на отопление с природен газ/;
- Изграждане или разширение на газоразпределителната мрежа за поетапна газификация на жилищни и административни сгради, и търговски обекти;
- Реализиране на инвестиционни проекти за подобряване на обществен транспорт и подобряване на съществуващата транспортна схема, в т.ч. обновяване на автопарка, замяна с нови автобуси с по-ниски нива на емисии /дизелово гориво или компресиран природен газ/, изграждането на велосипедни алеи;
- Разработване и реализация на проекти за реконструкция и модернизация на уличните платна /настилки с ниска изтриваемост и ниски емисии на вторичен унос/ с изграждане на ефективна система за отвеждане на водата до уличните канализационни шахти;
- Реализиране на проекти за енергийна ефективност на сградите общинска собственост, както и провеждане на кампании за разясняване и стимулиране на такива проекти в жилищните сгради.

3.2. Води

Ролята на водата като компонент на глобалната екосистема придобива все по-голямо значение. Тя е ресурс, който поддържа живота на земята, осигурява основните нужди за населението и е ключ за развитието на икономиката (селско стопанство, производство и търговия с риба и рибни продукти, производство на електроенергия, промишленост, транспорт и туризъм), както и за опазването на биоразнообразието и околната среда.

Водата играе ключова роля в ежедневието, както и за всички икономически сектори и е от съществено значение за поддържане на екосистемите и биоразнообразието. Състоянието на водните тела, качеството, количеството и наличност на водата са въпроси, които засягат всички и са от обществен интерес, както и следва да бъдат отговорност на всеки отделен член на обществото.

Поради разнообразните и често конкуриращи се икономически и социални ползи на водата, много от които биха могли да предизвикат конфликти между потребителите, правителствата разработват политики, разпоредби и механизми, за да гарантират справедливост и ефективност при разпределението и използването на водните ресурси.

Рамковата директива за водите (РДВ), транспонирана в Закона за водите въведоха в България управление на водите на басейнов принцип чрез определяне на водни тела (ВТ), които са основната единица в процеса на управление. Инструментът за интегрирано управление на водите е ПУРБ, който поставя конкретни цели за постигане на добро състояние и опазване на водите и свързаните с тях екосистеми, както и насърчаване на тяхното устойчиво използване.

За постигане на тези цели в ПУРБ се подготвят програми от мерки за определените водни тела и зони за защита на водите (ЗЗВ), включващи: основни мерки - в съответствие с националното законодателството в областта на водите, и допълващи мерки – в случаите, когато са необходими. При подготовката на ПУРБ се вземат предвид климатичните изменения и техните проявления – наводнения и засушаване. Процесът на планиране изисква интеграция и координация на приетите национални и местни политики и планове и техните екологични, икономически и социални аспекти. Затова на всяка стъпка от изготвянето на ПУРБ се предвижда консултация с всички заинтересовани страни и обществеността, включително и трансгранична координация, когато планът включва международни речни басейни.

Управлението на водите в България се осъществява: на национално ниво от народното събрание, министерски съвет и министъра на околната среда и водите, подпомаган от създаденият Висш консултативен съвет по водите. За интегриране на политиката по водите и отрасловите политики във водния сектор е създаден Координационен съвет по водите, включващ представители от 10 министерства и Националното сдружение на общините в Р България. Управлението на водите на басейново ниво се осъществява от басейновите дирекции (БД) за управление на водите, подпомагани от Басейнови съвети (БС), които са консултативен орган на директора на

БД и включват представители от различните групи заинтересовани страни в областта на водите.

На национално ниво основополагащият закон, уреждащ собствеността и управлението на водите на територията на Р. България е **Закона за водите (ЗВ)**, в сила от 28.01.2000 г., изм. ДВ, бр. 17 от 26 Февруари 2021 г. Целта на закона е да осигури интегрирано управление на водите в интерес на обществото в т.ч. да защити здравето на населението, като създаде условия за:

1. осигуряване на достатъчно количество и добро качество на повърхностните и подземните води за устойчиво, балансирано и справедливо водоползване;
2. намаляване на замърсяването на водите;
3. опазване на повърхностните и подземните води и водите на Черно море;
4. прекратяване на замърсяването на морската среда с естествени или синтетични вещества;
5. намаляване на заустванията, емисиите и изпусканията на приоритетни вещества;
6. прекратяване на заустванията, емисиите и изпусканията на приоритетно опасни вещества;
7. предотвратяване или намаляване на вредните последици за човешкия живот и здраве, околната среда, културното наследство и стопанската дейност, свързани с вредното въздействие на водите.

Управлението на водите и на водностопанските системи и съоръжения се осъществява от голям брой институции на централно, басейново, регионално и местно ниво, поради което координацията и взаимодействието между тях е от изключително значение за провеждане на успешна политика в разглеждания сектор.

На местно ниво общините чрез общинските съвети и кметовете на общини са натоварени със следните функции, съгласно Закона за водите (ЗВ):

✓ **Общинският съвет:**

- приема програма за развитието на водоснабдяването и канализацията на територията на общината в съответствие с Плановите за управление на речните басейни, Стратегията за развитие и управление на водоснабдяването и канализацията, общинския план за развитие и програмата за реализация на общинския план за развитие, с регионалния генерален план на ВиК системите и съоръженията на обособената територия и генералните планове на агломерации над 10 000 е. ж. на ВиК системите и съоръженията;

- приема програма за реструктуриране на търговските дружества - ВиК оператори, в които общината е едноличен собственик на капитала;

- приема и предлага за одобряване от съответните общи събрания на търговските дружества - ВиК оператори, с общинско участие в капитала, програми за реструктурирането им;

- одобрява договорите за възлагане и за контрол на управлението на търговските дружества - ВиК оператори, в които общината е едноличен собственик на капитала;

- изразява становище по разработените от ВиК операторите бизнес планове;

- определя представители на общината в органите за управление на търговските дружества - ВиК оператори, с общинско участие в капитала;

- определя представител на общината в съответната асоциация по ВиК и съгласува мандата му;

- отговаря за координирането на управлението на ВиК системите и съоръженията на обособената територия в предвидените в закона случаи.

✓ Кметът на общината:

- разработва и предлага за одобрение от общинския съвет програмата за развитие на ВиК системите;

- осъществява координацията по подготовката и реализацията на проектите за ВиК инфраструктура, които се реализират с безвъзмездна помощ чрез оперативните програми, финансирани от Кохезионния и Структурните фондове на Европейския съюз;

- предвижда в общите и подробните устройствени планове мероприятията, необходими за развитието на водоснабдяването и канализацията в общината;

- сключва договорите за възлагане на управлението на търговските дружества - ВиК оператори, в които общината е едноличен собственик, или когато е собственик на над 50 на сто от капитала, ако е оправомощен от общото им събрание;

- определя основните показатели за дейността на ВиК операторите по предходната точка и за развитието им в съответствие с одобрените от КЕВР бизнес планове, контролира изпълнението им и го отчита пред общинския съвет;

- участва като представител на общината в съответната асоциация по ВиК;

- упражнява правата и задълженията на собственик на общински води и водни обекти;

- издава разрешителни и осъществява контрол в предвидените от закона случаи.

В страната управлението на водните басейни се извършва от четирите Басейнови Дирекции, част от държавната администрация на Министерство на околната среда и водите (МОСВ). Управлението на водните басейни на територията на община Кричим се

извършва от Басейнова Дирекция за управление на водите – Източнобеломорски район, с административен център гр. Пловдив.

Източнобеломорски район за басейново управление се намира в централните части на Южна България и обхваща около 32% от територията на страната. Той представлява 35 227 км² от общата площ на Република България. Районът обхваща водосборите на реките Марица, Тунджа, Арда и Бяла река, които са трансгранични с Република Гърция и Република Турция (Фиг. 2).

Посочените водосбори са част от международния речен басейн на река Марица, която се влива в Егейско море и попада в Екорегия 12 Източни Балкани. В обхвата на БДИБР попадат изцяло или частично общо 12 административни области на Република България, 91 общини и 1776 населени места. Населението, което живее на територията на ИБРБУ, през 2017 г. е 2 097 530 души, т.е. 30% от общото население на страната.

Характеристиките на ИБРБУ определят разнообразен релеф, геология и климат със значителни разлики във валежите, подхранващи повърхностните и подземни водни тела. Идентифицирани са две категории повърхностни води – „река” и „езеро”. При определяне на типовете повърхностни водни тела е използван списък от задължителни фактори (надморска височина, геология, размер, географска ширина и дължина) и незадължителни (субстратен състав, температурен диапазон на водите и т.н.) или комбинация от тях. На база на посочените характеристики са идентифицирани 5 типа повърхностни води от категория „река” и 7 типа от категория „езеро”.

Въз основа на основните физични, географски и геоложки фактори, които обуславят разпределението, произхода, количеството, режима и динамиката на различните видове подземни води, на територията на ИБРБУ са идентифицирани 41 подземни водни тела. Те са групирани в 6 водоносни хоризонта: неоген-кватернер, неоген, палеоген-неоген, креда, триас и протерозой, които обхващат всички основни типове подземни води – пукнатинни, карстови, порови.

Защитените територии в Източнобеломорски район за басейново управление заемат 2,11% от площта на района. В обхвата на басейновия район попадат 2 национални и 6 природни парка, 133 природни забележителности, 13 поддържани природни резервата, 208 защитени територии, 38 защитени зони за защита на птици и 64 зони за опазване на местообитания в рамките на мрежата Натура 2000.

Освен че са местообитание на много видове, сладководните екосистеми осигуряват широк спектър от ползи от съществено значение за благосъстоянието на човека - питейна вода и храна, както и ценни услуги като регулиране на наводненията, отдиш и водни спортове, естетически ползи.

Съгласно чл.169, ал. 2 от Закона за водите (в сила от 28.01.2000 г. с посл. изм. и доп. ДВ бр.44 от 13 май 2020 г.), мониторингът на водите и на зоните за защита на водите осигурява съгласуван и изчерпателен преглед на състоянието на водите във всеки район за басейново управление. Мониторингът се извършва по одобрени от Министъра на

околната среда и водите програми, разработени от басейновите дирекции в съответствие със спецификата на водните тела и техните характеристики.

Мониторингът на повърхностни и подземни води е част от Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС) и обхваща програми за контролен и оперативен мониторинг. Целта на програмите за контролен мониторинг е да осигурят необходимата информация за оценка на състоянието на водите в рамките на РБУ. Оперативните програми за мониторинг следва да определят състоянието на водните тела в риск и да оценят промените, които са настъпили в резултат от прилагането на програмата от мерки.

Мониторинговите пунктове се определят въз основа на оценка на риска, натоварването и агресивната дейност върху водните тела. Изборът на показатели за анализ е въз основа на вида и количеството натиск, изразяващ се в концентрацията на наблюдаваните замърсители.

Оценката на химическото състояние на повърхностните водни тела, замърсяващите вещества се съпоставят с определени стойности на стандартите за качество, въведени с Директива 2008 /105/ на Европейския парламент и на Съвета от 18.12.2008 г. за определяне на стандарти за качество на околната среда в областта на политиката за водите изразена в Наредба за стандарти за качество на околната среда. Рамковата Директива за водите въвежда екологични норми за качество на водните ресурси. Съгласно нея екологичното състояние на водните екосистеми се определя като *много добро, добро, лошо или много лошо*. При извършването на оценката на риска водните тела се класифицират в следните категории:

- водни тела в риск – не е необходимо допълнително охарактеризиране или допълнителни мониторингови данни;
- водни тела, които е възможно да са в риск, за които има вероятност да не постигнат екологичните цели, но са необходими допълнителни мониторингови данни;
- водни тела, които не са в риск – не е необходима допълнителна оценка и допълнителни мониторингови данни.

Водните ресурси в Община Кричим попадат в Източнобеломорския район. От юг на север, по протежение около 24 км през общината протича река Въча с част от долното си течение. На нея южно от град Кричим е изграден язовир Кричим, който изцяло попада на територията на общината. В крайния югозападен ъгъл на общината се намира преградната стена и най-долната част на големия язовир Въча.

Река Въча протича в много дълбока, със стръмни, на много места отвесни скални склонове. Южно от Кричим излиза от планината, преминава през центъра на града, навлиза в Горнотракийската низина и след около 4 km напуска територията на общината. В северната част на община Кричим, на протежение около 5 km преминава и част от долното течение на Стара река (десен приток на Марица), която заобикаля от юг крайните югоизточни разклонения на Бесепарските ридове.

В близост до град Кричим е изграден един от най – големите хидроенергийни комплекси в страната, в който се включват язовирите „Въча” и „Кричим”. Те дават двигателна сила на четири водноелектрически централи, превръщайки Общината във важен водноенергиен източник.

3.2.1. Повърхностни водни тела

Съгласно номенклатурата на БД ИБР и МОСВ за водните тела и ПУРБ 2016-2021, в района, в който е ситуирана община Кричим попадат следните **повърхностни водни тела**:

□ Повърхностно водно тяло, категория река, с име Тъмръшка, с код BG3MA500R127, поречие Марица, с географско описание: *р. Тъмръшка дос. Храбрино и притоци -р. Дормушевска и р. Пенелаша*;

□ Повърхностно водно тяло, категория река с име Въча, с код BG3MA600R130, поречие Марица, с географско описание: *р. Въча от гр. Кричим до устие и притоци*;

□ Повърхностно водно тяло, категория река с име Въча, с код BG3MA600R131, поречие Марица, с географско описание: *р. Въча от яз. Кричим до гр. Кричим*;

□ Повърхностно водно тяло, категория река с име Стара река с код BG3MA700R144, поречие Марица, с географско описание: *р. Стара река от гр. Пещера до устие*.

□ Повърхностно водно тяло, категория езеро, с име Въча, с код BG3MA6000L133, поречие Марица, с географско описание : *язовир Въча*;

□ Повърхностно водно тяло, категория езеро, с име Кричим, с код BG3MA600L132, поречие Марица, с географско описание: *язовир Кричим*;

Мониторингът на повърхностните води е част от НСМОС и обхваща следните програми за контролен и оперативен мониторинг: програми за физико-химичен и хидробиологичен мониторинг, програми за мониторинг на приоритетни вещества в седименти и биота, програми за мониторинг на повърхностни води предназначени за питейно–битово водоснабдяване.

При проектиране на мрежата за контролен мониторинг на повърхностни води на територията на ИБР са избрани представителни мониторингови пунктове за съответните речни басейни и типовете водни тела.

Мрежата за мониторинг на повърхностните води на територията на ИБРБУ се състои от 36 пункта за контролен и 214 пункта за оперативен мониторинг. Освен това, като част от програмата за контролен мониторинг се използват допълнителни пунктове за мониторинг на повърхностните води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване.

Мрежата за хидробиологичен мониторинг включва 747 пункта за хидробиологичен мониторинг на реки и езера, над 500 от които формират мрежата за вътрешен мониторинг.

Големият брой на пунктовете за вътрешен мониторинг (средно по 2 допълнителни пункта във всяко речно водно тяло) осигурява детайлна информация за оценката на състоянието на водните тела, както и за промените в конкретни участъци от водното тяло.

Във връзка с определяне на екологичното и химично състояние на повърхностните водни тела в тези пунктове се извършва мониторинг на биологични и

физико-химични елементи, като еднократно в периода на ПУРБ е предвидено да се извърши и мониторинг на хидроморфологични елементи за качество.

Честотата на контролния мониторинг е съобразена с минималната честота, която се препоръчва в Приложение V на РДВ за отделните показатели:

• *Биологични елементи:*

- фитобентос в реки – Видов състав; Диатомеен индекс (IPS) - 1 път годишно;
- макрофити в реки и езера/ язовири- видов състав, индикаторни видове; обилие (площ на покритие); макрофитен референтен индекс - 1 път годишно;
- макрозообентос в реки – общ брой таксони; биотичен индекс (БИ) - 1 път годишно;
- риби в реки и езера/ язовири - видов състав; численост и биомаса на всеки вид; базирани на риби индекси (БРИ, БРИП, ИПР) - 1 път годишно;
- фитопланктон/хлорофил А в езера/язовири (заедно с прозрачност, разтворен кислород, активна реакция/рН и електропроводимост) – от 2-4 пъти годишно, като мониторингът се извършва 2-6 пъти в периода на ПУРБ.

• *Физико-химични елементи:*

- основни показатели –рН; температура; неразтворени вещества; прозрачност; електропроводимост; БПК₅; перманганатна окисляемост; сулфати; амониев йон; ХПК; азот; фосфор; обща твърдост и др. - 4 пъти годишно;
- специфични замърсители –феноли; нефтопродукти; прометон; прометрин; пропазин; олово; кадмий; живак; арсен; мед; цинк; никел; хром и др. - 4 пъти годишно;
- приоритетни вещества – Alachlor; Anthracene; Atrazine; Cadmium and its compounds и др. - 12 пъти годишно.

Оценката на химичното състояние на повърхностните води се извършва по установените концентрации на приоритетни вещества в съответствие със списъка и стандартите в Директива 2008/105/ЕО за СКОС на приоритетни вещества и някои други замърсители. Директивата е транспонирана в българското законодателство чрез Наредба от 2010 г. за стандарти за качество на околната среда за приоритетни вещества и някои други замърсители. Съгласно нормативните дефиниции в Приложение V на РДВ оценката на химичното състояние се извършва в две степени – „добро” и „лошо”.

Хидроморфологичните елементи на качеството на повърхностните водни тела включват следните показатели:

- Непрекъснатост на реката – непрекъснатост на реката - 1 път на 6 години;
- Хидрологичен режим - реки и езера - количество и динамика на речния отток; връзка с подземни водни тела; времепрестой - 1 месец;
- Морфологични условия - реки и езера - дълбочина и променливост на ширината на реката; структура и субстрат на речното дъно; структура на рипала; променливост на дълбочината на езера; количество, структура и субстрат на езерното дъно; структура на езерните брегове – 1 път на 6 години.

В България липсва утвърдена методика за оценка на хидроморфологичните елементи за качество, поради което състоянието на ХМ елементи по данни от извършен мониторинг се определя по експертна преценка. Отлично състояние се определя, когато не се наблюдават или са налице незначителни отклонения от естествените условия (при валидиране на определените референтни условия в избраните референтни места). Във

всички останали случаи се определя добро състояние, като за водните тела, в които има значимо въздействие върху БЕК, индикативни за ХМ натиск се провежда тест за определяне на силномодифицирани водни тела.

Микробиологични показатели за качество на повърхностни водни тела:

- *Escherichia coli* (Е.Коли) - брой/100мл;
- Ентерококи - брой/100мл.

Оценката на екологичното състояние/потенциал на повърхностните водни тела се извършва по класификационна система за биологични и физико-химични елементи за качество, и стандарти за качество на околната среда за химични елементи и специфични замърсители, включени в Наредба № Н-4 от 14.09.2012г. за характеризирание на повърхностните води.

Екологичното състояние на повърхностните водни тела се оценява в пет класа: отлично, добро, умерено, лошо и много лошо. За оценка на екологичното състояние се разглеждат биологични и физико-химични елементи за качество. Водещи за определяне на състоянието са биологичните елементи. Общата оценка на водното тяло се извършва на база на годишна оценка на данните от мониторинг, което позволява да се проследи тенденцията в състоянието водното тяло. Данните от 1 до 2 предходни години могат да бъдат използвани при оценката, когато за определени елементи за качество не е провеждан мониторинг през същата година и останалите елементи не показват промяна на състоянието от предходните години.

Основните физико-химични показатели, по които се наблюдават отклонения са свързани с органично замърсяване - ортофосфати, общ фосфор, амониев азот, нитритен азот, нитратен азот, общ азот и БПК, причина за които са непречистени отпадъчни води от населени места, заустване на промишлени отпадъчни води и интензивна селскостопанска дейност. При оценката на екологичен потенциал в силномодифицирани водни тела (язовири, коригирани реки) се използва класификационната система за екологично състояние, която е разработена за естествени водни тела.

Основен замърсител на повърхностните водни обекти на територията на „Източнобеломорски район“ са канализационните системи на населените места, в които няма изградени селищни ПСОВ, както и липсата на цялостна изградена канализационна мрежа на голяма част от селищата.

На територията на РИОСВ - Пловдив се експлоатират градски пречиствателни станции на град Пловдив, град Сопот, град Кричим, град Стамболийски, град Първомай, град Хисаря, град Карлово, град Раковски, град Асеновград. Те са включени в утвърдения План за контролната дейност на РИОСВ - Пловдив през 2020 г. и в утвърдения от МОСВ списък с обекти, подлежащи на задължителен контрол през 2020 г., съгл. Заповеди № РД -821/ 2012 год. и № РД -962/ 2019 год. на Министъра на околната среда и водите, които се отнасят до извършване на проверки с пробонабиране 2 пъти годишно. През годината са извършени 17 бр. планирани проверки.

При проверките са взети и изследвани от РЛ-Пловдив, проби отпадъчни води на обект „Канализационна система“ на град Кричим, заустваща смесен поток пречистени битовофекални и производствени отпадъчни води след пречиствателна станция за отпадъчни води и дъждовни води във воден обект река Стара река (Пещерска), поречие - река Марица, която е част от водно тяло с код BG3MA700R144 „Река Стара река от град Пещера до устие“, за което има издадено разрешително за заустване от Директора на Басейнова дирекция –ИБР Пловдив, с титуляр - Община Кричим. Количествата на постъпващата вода за пречистване в станцията са по-големи от проектния капацитет,

поради което В и К – дружеството, експлоатиращо станцията допуска изтичане на непречистена отпадъчна вода през байпас на вход станция, което неминуемо води до заустване във водоприемника на води с показатели, превишаващи ИЕО, заложи в разрешителното за заустване.

Мониторинг на повърхностни питейни водни тела

Наредба №12/2002 г. за качествените изисквания към повърхностни води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване регламентира мониторинга на питейните повърхностни водни тела. На територията на ИБР до момента са определени 64 повърхностни водни тела за питейно-битово водоснабдяване, в които са разположени 97 водоизточника. Мониторингът се извършва в съответствие с изискванията на Наредба № 12 към Закона за водите. Честотата на мониторинга се определя както от категорията на водоизточника, така и от броя на населението, което се водоснабдява (Приложение №2 на Наредба №12), а обхватът на показателите е регламентиран в Приложение №1 на същата наредба.

Съгласно тази наредба водоизточниците се класифицират в три категории в зависимост от качеството на водите – А1, А2, А3, като А1 е за най-доброто качество.

Код на водното тяло	Име на водното тяло	водоизточник	Категория водоизточници	Състояние на водното тяло
BG3MA600L133	Язовир „Въча“	Язовир „Въча“	A2	A2

Водовземането от повърхностни води се извършва с цел да се осигури вода за всички икономически сектори - за водоснабдяване с питейна вода на населените места, за напояване, за промишлени нужди, за производство на електроенергия и за някои други цели. Хидроморфологичният натиск от водовземане може да се разглежда в два аспекта - изменение на оттока поради отнетите водни количества и влияние на водовземните съоръжения. Основният натиск в ИБРБУ произлиза от водовземане с цел напояване и производство на електроенергия. Установени са различни видове промени - регулиране на водния отток през язовирите, ограничаване на водния отток поради водовземане от речните водосбори. Идентифицирани са също пресушени райони на водовземания от съществуващи МВЕЦ и участъци със значителни водовземания за напояване. Данните показват, че разрешените количества на водовземане (без количествата, използвани за електроенергия) представляват 6% от средногодишния ресурс през нормална влажна година. Най-големи количества вода се използват от голямата каскада „Баташки водносилов път“, каскада „Доспат-Въча“, каскада „Белмекен-Сестримо“, каскада „Арда“. За първите три се прехвърля вода и от басейните на реките Струма и Места. Изградените деривационни ВЕЦ оказват значително влияние върху отвеждането на вода към реката, което намалява значително естествените водни количества (до минимално допустимия отток - 10% от средногодишното водно количество) в участъка между водовземането и изпускането.

3.2.2. Подземни водни тела

Подземните водни тела, върху част от които е разположена община Кричим, съгласно номенклатурата на БД ИБР и МОСВ и ПУРБ 2016-2021 са следните:

☐ Водно тяло BG3G000000Q013 Порови води в Кватернер - Горнотракийска низина, с обща площ 2818,07 км².

Това е най-голямото по площ ПВТ в Източнореломорски басейн, заема централните части на разглеждания район. Алувиалните (терасни и алувиални конуси) и пролувиални отложения са образувани от р. Марица, и нейните притоци Пясъчник, Стряма, Стара река, Въча, Чая. Цялото ПВТ има площ – 2818,07 кв.км. Водоносния хоризонт е изграден от пясъци, глини, гравелити, валуни, чакъли. ПВТ се подхранва от реките и деретата притоци на р. Марица, от инфилтриралите се валежи и поливни води, от карстовите води на южната оградна верига, които подземно се изливат в алувия.

Естествените ресурси на ВТ са 8677,77 л/сек, разполагаеми ресурси 7941,50 л/сек, разрешените водни количества 5728,91 л/сек, експлоатационен индекс 72%.

Общата оценка определя „добро” химично състояние на ПВТ BG3G000000Q013 през 2019 г. на територията на РИОСВ-Пловдив, което е констатирано и през 2018г.

□ *Подземно водно тяло BG3G00000NQ018 Порови води в Неоген - Кватернер - Пазарджик - Пловдивския район, с обща площ 4013,81 км².*

Естествените ресурси на ВТ са 3415,96 л/сек, разполагаеми ресурси 3116,79 л/сек, разрешеното водни количества 3797,23 л/сек, експлоатационен индекс 122%.

□ *Подземно водно тяло BG3G00000Pt041 Карстови води - Централно Родопски масив, с обща площ 552,77 км².*

Естествените ресурси на ВТ са 3275,62 л/сек, разполагаеми ресурси 3120,93 л/сек, разрешеното водни количества 916,16 л/сек, експлоатационен индекс 25%.

□ *Подземно водно тяло BG3G00000Pt050 Пукнатинни води - Централно Родопски комплекс, с обща площ 1658,61 км².*

Мрежата за мониторинг на подземни води се състои от пунктове за мониторинг за оценка на химичното състояние на подземни води, в т.ч. мониторингови пунктове в зоните за защита на питейни води, както и пунктове за оценка на количествен мониторинг. Количественият мониторинг се извършва от НИМХ по споразумение, сключено между НИМХ и МОСВ.

Мрежата за количествен мониторинг на територията на ИБРБУ покрива 41 подземни водни тела в общо 113 мониторингови пункта, където се измерват водните нива в кладенците и дебита на изворите.

Основните проблеми, свързани с количественото състояние и с нивата на подземните води в района на ИБРБУ, установени до 2020 г., са следните: - Броят на мониторинговите пунктове е все още недостатъчен - Липсата на постоянен мониторинг на нивото на подземните води в голям брой от подземните водни тела (50%) затруднява проследяването на развитието в нивото и тенденциите, така че да се оценят ефектите и реалните въздействия от водовземането.

Освен това, една по-надеждна мрежа за мониторинг на количественото състояние би могла да подобри представителността и годността на статистическите оценки за определяне на натиска в съответствие с изискванията на РДВ, особено по отношение на водния баланс и взаимодействието между подземните и повърхностните води и посоката на потока. Все още има ограничена информация по отношение на определянето на необходимите за екосистемите водни количества от подземни водни тела, както и за връзката между повърхностните и подземните води.

Пробонабирането и химичния анализ на водата от пунктовете за мониторинг на химичното състояние се извършват от ИАОС. Измерените показатели за подземни води са разделени на четири групи: основни физико-химични параметри, допълнителни

физико-химични параметри, специфични неорганични замърсители на подземни води, специфични органични замърсители на подземни води.

Всяка година НИМХ извършва оценка на естествените и разполагаеми ресурси на ПВТ и за всички подземни водни тела на територията на Република България се определят количествата, необходими за сухоземните екосистеми, пряко зависещи от подземни води. Тези оценки и данните за разрешените за водовземане водни количества от подземни води в ИБРБУ, се използват при определяне на свободните водни количества на подземните водни тела. Оценката на въздействието от черпените водни количества е свързана с понижаване на водните нива в ПВТ.

В изпълнение на изискванията на Наредба № 1/10.10.2007 г. за проучване, ползване и опазване на подземните води (Наредба № 1), БДИБР ежесечно определя свободните водни количества за всяко подземно водно тяло, което е основа за извършване на преценка на заявените водовземания с наличните водни количества.

На територията на Община Кричим няма хидрогеоложки пунктове от националната мрежа за мониторинг на химичното състояние на подземните води.

Всички подземни водни тела на територията на ИБР са определени като питейни водни тела, поради използването им за питейно-битови цели и са включени в регистъра на зоните за защита на подземни води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване (ПБВ).

Регулиране на натиска върху количеството на подземните води се осъществява чрез разрешителния режим по ЗВ, таксите за водовземане и извършвания контрол. Натиск върху количеството на подземните води оказва и състоянието на водната инфраструктура.

По-голяма част от източниците за питейно-битово водоснабдяване на населените места са подземните води и в тази връзка от важно значение е нивото на загубите по водопреносните системи, които са изключително високи. Изпълнението на мерките, заложи в ПУРБ по отношение на количественото състояние на подземните води на територията на ИБРБУ е довело до подобрения, смекчавайки риска от непостигане на целите на РДВ по отношение на ПВТ.

При разработването на програмите за мониторинг на състоянието на подземните води (избор на мониторингови пунктове, показатели и честота на мониторинг) за ПУРБ 2016-2021 г. е използвана приетата „Методика за планиране на мрежите и програмите за мониторинг на подземните води”.

В програмата за контролен и оперативен мониторинг всеки отделен мониторингов пункт има определена схема за пробонабиране и анализиране по показатели разделени в следните групи: I група: 18 основни физико-химични показатели, които се анализират във всички пунктовете за подземни води сезонно (четири пъти в годината) или на полугодие (два пъти годишно). II група: 4 допълнителни физико-химични показатели (нитритни йони, фосфати, желязо общо, манган), които се анализират само в част от мониторинговите пунктове сезонно (четири пъти в годината) или на полугодие (два пъти годишно). III група: 13 метали и металоиди, които се анализират в част от мониторинговите пунктове веднъж годишно през трето тримесечие. IV група: 34 органични вещества, които се анализират в ограничен брой мониторингови пунктове еднократно през годината. За оценка на величината на натиска върху водното тяло при оперативния мониторинг задължително се контролират индикативните на натиска елементи за качество.

Програмата за количествен мониторинг на подземните води е разработена във връзка с критериите на приетата методика за планиране на мрежите и програмите за мониторинг на подземните води и резултатите от оценката за значимостта на натиска от водочерпене. В нея са включени 220 пункта за мониторинг в 48 водни тела. Като основа на мониторинговата мрежа са използвани пунктовете, наблюдавани от НИМХ (113 бр.), като във водните тела и зоните със значим натиск са предвидени допълнителни мониторингови пунктове, чиято полева верификация ще се извърши съвместно с експерти от НИМХ. Като основа на мониторинговата мрежа са използвани пунктовете, наблюдавани от НИМХ (113 бр.), като във водните тела и зоните със значим натиск са предвидени допълнителни (прогнозни) мониторингови пунктове, чиято полева верификация ще се извърши съвместно с експерти от НИМХ, като изграждането им се предвижда да бъде изпълнено в периода на втория ПУРБ.

Всички подземни водни тела на територията на ИБР са оценени в добро количествено състояние.

Най-често срещаният проблем с промените в качеството на подземните води е замърсяването с нитрати, причинено най-вече от селското стопанство.

Данните от мониторинга за периода 2017-2020 г. показват завишени нива над контролно ниво по показател обща алфа активност съгласно Наредба № 9/2001г. (изм. ДВ. бр.102 от 12 декември 2014г.) за качеството на водата, предназначена за питейно-битови цели, за подземните водни тела **BG3G00000NQ018 Порови води в Неоген - Кватернер - Пазарджик - Пловдивския район** и BG3G00000NQ054 Порови води в Неоген - Кватернер - Ямбол – Елхово, определени като зона за защита на подземните води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване.

На територията на община Кричим на р. Въча няма пунктове за контролен и оперативен мониторинг, докато за хидробиологичен мониторинг са определени 2 пункта:

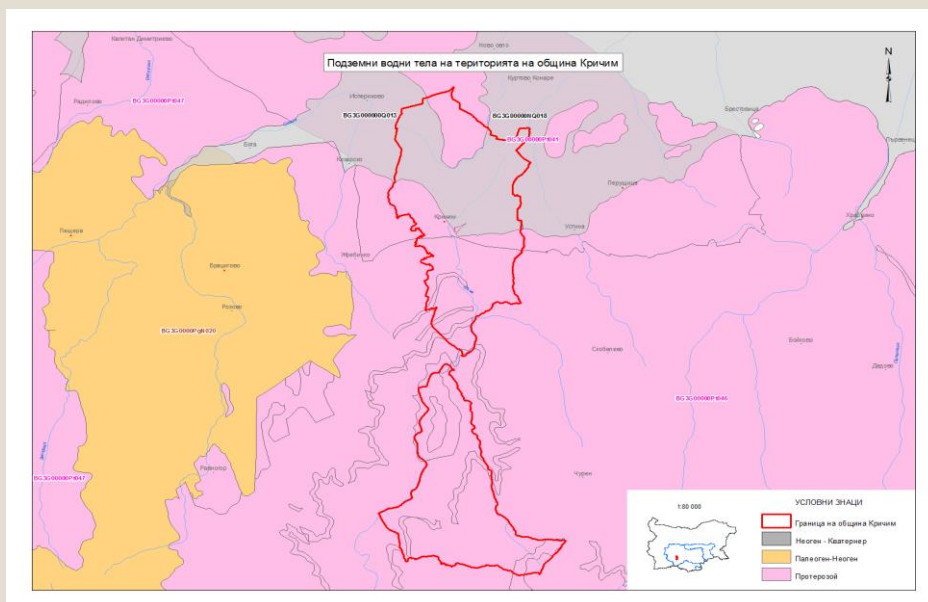
Код на монит. пункт	Код на водно тяло	Пункт	МЗБ БИ 2009	МЗБ БИ 2010	МЗБ БИ 2012	РЕЧЕН ТИП
BG3MA00617MS0703	BG3MA600R131	Р. Въча преди Кричим		3.5	3.5	R3 планински
BG3MA00617MS0702	BG3MA600R130	Р. Въча след Кричим	3.5		3.5	R5 полупланински

Легенда:

Оценка на състоянието по БИ	
4.5÷5	много добро
3.5÷4	добро
2.5÷3	умерено

2	лошо
1÷1.5	много лошо

Преминаването на река Въча през територията на общината и самия град Кричим оказва благоприятно влияние в икономическо, екологично и в урбанистично отношение.

Карта : Подземни водни тела в Община Кричим

Изследванията на подземните води при мониторинга се извършват по следните показатели: активна реакция, амониеви йони, електропроводимост, калий, калций, карбонатни йони, магнезий, нитрити, нитрати, общ сух остатък, обща твърдост, перманганатна окисляемост, разтворен кислород, сулфатни йони. Освен това са провеждани изследвания за арсен, живак, мед, никел, олово, хром (шествалентен и тривалентен) и цинк.

Една от основните цели е да се постигне "добро състояние" на подземните водни тела (ПВТ), чрез избор на цели за качество и подходящи мерки. Специфичните цели и мерки за подобряване на качеството на подземните води са определени в планове за управление на речните басейни.

Дейностите и програмите от мерки за намаляване на замърсяването с нитрати от земеделски източници се планират и разработват в съответствие с Директива 91/676/ЕИО, която е транспонирана в българската Наредба №2/2007 г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници. Тези дейности и програми са част от програмите от мерки, включени в планове за управление на речните басейни и се изготвят за период от четири години, който започна на 4 април 2008 г.

В националното законодателство са определени стандарти за качество на подземните води с Наредба №1 от 10.10.2007 г. за проучване, ползване и опазване на

подземните води, където са посочени и изискванията за определяне на прагове на замърсяване на подземните води. На базата на тези изисквания в България е разработена методика за определяне на праговете за замърсяване на подземните води и класификационна система за химичното състояние на подземните водни тела. Чрез прилагане на методиката подземните водни тела са разпределени в 5 категории и за тях са определени прагови стойности за всеки от 4-те райони на басейново управление. Така определените прагове за подземни води са увърдени и включени в ПУРБ на районите за басейново управление.

На територията на община Кричим около подземните водоизточници има следните **санитарно-охранителни зони (СОЗ)** :

- ☐ СОЗ-61/2009-СОЗ около 2 бр. ТК за ПБВ на обект: "Предприятие за козметични продукти Солвекс - КП" гр. Кричим
- ☐ СОЗ-20-04/2004-Помпена станция "Кричим" - ШК - 1, ШК – 2
- ☐ СОЗ-37-05/2005Помпена станция "Перуцица 2" за питейно-битово водоснабдяване на гр. Перуцица
- ☐ СОЗ-64/2006-СОЗ около ТК за водоснабдяване на "Предприятие за преработка и съхранение на плод. и зеленчуци "Кричимфрукт" ООД - гр. Кричим
- ☐ СОЗ-106/2007-СОЗ на 2 броя каптирани извора за питейно-битово водоснабдяване на гр. Кричим, обл. Кричим, обл. Пловдив

Направените наблюдения показват, че използваните водни количества не създават допълнително понижение на естествените ресурси на подземните води.

Община Кричим е сред ограничения брой общини в страната, които са осигурили съответствие с националното и европейското законодателство за отвеждане и пречистване на битовите отпадъчни води. Общината е разработила Програма за управление на утайките от ПСОВ гр. Кричим, съгласно която предвид малкото количество утайки от ПСОВ на територията на общината няма да се изгражда инсталация за тяхното оползотворяване. Програмата предвижда основното количество от утайките в обозримо бъдеще да се използва за рекултивация на депа за отпадъци в региона, а в перспектива – на подходящи горски терени или за подобрител на почвите при интерес от земеделските производители и при доказване на нормативно разрешените стойности на различни показатели.

Канализационна система на град Кричим зауства смесен поток пречистени битово-фекални и производствени отпадъчни води след пречиствателна станция за отпадъчни води и дъждовни води във воден обект река Стара река (Пещерска), поречие - река Марица, която е част от водно тяло „Стара река от град Пещера до устие“ с код BG3MA700R144, за което има издадено разрешително за заустване от Директора на БДИБР с № 33140198/28.04.2016 г. с титуляр „Община Кричим“. Извършени са 2 планирани проверки. Видно от доклада на РИОСВ за 2021 г., пречиствателната станция е поредната, чийто проектен капацитет се оказва недостатъчен, за да пречисти ефективно цялото количество постъпваща отпадъчна вода в нея. ВиК-операторът среща огромни затруднения, за постигане на заложените индивидуални емисионни ограничения в

разрешителното за заустване. През отчитаната 2021 год. не са установени превишения на ИЕО, но за констатирано нарушение на чл. 200, ал. 1, т. 6 от Закона за водите и съставен АУАН през 2020 год. е издадено Наказателно постановление на „ВиК“ ЕООД, гр. Пловдив, от Директора на РИОСВ – Пловдив.

При извършените от РИОСВ – Пловдив проверки на селищните пречиствателни станции през 2021 г., експлоатирани от „Водоснабдяване и канализация“ ЕООД, често се констатира, че не изпълнява законовите си задължения да го поддържа в техническа и експлоатационна изправност и да осигурява непрекъснато нормална експлоатация на съоръженията по-пътя на пречистване на водата, съгласно разпоредбите на чл.126 ал.1 от Закона за водите, на което се дължат и завишените стойности на анализираните показатели, заложи като индивидуални емисионни ограничения в издадените разрешителни за зауствания, на които пък титуляри са съответните общини. „Водоснабдяване и канализация“ ЕООД е най-санкционираното дружество, което се дължи от една страна на многото обекти, които експлоатира, а от друга и на многото брой проверки от страна на експертите по направление „води“.

На територията на Общината има минерален извор. Неговата вода се характеризира като изотермална, слабоминерализирана, хидрокарбонатна калциевонатриева, без санитарно – химични признаци на замърсяване. Натуралната минерална вода от минерален водоизточник “сондаж № 1”, находище на минерална вода „Кричим”, град Кричим, Община Кричим, Пловдивска област, може да се използва за питейно балнеолечение и балнеопрофилактика при отстраняване на микробиологичното замърсяване. Дебитът на водата е около 0,63 литра за секунда, температурата и е 32°C. Засега минералният извор не се използва ефективно и икономическото му значение на общината е малко.

3.2.3. Водоснабдяване на населеното място

На територията на ИБР са определени 64 водни повърхностни водни тела за питейно водоснабдяване, в които са разположени 97 водоизточника. Някои от водните тела, за които е имало намерения да бъдат ползвани за ПБВ и са обявени за питейни в Първия ПУРБ, не се използват като такива (яз.Тракиец, яз. Аламовци). Затова те са изключени от регистъра повърхностните питейни водни тела. Язовир Въча, за който се обсъждат възможностите за използване за ПБВ е включен в този регистър. Други водни тела са предложени като питейни, поради издаване на разрешителни за водоползване с цел ПБВ (яз. Батак).

Програмата за мониторинг на водите в зоните за защита на питейните води за ПВТ включва водоземни съоръжения за питейно-битово водоснабдяване, които имат средноденоношен дебит над 100 м³ . Пунктовете от програмата за мониторинг в зоните за защита на питейни води са част от програмата за контролен и оперативен мониторинг на подземните води. Мониторингът на химичното състояние в зони за защита на подземните води, предназначени за питейно-битово водоснабдяване на територията на Източнобеломорски район обхваща общо 80 броя хидрогеоложки пункта. Общият брой на зоните за защита на подземните води, предназначени за питейно-битово

водоснабдяване, които са мониторирани е 30. Наблюдаваните мониторингови пунктове са помпени станции за питейнобитово водоснабдяване.

Програма за мониторинг на нитрати в подземните води попадащи в нитратно уязвимите зони се разработват съгласно изискванията на чл.8 (1) от Наредба №2 за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници. Мониторингът на химичното състояние на подземните води в Източнореломорски район за докладване по нитратната директива обхваща 121 броя хидрогеоложки пункта. Общият брой на подземните водни тела, които са мониторирани е 34.

Водоснабдяването на населението на общината е от местни водоизточници (сондажи, каптажи и шахтови кладенци). Населението е водоснабдено с питейна вода на 100%.

Ползването на питейната вода от населението на Общината е средно по 56.0литра/на ден, което нарежда Общината на последно място в Областта. Водоснабдяването се осъществява по гравитачен път и чрез сондажни кладенци. Изградени са два броя водоеми с обем общо от 2130 куб.м. вода. Сондажните кладенци са два вида: 2 бр.-каптажни и 2 бр.-шахови. Кладенците са разположени по терасата на десния бряг на р. Вьча.

Водопроводната мрежа е изградена предимно от нови полипропиленови тръби и частично от стари стоманени тръби. Подменени са частично и старите тръби с пластмасови. В града при изпълнението на програмата на „Водния цикъл“ е решен проблема на кв. „Крайречен“, където ВиК-мрежата е напълно модернизирана. След реализираната вече програма по „Водния цикъл“ на гр. Кричим, водопроводната и канализационната мрежа на гр. Кричим, заедно с новоизградената и влязла в експлоатация ПСОВ (Пречиствателната станция за отпадни води), гр. Кричим, е получил едно съвременно европейско водоснабдяване и канализация. Елиминиран е неблагоприятният фактор на старата ВиК мрежа за често получаваните аварии във водоснабдяването. Напълно са отстранени аварийните течове, водещи до икономически загуби.

Въпреки това в перспектива водоснабдяването на града трябва да премине на водоизточник-язовир „Вьча“, като част от проекта за водоснабдяване на гр. Пловдив.

През 2010г. в кв. „Бялата пръст“ е пуснат в експлоатация и действа хидрофорна уредба, която реши проблема с водоснабдяването на живущите в този район.

Общата дължина на водопроводната мрежа на гр. Кричим е 26 120м. В резултат на изпълнението на инвестиционния проект „Доизграждане, реконструкция и рехабилитация на водоснабдителна и канализационна мрежа, и изграждане на ПСОВ, гр. Кричим“, както и реализираната процедура с референтен №BG161PO005/10/1.11/02/16 за „Подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води в агломерации над 10 000 ж.“, в рамките на приоритетна ос-1 на Оперативна програма „Околна среда 2007-2013г.“, в Община Кричим, са изградени и действат:

- Рехабилитирани главни водопроводни клонове – 4 690.00м.
- Новоизградени главни водопроводни клонове – 1 117.00м.

- Рехабилитирана второстепенна водопроводна мрежа – 17 844.00м.
- Новоизградена водопроводна мрежа – 2 469.50м.
- Рехабилитирани сградни водопроводни отклонения – 1 899бр.

Община Кричим е разработила ПУП - Парцеларен план с цел осигуряване на ново трасе за разполагане на тласкателния водопровод от помпена станция за питейна вода до регулацията на гр. Кричим, което преминава изцяло през имоти общинска собственост, и с което се преодолява съществуващото положение – трасето на хранващия водопровод преминава в по-голямата си част през земеделски земи – частна собственост, което при аварийни ситуации води до допълнителни разходи и проблеми за оператора „ВиК” ЕООД, гр. Пловдив.

Във връзка с подписано Споразумение № РД-02-39-47 от 14.09.2018 г. между община Кричим и МРРБ за предоставяне на средства за капиталови разходи от бюджета на МРРБ за 2018 г., Програма 4 „Устройствено планиране, благоустройство, геозащита, водоснабдяване и канализация”, за реализацията на обект: „Подмяна на съществуващия тласкателен водопровод от Помпена станция „Кричим-Устина” до регулацията на град Кричим”, хранващия водопровод е изграден по новото трасе, с което на практика се осигурява чиста питейна вода до регулацията на гр. Кричим и се преодолява съществуващото преди това положение – преминаване на водопровода през частни земеделски земи. Обекта е въведен в експлоатация с Разрешение за ползване № ДК-07-ПД 252 от 05.12.2019 г. издаден от Началника на РДНСК – Пловдив.

✓ **Отпадни канализационни мрежи и пречистване на отпадни води.**

Степента на изграденост на канализационната мрежа е в следствие на изпълнение и реализиране на проект „Доизграждане, реконструкция и рехабилитация на водоснабдителната и канализационна мрежа, и изграждане на ПСОВ, гр.Кричим“. Постигнати са следните параметри:

- Новоизградени главни канализационни колектори – 2 266.00м.
- Новоизградена второстепенна канализационна мрежа – 20 347.00м.
- Новоизградени сградни канализационни отклонения – 1 808бр.
- Новоизградена и влязла в експлоатация ПСОВ на гр.Кричим за 10 598 ЕЖ-1бр.

Общо рехабилитирана и новоизградена канализационна мрежа и канализационни колектори – 22 613.00м.

Следва да се отбележи, че постигането на намалено потребление на вода и повторното ѝ използване ще бъде основен фактор, който ще допринесе за повишаване на устойчивостта на обществото към недостига на вода и изменението на климата.

Има два проблема, които са общи за целия ВиК сектор - ненадеждни и неефективни водоснабдителни системи. В тази връзка мерките за подобряване на надеждността и ефективността на водоснабдителните системи и намаляване на загубите на вода следва да бъдат основен приоритет. Основните необходими действия трябва да

включват подобряване на мониторинга на ВиК мрежите, оптимизирано управление на натиска, въвеждане на автоматизация и дигитализация при управлението, откриване и ремонт на течове и рехабилитация на критичната инфраструктура.

В допълнение към тези мерки по отношение на системите за водоснабдяване, за намаляване на търсенето, следва да се използва потенциала за спестяване на вода от промишлеността и селското стопанство в региони, в които има заплахата от недостиг на вода. В съответствие с политиките на кръговата икономика е необходимо да се разгледа и повторното използване на пречистени отпадъчни води или дъждовни води, с цел да се увеличи наличността на вода.

Изводи:

- ✓ Повърхностните водни тела на територията на общината се намират в добро химично и умерен екологично потенциал/ състояние;
- ✓ Всички подземни водни тела на територията на ИБР са оценени в добро количествено състояние.
- ✓ Най-често срещаният проблем с промените в качеството на подземните води е замърсяването с нитрати, причинено най-вече от селското стопанство.
- ✓ Данните от мониторинга за периода 2017-2020 г. показват завишени нива над контролно ниво по показател обща алфа активност съгласно Наредба № 9/2001г. (изм. ДВ. бр.102 от 12 декември 2014г.) за качеството на водата, предназначена за питейно-битови цели, за подземните водни тела ***BG3G00000NQ018 Порови води в Неоген - Кватернер - Пазарджик - Пловдивския район.***

3.3. Почви

Почвата е един от най-важните природни ресурси, основа за съществуването на хората, животните и растенията. В природните екосистеми тя изпълнява определени функции: осигурява среда за развитие на растенията и реализиране на тяхната биопродуктивност, поддържа генетичните ресурси и обитанието на многобройни живи организми. Тя регулира и разпределя водния отток, съхранява водата и служи като буфер на околната среда, като инактивира или разрушава екологично опасните субстанции. Почвата е физическа основа на социално-икономическата структура на човешкото общество, източник е на сурови материали и съхранява геогенното и културно наследство на човечеството. Като компонент на околната среда тя е подложена на вредни въздействия и затова опазването и е от особено значение.

Уникалният баланс между почвите и климата определя характера и разпределението на природните и полу-естествените екосистеми в света, осигуряване на вода, хранителни вещества и среда за отглеждане на растения.

Законът за почвите, обн. ДВ бр.89 от 06.07.2007 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.98 от 27 ноември 2018г., урежда обществените отношения, свързани с опазването на почвите и техните функции, както и тяхното устойчиво ползване и трайно възстановяване като компонент на околната среда, като национално богатство, ограничен, незаменим и практически невъзстановим природен ресурс и опазването им е приоритет и задължение на държавните и общинските органи и на физическите и юридическите лица.

Националната програма за опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите (2020 – 2030 г.) се разработва на основание чл. 24. ал.1 от Закона за почвите (Обн. ДВ. бр. 89 от 6 Ноември 2007 г., изм. ДВ. бр. 98 от 28 Ноември 2018 г.) и на чл. 77 от Закона за опазване на околната среда. Обхваща 10-годишен период на изпълнение и включва петгодишен план за действие. Целта на Националната програма е опазване на почвените ресурси и тяхното устойчиво ползване, както и прилагане на добри практики за предотвратяване увреждането на почвите.

В съответствие със Закона за почвите, Националната програма представлява рамка за местните власти при разработване на политика за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите на областно и общинско ниво. Законът за почвите изисква местните власти да координират областните и общински програми с Националната програма.

Почвите с дълбок профил са от най-голямо значение за земеделието. Те са разположени в равнинните и равнинните части и заемат около 53,2% от територията на страната. Те включват Черноземи, Тъмно сиви горски почви, Сиви горски почви, Псевдоподзолисти горски почви, Канелени горски почви, Смолници, част от наносните почви - Алувиални и Делувиални и Ливадните почви. Тези почви, в съчетание с благоприятните климатични условия, формират много добра предпоставка за отглеждането на голям брой земеделски култури.

Почвената структура на територията на Община Кричим се отличава с еднообразна алувиалност. Тя има лек механичен състав, добра водопропускливост и влажност. Почвата притежава рохкав строеж, не е пластична и има малко съпротивление при обработка и благоприятен въздушен режим. Това е природна даденост, която е благоприятна за развитие на ефективно селско стопанство. По северните склонове на Родопите над гр.Кричим, почвите са със тънък хумусен слой, поради което не са силно залесени и нямат съществено икономическо значение.

Основните заплахи за нарушаване на функциите на почвите са дефинирани в Закона за почвите: ерозия, киселяване, засоляване, уплътняване, намаляване на почвеното органично вещество, замърсяване, запечатване и свлачища.

Като най-сериозна заплаха за деградацията на почвите в България се определя ерозията, което произтича от природните дадености, начинът на земеползване, обработката на почвата, несъобразена с нейните специфични характеристики, технологията да отглеждане на земеделските култури, прилагане на необосновани сеитбообръщения. Около 85 % от почвите в страната са засегнати от процеси на ерозия, а около 30 % от тях са подложени на ветрова ерозия.

Ерозията не е съществен проблем за почвите на общината, тъй като 62% от тях са с „много слаб ерозионен действителен риск”, 6% от територията на общината е с „умерен действителен риск” на проявление на водоплощна ерозия. Обработваемите земи са разположени на равни терени. Ерозията на почвите не е от процесите с ограничаващо действие за земеделието в територията на община Кричим.

Клас на действителен риск от площна водна ерозия	Степен на действителна ерозия (индекс)	Площ, ха	Общо действителна ерозия, т/ха/г
Населени места, води и земи с н. в. 1200м	0	856	0
Много слаб действителен риск	1	3404	15
Слаб действителен риск	2	364	25
Слаб до умерен действителен риск	3	408	76
Умерен действителен риск	4	330	108
Умерен до висок действителен риск	5	59	118
Висок действителен риск	6	69	304
Сума:		5490	646
Общо почвени загуби, т	13 527		

Таблица . Риск от водоплощна ерозия на територията на община Кричим

Почвите в района на общината са чисти. Няма данни за замърсени земеделски земи от промишлени дейности, за замърсени почви вследствие на напояване.

Причини за доброто екологично състояние на почвите е липсата на активна промишлена дейност, както и на интензивна селскостопанска дейност.

На територията на общината няма складове за съхранение на негодни и забранени за употреба продукти за растителна защита.

Основен източник на почвено замърсяване и разрушаване е нерегламентираното изхвърляне на различни отпадъци – битови, селскостопански, строителни.

На територията на общината при възникване на локални замърсявания със сезонни отпадъци от домакинствата и строителни отпадъци, се констатира своевременно и се предприемат незабавни мерки за отстраняването им.

Приоритетно са почистени всички нерегламентирани сметища, които са потенциална опасност за хората и околната среда.

Поетапно се почистват и всички по-малки локални сметища, като се следи стриктно да не се допуска образуването на нови.

Изводи:

- ✓ Град Кричим и районът около него са антропогенизирани и съответно почвите и земите са повлияни от това.

- ✓ Като цяло, почвите за района на общината се намират в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи /органично вещество, съдържание на тежки метали и металоиди и устойчиви органични замърсители;
- ✓ На територията на община Кричим се е наложила практиката за прилагане на добрите земеделски практики в следствие на което, почвите в района не са замърсени с нитрати, както и в резултат на предозирано и/или неконтролно наторяване на земеделски земи;
- ✓ Проблеми по отношение състоянието на почвите се явяват периодичните паления на стърнища и замърсявания с отпадъци, в резултат на което се нарушават почвените функции в най-плодородния (хумусен) слой и намаляват плодородието и самопочистващата способност на почвите;

3.4. Подземни природни богатства.

В землището на Общината не са открити полезни изкопаеми, с изключение на кариерни материали. Кариерата е разположена на север от град Кричим и задоволява потребностите на строителството.

На територията на Общината има минерален извор. Неговата вода се характеризира като изотермална, слабоминерализирана, хидрокарбонатна калциево-натриева, без санитарно – химични признаци на замърсяване.

Натуралната минерална вода от минерален водоизточник “сондаж № 1”, находище на минерална вода “Кричим”, град Кричим, Община Кричим, Пловдивска област, може да се използва за питейно балнеолечение и балнеопрофилактика при отстраняване на микробиологичното замърсяване.

Дебитът на водата е около 0,63 литра за секунда, температурата и е 32°C. Засага минералният извор не се използва ефективно и икономическото му значение на общината е малко.

Община Кричим е бедна на полезни изкопаеми, но има много добър потенциал за използване на енергия от възобновяеми източници.

Приносът на ВЕИ към общото производство на електрическа и топлинна енергия към момента се изразява в използването предимно на водната енергия и биомаса. Потенциалът на слънчевата енергия все още не е усвоен.

3.5. Климат

Климатът на Община Кричим също е предопределен от географското ѝ разположение. Град Кричим е разположен на 230м. надморска височина. Общината попада в преходно-континентална климатична област, разположена на север от Родопския масив.

Тази климатична област се характеризира със значително по-мека зима и сравнително сухо лято. В климатично отношение не се отличава от климата на Горнотракийската низина. Задържането на снежна покривка е в диапазон от около 25-30 дни през годината.

Характерно за климата е ранното започване на пролетния сезон. Температурата на въздуха бързо се повишава и в началото на м.април, средноденонощната температура надвишава 10-12градуса по „С“.

Продължителността на слънчевото греене средно-годишно е около 2 260 часа. Това оформя и термичния режим, като юлската температура е около-23 градуса по „С“, а януарската до-0.5 градуса по „С“. Температурните инверсии са с изключително висока честота и обхващат 80% от въздушния басейн на цяла Горна Тракия, включително територията на Община Кричим.

Значителни валежи падат през пролетния сезон. За лятото са характерни високи температури в порядъка на 32-35 градуса по „С“, като валежите са редки с предпоставка на засушавания. Недостатък на влага за земеделските култури се изпитва през месеците юли-август. В същото време близостта до планината създава прохладата и се намалява влиянието на континенталния климат.

Доминират ветровете от западна посока. Характерни за територията на Общината са местните ветрове, които се появяват по планината, по течението на р. Въча. Тази природна даденост е много благоприятна и трябва да се има предвид при решаване на екологичните проблеми при мероприятия за благоустрояването на гр. Кричим.

Изводи:

- ✓ Климатичните режими по територията като цяло благоприятстват комфорта на населението.
- ✓ В същото време следва да се отбележи наличието на условия за проява на редица неблагоприятни за стопанската практика явления – изразителни засушавания, дефицит на атмосферна и почвена влажност, мъгли, температурни инверсии, екстремни температури, задържане на замърсители във въздуха.

3.6. Отпадъци

Непрекъснато нарастващото количество отпадъци, образувани от жизнената дейност на хората, производството и търговията, налага предприемането на мерки за намаляване на общото им количество, повторната им употреба и увеличаване рециклирането и оползотворяването им. Същевременно с развитието на технологиите за третиране на отпадъци, все повече се разширяват възможностите за използването на отпадъците като алтернативен суровинен и енергиен източник и намаляване на количеството, предназначено за депониране.

✓ Битови отпадъци

Процесите, свързани с формиране, събиране, извозване, депониране и друго обезвреждане на отпадъците, са в пряка зависимост от развитието и организацията на стопанската дейност, демографските особености на района и от природните условия, в които се осъществява човешкия живот.

Битовите отпадъци се формират от жизнената дейност на хората. Количеството и съставът им зависят от:

- Мястото на образуване;

- Стандарта на живот на населението и неговата култура;
- Степен на благоустроеност на населените места;
- Начин на отопление;
- Други фактори.

Като се изхожда от административно-териториалната и социално-икономическа характеристика на община Кричим, основните източници на ТБО се явяват:

- Домакинствата;
- Промислените предприятия;
- Търговски и обслужващи обекти.

Община Кричим има въведено организирано сметосъбиране и сметоизвозване на битовите отпадъци, обхващащо 100 % от територията и населението ѝ. Всички дейности свързани с поддържане чистотата на общината, включително и метене, озеленяване, измиване на териториите за обществено ползване, се организират и изпълняват като общинска дейност.

В изпълнение на изискванията на чл. 24 ал. 4 от Закона за управление на отпадъците, че една община може да участва само в едно регионално сдружение, община Кричим е членува в Регионално сдружение Цалапица и депонира битовите отпадъци на Регионално депо за неопасни отпадъци в землището на с. Цалапица, местност „Паша махала”.

На депото депонират битови отпадъци общините Пловдив, Стамболийски, Кричим, Съединение, Родопи и Марица;

Община Кричим депонира много малък процент - 3% от общо депонираните на депото битови отпадъци от общините от РСУО Цалапица.

С Решение на Общото събрание на РСУО-Пловдив е възложено на Община Пловдив предприемане на действия за увеличаване капацитета на депото с реализиране на втори етап, а именно депониране на отпадъците до кота +30 /+36 в билото/.

Разрешения капацитет на РДНО с. Цалапица съгласно условие 6.20. „Капацитет до кота +13“ е капацитетът на депото до кота +13 /+22.00 в билото/ от теренната кота +/- 0.00=174.40. Капацитетът на инсталацията е до 2 000 t./24 h.

Към момента не е достигната разрешената кота. След извършване на геодезическо заснемане на обекта е установен свободния капацитет на депото - 54 448 m³, към 09.02.2018 г.

В окончателния доклад за оценка на въздействие върху околната среда на Работен проект на обект „Депо за твърди битови отпадъци на гр. Пловдив в землището на с. Цалапица“ е извършена оценка на проекта при височина – 30 м / в средата 36 м/ над прилежащия терен вместо предвидената според предварителния проект – 13 м. По тази причина с цел да се намали общото слягане на основата на експлоатационното натоварване във всеки котлован преди уплътняването на основата се изпълнява

закоравяващ кил от уплътнена баластра или чакъл, имащи по-добри деформационни характеристики от околната почва в основата.

С изпълнението на “етаж II” от кота +13(22) до кота 30(36) спрямо кота +/- 0,00=174,40 се предвижда депонирането на 1 226 077 m³ (1 226 077 t), при степен на уплътняване $\gamma=1,00 \text{ t/m}^3$ с компактор Bomag BC772RB – 37t, като при прогнозен график за постъпващите отпадъци на вход до 70 000 t./y. отпадъци, се предвижда увеличаване на експлоатационния период до 2036 г., а с осигуряване на предварително третиране – инсталация за сепариране, която да подпомогне увеличаване на количеството на отпадъците за оползотворяване се очаква осигурен капацитет за около 30 години.

На територията на община Кричим и община Перушица няма изградена инсталация за сепариране или сортиране на битови отпадъци от хартия и картон, метали, пластмаса и стъкло. Разделно събраните битови отпадъци от опаковки се подлагат на допълнително сортиране на инсталация в с. Главиница, Пазарджишко, експлоатирана от „Екобулпак“ АД – организацията за оползотворяване на опаковки, с която община Кричим има подписан договор, след което се предават за рециклиране.

На територията на община Кричим има разположени 18 жълти контейнера тип „БОБЪР” с обем 1100 л., жълти кофи с обем 360 л. – 43 бр. и 35 зелени контейнери тип „ИГЛУ” с обем 1400 л. Изчисленият необходим минимален обем на съдовете за разделно събиране на отпадъците от опаковки е 78 050 литра. Общият обем на разположените контейнери е 84 280 литра и надвишава изисквания обем с 6 230 литра. Почистването на контейнерите за хартия и пластмаса се извършва през седмица, а на контейнерите за стъкло веднъж на три месеца.

Община Кричим е сред сравнително ограничения брой малки по население общини в страната, които са сключили договор с организация за оползотворяване на отпадъци от опаковки и имат организирана система за разделното им събиране, която се финансира от организацията по схемата „разширена отговорност на производителя“. Развитието на разделното събиране на битовите отпадъци от хартия и картон, метали, пластмаса и стъкло на територията на общината трябва да бъде в посока неговото разширяване и подобряване.

В общината няма пунктове за вторични суровини, както и пунктове за разделно събиране на масово разпространени отпадъци чрез схемата за „разширена отговорност на производителя“, количествата отпадъци от които принципно се добавят при калкулирането на нормата на натрупване. На територията на общината липсват и представители на големи търговски вериги, които да предават отпадъци от хартия и картон, метали, пластмаса и стъкло самостоятелно извън организираната от „Екобулпак“ АД система.

В тази връзка е набрана допълнителна информация за количествата разделно събрани отпадъци от опаковки в рамките на системата на „Екобулпак“ АД, която съгласно договора с община Кричим й предоставя информация. Тези количества са представени в следващата таблица.

Разделно събрани отпадъци (тонове) от „Екобулпак“ АД

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Постъпили отпадъци от опаковки	119.674	83.040	81.360	93.700	44.700	32.320
От тях рециклируеми:						
Хартия и картон	29.436	34.614	31.525	38.920	20.160	12.280
Пластмаси	13.308	6.341	6.895	9.750	5.500	3.450
Метали	-	-	-	2.780	-	-
Стъкло	32.790	14.194	11.768	7.600	9.270	9.170
Общо рециклируеми отпадъци от опаковки	75.534	55.149	50.188	59.050	34.930	24.900

*Източник: Община Кричим**Разделно събрани отпадъци (тонове) според данни на Изпълнителна агенция по околна среда*

<i>Разделно събрани битови отпадъци според данни на ИАОС</i>				
Код на отпадъка	Наименование на отпадъка	Количество, тон		
		2018 г.	2019 г.	2020 г.
15 01 01	Хартиени и картонени опаковки	38.920	20.160	12.280
15 01 02	Пластмасови опаковки	9.750	5.500	3.450
15 01 04	Метални опаковки	2.780	-	-
15 01 07	Стъклени опаковки	7.600	9.270	9.170
17 01 01	Бетон	-	8.240	31.700
17 01 02	Тухли	2.380	-	
17 01 03	Керемиди, плочки, фаянсови и керамични изделия	-	9.060	38.020
17 01 07	Смеси от бетон, тухли керемиди,	174.200	121.000	87.560

	плочки и керамични изделия различни от упоменатите в 17 01 06			
19 12 12	Други отпадъци (включително смеси от материали) от механично третиране на отпадъци, различни от упоменатите в 19 12 11	274.800	7.540	5.760
20 02 02	Почви и камъни	38,360	-	-
20 03 01	Смесени битови отпадъци	3 427.240	3 366.820	3 295.540
20 03 99	Битови отпадъци неупоменати другаде	3.420	-	-

Източник: Изпълнителна агенция по околна среда

На територията на общините няма площадки за предаване и временно съхранение на рециклируеми отпадъци от хартия и картон, пластмаси и стъкло, отпадъци от ЕЕО, батерии и акумулатори, разделно събрани ЕГО и строителни отпадъци от ремонтни дейности в малки количества, разделно събрани опасни битови отпадъци.

Общината разполага с две специализирани сметосъбиращи машини, един „двураменен контейнеровоз“ – товарен автомобил марка MAN модел 18460, един товарен автомобил тип „самосвал“ марка DAF и един комбиниран „багер-товарач“ марка KACE модел SR модификация 580.

Периодично се извършват проверки за наличие на новосъздадени нерегламентирани сметища и се предприемат своевременни мерки за елиминирането им.

Дейността на община Кричим по сметосъбиране и сметоизвозване е обезпечена с необходимите съдове за събиране, така че да обхване 100% от населението на общината и да осигури необходимата честота на извозване, която да не допуска препълване на контейнерите.

Общината е разработила и прилага Наредба за управление на отпадъците на територията на община Кричим в съответствие с минималните изисквания, заложиени в

ЗУО. Някои допълнения са необходими в съответствие с препоръките, направени в анализите за управление на отпадъците.

Независимо от малката численост на общинската администрация, общината разполага с добър административен капацитет за управление на отпадъците и за изпълнение на големи инвестиционни проекти.

Пропуск е, че общината не разполага с единна информационна система за управление на отпадъците. Предвид големите предизвикателства пред общините по управление на отпадъците и изпълнение на количествените цели за отпадъците, целесъобразно е община Кричим да разработи единна информационна система за отпадъците, която да интегрира данни и информация за всички аспекти на управление на отпадъците.

Образователно-информационната политика в областта на управление на отпадъците на община Кричим е последователна и добре планирана. Дейностите в тази насока се основават на разбирането за необходимостта гражданите да участват в управление на отпадъците и да познават начините за управление на различните видове отпадъци, като общината използва разнообразни форми за повишаване на обществената осведоменост.

В бъдеще тази дейност следва да се развива и разширява, като за финансирането ѝ могат да се ползват и част от натрупаните от общината средства в РИОСВ гр. Пловдив от заплатените отчисления за депониране на отпадъците.

✓ Строителни отпадъци

„Строителни отпадъци” са отпадъците, които се образуват от строителството, ремонта и реконструкцията на сгради и други обекти. Правилното регулиране на дейностите, свързани със строителните отпадъци и контролът върху тях са регламентирани в ЗУО. Строителните отпадъци, както от общинските дейности, така и на населението се предават на площадка в с. Първенец, която представлява инсталация за третиране на строителни отпадъци. През 2019 г. са предадени общо 138,3 т. строителни отпадъци, от които бетон – 8,24 т; керемиди, плочи, фаянс – 9,06 т и 121,00 т. смеси от бетон, тухли, керемиди, плочки, фаянс. На територията на община Кричим няма изхвърляне на опасни отпадъци, поради липса на такива източници – предприятия, фирми и др. През 2019 г. от община Кричим са събрани и извозени смесени битови отпадъци - 3 366.82 т. и 44.7 тона отпадъци от опаковки.

Общината решава въпросите със строителните отпадъци и от разрушаване на сгради чрез транспортирането им и депонирането им до площадката за строителни отпадъци на територията на съседната община Родопи, като за целта е осигурила срещу заплащане услуга на гражданите и юридическите лица за предоставяне на контейнер и транспортирането им до депото.

Като възложител на строителни дейности, общината трябва да формализира отговорностите на съответната дирекция в общината с оглед изпълнение на нормативните изисквания за оползотворяване на част от строителните отпадъци. При планиране и осъществяване на мерките, отнасящи се до строителните отпадъци, е взета предвид и нормативната уредба, че за депонирането на тези отпадъци се заплащат отчисления за депониране за всеки тон депониран отпадък, аналогично на отчисленията

за депониране на битови отпадъци. Размерът на отчисленията нараства от 28 лв./т през 2015 г. до 95 лв./т през 2020 г.

На територията на общината няма изградени съоръжения за предварително третиране на отпадъците. Отпадъците се извозват и депонират съгласно сключен договор между община Кричим и община Пловдив за приемане и депониране на битови отпадъци на територията на „Регионално депо за неопасни отпадъци, в землището на с. Цаланица“, където отпадъците се обезвреждат.

✓ **Производствени отпадъци**

„Производствени отпадъци“ са тези, образувани в резултат на промишлената дейност на физически и юридически лица. Изискванията за третиране и транспортиране на производствени отпадъци са регламентирани в Наредбата, приета с ПМС 53/1999 год. (ДВ бр.29 от 1999 год.).

Фирмите на територията на община Кричим, генериращи производствени отпадъци сключват договори с фирми които ги обслужват.

✓ **Опасни отпадъци.**

„Опасни отпадъци“ са отпадъците, чийто състав, количество и свойства създават риск за човешкото здраве и околната среда, притежават едно или повече свойства, които ги определят като опасни и / или съдържат компоненти, които ги превръщат в опасни или са определени като такива. Опасни отпадъци се генерират както от производствената, така и от комунално – битовата дейност на човека. На територията на община Кричим не са налице опасни отпадъци.

Управлението на химичните вещества и смеси е свързано с намаляване на риска за здравето на хората и околната среда и предотвратяване на последствията при големи промишлени аварии на обекти с опасни химични вещества и смеси. Прилагането и спазването на законодателството в областта на химикалите е гаранция за постигане на:

- съответствие с основните цели на националната политика по опазване на околната среда;
- намаляване и предотвратяване на риска за човешкото здраве и околната среда; свободно движение на стоки и сигурност за потребителя.

Обектите подлежат на проверка по спазване условията на съхранение на химичните вещества и смеси.

Най-големият обект на територията на общината е „Солвекс“ ООД – производител на козметични продукти.

При подмяна на двигателни масла на леките автомобили, гражданите ползват услугите на обособените специализирани пунктове за смяна на масла. Такива пунктове се намират на бензиностанции и автомивки.

Друг вид опасни отпадъци са и излезлите от употреба луминесцентни и други лампи съдържащи живак. Те са обект на наредбата за изискванията за пускане на пазара

и за третиране и транспортиране на излезли от употреба луминесцентни и други лампи съдържащи живак.

Сравнително голям дял сред опасните отпадъци имат и излезлите от употреба батерии и акумулатори, които съдържат тежки метали (олово, цинк, никел, кадмий, манган). Те са обект на Наредбата за изискванията за производство и пускане на пазара и за третиране и транспортиране на отпадъци от батерии и акумулатори.

✓ **Биоразградими отпадъци.**

Приблизително две трети от отпадъците, генерирани в домовете и офисите, се състоят от „органични” или биоразградими компоненти, които след време се разграждат по естествен път.

Съгласно Националната програма за прилагане на Директива 99/31/ЕС:

- 100% биоразградими са хранителните, хартиените, картонените, дървесните и градинските отпадъци;

- 20% от текстилните отпадъци;

- 25% от отпадъците от кожи

В съответствие със Закона за управление на отпадъците чл.31, ал. 1, т. 2 – целта е най-късно до 31 декември 2020 г. ограничаване на количеството депонирани биоразградими битови отпадъци до 35 на сто от общото количество на същите отпадъци, образувани в Република България през 1995 г.

Наредбата за разделно събиране на биоотпадъците изисква да се осигури съвместното постигане на следните регионални цели за разделното събиране и оползотворяване на битовите биоотпадъци:

- до 31 декември 2016 г. - не по-малко от 25 на сто от количеството на битовите биоотпадъци, образувани през 2014 г.

- до 31 декември 2020 г. - не по-малко от 50 на сто от количеството на битовите биоотпадъци, образувани през 2014 г.

- до 31 декември 2025 г. - не по-малко от 70 на сто от количеството на битовите биоотпадъци, образувани през 2014 г.

Основните „биоразградими” компоненти на битовите отпадъци, които се генерират от домакинствата и от търговските обекти са хартия и картон, хранителни отпадъци и отпадъци от градините.

Управлението на биоразградимите отпадъци включва събиране, анаеробно разлагане и компостиране. Основната цел е поэтапно намаляване на количествата на биоразградимите отпадъци, предназначени за депониране.

До момента на изготвянето на програмата на територията на общината не се извършва компостиране или друг тип оползотворяване на отпадъците от паркове и градини.

В изпълнение на Решение № 305, взето с Протокол № 34 от 14.05.2018 г. на Общински съвет при община Кричим, община Кричим кандидатства с проектно

предложение „Проектиране и изграждане на територията на община Кричим на компостираща инсталация за разделно събрани зелени и/или биоразградими отпадъци, генерирани от Община Кричим и община Перушица, включително осигуряване на необходимото оборудване и на съоръжения и техника за разделно събиране на зелени и биоразградими отпадъци” по процедура чрез директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG16M1OP002-2.005 „Проектиране и изграждане на компостиращи инсталации за разделно събрани зелени и/или биоразградими отпадъци”, приоритетна Ос 2 „Отпадъци” по ОП „Околна среда 2014-2020 г.” Основна цел на проектното предложение е намаляване на количеството депонирани битови отпадъци и по специално намаляване на количеството депонирани зелени и/или биоразградими отпадъци чрез изграждането на компостираща инсталация за разделно събрани зелени/градински и дървесни отпадъци на територията на община Кричим в която да се обработва зеленият отпадък, генериран от домакинствата и при поддържането на обществените зелени площи на територията на общините Кричим и Перушица.

Проектът включва проектиране и изграждане на инсталация за разделно събиране зелени и/или биоразградими отпадъци генерирани на територията на община Кричим и община Перушица. Инсталацията се проектира с капацитет 2300 т/г. Ще бъде доставено мобилно оборудване, включващо: мобилна машина за раздробяване на дървесни отпадъци и хомогенизиране, челен товарач, пресовна машина за компост, компактна преносима лаборатория за изпитване качеството на компоста и специализиран автомобил за събиране на зелени отпадъци.

ОСНОВНАТА ЦЕЛ НА ПРОЕКТА е намаляване количеството депонирани отпадъци, генерирани от общините Кричим и Перушица чрез осигуряване на допълнителен капацитет за разделно събиране и рециклиране чрез компостиране на зелени и/или биоразградими отпадъци.

Способ за постигането на целта е именно изграждането и въвеждането в експлоатация на инсталацията за компостиране обслужваща двете общини, както и осигуряването на разделното събиране на зелени и/или биоразградими битови отпадъци.

По този начин проекта ще допринесе за постигане на Специфична цел 1 на приоритетна ос 2 „Отпадъци“ на ОПОС 2014-2020 г. – „Намаляване на количеството депонирани битови отпадъци“.

Дейностите по "рециклиране" на образуваните биоразградими и/или зелени отпадъци, които ще бъдат финансирани по проекта, са в съответствие с йерархията при управлението на отпадъците съгласно разпоредбите на чл. 4 на Директива 2008/98/ЕО относно отпадъците и за отмяна на определени директиви, с чл. 6, ал. 1 на Закона за управление на отпадъците (ЗУО) и с определените приоритети в Националния план за управление на отпадъците за периода 2014-2020 г. (НПУО).

С изпълнението на дейностите по проекта ще се подпомогне постигане на целите на община Кричим и община Перушица за ограничаване количеството на депонираните биоразградими отпадъци и постигането на националните цели за ограничаване на количеството на депонираните биоразградими отпадъци до 2020 г. до 35% от общото количество на същите, образувани през 1995 г., както и увеличаване делът на разделно събраните и оползотворени биоотпадъци на ниво регион. Целите на проектното предложение съответстват на Националния план за управление на отпадъците 2014-2020, Закона за управление на отпадъците, Общинска програма за управление на отпадъците.

За изпълнение на целите по чл. 31, ал.1, т. 2 от ЗУО, Общините Кричим и Перушица предвиждат в партньорство изграждане на компостираща инсталация за зелени/градински и дървесни отпадъци, находяща се в местност „Сух дол“, град Кричим, в която да се обработват генерираните зелени отпадъци от населението и обществените паркове на територията на двете общини, с цел производство на висококачествен продукт "компост". Инсталацията е проектирана с капацитет 2 300 т/г.

Индикаторите за изпълнението на проекта са:

- ❖ **Общо количество депонирани битови отпадъци от обслужваните от инсталацията населени места:**
Базова стойност общо: 4 878 т/год.
Целева стойност общо: 3 763.05 т/год.
- ❖ **Общо количество на депонираните биоразградими битови отпадъци от обслужваните от инсталацията за компостиране населени места:**
Базова стойност общо: 2439.0 т/год.
Целева стойност общо: 1526.60 т/год.
- ❖ **Обхванато население, което ще се обслужва от компостиращата инсталация, целева стойност общо: 12 522 лица.**
- ❖ **Допълнителен капацитет за рециклиране на отпадъци:**
Целева стойност общо: 2 300 т/год.

Изграждането и функционирането на компостираща инсталация, обслужваща общините Кричим и Перушица ще допринесе за изпълнението на задълженията им във връзка с оползотворяване и намаляване на количествата депониран биоразградим отпадък. Функционирането на инсталацията ще допринесе за изпълнението на проекта и за постигане на Специфичната цел 1 на приоритетна ос „Отпадъци“, а именно „Намаляване количеството на депонираните битови отпадъци“. В допълнение, с изпълнението на проекта ще се подпомогне постигането на националните цели, заложи в ЗУО и в Националния план за управление на отпадъците 2014 – 2020 г. и на регионалните цели, свързани с управлението на отпадъците.

За ограничаване на количеството отпадъци, генерирани на територията на община Кричим, от съществено значение са мерките за предотвратяване или минимизиране образуването на отпадъци.

✓ **Чистота на територията**

Улиците и обществените места на територията на община Кричим се поддържат в задоволително състояние по отношение на тяхната чистота. Системно се извършва почистване на вътрешно-транспортната мрежа.

Почистването на обществените места се извършва ежедневно; почистват се нерегламентирани замърсявания; почиства се коритото на р. „Въча“; Територията на общината е обхваната на 100% от системата за сметосъбиране и сметоизвозване. Издадена е Заповед на Кмета на община Кричим, с която се определя ежедневен график за сметосъбиране и сметоизвозване.

Общинска администрация работи с обществеността по повишаване на нейната информираност и ангажираност в поддържането на чистота като в определена степен извършва и контрол.

Промотирането на ползите от разделното сметосъбиране по отношение опазване на околната среда се извършва периодично, чрез организиране на беседи, образователни кампании сред подрастващите ученици и брошури.

✓ Утайки от ПСОВ

Във връзка с реализацията на инвестиционен проект „Доизграждане, реконструкция и рехабилитация на водоснабдителната и канализационна мрежа, и изграждане на ПСОВ, гр.Кричим“, Община Кричим има изградена и действаща пречиствателна станция за отпадни води, която към момента е предоставена за експлоатация, стопанисване и управление от „ВиК“ ЕООД, гр. Пловдив, в качеството му на оператор на консолидираната територия област Пловдив.

Община Кричим е сред ограничен брой общини в страната, които са осигурили съответствие с националното и европейското законодателство за отвеждане и пречистване на битовите отпадъчни води. Общината е разработила Програма за управление на утайките от ПСОВ гр. Кричим, съгласно която предвид малкото количество утайки от ПСОВ на територията на общината няма да се изгражда инсталация за тяхното оползотворяване. Програмата предвижда основното количество от утайките в обозримо бъдеще да се използва за рекултивация на депа за отпадъци в региона, а в перспектива – на подходящи горски терени или за подобрител на почвите при интерес от земеделските производители и при доказване на нормативно разрешените стойности на различни показатели.

Съществуващите в момента възможни варианти за оползотворяване или окончателно обезвреждане на утайки от отпадъчни води могат да бъдат обобщени по следния начин: материално оползотворяване върху земеделска земя; рециклиране на фосфора; енергийно оползотворяване в термични процеси; обезвреждане/наземно депониране.

При директното оползотворяване на утайки в земеделието е възможно възникването на някои неудобства - емисии на миризми, възможни рискове за околната среда или нещо друго. От друга страна не бива да се забравя, че тази употреба зависи от земеделските стопани, които не са длъжни да приемат утайки, а и техните изисквания към качеството се променят според сезона.

Очаква се нарастващите нужди от съвременен третиране на утайките, което да гарантира премахването на патогенните организми и контрола върху замърсителите, да доведат до използването на утайките върху земеделска земя само след тяхното предварително третиране, например компостиране и производство на висококачествен компост. Всички основни методи за третиране трябва да бъдат подробно разгледани по отношение на това дали са подходящи за предоставянето на устойчиво решение за управлението на утайките.

ПСОВ Кричим е решена като компактна станция, която обединява съоръженията, необходими за механичното, биологичното пречистване и обеззаразяването на отпадъчните води.

Станцията е оразмерена на база отпадъчни водни количества - битови, производствени и инфилтрирани, определени на 1952 м³/д (10600 ЕЖ)

ПСОВ гр. КРИЧИМ				
Година		2015		
Еквивалент жители (БПК5=60гр/ж)		10 600		
Водни количества				
Q средно денонощно	1 952	m³/d		
Q средно денонощно	81	m³/h	23	l/s
Оразмерително водно количество				
Q максимално часово	157	m³/h	44	l/s
2Q максимално часово	276	m³/h	77	l/s
Входна замърсеност	Товар		Концентрация	
БПК5	636	kg/d	325.8	mg/l
ХПК	1 272	kg/d	651.6	mg/l
НВ	742	kg/d	380.1	mg/l
N-общ азот	117	kg/d	59.7	mg/l
N-NH4 амонячен азот	87	kg/d	44.8	mg/l
P - общ фосфор	19	kg/d	9.77	mg/l
Качество на пречистената вода				
БПК5			25	mg/l
ХПК			125	mg/l
НВ			35	mg/l
N-общ азот			15	mg/l
P - общ фосфор			2	mg/l
Ефект на пречистване				
БПК5			92.3%	
ХПК			80.8%	
НВ			90.8%	
N-общ азот			74.9%	
P - общ фосфор			79.5%	

Приемник на пречистените отпадъчни води е р. Стара река, за което от Басейнова дирекция „Източнобеломорски район“, гр. Пловдив, е издадено Разрешително № 33140198/28.04.2016 г. за заустване на отпадъчни води в повърхностни води за експлоатация на съществуващ обект „Канализационна система“ на гр. Кричим.

✓ Предотвратяване и намаляване на риска от стари замърсявания с отпадъци

На територията на община Кричим всички нерегламентирани сметища са закрити. Преустановена е експлоатацията на Общинското депо за ТБО в местността „Сух дол“ на

около 3 км от гр. Кричим, тъй като не отговаря на нормативните изисквания, разработен е инвестиционен проект за рекултивацията му, но следва да се търсят средства за финансиране на инвестиционен проект за закриването му, тъй като сумата е непосилна за общинския бюджет.

Целта на проекта е закриване на сметището за битови отпадъци на Община Кричим и извършване на техническа и биологична рекултивация на терена. Закриването на нерегламентираното сметище ще доведе до подобряване на екологичните характеристики на района и предотвратяване на отрицателните въздействия върху компонентите на околната среда.

Работният проект е изготвен в девет части: „Обща”, „Геодезическо заснемане”, „Техническа рекултивация”, „Водопровод и канализация”, „Пътна”, „Биологична рекултивация”, „Мониторинг”, „Сметна документация”, „План за безопасност и здраве” и „Пожарна безопасност”.

Общата част включва „Увод” и „Анализ и оценка на екологичните условия на района на общинското сметище”.

Част „Геодезическо заснемане” съдържа данни за извършеното геодезическо заснемане и изготвяне на геодезическа снимка на фактическото положение на сметището и разпространение на отпадъците извън него, както и граници на засегнатите имоти и на граниещите с тях.

В част „Техническата рекултивация”, са разгледани дълговременната геоложка устойчивост на рекултивирани терени, изграждането на опорна призма, освобождаване на коритото на дерето и околните площи от отпадъци чрез прехвърлянето им върху проектираното сметищно тяло, вертикалната планировка и подравнителни работи на сметищното тяло, изграждането на газосъбирателна и газоотвеждаща система и горен изолационен слой, рекултивация на освободените от отпадъци терени, както и създаването на подходящ субстрат за биологична рекултивация.

В част „Водопровод и канализация” е решен повърхностния водоотлив на рекултивираното сметищно тяло и освободените от отпадъци терени.

В част „Пътна” са предвидени земни работи за подравняване и заздравяване на съществуващия полски път /имот №160/.

Част „Биологична рекултивация” включва анализ на екологичните условия във връзка с изпълнение на биологичната рекултивация за залесяване и затревяване, в т. ч. почвоподготовка, торене и отгледни грижи, както и идейно-пространствено изграждане с растителност.

В част „Мониторинг”, са определени пунктовете и програмите за следене на нивото и съставът на подземните води, на отделяните газови емисии от сметищното тяло, на качеството на повърхностните води и на сляганията на повърхността на рекултивираното сметищно тяло.

В част “Сметна документация” са изготвени стойностни сметки по части и са определени необходимите средства за изпълнение на дейностите по рекултивация на сметището.

В осмата част е разработен „План за безопасност и здраве”, а в деветата - „Пожарна безопасност”.

Общата стойност за изпълнение на дейностите, заложили в настоящия проект, възлиза на **2 119 372.68** лв., а общата стойност с ДДС – на **2 543 247.22** лв.

След извършване на техническата рекултивация, включваща изграждането на горен изолационен слой, а след нея и на биологичната рекултивация на сметището, то ще бъде изолирано от повърхностните дъждовни води и замърсяването на подземните води от продуктите на разлагането на отпадъците - ликвидирано.

При установяване на локални нерегламентирани замърсявания се предприемат незабавни мерки по отстраняването им. Добре организираната система за сметосъбиране и сметоизвозване, и ефективния контрол от страна на общинската администрация водят до значително намаляване на броя на инцидентните локални замърсявания с отпадъци на територията на община Кричим. В част от случаите се наблюдават повторно замърсяване на терените с локализирано нерегламентирано изхвърляне на отпадъци, но същите се почистват отново.

Експерти от РИОСВ Пловдив също извършват периодични проверки на речните легла и прилежащите територии и при установяване на нерегламентирано замърсяване, задължават кмета на общината да предприеме действия за почистването им, както и недопускането на последващо замърсяване.

Изводи:

- ✓ Община Кричим е осигурила съдове и техника за събиране на смесени битови отпадъци, която обслужва 100% от населението на общината;
- ✓ Улиците и обществените места на територията на община Кричим се поддържат в задоволително състояние по отношение на тяхната чистота. Системно се извършва почистване на вътрешно-транспортната мрежа;
- ✓ Община Кричим е сред ограничения брой общини в страната, които са осигурили съответствие с националното и европейското законодателство за отвеждане и пречистване на битовите отпадъчни води. Общината е разработила Програма за управление на утайките от ПСОВ гр. Кричим, съгласно която предвид малкото количество утайки от ПСОВ на територията на общината няма да се изгражда инсталация за тяхното оползотворяване;
- ✓ За изпълнение на целите по чл. 31, ал.1, т. 2 от ЗУО, Общините Кричим и Перушица предвиждат в партньорство изграждане на компостираща инсталация за зелени/градински и дървесни отпадъци, намираща се в местност „Сух дол“, град Кричим, в която да се обработват генерираните

зелени отпадъци от населението и обществените паркове на територията на двете общини, с цел производство на висококачествен продукт "компост";

- ✓ На територията на общината няма изградени съоръжения за предварително третиране на строителните отпадъци;
- ✓ Общината е организирана ефективна система за прилагане на схемата за разширена отговорност на производителя за отпадъци от опаковки от хартия и картон, пластмаса, стъкло, чрез партньорство с организация за оползотворяване на отпадъци от опаковки;
- ✓ На територията на общината няма изградена сепарираща инсталация за битови отпадъци;
- ✓ Ограничен общински бюджет за реализиране на проект за рекултивация на закритото общинско сметище в м. „Сух дол“.

3.7. Зелена система и биоразнообразие. Защитени територии

3.7.1. Зелена система

Най-важна роля за градската околна среда, санитарно-хигиенните условия на живеене и свързания с това здравен статус на населението на община Кричим има зелената система.

Зелената система включва следните категории зелени площи:

- Обществени паркове и градини;
- Специализирани паркове и градини;
- Санитарно-защитни озеленяване;
- Транспортно озеленяване;
- Озеленяване за ограничени ползване;

Те имат следните по-важни социални и екологични функции: рекреационни (задоволяват потребностите от спорт и отдих; естетически и ландшафтно-естетически; биоклиматични – приток на свеж чист въздух от крайградските зони, подобряване на микроклиматичните характеристики на средата; мелиоративни – преразпределение на повърхностния и подземен отток на водите; екологични – предотвратяване миграцията на замърсителите от урбанистичните дейности и транспорта, продуцират кислород, поглъщат част от вредните газове и праха, блокират миграцията на тежките метали (от транспорта и промишлеността) в почвата и околната среда.

Местата за отдих и зелена система включват градинки и паркове в общинския център, които са приоритетно оформени пред сградите с обществено предназначение. Зелените структури в санитарно-защитното озеленяване са с основно екологично предназначение – ветрозащитни пояси, озеленени крайречни сервитути, озеленени дерета и оврази, санитарно-защитни пояси, транспортно озеленяване.

Основа на зелената система са озеленените площи, предназначени за широко обществено ползване – паркове, градини, улично озеленяване, извънселищни паркове и лесопаркове, представляващи публична собственост.

Допълващи зелената система са озеленените площи за ограничено обществено ползване в имотите за жилищни, вилни, обществени, производствени, курортни и спортни сгради и комплекси, както и озеленените площи с друго специфично предназначение – гробищни паркове и защитни насаждения.

Системата на зелените площи в населеното място представлява взаимно съгласувано разполагане на различните видове зелени и свободни площи с цел да се осигурят най-благоприятни хигиенни условия, декоративни ефекти и създаване на условия за отдих на населението.

Зелената система включва следните структурни елементи: тревни площи, декоративна растителност, алеи, площадки и архитектурни декоративни елементи и съоръжения.

Озеленяването влияе на температурата, относителната влажност, скоростта на движение на въздуха; върху подобряване на химичния състав на въздуха, намаляване на праха в него, както и на намаляването на шума в градската среда.

Озеленените площи за широко обществено ползване и площите със специфично предназначение са публична собственост на държавата и общините.

Общината има приета Наредба за изграждане и опазване на зелената система на територията на община Кричим (*приета с Решение № 52, взето с Протокол № 10 от 26.06.2008 г. на Общински съвет – Кричим, последно изменена с Решение № 387, взето с Протокол № 46 от 04.04.2019 г. на Общински съвет – Кричим*), която урежда обществените отношения, свързани с планирането, изграждането, поддържането, опазването и развитието на зелената система на Община Кричим, независимо от вида на собственост. Органите за управление на зелената система на територията на община Кричим са: Общинският съвет, Кметът на община Кричим и оправомощени длъжностни лица от общинска администрация.

Зелените системи и озеленените площи се устройват в съответствие с одобрените общи и подробни устройствени планове на урбанизираните територии и подробни устройствени планове за парковете и градините, като се спазват правилата и нормативите в наредбата.

Зелените площи на територията на общината се почистват и поддържат от служителите на общинска администрация в дейност „Чистота“.

Съществуващите зелени площи се поддържат в задоволително състояние. Проведени са съвместни озеленителни кампании с включване на цялото население, което води до повишаване на културата и съзнанието по отношение на озеленяването на града. Зелените площи се поддържат, въпреки недостатъчните финансови средства на община Кричим.

За подобряване състоянието на зелените градски площи в периода 2009 - 2012 г. са изпълнени редица проекти.

Наименование на общината	Наименование на проекта	Програмата по която е реализиран	Стойност на проекта/ в лева/	Кратко резюме за проекта и ползите от него
--------------------------	-------------------------	----------------------------------	------------------------------	--

Община Кричим	Проект „Населението на гр. Кричим обединено от идеята за красива паркова площ и чиста околна среда”	МОСВ - ПУДООС <i>реализиран</i>	9 979,16	Създаване на парк за отдих - поставяне на пейки, кошчета и фонтан
Община Кричим	„Рехабилитация на пл. „Обединение” част от ул. „Никола Петков” и прилежащите площи към сградата на Община Кричим и читалище „Пробуда”, паркоустройство на УПИ IV - за зеленина, кв. 57; УПИ III - за зеленина, кв. 57 и УПИ II - за зеленина, кв. 57 по плана на гр. Кричим	ПРСР Мярка 322 „Обновяване и развитие на населените места” <i>реализиран</i>	896 928	Паркоустройство и благоустройство на прилежащите площи към сградата на Община Кричим и НЧ „Пробуда - 1912”
Община Кричим	„Рехабилитация, паркоустройство и благоустройство на зелени площи в УПИ XIII - за зеленина и трафопост кв. 80; УПИ XII- за зеленина кв. 129; имот на ул. „Венера” за зеленина кв. 135; площад „Родопи” - пред църквата за зеленина; имот за зеленина в района на гара Въча”	ПРСР Мярка 322 „Обновяване и развитие на населените места” <i>реализиран</i>	644 734	Паркоустройство и благоустройство на зелени площи
Община Кричим	„Рехабилитация на пътна част на пешеходен мост над р. Въча” - гр. Кричим	ПРСР Мярка 322 „Обновяване и развитие на населените места” <i>реализиран</i>	143 104	Рехабилитация на пътна част на пешеходен мост над р. Въча

Източник: Община Кричим

Изводи:

- ✓ Основните фактори, които имат въздействие върху общата площ и качество на зелените площи в общината са в следствие на урбанизация на града, която води до намаляване на общите зелени площи;
- ✓ Съгласно нормативните изисквания зелените площи на територията на община Кричим са недостатъчни, като е необходимо отделните площи да бъдат обединени в единна зелена система;
- ✓ Необходимо е обогатяване на вътрешно кварталните паркове и градини и системното им поддържане;
- ✓ Необходимо е община Кричим да състави и актуализира публичен регистър на озеленените площи в т.ч, дълготрайните дървета с историческо значение

3.7.2. Биоразнообразие

Биоразнообразието включва цялата жива природа на планетата в три основни нива на организация:

- 1) генетично – обхваща огромното разнообразие от генни комбинации във всички живи организми;
- 2) видово – включва видовете и разновидностите от всички групи живи организми;
- 3) екосистемно – обхваща не само разнообразието от живите организми в природата, но и сложните им взаимоотношения и разнообразни връзки помежду им и със заобикалящата ги природа.

Съгласно националното законодателство, в България биоразнообразието се опазва главно чрез Закона за защита на биологичното разнообразие, съгласно който биологичното разнообразие е неразделна част от националното богатство и опазването му е приоритет и задължение за държавните и общинските органи и гражданите. В тази връзка, задължение на общината е и опазването на богатото за района биоразнообразие. Законът за защитените територии, урежда категориите защитени територии, тяхното предназначение и режим на опазване и ползване, обявяване и управление. Според класификацията в ЗЗТ, съществуват 6 вида защитени територии: резерват, национален парк, природна забележителност, поддържан резерват, природен парк и защитена местност.

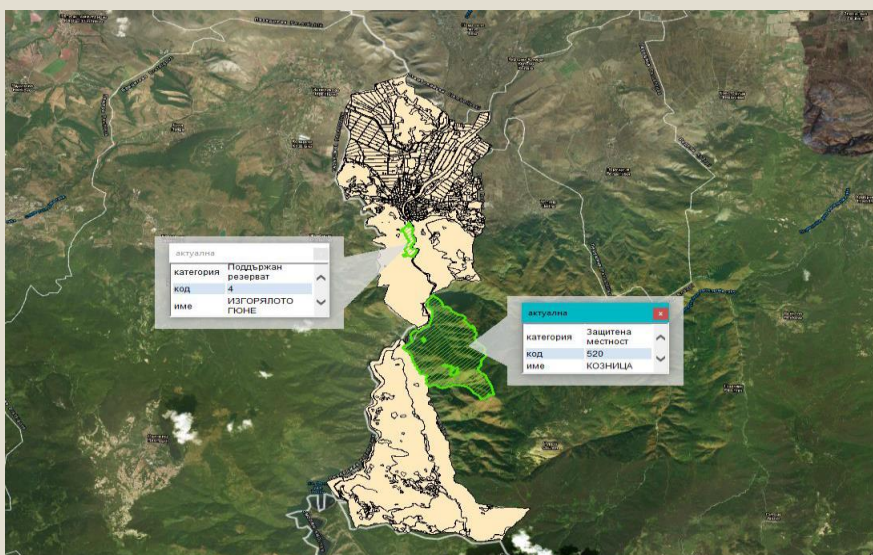
През 2007 година по проект „Опазване на биологичното разнообразие в Средни (Централни) Родопи в община Кричим, са изградени екопътеки в защитената местност Козница, поддържания резерват „Изгорялото гюне” и заличеното селище Черешово. Екопътеката „Кричим – Черешово” започва от бившата Минерална баня – Кричим, малко преди манастира „Рождество Богородично”, и завършва в китното едноименно някогашно селище. Туристическият маршрут, дълъг 12 км, е пригоден и за велотуризм. По време на разходката природо-любителите ще могат да се насладят на редките видове дървовидна хвойна, космат дъб и келяв габър, мъждрян и дребнолистна липа, родопски силивряк и снежно кокиче. Скалистите и стръмни склонове се обитават от малкото станали екземпляри балканска дива коза, кафява мечка, малък креслив орел и сокол скитник. Екопътеката се поддържа в много добро състояние от общината. Районът е изключително подходящ за приключенски туризъм - фотолов, вело и мототуризм. Селището е заличено с Указ № 757 на Президиума на Народното събрание, ДВ бр. 36 от 1971 г., поради трайна липса на постоянно живеещи хора. Със свое Решение № 162, взето с Протокол № 21 от 12.05.2005 година, Общински съвет при община Кричим на основание чл. 25 от ЗАТУРБ, Общински съвет при Община Кричим дава съгласие за създаване на селищно образувание – вилна зона „Черешово”. Природните дадености на вилната зона, особеностите на местоположението ѝ, както и някои исторически артефакти - останките от единия от трите презродопски Римски пътя, свързващ главния град на римската провинция Тракия – Филипополис, с големите градове разположени по Северното егейско крайбрежие и първостепенния римски път – Via Egnatia, и преминаващ по високите върхове на планинския дял Чернатица, са важна предпоставка за развитието на туризма в този район, което ще бъде и едно от предизвикателствата за община Кричим. Друга предпоставка е наличието на добре съхранената сграда на туристическия заслон „Череша”, с капацитет 33 места, както и някогашното старо училище на селището.

На територията на Община Кричим се включват защитени зони от мрежата НАТУРА 2000, а именно:

- BG0002057 „Бесапарски ридове” за опазване на дивите птици,
- BG0000254 „Бесапарски възвишения” за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна,
- BG0000424 „Река Въча Тракия” за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна,
- BG0001030 „Родопи-Западни” за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна.

3.7.3. Защитени територии.

В териториалният обхват на Община Кричим попадат и защитени територии по смисъла на Закона за защитените територии – защитена местност „Козница“, обявена със Заповед №РД-405 от 07.07.2008 г. /ДВ бр.73/2008 г./ и поддържан резерват „Изгорялото гюне“, обявен с Пост.№5334/16.08.1949 г. на МС, актуализирана със Заповед №РД-169/22.02.2013 г. на МОСВ, разпределени по категории, както следва:

Фигура: Местоположение на защитените територии съгласно ЗЗТ, на територията на Община Кричим

➤ Поддържан резерват (ПР) "Изгорялото гюне".

Обявен е за резерват през 1949 г. През 1999 г. е прекатегоризиран в поддържан резерват. Разположен е в землището на гр. Кричим. На неговата територия се съхранява едно от редките находища на дървовидна хвойна (*Juniperus excelsa* Bieb.). Характерни растения за резервата са келяв габър, космат дъб, люляк, жасмин и други интересни дървесни и тревни видове. Той представлява голям интерес за природолюбителите като разкрива възможности за организиране на екотуризъм.

Поддържаният резерват „Изгорялото гюне” е с обща площ 325 581 дка, обявен с цел опазване на естественото находище на дървовидната хвойна (*Juniperis excelsa*). Намира се в Централната част на Западни Родопи и е разположен южно от град Кричим, по левия бряг на р. Въча при надморска височина 200-400 m. Източната му граница е шосейният път за гр. Девин, движещ се успоредно на реката, на запад границата му се очертава от черен път, на север от покрайнините на гр. Кричим, а на юг от дълбоко дере.

Дължината му е около 1 700 m, а средната широчина 200 m. Релефът е силно пресечен със стръмни склонове и долове.

Той предлага оптимална среда за поддържане на популациите на растенията и животните в добро състояние. Уникалният комплекс от видове, сред които преобладават тези със средиземноморски тип на разпространение прави резервата една от малкото защитени територии, опазващи специфични био-географски елементи.

В него се срещат 221 вида медицински растения.

Безгръбначната фауна на територията на резервата е разнообразна и включва епигеобионти, обитатели на гори и открити площи. В резултат от теренните изследвания са установени 94 вида безгръбначни животни от 3 класа и 44 семейства. Общият брой на регистрираните видове безгръбначни животни от територията на резервата според направената литературна справка и изследванията на място е 144 вида. Мекотелите наброяват 25 вида, принадлежащи към 21 рода, 15 семейства и 2 разряда.

В поддържан резерват „Изгорялото гюне“ са установени общо 21 вида птици, от които 2 вида са цитирани по литературни данни. Осемнадесет вида са от групата на широко разпространените в България птици и само един вид – белоопашат мишелов (*Buteo rufinus*) е обитател на типично местообитание. Три от видовете са включени в Червената книга на България: *Buteo rufinus* – белоопашат мишелов (категория уязвим – VU), *Corvus corax* – гарван (почти застрашен – NT) и *Emberiza cia* – сивоглава овесарка (слабо засегнат – LC). Регистрирани са 7 вида прилепи. Всички видове прилепи, установени на територията на резервата, са с висок консервационен статус.

В поддържан резерват „Изгорялото гюне“ са установени 28 вида бозайници, или това е 28% от нашата бозайна фауна (100 вида) или 41.8% от дребните и едрите бозайници. В резервата не са установени видове с висок консервационен статус Това безценно ботаническо богатство представлява голям интерес за природо-любителите.

Общият брой земноводни и влечуги в резерват „Изгорялото гюне“ е 11 вида. Към 01.04.2014 г. в България са регистрирани 59 вида земноводни и влечуги (без двата вида морски костенурки). Регистрираните 11 вида земноводни и влечуги в резервата съставляват 18.64% от херпетофауната в България. С изключение на обикновената водна змия (*Natrix natrix*) останалите регистрирани видове са включени в Приложение 3 на ЗБР.

Поддържаният резерват е изключителна държавна собственост и се разполага изцяло на територията община Кричим. Охранява се от РИОСВ – гр. Пловдив. В него е забранена всякаква човешка дейност. Резерватът има ограничен туристически потенциал. Посещения в него са разрешени само по маркирани пътеки, а посещенията са допустими само след съгласуване с министъра на околната среда и водите или оправомощени от него лица по смисъла на чл.17, ал.3 от Закона за защитените територии (ЗЗТ). Резерватът може да служи като притегателен център за туристи, желаещи да се насладят на естествена съхранена природа.

В поддържан резерват „Изгорялото гюне“ се срещат два основни типа екосистеми – „Горски“ и „Площи с разпокъсана растителност или без растителност“, като вторият тип обхваща части от резервата със скални излази с различен размер, където дървесната растителност отстъпва място на тревисти сухолюбиви и слънцелюбивии растения. Природните местообитания, представени според Приложение 1 на Директива 92/43/ЕЕС с посочени кореспондиращите кодове с Класификацията на Палеарктичните местообитания (Classification of Palearctic habitats; CE; Nature and environment No 78/96) са: 91AA – Източни гори от космат дъб, 9560 – * Ендимични гори от *Juniperus* spp., 8210 – Хазмофитна растителност по варовикови скални склонове.

Установените растителни съобщества на територията на резервата са следните:

- Съобщества на келявия габър (*Carpinus orientalis*);
- Съобщества на смесени широколистни гори, с участието на *Quercus pubescens*, *Q. cerris*, *Fraxinus ornus*, *Ostrya carpinifolia* и др.;
- Съобщества на дървовидната хвойна (*Juniperus excelsa*);
- Съобщества на черния бор (*Pinus nigra*);
- Съобщества на хазмофитна растителност по варовик.

Почти цялата площ на резервата (79.6%) е залесена. Делът на насажденията с естествен произход е 75.1% от общата площ, като те са нискостъблени и издънкови за превръщане.

Резерватът има изготвен и утвърден със Заповед № 106 от 29.02.2016 г. ДВ, бр. 21 от 18.03.2016 г. на министъра на околната среда и водите План за управление.

Изглед: Изгорялото гюне

➤ Защитена местност (ЗМ) “Козница”.

Обявена е през юли 2008 г. с цел опазване на най-голямото в Родопите находище на дървовидна хвойна (*Juniperus excelsa* Bieb). Площта на ЗМ е 6501,571 дка. Защитената местност се разполага на територията на две общини. Една част (4,230 дка от площта ѝ) е на територията на община Кричим, а останалата част (6 497,341 дка) - на територията на община Родопи.

Територия на защитената местност обхваща част от Средни (Централни) Родопи. Намира се на юг от гр. Кричим и включва скалистите планинските склонове, разположени източно от поречието на река Въча.

Територията се отличава с богато биологично разнообразие, тук се намират находища на застрашени от изчезване растителни видове и местообитания на редки и защитени животински видове. Средиземноморското климатично влияние, което навлиза по р. Въча е силно изразено и е причина за широко застъпения средиземноморски характер на флората и фауната и предпоставка за богато биологичното разнообразие.

В този район се намира второто по-големина в България и най-голямото в Родопите находище на дървовидна хвойна (*Juniperus excelsa* Bieb.) - рядък и защитен от закона вид, терциерен реликт, представител на вечнозелената средиземноморска флора в България. Стръмните скалисти склонове се обитават от дива коза (*Rupicapra rupicapra*) и кафява мечка (*Ursus arctos*). Районът е място за гнездене на малък креслив орел (*Aquila*

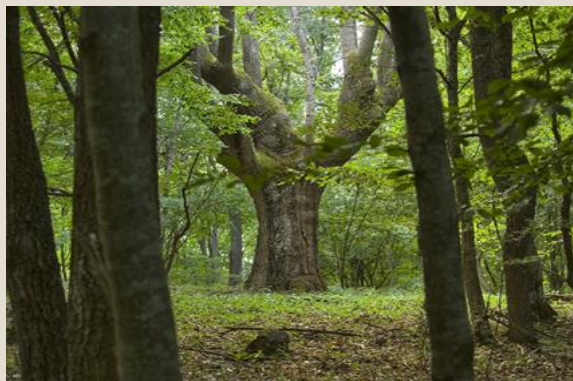
романа), сокол скитник (*Falco peregrinus*) и др. дневни и нощни грабливи птици, а река Въча и притоците ѝ – р.Кознишка и р.Малка Въча се обитават от видра (*Lutra lutra*).

Всички защитени територии попадат в териториалния обхват на РИОСВ – гр. Пловдив.

Режим на дейности в обхвата на ЗМ:

1. Забранява се търсене, проучване и добив на подземни богатства;
2. Забранява се разрушаването и изземването на скални маси;
3. Забранява се строителство, с изключение на обекти за ловностопански дейности;
4. Забранява се изграждане на нови пътища;
5. Забранява се промяна предназначението и начина на трайно ползване на земите, горите и водните течения;
6. Забранява се осъществяване на горскостопански дейности през периода 1 март - 15 юли;
7. Забраняват се всякакви сечи, с изключение на санитарни и отгледни;
8. Забранява се залесяване с неместни за района растителни видове;
9. Забранява се разселване на неместни за района животински видове;
10. Забранява се скалното катерене, алпинизъм, парапланеризъм, делтапланеризъм и мотоделтапланеризъм;
11. Забранява се бивакуването на хора;
12. Забранява се паша и бивакуване на домашни животни;
13. Забранява се паленето на огън;
14. Забранява се събирането на лечебни растения и гъби.

Съгласно Регистъра на Вековните дървета в България на ИАОС, на територията на Община Кричим няма регистрирани вековни дървета.

Изглед: ЗМ Козница

При извършените през 2019 г. проверки на защитени територии не са констатирани нарушения на режима, определен със заповедите им за обявяване и на Закона за защитените територии. С цел изпълнението изискванията на чл. 67 от Закона за защитените територии, опазването на биосферния резерват „Червената стена” и поддържан резерват „Изгорялото гюне” - защитени територии изключителна държавна собственост, са изготвени противопожарни планове за опазване на резерватите от пожари. Същите са утвърдени от регионалните служби по противопожарна и аварийна безопасност.

3.7.4. Защитени зони.

Мрежата „Натура 2000“ е най-амбициозната инициатива, която някога е предприемана за опазване на богатото природно наследство на Европа.

Екомрежата беше създадена през 1992 г. чрез приемането на Директивата за местообитанията, която заедно с Директивата за птиците представлява крайъгълният камък на политиката за опазване на природата в Европа. Тя е важен елемент от изпълнението на поетия ангажимент от държавните и правителствените ръководители в Европа по време на срещата им на високо равнище в Гьотеборг през 2001 г. за „спиране на загубата на биологичното разнообразие до 2010 година“.

Досега в нея са включени около 20 000 обекта, които обхващат почти 20% от територията на ЕС. Целта на мрежата „Натура 2000“ е да се опазват и управляват уязвими видове и местообитания в тяхната естествена област на разпространение в Европа, без оглед на национални или политически граници.

„Натура 2000“ не е просто система от строго охранявани природни резервати. Тъй като тя е неразделна част от селския ни пейзаж, важно е обектите да продължават да се управляват по начин, който отчита присъствието на уязвими местообитания и видове. Принципът за управление на екомрежата е, че човек и природа работят най-добре в партньорство помежду си. Този принцип има много предимства както за опазване на природата, така и за хората, които живеят и работят в селски райони. „Натура 2000“ на практика е техен съюзник, способстващ за запазване на икономическата жизнеспособност и социалната структура на много от селските райони. Тя предоставя нови възможности за икономическа диверсификация и вътрешни инвестиции.

Очаква се мрежата „Натура 2000“ да обхване почти една пета от територията на ЕС. Това означава, че тя представлява неразделна част и от нашия селски пейзаж, в който на хората е отредено централно място в управлението и развитието на защитените зони.

На територията на община Кричим са разположени част от общо 4-ри защитени зони: „Бесапарски ридове“, код BG0002057 – по директивата за птиците; „Родопи–Западни“, код BG0001030 по директивата за местообитанията; „Бесапарски възвишения“, код BG0000254 по директива за местообитания; „Река Вьча–Тракия“, код BG0000424 по директива за местообитанията.

➤ Защитена зона „Родопи–Западни“ BG0001030

Защитена зона по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна

Включва слабо населен район с обширни иглолистни и смесени гори. Зоната е ключово място за опазване на мечката – без опазване на тази зона срещу фрагментация и засилване на човешкото влияние, бъдещото на цялата Рило-Родопска популация, включително и гръцката ѝ част, ще бъде застрашено. ЗЗ е с обща площ 2 728 543,356 дка и заедно с другите 2 зони: Родопи средни и Родопи източни, , на практика обхващат почти цялата Родопска планина в защитена зона по смисъла на Закона за биологичното разнообразие.

Защитените територии, обявени по реда на Закона за защитените територии, попадащи в границата на защитена зона BG0001030 „Родопи - Западни“ запазват статута, категорията, границите и режимите си на опазване.

Предмет на опазване в защитена зона BG0001030 „Родопи – Западни“ са следните:

 типове природни местообитания по чл. 6, ал. 1, т. 1 от Закона за биологичното разнообразие (ЗБР):

- 3150 Естествени еутрофни езера с растителност от типа Magnopotamion или Hydrocharition;
- 3160 Естествени дистрофни езера;
- 3260 Равнинни или планински реки с растителност от Ranunculion fluitantis и CallitricheBatrachion;
- 4060 Алпийски и бореални ерикоидни съобщества;
- 4090 Ендемични оро-средиземноморски съобщества от ниски бодливи храстчета; - 40B0 Родопски съобщества на Potentilla fruticosa;
- 5130 Съобщества на Juniperus communis върху варовик;
- 5210 Храсталаци с Juniperus spp.;
- 6110 * Отворени калцифилни или базифилни тревни съобщества от Alysso-Sedion albi;
- 6210 Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (FestucoBrometalia) (*важни местообитания на орхидеи);
- 6230 * Богати на видове картълови съобщества върху силикатен терен в планините;
- 62A0 Източно субсредиземноморски сухи тревни съобщества;
- 62D0 Оро-мизийски ацидофилни тревни съобщества;
- 6410 Ливади с Molinia на карбонатни, торфени или глинести почви (Molinion caeruleae);
- 6430 Хидрофилни съобщества от високи треви в равнините и в планинския до алпийския пояс;
- 6510 Низинни сенокосни ливади;
- 6520 Планински сенокосни ливади;
- 7140 Преходни блата и плаващи подвижни торфища;
- 7220 * Извори с твърда вода с туфести формации (Cratoneurion);
- 8210 Хазмофитна растителност по варовикови скални склонове; - 8220 Хазмофитна растителност по силикатни скални склонове;
- 8230 Силикатни скали с пионерна растителност от съюзите Sedo-Scleranthion или Sedo albi-Veronicion dillenii;
- 8310 Неблагоустроени пещери;
- 9110 Букови гори от типа Luzulo-Fagetum;
- 9130 Букови гори от типа Asperulo-Fagetum;
- 9150 Термофилни букови гори (Cephalanthero-Fagion);
- 9170 Дъбово-габърови гори от типа Galio-Carpinetum;
- 9180 * Смесени гори от съюза Tilio-Acerion върху сипеи и стръмни склонове;
- 91AA * Източни гори от космат дъб;
- 91BA Мизийски гори от обикновена ела;
- 91CA Рило-Родопски и Старопланински бялборови гори;

- 91D0 * Мочурни гори;
- 91E0 * Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (Alno-Pandion, Alnion incanae, Salicion albae);
- 91H0 * Панонски гори с *Quercus pubescens*;
- 91M0 Балкано-панонски церово-горунови гори;
- 91W0 Мизийски букови гори;
- 91Z0 Мизийски гори от сребролистна липа;
- 9270 Гръцки букови гори с *Abies borisii-regis*;
- 92C0 Гори от *Platanus orientalis*;
- 9410 Ацидофилни гори от *Picea* в планинския до алпийския пояс (*Vaccinio-Piceetea*);
- 9530 * Субсредиземноморски борови гори с ендемични подвидове черен бор;
- 9560 * Ендемични гори от *Juniperus* spp.;
- 95A0 Гори от бяла и черна мура;

 местообитанията на следните видове по чл. 6, ал. 1, т. 2 от ЗБР:

- ❖ **бозайници** – *Кафява мечка (*Ursus arctos*), *Европейски вълк (*Canis lupus*), Пъстър пор (*Vormela peregusna*), Видра (*Lutra lutra*), Дива коза (*Rupicapra rupicapra balcanica*), Голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), Малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), Южен подковонос (*Rhinolophus euryale*), Средиземноморски подковонос (*Rhinolophus blasii*), Дългопръст нощник (*Myotis caraccinii*), Голям нощник (*Myotis myotis*), Дългоух нощник (*Myotis bechsteinii*), Остроух нощник (*Myotis blythii*), Трицветен нощник (*Myotis emarginatus*), Дългокрил прилеп (*Miniopterus schreibersii*), Широкоух прилеп (*Barbastella barbastellus*);
- ❖ **земноводни и влечуги** – Жълтокоремна бумка (*Bombina variegata*), Голям гребенест тритон (*Triturus karelinii*), Обикновена блатна костенурка (*Emys orbicularis*), Шипобедрена костенурка (*Testudo graeca*), Шипоопашата костенурка (*Testudo hermanni*);
- ❖ **риби** – Обикновен щипок (*Cobitis taenia*), Маришка мряна (*Barbus cyclolepis*);
- ❖ **безгръбначни** – *Ручеен рак (*Austropotamobius torrentium*), Бръмбар рогач (*Lucanus cervus*), Обикновен сечко (*Cerambyx cerdo*), Буков сечко (*Morimus funereus*), *Алпийска розалия (*Rosalia alpina*), *Осмодерма (*Osmoderma eremita*), *Cuscuta cinnaberinus*, Обикновен паракалоптенус (*Paracaloptenus caloptenoides*), *Четириточкова меча пеперуда (*Euplagia (Callimorpha) quadripunctaria*), Полиоматус (*Polyommatus eroides*), Еуфидриас (*Euphydryas aurinia*), Торбогнезница (*Eriogaster catax*), Кордулегастер (Балканско воденичарче) (*Cordulegaster heros*), Бисерна мида (*Unio crassus*);
- ❖ **растения** – Блатно петльово перо (*Gladiolus palustris*), Червено усойниче (*Echium russicum*), *Vuxbaumia viridis*, *Hamatocaulis vernicosus*

Изглед: Родопи западни

➤ **Защитена зона „Бесепарски възвишения“ BG0000254**

Защитена зона по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна

Разположена е в югозападната част на Тракийската низина в подножието на Родопите. Теренът обхваща ниски варовити безлесни хълмове и съседните открити пространства на запад до пътя за Пещера, на изток до река Вьча. Северна граница е река Марица, а южната преминава през землищата на селата Радилово, Бяга и Козарско и достига гр. Кричим. В територията попадат и рибарниците до с.Триводици.

Част от територията е определена за CORINE място през 1998 г. През 2005 година е обявена от BirdLife International за Орнитологично важно място; установени са 86 гнездящи видове птици, от които 15 са включени в Червената книга на България. Защитената зона е е приета с Решение на Министерски съвет № 122 от 02.03.2007 г. , ДВ, бр. 21/2007 г. *Площ на зоната:* 6743.06 хектара.

Бесепарските възвишения се състоят от пет рида: Главинишки, Огняново-Синитевски, Триводишки, Новоселско-Кричимски и Капитандимитриевски. Районът обхваща ниски безлесни хълмове и съседните открити пространства. Най-високата точка е 536 m. Склоновете са силно ерозирани и окарстени, безводни. Общо тук са известни 568 вида висши растения, без мъховете и културните растения.

Надморската им височина е между 350 и 536 м., като около 90% от територията им е заета от калцифилни и топлолюбиви тревни съобщества и обработваеми площи.

Има отделни петна широколистни и смесени гори, но най-разпространените тревни съобщества са доминирани от белизмата (*Dichanthium ischaetum*), поради факта, че видът е много издръжлив на паша, отъпкване и особено на ерозия.

Малък процент от територията е заета от храсти и ниски дървета. Варовитите хълмове се характеризират със специфична растителност, което определя тяхното значение като убежище на редки, ендемични и реликтни видове.

На хълмовете расте един локален ендемичен растителен вид – текирската мишорка (*Gypsophila tekirae*).

Предмет на опазване в защитена зона BG0000254 „Бесепарски възвишения“ са следните:

✚ типове природни местообитания по чл. 6, ал. 1, т. 1 от Закона за биологичното разнообразие (ЗБР):

- 5210 Храсталаци с *Juniperus* spp.;
- 6110 * Отворени калцифилни или базифилни тревни съобщества от *Alyso-Sedion albi*;
- 6210 Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (*Festuco-Brometalia*) (*важни местообитания на орхидеи);
- 6220 * Псевдостепа с житни и едногодишни растения от клас *Thero-Brachypodietea*;
- 62A0 Източно субсредиземноморски сухи тревни съобщества;
- 91AA * Източни гори от космат дъб;
- 91M0 Балкано-панонски церово-горунови гори;

✚ местообитанията на следните видове по чл. 6, ал. 1, т. 2 от ЗБР:

- ❖ **бозайници** – Пъстър пор (*Vormela peregusna*), Видра (*Lutra lutra*), Лалугер (*Spermophilus citellus*), Голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*), Малък подковонос (*Rhinolophus hipposideros*), Дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*);
- ❖ **земноводни и влечуги** – Червенокоремна бумка (*Bombina bombina*), Жълтокоремна бумка (*Bombina variegata*), Голям гребенест тритон (*Triturus karelinii*), Пъстър смок (*Elaphe sauromates*), Обикновена блатна костенурка (*Emys orbicularis*), Шипоопашата костенурка (*Testudo hermanni*), Шипобедрена костенурка (*Testudo graeca*);
- ❖ **риби** – Обикновен щипок (*Cobitis taenia*), Маришка мряна (*Barbus cyclolepis*);
- ❖ **безгръбначни** – Бръмбар рогач (*Lucanus cervus*), Обикновен сечко (*Cerambyx cerdo*), Буков сечко (*Morimus funereus*), Набръчкан пробатикус (*Probatiscus subrugosus*), Лицена (*Lycaena dispar*), *Четириточкова меч пеперуда (*Euplagia (Callimorpha) quadripunctaria*);
- ❖ **растения** – Обикновена пърчовка (*Himantoglossum caprinum*).

От бозайниците, лалугерът (*Spermophilus citellus*) заслужава особено внимание, тъй като е основен хранителен ресурс за дневни грабливи птици, някои, от които много редки и застрашени.

Изглед: Бесепарски възвишения

➤ **Защитена зона „Река Въча–Тракия“ BG0000424**

Защитена зона по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна

Обхваща бреговете на едноименната река, която е един от най-значимите притоци на р. Марица. Започва от гр. Кричим и продължава до вливането на р. Въча в р. Марица. Почвите в прилежащите територии са хумусно-карбонатни. Реката е относително пълноводна. Бреговете са покрити с естествена растителност и изкуствени насаждения от хибридна топола. Площта на зоната е 550.32 хектара.

Предмет на опазване в защитена зона BG0000424 „Река Въча – Тракия“ са:

✚ **типове природни местообитания по чл. 6, ал. 1, т. 1 от Закона за биологичното разнообразие (ЗБР):**

– 6430 Хидрофилни съобщества от високи треви в равнините и в планинския до алпийския пояс;

– 91E0 * Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (Alno-Pandion, Alnion incanae, Salicion albae);

– 92A0 Крайречни галерии от *Salix alba* и *Populus alba*;

✚ **местообитанията на следните видове по чл. 6, ал. 1, т. 2 от ЗБР:**

- ❖ **бозайници** – Пъстър пор (Vormela peregusna), Видра (*Lutra lutra*), Лалугер (*Spermophilus citellus*);
- ❖ **земноводни и влечуги** – Червенокоремна бумка (*Bombina bombina*), Жълтокоремна бумка (*Bombina variegata*), Голям гребенест тритон (*Triturus karelinii*), Обикновена блатна костенурка (*Emys orbicularis*), Шипоопашата костенурка (*Testudo hermanni*), Шипобедрена костенурка (*Testudo graeca*);
- ❖ **риби** – Маришка мряна (*Barbus cyclolepis*), Обикновен щипок (*Cobitis taenia*);
- ❖ **безгръбначни** – Бръмбар рогач (*Lucanus cervus*), Офиогомфус (Зелено речно водно конче) (*Orphogomphus cecilia*), Ценагрион (Ручейно пъстриче) (*Coenagrion ornatum*), Бисерна мида (*Unio crassus*).

Изглед: р. Въча

➤ **Защитена зона „Бесепарски ридове“**

Защитена зона по Директива 79/409/ЕЕС за опазване на дивите птици

Бесапарските ридове са от световно значение за опазването на застрашения от изчезване на планетата царски орел (*Aquila heliaca*) и е едно от най-важните места в България от значение за Европейския съюз за гнездящите тук полска бърбрия (*Anthus campestris*), белоопашат мишелов (*Buteo rufinus*), ловен сокол (*Falco cherrug*) и дебелоклюна чучулига (*Melanocorypha calandra*). Тъй като мястото предоставя богата хранителна база, то поддържа значителни гнездови популации и на други видове грабливи птици като малкия креслив орел (*Aquila pomarina*), орела змияр (*Circaetus gallicus*), скалния орел (*Aquila chrysaetos*), сокола скитник (*Falco peregrinus*) и др. Видове, характерни за откритите тревни местообитания, като совоокия дъждосвирец (*Burchinus oedictemus*), късопръстата чучулига (*Calandrella brachydactyla*), и други също гнездят в района в значителна численост. Установени са 86 гнездящи видове птици, от които 15 са включени в „Червената книга на Р. България“ (1985). От срещаните се видове 43 са от европейско природозащитно значение. Като световно застрашени са включени 2 вида. Зоната осигурява подходящи местообитания за 25 вида, включени в Приложение 2 на Закона за биологичното разнообразие, за които се изискват специални мерки за защита. От тях 22 са вписани в Приложение I на Директива 79/409 на ЕС.

Площ на зоната: 14765.05 хектара.

Изглед: Бесапарски ридове

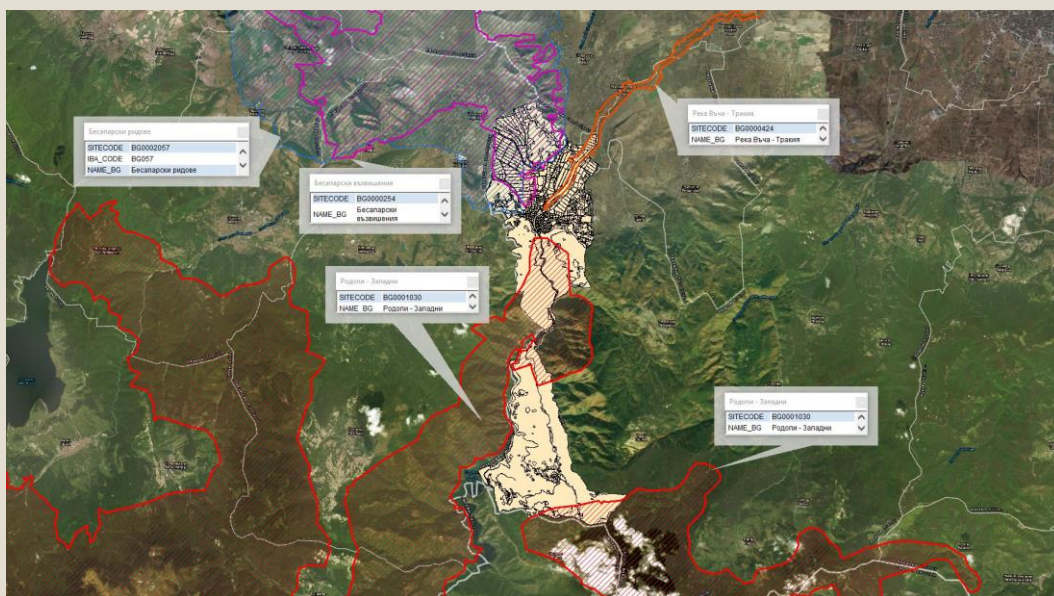
Проучванията на защитените зони на територията на община Кричим не са изчерпателни и в тях има редица пропуски. Липсват данни за проведени актуални към настоящия момент теренни проучвания и преброявания, които да дават реална представа за действителното наличие и съществуване на различните видове представители на флората и фауната, липсва и актуален сравнителен анализ за увеличение, намаление или изчезване на популации подробно включени в списъците при обявяването на защитените зони с решения на Министерския съвет на Р България съответно през 2007 и 2008 г.

Такива липсват и към заповедите на министъра на околната среда и водите, издадени по реда на Закона за биологичното разнообразие, с които на практика се въвеждат редица ограничения по отношение на ползването, стопанисването, управлението и разпореждането с имотите, попадащи в границите на защитените зони, които са възприети като необходими за постигане на заложените в заповедите консервационни цели и недопускане на влошаването на състоянието на видовете и местообитанията,

предмет на опазването в зоната, още повече, че територията на община Кричим попадаща в определените зони се явява периферна територия

Режим на дейности на територията на 33:

1. Забранява се премахването на характеристики на ландшафта (синори, единични и групи дървета) при ползването на земеделските земи като такива;
2. Забранява се залесяването на ливади, пасища и мери, както и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения;
3. Забранява се използването на пестициди и минерални торове в пасища и ливади;
4. Забранява се разкриването на нови кариери за добив на подземни богатства, с изключение на такива, за които има: стартирала процедура за предоставяне на разрешение за търсене и/или проучване; издадено разрешение за търсене и/или проучване; регистрирано търговско откритие; стартирала процедура за предоставяне на концесия за добив или предоставена такава.
5. Забранява се използването на неселективни средства за борба с вредителите в селското стопанство;
6. Забранява се косенето на ливадите от периферията към центъра с бързодвижеща се техника и преди 15 юли.

Фигура: Местоположение на защитените зони от екологичната мрежа Натура 2000, на територията на Община Кричим

3.7.5. Горска растителност

Според класификационната схема на типовете горски местораствения, територията на Общината попада в Тракийска област - подобласти Западни Родопи и Горна Тракия. Във вертикално отношение горските маси са разположени в два пояса със съответните им подпояси, но растителността в района на Общината се отнася в съответствие с релефа, главно към Долния Равнинно-хълмист и хълмисто-предпланински пояс на дъбовите гари

- (0- 700 м н.в.), разделен на три подпояса. Те се характеризират в съответствие с климатичните условия, детайлизирани чрез релефа - надморска височина, изложение, слънчевата радиация, чрез хигрографската мрежа, геоложката основа и петрографския състав, почвените условия и ветровия режим, в голяма степен повлиян от средиземноморските течения.

Подпоясът на крайречните и лонгозни гори (0-700 м н.в.) е представен чрез естествени гори от влаголюбиви видове - бяла върба, бяла и черна топола и черна елша, на места смесени с акация, бряст и джанки. Създадените култури от топола - клон И-214 са с по-слаб от този на естествените дървостои и не надвишава II-III бонитет.

Естественият облик на растителността в *подпояса на равнинно-хълмистите дъбови гори (0-500 м н.в.)* се дава от дъбовете - зимен дъб, космат дъб, благун и единично цер. В горския фонд преобладават издънковите насаждения, които заемат 99.8 % от общата площ на подпояса. Те имат различен растеж в зависимост от месторастенията, на които се срещат и производителността им варира от II до V бонитет. Част от смесените дъбови насаждения са започнали да съхнат от трахеомикоза. Тук се намират и голяма част от липови насаждения, в повечето случаи смесени с воден габър, зимен дъб, бук, мъждрян и други. Върху най-стръмните и девастирани терени, естествената горска растителност се състои от насаждения с преобладание на космат дъб, мъждрян и келяв габър смесени със слабопродуктивни зимен дъб, благун, габър, бряст и други. Под склона на част естествените насаждения келявият габър е образувал подлес, който заема до 50 % площите. Като подлес на места се явяват и много храстови видове - шипка, драка, пистация, глог, дрян и други.

Една четвърт от подпояса е зает от черборови култури – 26,5%. Те са залесявани както на по-бедни, така и на сравнително богати месторастения. Растежът им е сравнително добър - производителността им варира от II до IV бонитет. Бялборовите култури се срещат по-рядко и в повечето случаи са смесени с черен бор, издънкови дъбове и сребролистна липа. На по-влажните месторастения на отделни места са внасяни горскоплодни - дива череша, орех и кестен, които имат производителност I бонитет.

Акациевите култури и издънковите насаждения от акации, които са се получили вследствие издънковото стопанисване на този дървесен вид нямат висока производителност – те са IV-V бонитет и състоянието им е незадоволително - суховършат в една или друга степен, а на хумусно-карбонатните почви страдат от хлороза.

Културите създадени в подпояса на хълмисто-предпланинските гори са бялборови и черборови. Те са залесявани на сухи, бедни или средно богати месторастения. Растежът им е сравнително добър за условията, при които се развиват.

Управлението на дейностите, свързани с горите и техните ресурси на територията на община Кричим, се осъществяват от Южноцентрално държавно предприятие – Териториално поделение "Държавно ловно стопанство" (ТП"ДЛС") Тракия". Функциите му обхващат организацията, координацията и контрола на дейностите по възпроизводството, ползването и опазването на горския фонд и дивеча.

Горският фонд заема около 51,8 % от територията на община Кричим. Горите представляват около 87 % от горския фонд, като 99 % от тях са държавна собственост.

Горската площ се разпределя както следва:

- Обща залесена площ, включително: 1097 ха – иглолистни гори; 364,8 ха – широколистни гори; 9,6 ха – нискостъблени гори; 919,6 ха – гори за реконструкция; 473,3 ха – издънкови гори;
- Незалесена площ, подлежаща на залесяване: 35,0 ха – голини и сечища;
- Недървопроизводителна горска площ, включително: 29,4 ха – поляни; 1,7 ха – дворни места; 15,8 ха – горски пътища; 10,4 ха – просеки; 3,3 ха – кариери; 96,8 ха – сметище; 138 ха – скали, сипеи.
- Горски пасища – 77,3 ха.

На територията на общината годишно се добиват 6362 куб. м дървесина и се залесяват около 4,5 ха.

Създадените нови гори имат основни функции за задържането и освобождаването на водата от планинските райони към земеделските земи, предпазването от ерозия, производство на значителни количества горски продукти, различни от дървесина, съхраняване на биологичното разнообразие и развитието на туризма.

Изводи:

- ✓ Община Кричим се характеризира с богато биологично разнообразие и висок процент на площите заети от защитени територии и защитени зони;
- ✓ Препоръчително е община Кричим да провежда информационни кампании с цел запознаване на населението в общината с биологичното разнообразие на нейната територия, както и с неговия природозащитен и законов статут и начините за опазването му;
- ✓ Най-сериозният проблем водещ до загуба на местообитания, е постепенното превръщане на ливадите в лозови масиви.
- ✓ Други заплахи, влияещи отрицателно на местообитанията са употребата на пестициди, и опожаряването на стърнищата.
- ✓ Основен източник на енергия за отопление и за домакински нужди е горенето на дърва, добити при изсичането на гори.

3.8. Шум

Мониторинг на обекти-потенциални радиационни замърсители – на територията на общината се осъществява от РИОСВ Пловдив, които при съмнение изпращат проби на софийската лаборатория в отдел “Лаборатория за радиационни измервания” на Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС).

Шумът в околната среда, причинен от транспортните, индустриалните и ремонтни дейности, е един от главните екологични проблеми в урбанизираните райони. Най-натоварени в акустично отношение са големите градове. Преобладаващите нива на шум за по-голямата част от населените места е в рамките на 68 – 72 dB (A) при нормативно изискване за гранични стойности до 60 dB (A) – ден. Това се дължи на непрекъснато нарастващия брой на транспортните средства. Освен това недостатъците в градоустройствените и в транспортно-комуникационните планове и несъобразената с околната среда организация на движение, допълнително утежняват акустичния климат в

населените места. Допустимата гранична стойност на нивото на шум за производствено-складови територии и зони 70 dB (A).

РИОСВ Пловдив като регионална структура на Министерството на околната среда и водите, контролира шума в околната среда съгласно компетенциите дадени в чл. 12 от ЗЗШОС, а именно :

- Инвентаризация на действащите промишлени източници на шум;
- Изготвяне на годишен график за провеждане на проверки, включително на контролни измервания на нивата на шум от РИОСВ, съгласувано с МОСВ и ИАОС;
- Провеждане на контролни измервания на нивата на шум, съгласно графика;
- Анализ на резултатите от проведените измервания за съответствие с нормативните изисквания;
- Издаване на предписания за привеждане в съответствие с нормативните изисквания;
- Контрол върху изпълнението на предписанията;
- Изготвяне на годишен отчет от РИОСВ за контролната дейност по отношение на шума, излъчван от промишлени източници;
- Анализ на ефективността на провежданата контролна дейност по отношение на шума, излъчван от промишлени източници.
- Предоставяне на информация пред обществеността относно шумовото натоварване в околната среда чрез изготвяне на годишни доклади от РИОСВ за резултатите от контролните и собствени измервания на показателите за шума, излъчван от промишлените източници.

Контролни измервания на нивата на шум, излъчван от промишлени източници през 2019 г. не е установено нарушение на нивата на шум в местата на въздействие – жилищни територии и зони.

Интензивният автомобилен трафик е основния фактор, който влияе върху акустичната среда на населеното място. Автотранспортният шум е в пряка зависимост от интензивността на движението, скоростта и структурата на транспортния поток, пропускателната способност на пътните артерии, възрастта на автомобилния парк, вида и качеството на пътната настилка.

Сравнително доброто състояние на пътищата благоприятства акустичната среда в общината. Като слабост може да се отчете липсата на обходни пътища, поради което автомобилният трафик преминава през населеното място.

На негативното влияние на шума са подложени в най-голяма степен живеещите на главните улици на града, както и живеещите в близост до основните пътни артерии на общината.

Железопътният транспорт не оказва влияние върху акустичната среда на Общината, тъй като се намира извън урбанизираната територия, в района на промишлената зона. През територията на община Кричим преминава 18-та жп линия Стамболийски – Пещера , от жп км 0+000 в гара Стамболийски до км 13+000 в междугарието Кричим – Брацигово (граница с Област Пазарджик). В тази част от ж.п. линията е спирка Куртово Конаре и спирка Кричим.

Обществените отношения, свързани с осигуряване и опазване на обществения ред на територията на община се уреждат с Наредба № 1 за поддържане и опазване на

обществения ред, чистотата и общественото имущество на територията на Община Кричим, с която са въведени забрани за:

- извършването на дейности, причиняващи шум, отделяне на прах, вибрации, излъчвания, замърсявания и други, надвишаващи допустимите норми, съгласно действащото законодателство на Република България;
- Извършването на дейности от битов и стопански характер в жилищните сгради и в близост до тях, с които се нарушава спокойствието на живущите, между 14.00 и 16.00 часа и между 22.00 и 06.00 часа в делничните дни и между 14.00 и 16.00 часа и 23.00 и 06.00 часа в празничните и почивните дни, с изключение на дейностите по организирано събиране и извозване на битовите отпадъци;
- Устройването на сватбени, семейни и други частни събирания на открито на тротоари, площи, улици, междужилищни пространства и други територии общинска собственост, без предварително писмено разрешение на Община Кричим.

Предварителното разрешение е абсолютно условие за провеждане на горепосочените мероприятия.

С издаденото разрешение се определя реда, условията и мястото при провеждане на гореизброените мероприятия на открито на територията на Община Кричим; поставянето на външни озвучителни уредби извън туристически и други обекти, извън случаите, когато е издадено предварително разрешение от общината.

3.9. Здравно-хигиенни аспекти на околната среда

Състоянието на средата се определя от измененията настъпили в основните нейни параметри, следствие от човешката дейност – замърсяване на атмосферата, водите и почвите с производствени и битови вредности от дейността на транспорта, акустично натоварване на средата, йонизиращи и нейонизиращи лъчения, проблемите с третирането на отпадъците.

Основните проблеми, резултат от антропогенната дейност са:

- ❖ Високите нива на шума – резултат от функционирането на транспорта и отделни точкови източници;
- ❖ Замърсяването на атмосферата от линейни (транспорт) и точкови (производствени и битови) източници;
- ❖ Йонизиращи и нейонизиращи лъчения.

Зони и/или обекти със специфичен хигиенно-охранителен статут.

Към тази категория се отнасят зони, които по силата на съответни наредби, следва да бъдат взети под внимание в процеса на планиране. Зоните и обектите със специфичен санитарно-охранителен статус са всички водоснабдителни съоръжения за питейно-битово водоснабдяване, помпените станции за канални води, гробищни паркове, депа за отпадъците, кариерите, автосервиси, автогари, гари и летища и много други.

Здравно-хигиенни рискове съществуват и в районите, в които има недостатъчно ефективни водопровод и канализация, инфраструктура, изградени типови постройки и ниски възможности за поддържане на необходимата хигиена.

Поддържането на лична хигиена е от голямо значение за живота и здравето на хората. Негативно, в здравно-хигиенен аспект и водещо до здравни проблеми може да представлява замърсяването на атмосферния въздух в жилищните зони с дразнещи газове - азотни и серни диоксиди, вещества с общо системен токсичен ефект. Значение имат замърсителите със сенсibiliзиращо действие (органични частици, алдехиди, феноли, сажди и катрани).

Рискови фактори и рискови зони, влияещи неблагоприятно върху здравето на населението.

Един от основните източници, замърсяващи атмосферния въздух, е автомобилният транспорт. В комбинация с шума от автомобилния трафик, вредните фактори имат комбинирано въздействие върху човешкия организъм. Тези зони, където има комбинация от два или повече фактори, следва да бъдат разгледани по-детайлно с оглед минимизиране нивата на въздействие и оттук минимизиране на здравния риск за населението живущо в непосредствена близост до основни пътни артерии.

Извършените теоретични разчети на нивата на атмосферните замърсители, както и направените прогнози сочат, че атмосферното замърсяване край пътните артерии надвишава нормативно определените стойности.

- **физични фактори** (шум, електромагнитни, радиационни и други лъчения, климат). На територията на община Кричим водещ, сред физичните фактори, се явява транспортния шум. Електромагнитни и радиационни лъчения с наднормено въздействие върху живущото население в общината не се отбелязват. Електропреносните системи са разположени в съответствие с изискванията за тях отстояния и сервитутни зони, особено спрямо обекти подлежащи на здравна защита.

- **психологични и социални фактори** (безработица, епидемиологична обстановка, жилищен и социален комфорт) нерегламентирани сметища, гробищни паркове и др.). Настоящата епидемиологична обстановка е пример, за това колко сериозно е отражението на психологичните (стрес, заплахи, страх и др.) въздействия върху здравния статус и благополучието на населението. Необходимо е задълбочено обследване и анализиране на тези процеси и предприемането на мерки не само за решаване на конкретните директни проблеми по време на подобни кризи, като тази предизвикана от пандемията от COVID – 19, но и действия по намаляване на психологическата тежест върху обществото и възстановяване на психическия комфорт.

Безработицата, ниските доходи и икономическата несигурност са значими стресови фактори от много години, които в голяма степен води до снижаване имунитета на хората и допринасят косвено за развитието на хронични заболявания, преждевременна смъртност, ниска раждаемост и други неблагоприятни здравни и демографски

показатели. С повишаване на безработицата и снижаване на доходите на населението, може да се очаква, че социалните и битови фактори ще имат все по-значима роля през следващите години за повишаване на здравния риск на населението в общината.

Основна цел на община Кричим е създаване на условия за стабилизиране на малкия и среден бизнес, пренасочване и преквалификация на безработните, разработване на мерки и програми за финансиране на социалните дейности на базата на европейски програми.

Сериозни потенциални възможности за разкриване на нови работни места са целевите финансираня на Европейския съюз за изграждане на инфраструктурата в общината като пътища, изграждане на алтернативни източници на енергия и други.

Разкритите екологични проблеми в голяма степен се дължат на:

- ✓ Преминаване на производственият сектор към по-евтини технологии за снабдяване с топлоенергия, съпроводени с по-високи емисии в атмосферния въздух;
- ✓ Липса на финансови средства в производствения сектор за опазване качеството на атмосферния въздух;
- ✓ Липса на финансови средства за осъществяване на инфраструктурни и благоустройствени проекти за опазване качеството на атмосферния въздух;
- ✓ Продължаващ процес на подценяване на ролята на зелената система и хаотичното усвояване на земеделски земи за производствени нужди.

Посочени са зони и/или обекти със специфичен хигиенно-охранителен статут. Към тази категория се отнасят зони, които по силата на съответни наредби, следва да бъдат взети под внимание в процеса на планиране.

Зоните и обектите със специфичен санитарно-охранителен статус са всички водоснабдителни съоръжения за питейно-битово водоснабдяване, помпените станции за канални води, ГПСОВ, гробищни паркове, депа за отпадъците, кариерите, автосервизи, автогари, гари и летища и много други.

Здравно-хигиенни рискове съществуват и в местата, където обитава предимно население от ромски произход, които имат недостатъчно ефективни водопровод и канализация, инфраструктура, изградени типови постройки и възможности за поддържане на необходимата хигиена.

Съществуват реални инфекциозни рискове (вирусен хепатит, морбили и др.), също така стоят на преден план и проблемите с битовите отпадъци и по-специално нерегламентираното им изхвърляне, което може да засегне и живеещото в съседство население.

Здравен проблем представлява замърсяването на атмосферния въздух в жилищните зони с дразнещи газове - азотни и серни диоксиди, вещества с общо системен

токсичен ефект. Значение имат замърсителите със сензибилизиращо действие (органични частици, алдехиди, феноли, сажди и катрани).

Естественят радиационен гама-фон е физична характеристика на околната среда и представлява полето на гама-лъчите, в което се намират всички живи организми на Земята. Източници на това йонизиращо лъчение са вторичното космично лъчение и естествените радионуклеиди, намиращи се в атмосферния въздух, почвите, водите, храните и човешкото тяло. Измерваната величина е мощност на дозата на гама-фона и е специфична за всеки пункт, област, регион. Данните за мощността на дозата гама-лъчение за страната се получават в реално време от 27 постоянни мониторингови станции на Националната автоматизирана система за непрекъснат контрол на радиационния гама-фон (НАСНКРГФ), администрирана от Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС).

Автоматизираната система осигурява оперативна информация в случай на инцидентно повишаване на радиационния фон, както при ядрена авария на територията на страната ни, така и при трансграничен пренос на радиоактивно замърсяване. Системата обезпечава с данни в реално време Аварийния център на Агенцията за ядрено регулиране и Главна Дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението” към Министерството на вътрешните работи, с което се осигурява възможност, в случай на радиационна авария, да се приложат своевременно подходящи мерки за защита на населението и околната среда.

През 2010г. Община Кричим възложи на Сертифициран Орган за контрол със Сертификат № 137 ОКА/ 15.12.2008г. измерване нивото на високочестотни радиоизлъчвания от базовите станции на мобилните оператори на територията на община Кричим за контрол на плътността на енергийния поток (плътността на мощността) и интензитет на електромагнитни полета за съответствие с препоръчителните стойности на специфичния коефициент.

Методиката за контрол – Методика за измерване и оценка на електромагнитното поле в населената околност на предавателни антени към системи за мобилни връзки. Измерването се осъществи с преобразовател ”NARDA”-NBM -550 - № В -0688 и сонда за електромагнитни полета EF 0691 /100kHz – 6GHz/- сер. № А-0056. След замерване на 4 точки описани в Протоколи: № 93-1,93-2,93-3,93-4 неразделна част от Сертификат за контрол № 93 / 28.06.2010г., след измерване на стойностите се установи, че отговарят на параметрите на Плътността на енергийния поток (плътност на мощността), съгласно БДС 17137, Наредба № 9 (ДВ, бр. 35 от 1991, попр. в бр. 38 от 1991 г. ДВ, бр. 2002 г.).

Изводи:

- ✓ Не са наблюдавани радиационни параметри, различни от естествените, характерни за посочения район.
- ✓ На територията на община Кричим няма изградени обекти и други антропогенни източници, които са доказани замърсители, допринасящи за промяна в радиационната обстановка.

4. УПРАВЛЕНСКИ И ФИНАНСОВИ ФАКТОРИ

4.1. Управление на дейностите по опазване на околната среда

Кметът на общината е едноличен орган на изпълнителната власт. В своята дейност кметът на общината се ръководи от законите, от актовете на Общинския съвет и от решенията на населението.

Кметът упражнява общо ръководство и контрол на общинската администрация и представлява общината. Той е първостепенен разпоредител с бюджетни средства. Кметът на общината назначава за срока на мандата си заместник-кметове, в съответствие с одобрената структура на общинската администрация, които подпомагат кмета при осъществяване на дейността му. Кметът на общината определя със заповед заместник - кмет, който да изпълнява функциите му при негово отсъствие от общината.

Към функциите на кмет на община спадат: упражняване на контрол за законосъобразното използване и отговаряне за поддържането, охраната и опазването на общинската собственост на територията на населеното място; подпомагат воденето на регистъра на населението и регистрите по гражданското състояние и предоставят свързаните с тях административни услуги на населението в населеното място, изпращат актуална информация на държавните и общински органи и др.

Общинската администрация подпомагат кмета при осъществяване на правомощията му и извършва дейности по административно обслужване на гражданите и юридическите лица.

Правата и задълженията на Кмета на общината, свързани с опазването на околната среда са регламентирани от националното екологично законодателство. Съгласно Закона за опазване на околната среда, кметът има следните задължения:

- да информира населението за състоянието на околната среда;
- да разработва и контролира заедно с другите органи планове за ликвидиране на последствията от аварийни и залпови замърсявания на територията на общината;
- да организира управлението на отпадъци на територията на общината;
- да контролира изграждането, поддържането и правилната експлоатация на пречиствателните станции за отпадъчни води в урбанизираните територии;
- да организира и контролира чистотата, поддържането, опазването и разширяването на селищните зелени системи в населените места и крайселищните територии, както и опазването на биологичното разнообразие, на ландшафта и на природното и културното наследство в тях;

- да определя и оповестява публично лицата, отговорни за поддържането на чистотата на улиците, тротоарите и други места за обществено ползване на територията на населените места, и да контролира изпълнението на техните задължения;
- да организира дейността на създадени с решение на Общинския съвет екоинспекции, включително на обществени начала, които имат право да съставят актове за установяване на административни нарушения;
- да определя длъжностните лица, които могат да съставят актове за установяване на административните нарушения по Закона за опазване на околната среда;
- да определя лицата в общинската администрация, притежаващи необходимата професионална квалификация за осъществяване на дейностите по управление на околната среда.

Кметът на общината организира управлението на дейностите по отпадъците, образувани на нейна територия, съобразно изискванията на Закона за управление на отпадъците и общинската наредба за управление на дейностите по отпадъците.

Съгласно Закона за управление на отпадъците, кметът на общината отговаря за:

- осигуряването на съдове за съхраняване на битовите отпадъци - контейнери, кофи и други;
- събирането на битовите отпадъци и транспортирането им до депата или други инсталации и съоръжения за обезвреждането им;
- почистването на уличните платна, площадите, алеите, парковете и другите територии от населените места, предназначени за обществено ползване;
- избора на площадка, изграждане, поддържане, експлоатация, закриване и мониторинг на депата за битови и строителни отпадъци или на други инсталации или съоръжения за обезвреждане на битови или строителни отпадъци;
- разделното събиране на битови отпадъци, включително отпадъци от опаковки, като определя местата за разполагане на необходимите елементи на системата за разделно събиране и сортиране на отпадъците от опаковки;
- организирането и прилагането на система за разделно събиране на излезлите от употреба луминесцентни и други лампи, съдържащи живак;
- организирането на дейността по събирането и съхраняването на излезли от употреба моторни превозни средства на площадките за временно съхраняване;
- предотвратяване изхвърлянето на отпадъци на неразрешени за това места и/или създаването на незаконни сметища;
- определянето на места за смяна на отработени моторни масла и информиране на обществеността за това;
- определянето на места за поставяне на съдове за събиране на негодни за употреба батерии.

Функциите на Общинския съвет са:

- да определя размера на такса „битови отпадъци” и таксата за поддържане чистотата на териториите за обществено ползване по Закона за местните данъци и такси;
- да приема Програма за опазване на околната среда на общината и всяка последваща актуализация;
- да контролира изпълнението на програмата и ежегодното внасяне на отчети по изпълнението ѝ от кмета на общината;
- да приема наредби, касаещи управлението на околната среда на общината и др.

Кметът е длъжен да разработва и изпълнява Програма за опазване на околната среда и Програма за управление на отпадъците на територията на общината.

Ежегодно в срок до 31 март Кметът представя в Общинския съвет, Областна администрация – Пловдив и РИОСВ – Пловдив отчет за изпълнение на двете програми.

Защитата от шума в околната среда е уредена, чрез Закона за защита от шума, според който Кметът на общината е длъжен:

- да упражнява контрол по спазване на Закона;
- да организира и регулира движението на автомобилния транспорт;
- при необходимост от извършване на измервания на нивото на шум, контролът се осъществява съвместно с РЗИ.

Съгласно Закона за водите, Кметът на общината е длъжен:

- да осъществява контрол при изграждането, поддържането и правилната експлоатация на канализационните мрежи на битовите отпадни води;
- изграждането и поддържането на водопроводните мрежи, изграждането и регистрацията на кладенците за индивидуално ползване.

Съгласно Закона за лечебните растения Кмета на общината:

- организира изпълнението на дейностите с лечебните растения;
- издава разрешителни за бране на билки от земи общинска собственост.

Общата численост - 35 щатни бройки, и структурата на общинската администрация са определени с Решение № 69, взето с протокол № 9 от 02.06.2020 г. на Общински съвет – Кричим, като за целта са обособени само две дирекции – обща и специализирана.

На пряко подчинение на Кмета на община Кричим са главният архитект и секретарят на общината, служителите от ЗВО, секретаря на МКБППМН и служителят по УОМП.

Служителите в общинската администрация отговарят на съответните образователни и квалификационни изисквания за заеманата от тях длъжност.

- **Обща администрация** е организирана в една дирекция „Административно правно и информационно обслужване и Финансово стопански дейности“

- **Специализирана администрация** е организирана в дирекция „Устройство на територията, гражданска регистрация, местни данъци и такси и хуманитарни дейности“ с два отдела към нея - отдел "Общинска собственост, кадастър и регулация, инвестиционна дейност и околна среда" и отдел "Местни данъци и такси, гражданска регистрация, образование, социални и младежки дейности".

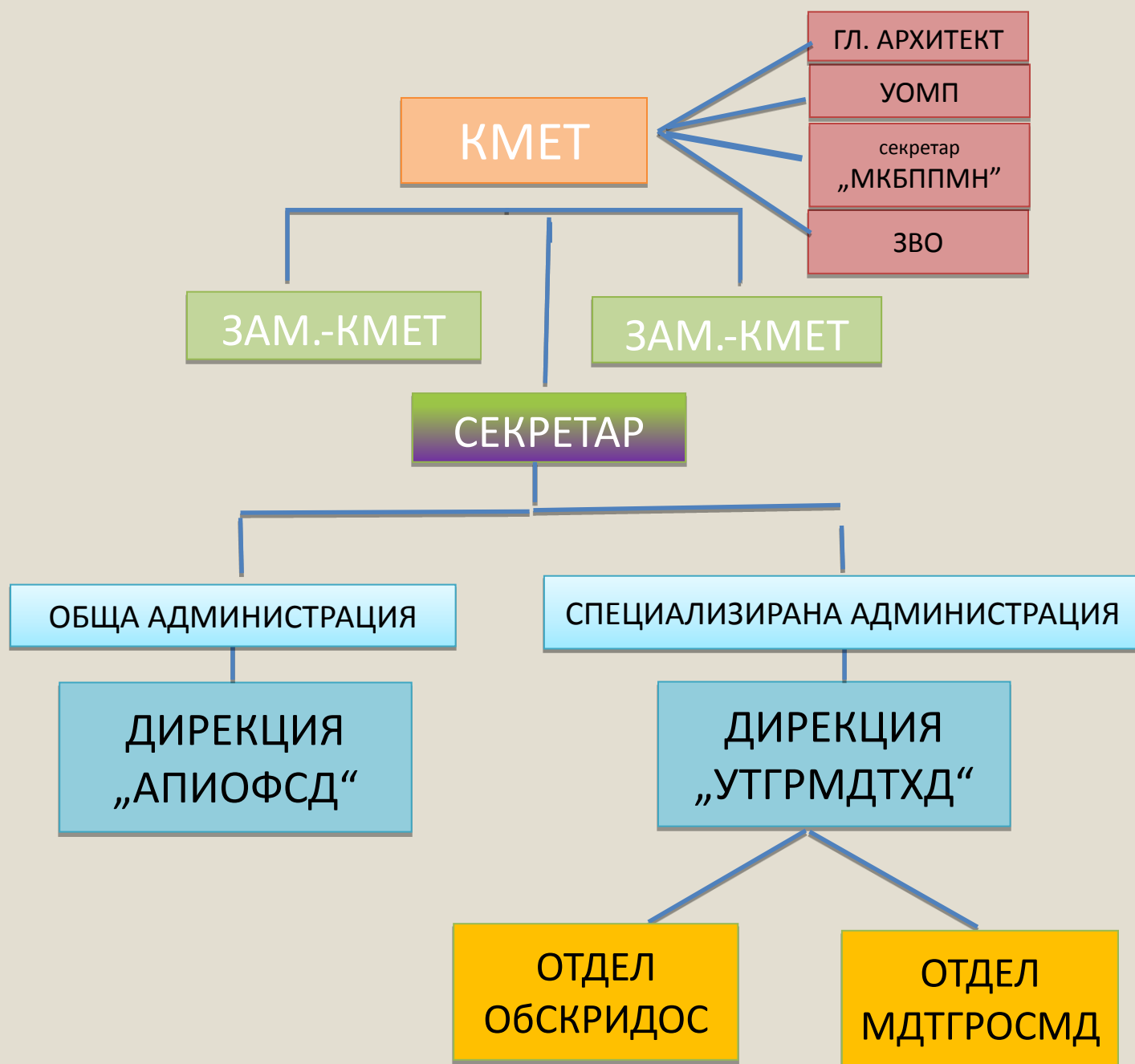
В Общинска администрация – Кричим няма специализирано звено, което да работи в сферата на екологията. В структурата на общинска администрация има един служител на длъжност специалист „Екология и опазване на околната среда“ и един служител на длъжност специалист „Управление и контрол на отпадъците“, които са част от отдел „Общинска собственост, кадастър и регулация, инвестиционна дейност и околна среда“ в структурата на специализирана дирекция „УТГРХДМДТ“.

В отдела има назначени отговорни служители, които освен дейностите свързани с опазването на околната среда, поддържането на чистотата на териториите за обществено ползване, сметосъбирането и сметоизвозването, поддържането на зелените площи, изпълнение на предписания и указания от РИОСВ, МОСВ, БДУВ и други, активно участват и в разработването, кандидатстването и изпълнението на общински проекти в областта на околната среда, финансирани от различни източници.

Със заповед на кмета на община Кричим по смисъла на чл. 19 от Наредба № 1 за опазване на озеленените площи и декоративната растителност, е назначена постоянно действаща комисия към общинска администрация със задача извършване на проверка на дървесната растителност в града периодично и във връзка с постъпили жалби, заявления, сигнали от граждани.

С дейността на тази комисия се цели, както наличието на актуална и своевременна информация за състоянието на площите и растителността на територията на гр. Кричим, така и като превантивна мярка за нерегламентираното ѝ премахване и/или унищожаване от недобросъвестни граждани, както и контрол по отношение предприетите мерки и дейности от граждани за премахване при неотложна необходимост на отделни видове дървесна растителност.

СТРУКТУРА НА ОБЩИНСКА АДМИНИСТРАЦИЯ при община Кричим

Контролните функции по дейностите за опазване на околната среда и управление на отпадъците в рамките на общината имат кмета на общината и специалистите от общинската администрация.

Към Общински съвет при община Кричим има 5-членна постоянна комисия по местно самоуправление, обществен ред и законност, в чийто ресор са и дейностите по екология, селско и горско стопанство, и нормативната уредба в тези сфери.

4.2. Финансиране на дейностите по опазване на околната среда

4.2.1. Приходи от местни дейности

Приходите на бюджета на община Кричим се осигуряват посредством субсидия от Централния бюджет, собствени данъчни и неданъчни приходи, трансфери от/за бюджетни/извънбюджетни сметки и финансиране на дефицита/излишъка.

Съобразно действащото законодателство юридическите и физическите лица внасят определени данъци и такси, които формират част от приходната част на общинския бюджет за осъществяване на местни дейности.

Финансирането на разходите по сметосъбиране и сметоизвозване на отпадъците, както и за поддържане чистотата на териториите за обществено ползване, обезвреждането на отпадъците, чрез депониране, експлоатацията на Регионалните депа и др. се извършва, чрез „Такса битови отпадъци” /ТБО/ по реда на Закона за местни данъци и такси /ЗМДТ/. Образуването на таксата се извършва след изготвяне и одобряване на план - сметка за разходите по сметосъбиране, сметоизвозване и поддържане на чистотата за съответната година.

Разходите, свързани с поддържането на дейностите по управление на отпадъците се увеличават значително през годините, вследствие на променената нормативна уредба, касаеща управлението на отпадъците и въвеждането на нови методи и технологии за третирането им. Тенденцията е в близките 5-6 години разходите рязко да се увеличат, в следствие стремежа на Общините за въвеждане на нови инсталации и/или съоръжения за третиране на отпадъците, чието финансиране не е осигурено от държавата, а след изграждането на същите, разходите значително ще намалят.

Приходите, постъпващи в общинската администрация от ТБО се водят в отделна партида и се разходват само за покриване на разходи за поддръжка, експлоатация, охрана, модернизация, разширяване, пропагандиране и информизиране на дейностите по третиране на битовите отпадъци.

Дейностите по опазване на околната среда и управление на отпадъците на територията на община Кричим се организират и осъществяват от служителите на дейност „Чистота“ към общинска администрация.

Таксата за битови отпадъци се заплаща за услугите по сметосъбирането, транспортирането и обезвреждането или оползотворяването в депа или други съоръжения за битови отпадъци, както и за поддържане на чистотата на териториите за обществено ползване в населените места.

Размерът на таксата се определя по реда на чл. 66 от Закона за местните данъци и такси (ЗМДТ) за всяка услуга поотделно – сметосъбиране и сметоизвозване; обезвреждане/оползотворяване на битовите отпадъци в депа или други съоръжения;

чистотата на териториите за обществено ползване. Таксата се определя в годишен размер за всяко населено място с решение на общинския съвет въз основа на одобрена план-сметка за всяка дейност.

Отчисления по чл. 60 и чл. 64 от ЗУО като елемент на такса за битови отпадъци

При извършване на дейности по обезвреждане на отпадъци чрез депониране всеки собственик на депо е длъжен да осигури пълния размер на средствата за закриване и следексплоатационни грижи на площадката на депото съобразно с инвестиционния проект/ или проекта за рекултивация на депото чрез обезпечения по чл. 60, ал. 1 от ЗУО. Редът и начинът за определяне размера и предоставянето на обезпеченията, разходването на средствата от отчисленията и случаите, в които РИОСВ има право да иска условияване на банката гаранция се определя с Наредба №7 от 19.12.2013 г. за реда и начина на изчисляване и определяне размера на обезпеченията и отчисленията, изисквани при депониране на отпадъци.

Отчисленията по чл. 64 от ЗУО имат за цел да се намали количеството на депонираните отпадъци и да се насърчи тяхното рециклиране и оползотворяване. Те се превеждат от собственика на депото ежемесечно по банкова сметка за чужди средства на РИОСВ, на чиято територия се намира депото.

Натрупаните средства се разходват за дейности по изграждане на нови съоръжения за третиране на битови отпадъци, осигуряващи изпълнение от общините на изискванията на закона и подзаконовите нормативни актове по прилагането му.

При определяне размера на таксата за битови отпадъци за физически и юридически лица съгласно Наредбата за определянето и администрирането на местните такси и цени на услуги на територията на община Кричим, количеството битови отпадъци е водеща основа за определяне на размера на таксата, но Общинският съвет може да приеме основа или основи, различни от количеството, при условие че съществуват обективни обстоятелства, възпрепятстващи прилагането ѝ, каквито всъщност са налице: в ДВ, бр. 98/27.11.2018 г. беше обнародван Закон за изменение и допълнение на Закона за корпоративното подоходно облагане, с който се изменя и Закона за местните данъци и такси, и се удължава срока за влизане на забраната за ползване на данъчната оценка като основа за определяне на такса битови отпадъци до 2022 г. Отпадна и предвиденото подаване на декларации за брой на ползвателите на услугата в имота до м. март 2019 г., като броят на ползвателите ще бъде установен с Националното преброяване на населението и жилищния фонд през 2021 г.

При отчитане на тези мотиви е законосъобразно определянето на таксата в община Кричим, когато не може да се установи количеството, размера да се определя пропорционално върху данъчната оценка на имота /и за физически, и за юридически лица/, което е обективизирано и в конкретните решения на Общински съвет при община Кричим за съответната година.

Предвидените средства от такса битови отпадъци за съответната година осигуряват покриването на материално-техническите и административни разходи по

предоставяне на услугите по чл. 62 от ЗМДТ, събиране на отпадъците и транспортирането им до сметището в Цалапица, както и разходите за таксата за депониране на отпадъците ведно с отчисленията по реда на ЗУО и Наредба № 7 от 19.12.2013 г.

В общ размер по години, разходите за услугите по чл. 62 от ЗМДТ за община Кричим са, както следва:

- **63,20 лв/т** за 2018 г.;
- **75,20 лв/т** за 2019 г.;
- **87,20 лв/т** за 2020 г.;
- **100,20 лв/т** за 2021 г.

В изпълнение на Националната програма за управление на дейностите по отпадъците, битовите отпадъци събирани на територията на община Кричим се извозват и депонират на регионалното депо за неопасни битови отпадъци в Цалапица на основание подписан с община Пловдив за съответната година договор срещу заплащане на определената за целта такса.

През 2021 година са променени размерите на отчисленията по смисъла на Наредба № 7 от 19.12.2013 г, като разликата е 13 лв/т завишение спрямо 2020 г. По настояване на общините, включително и чрез Националната сдружение на общините в Република България, през 2020 година бе постигнато съгласие с Министерството на околната среда и водите за договаряне на по-плавно завишение размера на отчисленията, за 2020 г. стана 69 лв/т, за 2021 година 82 лв/т, а от 2022 и всяка следваща година става 95 лв/т. Нормативно наложените отчисления, които трябва да стимулират депонирането на по-малко отпадъци, оскъпяват ежегодно разходите по обезвреждане на отпадъците на общините, в т.ч. и на община Кричим.

Отчисленията по реда на чл. 64 от ЗУО, които съгласно Постановление на МС № 207 от 16.09.2010 г., в сила от 01.01.2011 г. са за: 2011г. - 3 лв/т; 2012 и 2013г. – 9 лв/т; 2014 г. – 15 лв/т; 2015 – 28 лв/т; 2016 г. - 36 лв/т; 2017 година – 40 лв/т; 2018 – 45 лв/т; 2019 – 57 лв/т; 2020 – 69 лв/т, **2021 – 82 лв/т.**

През 2020 година количеството на депонираните от община Кричим отпадъци на регионалното депо в с. Цалапица, не надвишава количествата от 2019 година. Изпълняват се вменените задължения със Закона за управление на отпадъците, общините да отговарят за поддържане чистотата, осигуряване на съдове и извозването им по отношение на цялата територия на съответната община, включително и по републиканските, и по общинските пътища, и по коритата на реките и деретата, независимо от собствеността им, така и по отношение недопускане и/или почистване на нерегламентираните сметища с оглед недопускане на замърсявания и евентуални наказателни санкции спрямо общината.

Увеличението на количеството депонирани отпадъци води до пропорционално увеличение на разходите за целта, които се покриват от приходите за дейността. Общината предприема действия за намаляване количеството на депонираните отпадъци, които се извозват до сметището в Цалапица, включително разяснителна кампания за въвеждането на допълнително разделно събиране на растителните отпадъци образувани от домакинствата, с оглед предстоящото стартиране на изпълнението на проекта за изграждането на компостираща инсталация за разделно събрани зелени и биоразградими отпадъци, включително осигуряване на необходимото оборудване и на съоръжения, и техника за разделно събиране на зелени и биоразградими отпадъци“, което ще намали значително количеството на депонираните отпадъци.

Друга важна специфика за община Кричим, оказваща съществено влияние върху приходите и разходите на ТБО е наличието на две относително самостоятелно обособени

зони на гр. Кричим – кв. Крайречен и м. Бялата пръст, от които се генерират сериозни количества битови отпадъци, постъпленията от там за целта са минимални, а услугите по чл. 62 от ЗМДТ се извършват редовно съобразно утвърдения с ежегодната заповед на кмета на община Кричим график. При направения анализ от общинска администрация за тези две зони е взето пред вид, че облагането с такса битови отпадъци ще бъде относително справедливо спрямо останалите данъчно задължени лица на територията на община Кричим, ако се приложи принципа „замърсителя плаща” и се определи единична стойност на услугите по чл. 62 от ЗМДТ за 1 ползвател. Въз основа на направените разчети – съотношение между генерирано количество битови отпадъци от тези зони спрямо броя на ползвателите живеещи в тях, е постигната единична цена в размер на 19,95 лв за 1 ползвател на имот. При отчитане на направените анализи и действителните количества отпадъци депонирани на сметището в с. Цалапица, Общински съвет при община Кричим е обективизирал таксата за 1 ползвател конкретно за тези две зони в решението за определяне размера на такса битови отпадъци за годината.

Не се събира такса за битови отпадъци за услугите, предоставени на молитвени домове, храмове и манастири, в които се извършва богослужебна дейност от законно регистрираните вероизповедания в страната заедно с поземлените имоти, върху които са построени, при условие, че имотите не се ползват със стопанска цел, несвързана с пряката им богослужебна дейност.

Община Кричим е сред сравнително ограничения брой малки по население общини в страната, които са сключили договор с организация за оползотворяване на отпадъци от опаковки и имат организирана система за разделното им събиране, която се финансира от организацията по схемата „разширена отговорност на производителя“. Развитието на разделното събиране на битовите отпадъци от хартия и картон, метали, пластмаса и стъкло на територията на общината трябва да бъде в посока неговото разширяване и подобряване.

Системата за разделно събиране е въведена с подписването на договор между община Кричим и Екобулпак АД през 2008 г., като през 2013 г. е подписано Допълнително споразумение към същия. Във връзка с разполагането на допълнителни контейнери и смяна на повредени през 2018 г. между община Кричим и Екобулпак АД е подписан нов Договор за сътрудничество. За осъществяване на описаната дейност през 2020 г. е сключен договор за сътрудничество № РД-02-21-48 от 08.01.2020 г. между община Кричим и „ЕКОБУЛПАК БЪЛГАРИЯ” АД, като в съответствие с броя на населението на града са определени и броя точки, на които има разположени по 2 кофи за хартия и пластмаса и по един контейнер тип „Иглу” за стъкло. Почистването на контейнерите за хартия и пластмаса се извършва през седмица, а на контейнерите за стъкло веднъж на три месеца.

В изпълнение на разпоредбите на чл. 66, ал. 3, т. 2 от Закона за местните данъци и такси, посл. доп. ДВ. бр. 38 от 10 май 2019г., и по реда на чл. 69, ал. 2 от Административнопроцесуалния кодекс, проектът на решение за одобряване на план-сметката за приходите и план-сметката за разходите за дейност «Чистота», ведно с доклада към нея, се публикуват на интернет-страницата на община Кричим: www.krichim.bg, за обществено обсъждане, с което се създават предпоставки в регламентирания 30-дневен законов срок, считано от датата на публикуване, заинтересованите лица да имат възможност за предоставяне на мнения, предложения,

възражения или др., във връзка с направеното предложение за изменение на размера на такса битови отпадъци в община Кричим за съответната година.

Основна част от дейностите по опазване на околната среда е управлението на отпадъците, за които през последните години са генерирани следните приходи и разходи:

✓ **2019 година**

П Л А Н – С М Е Т К А

по видове дейности за 2019 г.

1	Сметосъбиране и сметоизвозване	237 896
2	Депониране на отпадъци	227 675
3	Почистване на територии за обществено ползване	52 969
		518 540

П Л А Н – С М Е Т К А

за разходите дейност 623 “ЧИСТОТА” за 2019 г.

ЗАПЛАТИ, ХОНОРАРИ ,ОСИГУРОВКИ	
§ 0101 Заплати на персонала по трудови правоотношения	98 377
§ 0201 Заплати на нещатен персонал по извънтрудови правоотношения	10 888
§ 0202 За персонал по извънтрудови правоотношения	2 000
§ 0205 СБКО	3 278
§ 0208 Обезщетения на персонала	500
§ 0209 Други плащания и възнаграждения	1 000
§ 0551 Осигурителни вноски от работодател за ДОО	13 696
§ 0560 Здравни осигуровки от работодател	5 388
§ 0580 Вноски за допълнително задължително осигуряване	3 144
	138 271

ИЗДРЪЖКА	
§ 1011 Разходи за храна	200
§ 1013 Работно облекло	3 000
§ 1015 Материали	15 000
§ 1016 Вода, горива, енергия	60 000
§ 1020 Външни услуги	40 858
§ 1030 Текущ ремонт	2 000
§ 1062 Застраховки	5 500
§ 1901 Платени държавни данъци, такси	3 600
§ 1981 Платени общински данъци	2 500
	132 658
НАМАЛЕНИЕ НА ПРИХОДА	
§ 3701 Разходи за ДДС	5 768
§ 6102 Предоставени трансфери чл.60 от ЗУО – 5,98	22 963
§ 6102 Предоставени трансфери чл.64 от ЗУО – 57,00	218 880
	247 611
	518 540

Приходите в размер на 518 540 лв за 2019 година, са свързани с разходи за:

- Осигуряване на съдове за събиране на битовите отпадъци – контейнери, кофи;
- Събиране на битовите отпадъци и транспортирането им до регионалното депо за неопасни отпадъци за приемане и депониране;
- Таксата за приемане и депониране на битовите отпадъци на регионалното депо за неопасни отпадъци, в т.ч. отчисления по чл.60 и чл. 64 от ЗУО;

Почистване на уличните платна, площади и други територии, предназначени за обществено ползване.

✓ **2020 година**

П Л А Н - С М Е Т К А*за разходите дейност "ЧИСТОТА" ЗА 2020 година*

§	ЗАПЛАТИ, ХОНОРАРИ, ОСИГУРОВКИ	БЮДЖЕТ
§0101	Заплати на персонала по трудови правоотношения	122684
§0201	Заплати на нещатен персонал по трудови правоотношения	11756
§0202	За персонал по извънтрудови правоотношения	4000
§0205	СБКО	4032
§0208	Обезщетения на персонал	1000
§0209	Други плащания и възнаграждения	1000
§0551	Осигурителни вноски от работодател за ДОО	17012
§0560	Здравни осигуровки от работодател	6695
§0580	Вноски за допълнително задължително осигуряване	3904
	ВСИЧКО	172083
	ИЗДРЪЖКА	
§1011	Разходи за храна	200
§1013	Разходи за работно облекло	3500
§1015	Материали	10000
§1016	Вода, горива, енергия	60000
§1020	Външни услуги	50 150
§1030	Текущ ремонт	10000

§1062	Застраховки	4500
§1901	Платени държавни данъци, такси	3600
§1981	Платени общински данъци	2000
	ВСИЧКО	143950
	НАМАЛЕНИЕ НА ПРИХОДА	
§3701	Разходи за ДДС	5 407
§6102	Предоставени трансфери чл.60 от ЗУО - 5,98	20810
§6102	Предоставени трансфери чл.64 от ЗУО - 95,00	330 600
	ВСИЧКО	356817
	ПЛАН-СМЕТКА ДЕЙНОСТ "ЧИСТОТА" 2020 Г.	672850
	Количество отпадък 2020 г. - $12 \times 290 = 3\,480$ т	

П Л А Н - С М Е Т К А

по видове дейности за 2020

1	Сметосъбиране и сметоизвозване	273 006
2	Депониране на отпадъци	338 899
3	Почистване на територии за всеобщо ползване	60 945
3	ПЛАН-СМЕТКА ПО ВИДОВЕ ДЕЙНОСТИ ЗА 2020 Г	672 850

✓ 2021 година

П Л А Н - С М Е Т К А

за разходите дейност "ЧИСТОТА" ЗА 2021 година

§	ЗАПЛАТИ, ХОНОРАРИ, ОСИГУРОВКИ	БЮДЖЕТ
§0101	Заплати на персонала по трудови правоотношения	133852
§0201	Заплати на нещатен персонал по трудови правоотношения	13036
§0202	За персонал по извънтрудови правоотношения	4000
§0205	СБКО	4408
§0208	Обезщетения на персонал	1000
§0209	Други плащания и възнаграждения	1000
§0551	Осигурителни вноски от работодател за ДОО	18532
§0560	Здравни осигуровки от работодател	7292
§0580	Вноски за допълнително задължително осигуряване	4252
	ВСИЧКО	187372
	ИЗДРЪЖКА	
§1011	Разходи за храна	200
§1013	Разходи за работно облекло	3500
§1015	Материали	20000
§1016	Вода, горива, енергия	60000
§1020	Външни услуги	75 265
§1030	Текущ ремонт	10000
§1062	Застраховки	4500
§1901	Платени държавни данъци, такси	3600
§1981	Платени общински данъци	2000

	ВСИЧКО	179065
	НАМАЛЕНИЕ НА ПРИХОДА	
§3701	Разходи за ДДС /12х280=3360х7,51	4 956
§6102	Предоставени трансфери чл.60 от ЗУО - 5,98	19734
§6102	Предоставени трансфери чл.64 от ЗУО - 82,00	270 600
	ВСИЧКО	295290
	ПЛАН-СМЕТКА ДЕЙНОСТ "ЧИСТОТА" 2021 г.	661727
	Количество отпадък 2021 г. - 12 х 275 = 3 300 т	

П Л А Н - С М Е Т К А

по видове дейности за 2021

1	Сметосъбиране и сметоизвозване	264 343
2	Депониране на отпадъци	338 022
3	Почистване на територии за всеобщо ползване	59 362
3	ПЛАН-СМЕТКА ПО ВИДОВЕ ДЕЙНОСТИ ЗА 2021 г.	661 727

Видно от представената информация, разходите за дейностите по сметосъбиране, сметоизвозване и почистване на териториите за широко обществено ползване, растат за всяка следваща година. Усилията на община Кричим трябва да бъдат насочени към създаване на предпоставки за намаляване на количествата генерирани отпадъци на нейната територия.

Решението какво да се прави с боклука не е нов проблем. Хората са се борили с този проблем откакто са изоставили номадския начин на живот. Гръцкият град-държава Атина е отворил първото общинско бунце преди повече от 2500 години.

През Средновековието, жителите на европейските градове са отваряли врата и са изхвърляли боклука си на улицата. Хората от това време не са разбирали, че мръсната околна среда е причина за много болести. В края на 18 век, един доклад в Англия най-сетне свързал болестите с нехигиеничното изхвърляне на отпадъците. Започнала епохата на здравеопазването. Градовете започнали да събират отпадъците и да ги държат далече от улиците и реките. В края на 19 век, европейците дори горели отпадъците си и използвали енергията от тях за производство на електричество.

Как да решим проблема с обезвреждането на отпадъците?

Няма един-единствен отговор. Повечето експерти са съгласни, че трябва да се използва четири стъпки за управление на проблема с отпадъците в този ред:

1. Намаляване при източника: на първо място, да намалим количеството на произвежданите от нас отпадъци. Пример: да използваме по-малко алуминий за направата на алуминиева кутийка (кен).

2. Рециклиране: използване на стари продукти за направата на нови продукти. Пример: да използваме старите вестници за направата на кутии за яйца. Един тон рециклирана хартия или картон спестява: около 13 дървета, 2.5 барела нефт, 100 киловатчаса електроенергия, 4 куб.м от обема на сметището или 31 780 литра вода. Използването на рециклирано стъкло за направата на нови стъклени продукти изисква 40% по-малко енергия.

Добиването на 500 грама алуминий от боксит (това е горе-долу тежестта на 34 алуминиеви кутийки) изразходва 7.5 киловатчаса електричество. Добиването на алуминий от алуминиев скрап, от друга страна, изразходва само 4% от енергията - само 1/3 киловатчас. Рециклирането на 4 алуминиеви кутийки спестява енергия равна на енергията в чаша бензин.

3. Енергия от отпадъци: Изгаряне на сметта за производство на пара и електричество. Централите за енергия от отпадъци генерират достатъчно енергия да снабдят почти три милиона домакинства. Но, снабдяването с електричество не е главното предимство на централите за енергия от отпадъци. Всъщност, излиза по-скъпо да произведеш електричество в централа за енергия от отпадъци, отколкото в централа на въглища, в атомна или водна електроцентрала. Главното предимство на изгарянето на отпадъците е, че така значително се намалява количеството отпадъци за депониране на сметище.

Изгарянето на отпадъците може да увреди околната среда. Изгарянето на боклук освобождава химичните вещества, намиращи се в него. Ако не се контролират както трябва, някои от химичните вещества могат да са опасни и за хората, и за околната среда. В 50 кг обикновен отпадък повече от 40 кг могат да бъдат изгорени като гориво в електроцентрала. Това гориво включва хартия, пластмаси и градински отпадъци. Един тон отпадъци генерира около 525 киловатчаса електроенергия, достатъчна за отоплението на обикновена офис-сграда за един ден.

4. Депониране на сметище: Заравяне на отпадъците, които не можем или не трябва да изгаряме или рециклираме.

Проблемът с намаляване количествата на генерираните отпадъци, увеличаване на количествата рециклирани отпадъци, намаляване на количествата депонирани на сметище отпадъци е всеобщ за общините в страната ни.

4.2.2. Приходи от външни източници

✓ Държавен бюджет

Целевото финансиране на общински проекти от страна на държавния бюджет не е пряко обвързано с целите и приоритетите в областта на опазване на околната среда и управлението на отпадъците. Необходимо е подобряване на координацията между институциите при определянето на проектите, в т.ч. разработване на ясни критерии за финансиране и процедури за контрол.

✓ Външно финансиране - Оперативни програми

Външното финансиране се извършва чрез кандидатстване с проекти пред ОП „Околна среда”, ПУДООС, ПРСР, НДЕФ и други финансиращи организации.

За изпълнението на планове за действие предвидени в стратегическите документи на общината следва да се търсят източници на средства извън общинския бюджет – Оперативни програми, финансирани от фондовете на ЕС, Програма за развитие на селските райони, Програми за трансгранично сътрудничество, Програми на българските министерства и други. Като алтернативи за съ-финансиране на проекти могат да се ползват кредити от фондове, краткосрочни банкови заеми, целеви субсидии и помощи от държавния бюджет, концесии и др.

През новия програмен период се предвижда за финансиране с европейски средства, включително и за общините по Програма за околна среда 2021-2027 г. Програмата е ориентирана към постигането на цел на политиката „По-зелена, нисковъглеродна Европа чрез насърчаване на чист и справедлив енергиен преход, зелени и сини инвестиции, кръгова икономика, приспособяване към изменението на климата и превенция и управление на риска“ и се финансира от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и Кохезионния фонд (КФ).

В подкрепа на реализацията на Програмата по околна среда на община Кричим и постигане на една по-чиста околна среда и превръщането на общината в желано място за живот, могат да бъдат разработени проекти по следните приоритети на Оперативна програма Околна среда за предстоящия програмен период:

Приоритет 2 „Отпадъци“:

- Мерки за развитие/надграждане на инфраструктурата, свързана с управлението на битовите отпадъци на регионално ниво на управление на отпадъците за постигане на целите за 2030 г. за рециклиране на отпадъците и депониране на отпадъци;
- Мерки за предотвратяване образуването на отпадъци;
- Мерки за подготовка за повторна употреба и поправка;
- Мерки за рециклиране на отпадъците;
- Изграждане, разширяване и/или надграждане на системата за разделно събиране на отпадъци;
- Подобряване на базата от знания относно кръговата икономика, мониторинга на отпадъците и потоците от материали;
- Модели за оптимизиране на процеса на управление на битовите отпадъци от общините в България и тестването им в три регионални системи за управление на отпадъците;

- Повишаване на осведомеността относно практиките и поведението във връзка с устойчивото потребление, както и информационни и разяснителни кампании за заинтересованите страни и населението.

Приоритет 4 „Риск и изменение на климата“:

Допустими мерки:

- Мерки за превенция и управление на риска от наводнения и засушаване (с приоритет екологосъобразна инфраструктура (ако е приложимо) в комбинация със сива инфраструктура) като се дава приоритет на изпълнението на мерките, идентифицирани в ПУРН;

- Анализи на риска и прилагане на мерки за превенция и защита при процеси, свързани с движение на земни маси – свлачища, срутища, ерозии, абразии и пр. (в т.ч. екологосъобразна инфраструктура (ако е приложимо) в комбинация със сива инфраструктура), вкл. такива по републиканска пътна мрежа, идентифицирани като заплаха по отношение безопасността на движение на населението по пътищата;

- Мерки за управление на риска от природни бедствия и за защита на живота и здравето на населението (с фокус върху повишаване на готовността на населението и капацитета на силите за реагиране в случай на наводнения, пожари и земетресения); укрепване на капацитета на Единната система за безопасност по отношение на политиките за предотвратяване и управление на риска и политиките към изменение на климата);

- Повишаване на информираността на населението, обучения, информационно-образователни мерки за формиране, прилагане и изпълнение на целите на политиките, свързани с изменението на климата;

- Изграждане на нови и оптимизиране и/или разширяване на съществуващи системи за предупреждение, наблюдение, докладване; прогнозиране и сигнализиране; разработване на цифрови модели и анализи и прогнози във връзка с климатичните изменения, като напр.: о по-нататъшно развитие и завършване на Националната система за управление на водите в реално време за останалите 12 основни реки; о разширяване на обхвата на Националната система за ранно предупреждение (NSEWA) и обявяване на регионално ниво за територията на страната; о мониторинг на риска от горски пожари - разработване на сравнителен модел за подвижен и стационарен мониторинг на природни пожари;

- Мониторинг на свлачища - пилотен проект за приоритетна територия по отношение на защитата на живота на населението;

- Проучвания, анализи и оценки, насочени към обследване изменението на климата, неговото отражение върху екстремните явления и въздействието му върху водните ресурси на територията на страната.

5. ДЕМОГРАФСКО СЪСТОЯНИЕ

5.1. Население

Хората са най-важният и ценен ресурс за България. Политиката на демографско и социално развитие на населението е интегрална част от цялостната политика за икономическо, културно и социално развитие на страната и респективно на българските общини.

Социалната сфера е част от обществото, създаваща социални блага, които придобиват все по-голямо значение за неговото функциониране. Тя е широко поле за развитие на различни по вид и характер процеси, включващи различни дейности - съхраняване на живота, създаване на семейство, образование, здравеопазване, социални дейности и др.

Демографското развитие е социален приоритет с висока степен на значимост, изискващ максимална концентрация на усилията и провеждане на активна, целенасочена и последователна политика, както и обединение и координиране на действията на органите на местната власт, гражданското общество и местния бизнес. В условия на демографски преход от режим на нарастване към режим на стабилизиране и остаряване, предизвикателството пред местните власти е да се намери т.н. „баланс на населението“, за постигането на който водещ е стремежът за повишаване качеството на живота и благосъстоянието на гражданите, с което неминуемо се гарантира и развитието на общината в социален и икономически аспект.

Демографското развитие на община Кричим се определя от демографските процеси – намалена брачност и раждаемост, засилена урбанизация, високото ниво на безработица сред младите възрастови групи, както и високи нива на смъртност и интензивна външна миграция.

Развитието на демографските процеси и измененията в структурите на населението през последните две десетилетия са сред най-важните социални, икономически, регионални и политически предизвикателства в развитието на страната и изследваната територия. Значението на протичащите демографски процеси се подсилва от обстоятелството, че те оказват силно влияние върху основните системи на обществото: икономическата, образователната, здравноосигурителната и социалната.

Като цяло възрастова структура на населението в областта е по-благоприятна от тази в страната и се характеризира с висок дял на населението във възрастовия диапазон от 15 до 64 год., от която основно се формира и трудовият потенциал на областта.

В община Кричим по данни на НСИ към 31.12.2017 г. живеят 7991 души, което представлява 1,2 % от населението на област Пловдив. Средната гъстота на населението е 145,6 души/кв.км. сред високите в областта и значително над средната за страната – 66,4 д. на кв.км.а спрямо тази което се дължи на специфичната особеност, че общината е само с едно населено място. За периода 2001 – 2017 г. населението бележи намаление: от 8544д. на 7991 д.

Населението в общината е изцяло градско, като демографската картина за Кричим, както и за цялата страна е неблагоприятна, населението застарява. 55% от жителите на общината се самоопределят като етнически българи, 20% като турци, 8% като роми и 17% не се самоопределят. Община Кричим е с най-голям относителен дял на младото

население (до 15-годишна възраст) в област Пловдив – 17%. По отношение на религиозната (конфесионалната) структура в община Кричим преобладава населението, изповядващо източно православие, следвано от общности, изповядващи исляма. Голям е броят на жителите на общината, които не се самоопределят към нито едно от вероизповеданията в страната – 2 837 жители (36,7 % от преброяените лица).

Средната гъстота на населените места (град Кричим) е 1 н.м./100 км при средна за страната – 4,78 н.м./100 км. Същевременно гъстотата на населението към 2018 г. е 144 души и на км, значително над средната за страната - 66,4 души на км. Актуалните данни на НСИ за трендовете на населението в общината и областта са дадени в долната таблица:

НАСЕЛЕНИЕ КЪМ 31.12.2020 Г. ПО ОБЛАСТИ, ОБЩИНИ, МЕСТОЖИВЕЕНЕ И ПОЛ									
Области	Общо (Брой)			В градовете (Брой)			В селата (Брой)		
Общини	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Общо за страната	6 916 548	3 349 715	3 566 833	5 043 186	2 416 899	2 626 287	1 873 362	932 816	940 546
Област Пловдив	666 398	319 851	346 547	498 739	237 108	261 631	167 659	82 743	84 916
Община Кричим	7 752	3 802	3 950	7 752	3 802	3 950	-	-	-
Град Кричим	7 752	3 802	3 950			-	-	-	-
ЕСТЕСТВЕНО ДВИЖЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПРЕЗ 2020 Г. В ОБЩИНА КРИЧИМ									
Общини	Живородени (Брой)			Умрели (Брой)			Естествен прираст (Брой)		
	всичко	момчета	момичета	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Община Кричим	69	34	35	125	67	58	-56	-33	-23
МЕХАНИЧНО ДВИЖЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПРЕЗ 2020 Г. В ОБЩИНА КРИЧИМ									
Общини	Заселени			Изселени			Механичен прираст (Брой)		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Община Кричим	100	43	57	109	55	54	-9	-12	3
ЕСТЕСТВЕН ПРИРАСТ НА 1 000 ДУШИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО ПРЕЗ 2020 Г.									
	Естествен прираст (брой)			Естествен прираст (‰)					
	общо	град	село	общо	град	село			
Област Пловдив	-5 507	-3 238	-2 269	-8.3	-6.4	-13.8			

НАСЕЛЕНИЕ ПОД, ВЪВ И НАД ТРУДОСПОБНА ВЪЗРАСТ КЪМ 31.12.2020 Г. В ОБЩИНА КРИЧИМ									
				Общо			В т.ч. в градовете		
				всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Общо				7 752	3 802	3 950	7 752	3 802	3 950
Под трудоспособна възраст				1 267	632	635	1 267	632	635
В трудоспособна възраст				4 738	2 513	2 225	4 738	2 513	2 225
Над трудоспособна възраст				1 747	657	1 090	1 747	657	1 090
ПРОГНОЗА ЗА НАСЕЛЕНИЕТО ЗА ОБЛАСТ ПЛОВДИВ ДО 2060									
Година	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060
Общо	663 500	651 689	639 331	627 533	616 870	607 028	597 461	587 528	577 064
Мъже	318 477	312 326	306 324	300 905	296 279	292 147	288 108	283 821	279 222
Жени	345 023	339 363	333 007	326 628	320 591	314 881	309 353	303 707	297 842

Таблица 4: Население/Източник НСИ

Видно от горната таблица намаляването на населението на община Кричим е един от възможните силно неблагоприятни фактори за бъдещото й развитие. Тенденцията ще доведе до ограничаването на работната сила и възпроизводствения потенциал на общината в дългосрочен период. Не се наблюдават резки промени в половия състав на населението. Жените преобладават по брой над мъжете 3 950 към 3 802, което се дължи главно на по-ниската смъртност, като е налично равновесие между половете в детеродна възраст.

Изводи:

- ✓ Обезлюдяването и застаряването на населението е тенденция за цялата страна и община Кричим не прави изключение. Но основният проблем пред общината е механичната миграция, която по-бързо стопява населението в работоспособна възраст. От сега следва да се предвидят действия и политики, които да подкрепят конкурентността и привлекателността на общината, за да се обърнат миграционните процеси.
- ✓ Актуалният анализ и оценка на количествената динамика на населението на община Кричим потвърждават прогнозата на НСИ, че при непроменена демографска ситуация населението на общината ще продължи да намалява и през следващите години.
- ✓ Ще продължи увеличението на контингента в надтрудоспособна възраст, включително и поради миграции от областния център, но намаляването на относителния дял на населението в подтрудоспособния сегмент постепенно ще се забави. Ф Промените в етническия състав ще се дължат на нарастване на относителния дял на ромското население, особено в по-младите възрастови групи.
- ✓ Застаряването на работната сила в условия на динамичен пазар на труда ще поражда необходимостта от въвеждането на съвременни и подходящи форми на обучение и учене през целия живот. Увеличаването на относителния дял на населението на възраст над 65 години ще увеличи

натиска върху публичните услуги, здравеопазването, социалните грижи и пенсионната система.

- ✓ Намаляването на населението на възраст до 14 години ще наложи реформи в сферата на образованието и в мрежата от учебни заведения.

5.2. Безработица и заетост

Регистрираните безработни младежи на възраст до 29 години в Бюрото по труда – Кричим през 2021 г. са 110 броя. Включването на младите хора в пазара на труда е ограничено, поради това че нямат практически и трудов опит по придобитата специалност и защото малко работодатели инвестират в обучението и квалификацията на младите работници и служители.

За по-висококвалифицираните възможностите за работа са в сферата на образованието, общинската администрация и здравеопазването. Липсва възможност за професионална реализация на току-що завършилите млади специалисти, което ограничава тяхната личностна реализация. Често работодателите изискват наличие на натрупан опит и стаж. Поради тези причини голяма част от младите хора са принудени да започват работа в много случаи не по завършената специалност и в близките по-големи градове, а някои от тях напускат страната. Това води до един много сериозен проблем - обедняване на общината от интелигентни млади хора. Проблемът за заетостта е един от основните въпроси разглеждани и дискутирани приоритетно в страната. В резултат от повсеместно променената макроикономическа ситуация, младите хора се оказват в неблагоприятна ситуация по отношение на заетостта.

Равнището на безработица към 31.12.2021 г. в района на Дирекция „БТ Родопи“ – гр. Пловдив, е 5,5 %, за област Пловдив е 3,2 %, а за община Кричим е 10,7 %, при средно равнище на безработицата за страната 5,3 %.

Равнище на безработица	В страната	Област Пловдив	дирекция „БТ Родопи“	Община Кричим
	5,3 %	3,2 %	5,5 %	10,7 %

Заетостта е широко използван показател при анализ и оценка на социално-икономическото развитие на различни териториални единици. В ЕС се счита, че увеличаването на заетостта създава условия за поддържане и увеличаване на населението. Изхождайки от тази теза, заетостта се разглежда като една от възможностите за решаване на някои от проблемите на тези райони във връзка с осъществяване на устойчивото им развитие. Трудовата заетост осигурява необходимите доходи за издръжката на семействата и най-вече на децата.

Ниското равнище на доходите, високото равнище на бедност, голямата група от хора, застрашени от изпадане в бедност, заедно с високото равнище на безработицата формират високо равнище на социална нестабилност, ниска раждаемост и миграция, и това са едни от най-сериозните предизвикателства пред община Кричим.

Освен изброените структурни фактори сред причините за младежката безработица и неактивност, са и липсата на професионален и/или трудов опит, липсата на ключови умения и трудови навици, преждевременно напускане на училище, както и загубата на трудова мотивация поради продължителен престой без работа.

Всички силни страни и слабости, които индикира годишният общински план за младежта за 2021 година, са база за формулиране на ясни цели и конкретни действия, които община Кричим ще изпълнява в заложения едногодишен период, следвайки местни правила и норми, разпоредени със Закона за младежта на Република България.

След завършване на своето образование младежите се включват в пазара на труда, като в повечето случаи нямат никакъв трудов опит по придобитата специалност. Често им липсват необходимата информация и контакти за устройване на работа. В редица случаи работодателите отказват да ги наемат на работа, защото им липсва трудов стаж и съответно подходящи професионални компетенции и необходими трудови навици.

В Закона за насърчаване на заетостта са предвидени и редица насърчителните мерки като стимулирането на работодателите да разкриват работни места за младежи до 29 години, сираци, младежи с увреждания.

Друга възможност за младите хора по отношение на младежкото предприемачество се явяват и програмите за стартиране на собствен бизнес.

За борба с младежката безработица и с оглед осигуряването на достъп до работни места в страните - членки на ЕС трябва да се търсят възможности на всеки безработен млад човек да се предлага нов старт.

Пригодността за заетост и равнището на безработица сред младежите като генерационен приток на работна сила, са важни индикатори за заетостта в по-високите възрастови групи в бъдеще.

Статистическите данни за безработицата не отразяват в пълна степен действителното състояние на заетостта - поради факта, че голяма част от безработните лица не са регистрирани в бюрата по труда. Нивото на безработицата в общината варира спрямо средната за страната.

Изводи:

- ✓ Пазарът на труда е динамичен, изискванията на бизнеса се повишават, за да отговорят на промените, и всичко това налага да се развиват и модернизират публичните системи с фокус към нови механизми за подкрепа на социално уязвимите групи на пазара на труда, вкл. хората с увреждания.
- ✓ Следва да бъде осигурена възможност за предоставяне на специализирани обучения, насочени към придобиване на ключови компетентности, вкл. на дигитални умения, необходими на пазара на труда.

5.3. Здравен статус на населението

На територията на община Кричим има адекватно организирана система за здравно обслужване на населението с обновяваща се материално-техническа база и квалифицирани кадри. Системата обхваща следните сектори:

- Извънболнична медицинска помощ (първична и специализирана);
- Болнична медицинска помощ;
- Стоматологично обслужване;

- Хигиенно – епидемиологичен контрол.

Извънболничната медицинска помощ в община Кричим е осигурена от 4 индивидуални лекарски практики, като в определени дни от седмицата идват специалисти, които практикуват към „Диагностично-консултативен център 3” ЕООД, 1 амбулатория за индивидуална практика за специализирана медицинска помощ по акушерство и гинекология /АИПСМПАГ/, 1 амбулатория за индивидуална практика за специализирана медицинска помощ по вътрешни болести и кардиология, 1 амбулатория за индивидуална практика за първична помощ по дентална медицина /АИПППДМ/ и 1 групов /АГПППДМ/, 1 Диагностично консултативен център /ДКЦ/ и 1 Самостоятелна медико-технологична лаборатория /СМТЛ/.

Всички лекарски кабинети се намират в сграда собственост на общината - бивша поликлиника на гр. Кричим. В Общината няма изградена болница. Населението на общината ползва филиалът за спешна медицинска помощ болнична помощ (ФСМП) Стамболийски и Центърът за спешна медицинска помощ (ЦСМП) в Пловдив.

Към дейността по здравеопазване спада издръжката на медицинския персонал в здравните кабинети в детските градини и училищата. В други дейности по здравеопазването са предвидени и средства за издръжка на здравните кабинети за медикаменти, инвентар и материали, както и средства по ЗЗБУТ.

С оглед спецификата на възрастовите особености и необходимите грижи за опазване живота и здравето на подрастващите, ежегодно при приемането на бюджета на община Кричим, се осигурява и необходимия финансов ресурс за дофинансиране на дейност „Здравеопазване“, с което се осигурява допълнително щат за още 1 медицински специалист за началното училище.

В Общината няма изградена болница. Населението на общината ползва болнична помощ в гр. Пловдив и гр. Стамболийски.

Друг фактор, който оказва благоприятно въздействие, е неголямата отдалеченост на територията на община Кричим от град Пловдив – 28 км. Тази близост играе важна роля по отношение на достъпа на жителите на общината до специализирана и квалифицирана медицинска помощ от всякакъв характер.

В община Кричим функционират три аптеки, които задоволяват необходимостта на населението от лекарства и медикаменти.

Независимо от това, че здравеопазването е изцяло на издръжката на Националната здравна каса, общинското ръководство не може и не се дистанцира от тази социална функция. Проблемите на здравеопазването като материално-техническа база, отчасти, остават проблем. Качеството на здравните услуги, както и осигуряването на квалифициран медицински персонал, извършващ първична и специализирана медицинска помощ, също остават задължение на общинското ръководство.

Липсата на център за спешна медицинска помощ е допълнително слабо място в сферата на здравеопазването в община Кричим.

Най-съществени затруднения за общината в областта на здравеопазването са свързани с:

- недостиг на финансови средства за осигуряване на задължителен минимален обем медицински грижи;
- осигуряване на кадрова обезпеченост;

Изводи:

- ✓ Материално - техническата база в сектора здравеопазване е в незадоволително състояние. Необходими са средства за закупуване на съвременно оборудване и подобряване състоянието на сградата на бившата градска поликлиника.
- ✓ Пред сектора здравеопазване стои необходимост от повишаване нивото на здравното обслужване, повишаване квалификацията на медицинския персонал и разнообразяване на предоставяните здравни услуги.

6. СЪСТОЯНИЕ НА ИНФРАСТРУКТУРАТА В ОБЩИНА КРИЧИМ

6.1. Енергийна инфраструктура

Електроенергийната система в общината е част от електроенергийната система на област Пловдив и на страната като цяло. Енергоснабдителната инфраструктура е добре изградена и се обслужва от „EVN Електроразпределение ЮГ” ЕАД, дружеството, което поддържа и развива електроразпределителната мрежа и прилежащата ѝ инфраструктура в Югоизточна България, за разпределение на електрическата енергия на територията е близо 42 000 km² в девет области: Бургас, Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Сливен, Смолян, Стара Загора, Хасково и Ямбол.

Общината няма пряко отношение към производството и разпределението на енергия, тя е предимно консуматор. Възможни сфери на въздействие са подобрение на съществуващите отоплителни инсталации, намаляване на загубата от преноса и загубите при самата консумация, външна топлоизолация на стени, топлоизолация на покрив, подмяна на дървена /метална/ дограма с нова PVC дограма.

Община Кричим има приети:

- Дългосрочна програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива за периода 2020 – 2030 г.

- Краткосрочна програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива за периода 2018 – 2021 г.

Основната цел и на двете програми е насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници, подобряване на средата на живот и труд; създаване на условия за активизиране на икономическия живот в общината при спазване на установените норми за вредни вещества в атмосферата.

С цел постигане на конкурентоспособна, динамична и рентабилна местна икономика, намаляване на вредното въздействие върху околната среда в следствие на развиваща се икономика и устойчиво и екологосъобразно управление на природните ресурси са формулирани следните приоритети за насърчаване използването на ВЕИ:

- Стимулиране въвеждането на ВЕИ технологии както в публичния сектор, така и в бизнеса;

- Реализиране на проекти в сферата на енергията от възобновяеми източници;

- Развитие на енергийно-ефективна икономика с ниски нива на въглеродни емисии за създаване на устойчив икономически растеж.

Електропреносната система за храняване на община Кричим е част от Републиканската мрежа. Основното храняване е на 110kV. Общината е със специализация в хидроенергетиката. Тук се намира един от най-големите

хидроенергийни комплекси, вкл. язовирите „Въча“ и „Кричим“ и водноелектрическите централи „Въча“ 1 и 2, „Кричим“ и ПАВЕЦ „Орфей“:

Подстанции на територията на община Кричим			
№	Наименование/ Мощност	Напрежение	Собственик
1.	ВЕЦ ВЪЧА I - 14 MW	110/20	НЕК ЕАД / ЕСО ЕАД
2.	ВЕЦ ВЪЧА II - 7 MW	110	НЕК ЕАД
3.	ВЕЦ КРИЧИМ - 80 MW	110	НЕК ЕАД
4.	ПАВЕЦ ОРФЕЙ - 160 MW	110	НЕК ЕАД

Всички подстанции са към съответната ВЕЦ. Ел. захранването на гореизброените подстанции се осъществява с въздушни ел. проводи 110kV от електропреносната мрежа. Общинския център и единствено населено място на общината – град Кричим е електрифициран, като извънградските мрежи са въздушни изводи 20kV, а в града мрежата е основно кабелна. Изградената електропроводна мрежа осигурява достатъчна сигурност и оперативност в захранването на потребителите. Като цяло електроразпределителната мрежа е реконструирана и поддържана на добро равнище, но има участъци с нарушени механични и електрически параметри. Електропроводите /въздушни и кабелни/ 20kV за захранване на единствено населено място на общината – град Кричим са изградени така, че да се реализират пръстени с цел резервираност, както на битовите така и на промишлени потребители. В по-голямата си част електропроводите са собственост на "ЕРП ЮГ" АД, като всички се управляват от градската диспечерска служба.

Електропроводите 20kV са съставени от въздушни линии основно в крайградските зони и селищата и кабели с омрежен полиетилен тип САХЕКТ в гр. Кричим. Въздушните електропроводи 20kV (ВЕЛ) създават ограничения със сервитутите си в урегулираните територии и подлежат на постепенно кабелиране. Като цяло електроразпределителната мрежа 20kV е в добро състояние. Аварии по електропроводните линии 20kV основно се дължат на остаряла изолация. Развитието на мрежа средно напрежение да се предвижда с използване на кабели 20kV. Трасетата на кабелните и въздушни линии се определят с техническите проекти по реда на ЗУТ.

Препоръчва се в промишлените зони въздушните електропроводи 20kV при възможност да се ликвидират и да се изгради кабелна мрежа. Целта е да се освободят допълнително производствени терени, които сега са блокирани от съществуващите сервитути на ВЕЛ 20kV.

На територията на гр. Кричим и околностите са изградени зидани трафопостове в самостоятелни УПИ, вградени трафопостове, КТП, БКТП и мачтови трафопостове. В по-голямата си част трафопостовите са собственост на "ЕРП ЮГ" АД и се управляват от градската диспечерска служба. Една част от трафопостовите в промишлените зони са частна собственост.

Електрическата мрежа ниско напрежение в град Кричим в по-голямата си част е въздушна. Кабелни линии НН има в гр. Кричим. За разлика от останалите нива на мрежите, мрежа 0,4 kV е с най-голям обем като дължини и брой съоръжения. Недоброто състояние на мрежа НН води до влошаване качеството на доставената ел. енергия. Като разпределителни табла се използват полимерни разпределителни кутии.

Годишното потребление на ел. енергия на общинските сгради /адм. сграда, училища, детски градини, читалище, мл. дом, поликлиника, соц. дом/, в КВч, от 2018 г. до 2020 година включително е:

година	Потребление на ел. енергия в KWh
2018	395 915
2019	410 293
2020	344 619
общо	1 150 827

Видно от представените в таблицата цифри потреблението на ел. енергия в сградите общинска собственост нараства през всяка следваща година.

Идентично е потреблението на природен газ за посочения период за общинските сгради /адм. сграда, училища, детски градини и гр. поликлиника/, а именно:

година	Потребление на природен газ в	
	Хнм3	MWh
2018	87,626	-
2019	52,580	239,652
2020	-	422,913
общо	140,206	662,565

С цел намаляване на потреблението на електроенергия в общината и в изпълнение на Програмите по енергийна ефективност за предходни периоди на действие, са предприети целенасочени действия предимно към образователната инфраструктура.

Важен проблем е уличното осветление в общината. Уличното осветление е един от основните консуматори на ел. енергия и генератор на разходи в общинския бюджет. Община Кричим е изготвила обследване за енергийна ефективност на системите за външно изкуствено осветление на територията на единственото населено място – град Кричим. През месец март 2020 г. е разработен и подаден проект „Реконструкция и модернизация на системата за външно изкуствено осветление в община Кричим“, по програма „Възобновяема енергия, енергийна ефективност, енергийна сигурност“ на ФМ на ЕИП. Проектът е с положителна оценка при конкурентния подбор, но поради големия брой представени участници е в списъка с резервите, но в последствие поради липса на достатъчно финансов ресурс не е финансиран и не е реализиран.

Системата за външно изкуствено осветление използва основно електрическа енергия. Общината е реализирала проект по внедряване на ВЕИ в парковото осветление на гр. Кричим. През обследвания тригодишен период се отчитат приблизително еднакви стойности на потребена ел. енергия за улично осветление на град Кричим, който е единственото населено място в Община Кричим. За 2018 год. е било 350338 kWh , 2019 год. е било 325417 kWh и за 2020 г. е било 318260 kWh.

СПЕЦИФИЧНО ГОДИШНО ЕЛЕКТРОПОТРЕБЛЕНИЕ			
БРОЙ ЖИТЕЛИ	2018	2019	2020
бр.	kWh/жител	kWh/жител	kWh/жител
8149	42,99	39,93	39,06

Системата за външно изкуствено осветление на град Кричим обслужва общо 8149 жители по настоящ адрес. Данните са от получена справка от община Кричим към 30.09.2021 г.

На територията на община Кричим няма регистрирани фотоволтаични електрически централи (ФТЕЦ). В съответствие с Директива 2001/77 на ЕС в подкрепа на произведената от ВЕИ електроенергия, основавайки се на пазарните механизми, в Закона за енергетиката са предвидени мерки за поощряване и устойчиво използване на ВЕИ.

Съгласно прогнозният документ за развитие на ВЕИ в България до 2030 година, България има най-голям потенциал за развитие на енергия от водни централи и биомаса. Потенциалът на община Кричим за производство на енергия от ВЕИ не е достатъчно проучен. Необходими са действия в посока на изготвяне на енергиен баланс на общината, с оглед по-добро планиране на производство и потребление/консумация на енергия.

Енергийният потенциал и интензитет на слънчевата радиация за региона е напълно достатъчен за изграждане на инсталации за топлинно преобразуване (инсталации за топла вода и слънчеви сушилници) и получаване на електроенергия, произведена от слънчеви батерии, монтирани на покриви на сгради, общинска собственост.

6.2. Газификация

Град Кричим е газифициран, но само частично. Газоразпределителната мрежа /ГРМ/ в гр. Кричим захранва битови, общински и промишлени обекти.

Изграждането на цялостна газоразпределителна мрежа на територията на общината е едно съвременно решение, което би довело до намаляване на енергийните разходи и отделяните в атмосферата вредни емисии. Предпочитанията към този вид гориво са свързани с малките разходи и нисък коефициент на екологичен еквивалент - 202gCO₂/kW.

Държавната комисия за енергийно и водно регулиране (ДКЕВР) е лицензирала СИТИГАЗ БЪЛГАРИЯ ЕАД за доставка на природен газ до крайни потребители в Газоразпределителен район Тракия, който включва и община Кричим. Продължава дейността по разширяване на мрежата и присъединяване на нови абонати.

През 2018 година „Ситигаз България” ЕАД е реализирало на територията на общината крайна енергия в размер на 13 630,088 MWh. През 2019 г. реализираната крайна енергия от дружеството на територията на община Кричим е в размер на 17 497,134 MWh, а през 2020 г. – 11 389,306 MWh.

Консумираният природен газ в община Кричим води до следните спестявания на крайна и първична енергия, както и емисии на парникови газове, изведени в таблицата:

Таблица Спестена крайна, първична енергия по сектори

Община/Икономически сектор	Спестена крайна енергия	Спестена първична енергия	Спестени емисии CO ₂
	MWh	MWh	ton
2018 г.			
Община Кричим	1 968.347	3 373.735	1 870.734
Битови потребители	123.932	151.407	39.258
Индустриални потребители	1 810.516	3 175.126	1 762.907
Обществено Административни, Търговски	33.900	47.203	68.569
2019 г.			
Община Кричим	2 333.594	4 038,683	2 051,199
Битови потребители	98.512	137,161	57,193
Индустриални потребители	2 207,445	3 864,300	1 949,744

Обществено Търговски	Административни,	27,637	37,222	44,262
2020 г.				
Община Кричим		1 594,187	2 712,343	1 361,087
Битови потребители		172,387	232,073	89,793
Индустриални потребители		1 400,253	2 451,249	1 236,785
Обществено	Административни,	21,547	29,020	34,509
Търговски				

Газифицирани са следните сгради публична общинска собственост на община Кричим: СУ „П. Р. Славейков” – първа и втора база, НУ „Васил Левски”, ДГ „Ралица“, ДГ „Незабравка“, административна сграда на общинска администрация, сграда на бивша Градска поликлиника, Комплекс за социални услуги включващ Дневен център за стари хора, Детска млечна кухня и Домашен социален патронаж.

Поставената цел в Енергийната стратегия до 2020 г. за създаване на условия за достъп до газоразпределителна мрежа на 30% от домакинствата е недостижима към този момент. Необходима е целенасочена политика както за стимулиране на търсенето от страна на потребителите, така и за изграждане на довеждащи газопроводи чрез подходящи регулаторни механизми.

6.3. Водоснабдителна и канализационна инфраструктура

Водоснабдителните и канализационните услуги на територията на община Кричим се предоставят от консолидирания ВиК – оператор за обособената територия на област Пловдив – „ВиК“ ЕООД, гр. Пловдив.

Водоснабдителната система „Кричим“ спада към район „Кричим“ и обслужва град Кричим и село Устина. Водоснабдяването на град Кричим се осъществява гравитачно и чрез сондажни кладенци. За гравитачното водоснабдяване се използват местни водоизточници /водоеми/. Те са два броя и имат вместимост съответно 130 куб. м и 2 000 куб.м. Във водоема влиза вода по гравитачен път от водохранилище „Кошовите“. Използват се два вида кладенци за водоснабдяване единия е в местността „Синката“, а другия в местността „Кошовите“. Кладенците са разположени по терасата на десния бряг на река Вьча и това създава опасност от замърсяване на подпочвените води, тъй като над тях е разположен града със своите замърсители. Водопроводната мрежа се поддържа и ремонтира от „ВиК“ ЕООД, гр. Пловдив.

На територията на общината е изпълнен проект № DIR-51011116-9-43- "Доизграждане, реконструкция и рехабилитация на ВиК мрежа и изграждане на ПСОВ гр. Кричим по приоритетна ос 1 Води на ОПОС 2007-2013 год. Проектът стартира на

14.06.2013 г. и приключва с издадено разрешение на ползване на 26.06.2015 г. Чрез проектът значително е подобрена на съществуващата система за управление на питейните и отпадъчни води на територията на града, като е изградена на пречиствателна станция ПСОВ-Кричим за отпадъчни води с проектен капацитет: 10 598 е.ж., изградена е 22,613 км канализационна мрежа и е изградена/рехабилитирана 26,121 км водопроводна мрежа. В резултат, на което 100% от населението на общината е с осигурено водоподаване на питейна вода и 98% от населението е с изградена канализационна мрежа.

През периода 2018-2019 година е реализиран проект: „Подмяна на съществуващия тласкателен водопровод от помпена станция Кричим - Устина до регулацията на град Кричим”. Проектът е довел до значително намаляване на аварията по водопрееносната мрежа на Кричим и до подобряване на захранването с питейна вода на реконструираната в цялост градска водопроводна мрежа.

6.4. Транспортна инфраструктура и комуникации

Съгласно данни от социално-икономическия анализ на районите на национално ниво, изготвен от „Национален център за териториално развитие“ ЕАД община Кричим е с ниска спрямо средната гъстота, на общинската пътна мрежа с показател 0,07 гъстота км./кв.км., която е добре изградена. През общината не преминават пътищата с международно и национално значение, което включва автомагистралите, пътищата I клас и някои от второкласните пътища, категоризирани в европейската мрежа, по които се провежда значителен трафик, включително транзитен. На територията на общината е развит главно автомобилния и по-малко железопътния транспорт. Транспортното обслужване на общината със съседните общини се осъществява чрез републиканска (третокласна) и общинска (бивша четвъртокласна) пътна мрежа. Републиканската пътна мрежа в община Кричим включва пътища с обща дължина 23,460 км, като общата им дължина в границите на гр. Кричим е 3,088 км., това са:

- Трети клас път III-866 Девин – Кричим – Стамболийски. Този път е с дължина 20,470 км, а габаритът на пътното платно е променлив – от 5,60 до 9,20 м извън населеното място и 12,80 м в чертите на гр. Кричим. По този път се осъществява връзката със съседните общини Девин и Стамболийски.

- Трети клас път III-8602 Пловдив – Перушица – Кричим. Този път е с дължина 2,990 км, а габаритът на пътя е променлив от 7 м до 9,20 м. Състоянието на пътната настилка по данни на Годишния отчет на ОПУ Пловдив за 2012 г. се променя от добро в някои участъци до средно и лошо в други участъци. По този път се осъществява връзката със съседните общини (Родопи и Перушица).

За тях основно се грижи Агенция „Пътна инфраструктура”, респективно Областно пътно управление гр. Пловдив.

На територията на община Кричим общинските пътища са с обща дължина 3,803 км, от които:

- път № PAZ 1041, с наименование /III-375, Бяга – Исперихово/ - Козарско – граница общ. (Брацигово – Кричим) – Кричим /III – 866/ от км 4+300 до км 6+763 с обща дължина 2,463 км. Този път осигурява пътната връзка със съседната област Пазарджик.

- път № PDV 1100, с наименование /III – 866/ Кричим – ж.п. гара Кричим от км 0+000 до км 1+340, с обща дължина 1,340 км.

Дължината на вътрешната улична мрежа на община Кричим е около 31 км, от които с трайна настилка 85% и 15% са без трайна настилка. По-голямата част от улиците без трайна настилка са в кв. Крайречен, около 12%. Изградената вътрешна пътна мрежа е с трайна настилка асфалтобетон и паваж.

През територията на община Кричим преминава 18- та жп линия Стамболийски – Пещера, от жп км 0+000 в гара Стамболийски до км 13+000 в междугарието Кричим – Брацигово (граница с Област Пазарджик). В тази част от ж.п. линията е спирка Куртово Конаре и гара Кричим. Железопътната линия е единична и не е електрифицирана. Съществуващият железопътен транспорт не е особено натоварен и не се използва достатъчно. С оглед развитието на зелена и устойчива икономика ж.п. транспорта, ще играе все по важна роля за развитие на общинската икономика.

Община Кричим е добре позиционирана в националната комуникационно-транспортна мрежа. Пътната инфраструктура на общината е добре изградена. Транспортната обвързаност с националната и регионална транспортно-комуникационна инфраструктура показва, че през територията на общината не преминават пътища от висок клас (автомагистрали първокласни и второкласни републикански пътища).

Информационните и комуникационни технологии (ИКТ) са един от водещите фактори за изграждане на конкурентоспособна икономика, основана на знанието и иновациите, за иновативно и приобщаващо информационно общество, осигуряващо високо качество на живот на гражданите. Ефектите и въздействието от развитието и широкото прилагане на ИКТ обхващат всички социално-икономически сектори.

Подписано е споразумение AGREEMENT № INEA/CEF/WiFi4EU/3-2019/001577-046380 /РД-02-21-254/ на 10.12.2019 г., за изпълнение и въвеждане в експлоатация на цялостна система за предоставяне на Wi-Fi зона на територията на община Кричим по инициативата WiFi4EU и споразумение за отпускане на безвъзмездни средства в рамките на механизма за свързване на Европа. Избраният изпълнител е А1 България и е сключен договор на 11.12.2019 г., който извърши доставката и инсталирането на Wi-Fi мрежата на следните точки:

- Площад Обединение - 2 устройства
- Пазара – бивш нафтопункт- 2 устройства
- Бивша поликлиника – автогара - СУ- 2 устройства
- Дневен център за стари хора - 2 устройства
- Стадион Христо Ботев - 2 устройства

На 18.02.2020 г. дружеството за инсталиране е изпратило доклада си за инсталиране на портала WiFi4EU, след което община Кричим го е одобрила, и е извършено плащането. Обща стойност на ваучера: 15 000 евро.

Пощенска станция в град Кричим предоставя основните пощенски услуги – доставка на писма и колети, пощенски записи и изплащане на пенсии. Характерно и за община Кричим е свиване на услугите предлагани от пощенските станции поради наличието на по-ефективни такива, предлагани от частния сектор.

7. ИНФОРМАЦИОННА ОБЕЗПЕЧЕНОСТ НА ВЪПРОСИТЕ СВЪРЗАНИ С ОКОЛНАТА СРЕДА

Информираността на гражданите за състоянието на околната среда и участието на обществеността и прозрачност в процеса на вземане на решения в областта на околната среда са два от основните принципи, на които се основава опазването на околната среда съгласно ЗООС.

Постигането на съответствие с горните принципи започва с оповестяването на своевременна и актуална информация сред широката общественост. За да може правото на обществен достъп до информация за околната среда да бъде ефективно, от съществено значение е доброто качество на информацията за околната среда.

Съгласно чл.17 от Закона за опазване на околната среда, всеки има право на достъп до налична информация за състоянието на компонентите на околната среда, както и за дейностите или мерките, включително административни мерки, планове и програми, които оказват или са в състояние да оказват въздействие върху околната среда

Информация за околната среда е всяка информация в писмена, визуална, аудио-, електронна или в друга материална форма относно:

- ✓ състоянието на компонентите на околната среда и взаимодействието между тях;
- ✓ факторите на околната среда, както и дейностите и/или мерките, включително административните мерки, международни договори, политика, законодателство, включително доклади за прилагане на законодателството в областта на околната среда, планове и програми, които оказват или са в състояние да оказват въздействие върху компонентите на околната среда;
- ✓ състоянието на човешкото здраве и безопасността на хората, доколкото те са или могат да бъдат засегнати от състоянието на компонентите на околната среда и др.;
- ✓ емисии, зауствания и други вредни въздействия върху околната среда;
- ✓ анализ разходи и ползи и др.

Информацията в областта на опазването околната среда, която се предоставя на широката общественост, може да бъде най-разнообразна:

- уведомяване за открит обществен достъп до документация в хода на издаването на индивидуален административен акт (комплексно-разрешително, решение по ОВОС и/или преценяване необходимостта от ОВОС, становище по ЕО и решение за преценка необходимостта от ЕО, учредяване на СОЗ, разрешение за ползване на воден обект и разрешение за водовземане и др.) по реда на ЗООС, ЗВ и/или друг нормативен акт;
- уведомяване на заинтересованите лица за открито производство по издаване на общ административен акт – заповед за организиране на услугите по: събиране и

транспортиране на битови отпадъци, третиране на битовите отпадъци в депа или други инсталации, поддържане чистотата на териториите за обществено ползване в населените места, както и определяне честотата на събиране и транспортиране на битови отпадъци;

- уведомяване за изготвен проект на нормативен акт, който ще се приема от Общински съвет – Кричим;
- уведомяване за изготвени проекти на планове/програми и осигурен достъп до документацията;
- предоставяне на информация за сключени договори/осигурено финансиране по оперативни програми и други международни източници на финансиране, ПУДООС и др.;
- предоставяне на информация за напредъка на проекти в областта на опазването на околната среда;
- публикуване на интернет страницата на Общината на протоколи от работата на общото събрание на регионалното сдружение за управление на отпадъците;
- за предстоящи публични събития в общината, бъдещи значими решения, дейности и акции на общинската администрация, предстоящи събития и др.;
- организиране на брифинги, пресконференции и други медийни изяви по значими общински теми;
- осведомяване за предстоящо провеждане на кампании.

Режимът на поднасяната информация е ежедневен, периодичен и постоянен, в зависимост от значимостта и естеството на съобщението.

За информиране на обществеността най-използваните средства са:

- ✓ каре в местния месечен Информационен бюлетин, разпространяван от община Кричим безплатно сред населението;
- ✓ общинска администрация;
- ✓ указателни и информационни табели на главните подходи към защитените територии;
- ✓ обявления на Информационното табло в община Кричим;
- ✓ информационни брошури във връзка с конкретни събития, проекти, мероприятия и инициативи свързани с околната среда;
- ✓ интернет страница на Община Кричим: <https://www.krichim.bg>;
- ✓ директна комуникация с гражданите

Стремежът е да бъдат обхванати и ангажирани всички възрастови групи, като особено внимание се обръща на младите хора.

Основната идея, която Община Кричим влага в екологичните инициативи и проекти, е чрез прилагането им да се подобряват условията за труд и отдых на местното население. Една от задачите за изпълнението на тази цел е добрата информираност на гражданите относно състоянието на околната среда и дейностите, които се извършват от общинската администрация за нейното подобряване.

Предоставяйки на гражданите възможността да се информират за състоянието на околната среда, те могат активно да участват в екологичната работа на администрацията и въз основа на информацията, която получават да изразява своето мнение и предложения.

Комуникационната политика на Община Кричим по отношение на въпросите, свързани с опазването на околната среда е многопластова, като обхваща максимално широк кръг от комуникационни канали и подходи.

По този начин се създават условия и предпоставки информационната политика, която води общината да бъде ефективна и информацията по темата за опазването на околната среда да достига до максимално широк кръг от граждани и заинтересовани страни.

IV. АНАЛИЗ НА СИЛНИТЕ И СЛАБИТЕ СТРАНИ, ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И ЗАПЛАХИТЕ ПО ОТНОШЕНИЕ НА КОМПОНЕНТИТЕ И ФАКТОРИТЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА (SWOT анализ).

Един от основните етапи в стратегическото планиране е “анализът на средата”. SWOT представлява акроним на вътрешните за общината силни страни (Strengths) и слаби страни (Weaknesses) и външните за общината възможности (Opportunities) и заплахи (Threats).

Обектът на стратегически анализ се разглежда откъм неговите „силни“ и „слаби“ страни. Средата в която функционира обекта на стратегически анализ се дефинира на „възможности“ и „заплахи“.

❖ Възможности:

Възможностите представляват най-благоприятните елементи на външната среда на общината. Това са благоприятни за общината потенции, от които тя се възползва или би могла да се възползва. Когато се разглеждат възможностите е полезно да се анализират силните страни и да се установи дали те са предпоставка за откриване на нови възможности. Алтернативно, могат да се анализират слабите страни и да провери дали не могат да се открият нови възможности чрез елиминирането на слабостите.

❖ Заплахи:

Заплахите са най-неблагоприятните сегменти на външната среда за общината. Те поставят най-големи бариери пред настоящото или бъдещото (желаното) състояние на общината. Заплахите могат да дойдат по линия на промени в политическата, социалната и икономическата обстановка, поява на нови изисквания, нови държавни регулации, търговски бариери и др.

❖ Силни страни:

Силните страни са ресурс, умение или друго преимущество, което притежава общината. Силната страна е отличителна компетенция, която дава сравнително предимство на общината. Под силни страни на една организация в SWOT анализа могат да се отчетат неща като силни управленски екипи, добра организация на действие, добра планова основа, добра ресурсна база и достъп до природни ресурси, добра репутация сред контрагентите, правилна ориентация на развитие, добро административно управление, благоприятен достъп до дистрибуционни канали и т.н. С две думи, силните страни са всичко, което може да формира благоприятни условия и конкурентно предимство.

❖ **Слаби страни:**

Слабите страни представляват ограниченията или недостига на ресурси, умения и способности, които сериозно възпрепятстват развитието на общината. Слабите страни на една организация могат да включват слаби управление и администрация, липсата на социална защита, лоша репутация сред обществеността, скъпи ресурси, липса на достъп до качествени природни ресурси, вътрешни ограничения и др.

В редица случаи една слаба страна може да е обратното на една силна страна. Например, големият мащаб или капацитет на една организация може да е нейна силна страна, но може да се превърне и в слабост в периоди, в които тя не може да “натовари” същия този капацитет и той стои неизползван, с всичките негативи и загуби от това.

Между четирите квадранта съществуват определени зависимости. Връзката между възможностите и силните страни дава представа за лостовите на развитие. Връзката между слабите страни и заплахите формира основните проблеми на развитие. Връзката между силните страни и заплахите определя рисковете на развитие, а връзката между слабите страни и възможностите извежда ограниченията на развитие.

След осъществяване на количествен и качествен анализ на средата, се оформя съдържанието на квадрантите на SWOT таблица. От изведените характеристики на обекта и обкръжаващата средата се избират най-важните, които се вписват в съответните квадранти. Този етап съдържа голяма доза творчество, но се опира на направения анализ в предишния етап. В същото време елемент на творчество и интуиция е избора на правилния квадрант за идентифицирания фактор.

Практиката показва, че за много от идентифицираните тенденции и фактори стои въпроса в кой от квадрантите да бъде поставен. До голяма степен това зависи и от самата формулировка. Например, наличието на свободна работна сила може да е силна страна, докато високата безработица да е слаба страна; възможността да се развият трудоемки производства да е възможност, а високият процент на трайно безработни да е заплаха. В реалния живот съществуват множество взаимовръзки, които се явяват причини и следствия в зависимост от гледната точка, от целите на анализа и т.н. Поради тази причина едно и също явление може да се разглежда в различни негови проявления.

Приема се, че вътрешните страни (силните и слабите) могат да се контролират от общината, докато външните фактори (възможности и заплахи) определят състоянието на средата, в която се развива тя. Резултатите от SWOT-анализа позволяват точно формулиране на приоритетите и целите за развитие на общината. По този начин могат да се планират и реализират конкретни мерки за коригиране на състоянието. Сред елементите на анализа има взаимовръзки, които разкриват потенциала за развитие, а също и такива, които показват ограниченията (лимитиращите фактори) и проблемите, които предстои да бъдат преодолени.

Таблица : SWOT анализ

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
ВЪЗДУХ	
▶ В общината липсват съществени промишлени източници на вредни емисии в атмосферния въздух; ▶ Обособена индустриална зона извън населеното място.;	● Състоянието на пътната мрежа и автомобилния парк, оказват влияниев върху КАВ, посредством замърсяване с вторичния унос на отложените върху пътните настилки прахови частици; ● Твърдите горива са основен източник на енергия за бита.
▶ Към настоящият момента на територията на общината няма данни за замърсяване на въздуха над допустимите норми; ▶ Дългосрочна програма за насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива; ▶ Сравнително добре развита зелена система, малка плътност на застрояване – еднофамилно строителство с дворни места.	● Няма представителни данни от наблюдения върху качеството на атмосферния въздух за територията на общината; ● Сезонни особености на климата, водещи до задържане на вредни емисии в атмосферния въздух; ● не разполага със стационарен пункт за контрол на качеството на атмосферния въздух
ВОДИ	
▶ Повърхностните водни тела на територията на общината се намират в добро химично състояние; ▶ районът се характеризира с добри водни ресурси ▶ Изградена ПСОВ;	● Хидромелиоративната система е в лошо състояние и не е в състояние да осигури безпрепятствено отвеждане на високи валежни води; ● Минералното находище не се експлоатира; ● условия на високо изпарение и висок потенциален риск от наводнени; ● Неефективно използване на водните ресурси, лошо техническо и санитарнохигиенно състояние на минералните водоизточници и неизползван потенциал

► Изградена и рехабилитирана водопроводна и канализационна мрежа в целия град, вкл. кв. „Крайречен“; ► наличие на минерален извор – публична общинска собственост	на минералните води за здраве, рекреация, геотермална енергия и СПА-туризъм
ПОЧВИ	
► Почвите за района на общината се намират в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи /органично вещество, съдържание на тежки метали и металоиди и устойчиви органични замърсители; ► Благоприятни почвено-климатични условия за развитие на земеделието; ► Положителни тенденции за прилагане на добрите земеделски практики в следствие на което, почвите в района не са замърсени с нитрати вследствие на предозирано и/или безконтролно наторяване на земеделски земи; ► Висок процент на ползваемост на земеделската земя; ► Развитие на биоземеделите и подобряване на почвеното плодородие; ► Не са констатирани проблеми относно засоляване и киселяване на почвите.	● Не се извършват мониторинг и мероприятия свързани с ерозията на почвите; ● Периодичните паления на стърнища и замърсявания с отпадъци, в резултат на което се нарушават почвените функции в най-плодородния (хумусен) слой и намаляват плодородието и самопочистващата способност на почвите; ● Почвите са подложени на естествена и антропогенна деградация, отразяваща се неблагоприятно върху екосистемите; ● Неустойчиво управление на ливадите, мерите и пасищата
КЛИМАТ	
► Наличие на екологично чисти територии, благоприятен климат; ► Климатичните режими по територията като цяло благоприятстват комфорта на населението; ► Висок процент на слънчеви дни	● Наличието на условия за проява на редица неблагоприятни за стопанската практика явления – изразителни засушавания, дефицит на атмосферна и почвена влажност, мъгли, температурни инверсии, екстремни температури, задържане на замърсители във въздуха; ● Сезонни особености на климата, водещи до задържане на вредни емисии в атмосферния въздух; ● Климатични промени и произтичащите заплахи свързани с тях;

ОТПАДЪЦИ

►Наличие на организирано сметосъбиране и сметоизвозване на битовите отпадъци; ►Общината предоставя услуги по управление на специфични потоци отпадъците – организации за разделно събиране и оползотворяване на масово разпространени отпадъци в т.ч. отпадъци от опаковки; ►изградена компостираща инсталация за биоразградими и зелени отпадъци; ►Съответстваща местна нормативна уредба на действащото законодателство в сферата на отпадъците, в частност местните данъци и такси; ►Обществените места са ограничен брой и с малка площ – лесни за поддържане; ►Изготвен проект за рекултивация на закритото Общинско сметище в м. „Сух дол“	●Недостатъчна активност на гражданите и неправителствените организации в началните фази на планиране и проектиране на съоръжения и дейности по управление на отпадъци; ●Липса на целенасочени мерки и стимули, които да допринесат за предотвратяване образуването на отпадъци; ●Няма обособен отдел, чиито служители да са ангажирани само с управлението на отпадъците; ●Липса на информационна общинска система за мониторинг и контрол на дейностите по управление на отпадъците; ● липсва изградена инсталация за строителни отпадъци и нисък дял на разделно събраните отпадъци; ●Нисък дял на материално рециклиране на битовите отпадъци;
--	---

ЗЕЛЕНА СИСТЕМА

►Общината притежава разнообразни типове ландшафти, при което доминират типовете с подчертано естествен характер; ►Зелените площи в общината са добре поддържани; ►Зелената система в централна градска част е добре изградена и поддържана; ►Добре съхранена природа, с потенциал за екотуризъм;	●Нереализирани озеленени площи за широко обществено ползване; ●Липса на специално звено за управление на зелената система; ● Урбанизация на града, която води до намаляване на общите зелени площи; ●Нисък процент на зелените площи за широко обществено ползване в строителните граници; ●Недостатъчна степен на благоустрояване и озеленяване на крайните квартали.
--	---

БИОРАЗНООБРАЗИЕ

►Община Кричим се характеризира с богато биологично разнообразие и висок процент на площите заети от защитени територии и защитени зони;	● Не са проучени възможностите, които дават лечебните растения; ● Намаляване на биоразнообразието поради процеса на влошаване на състоянието на някои екосистеми,
---	---

► Висок процент на горските територии и територии част от мрежата „Натура 2000“; ► Наличие на редки растителни и животински видове	местообитания, микроклиматичните условия и естествената хранителна верига.
--	---

ШУМ

► Община Кричим не се характеризира с постоянно задържане на високи нива на шум; ► Няма жилища, респективно брой жители, изложени на нива на шум над граничните стойности по показателите за шум от железопътния трафик и от промишлени източници на шум; ► Обособена индустриална зона извън населеното място.;	● Липсват данни от наблюдения на емисиите на шум в околната среда; ● Пътна настилка с ниски показатели по отношение на предаване на шума; ● Интензивен автомобилен трафик
---	--

ГЕОГРАФСКИ, ИКОНОМИЧЕСКИ, ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

► Благоприятно географско разположение и наличие на добри транспортно-комуникационни връзки със съседните населени места и гр. Пловдив; ► Богато природно и културно наследство, благоприятен микроклимат и разнообразен ландшафт; ► Липса на ярко изразени екологични проблеми, сериозни източници на замърсяване и увреждания на околната среда, застрашаващи човешкото здраве; ► компактна структура на града, нискоетажно строителство и равномерно разпределение на жилищните обекти; ► изградена газопреносна мрежа в гр. Кричим и индустриалната зона ► изцяло изградена канализационна мрежа и ПСОВ – гр. Кричим, 100% доизградена и рехабилитирана водопроводна мрежа; ► общината е основен доставчик на социални услуги за населението;	● Периферно положение на общината по отношение на водещи административни, икономически, обслужващи центрове, на висококласни транспортно-комуникационни и логистични трасета и центрове, отдалеченост от трасета на висококласни пътища от РПМ; ● Липса на значителни природни богатства, благоприятстващи развитието на промишлеността; ● ограничени собствени финансови ресурси с инвестиционно предназначение в областта на околната среда; ● негативна демографска тенденция – застаряване и намаляване на населението в общината; ● Жилищни сгради с ниска енергийна ефективност; ● Недостатъчно развити публично- частни партньорства. ● физически остарял сграден фонд на обектите на здравеопазването, общинския младежки дом и читалището; ● Ниска конкурентоспособност на местните продукти от хранителновкусовата и дървообработвателната промишленост;
--	--

► По-добро икономическо състояние на общината в сравнение с голямата част от общините в страната; ► Голяма част от промишлените предприятия, част от общинските административни сгради, вкл. и детските заведения и жилищни сгради са газифицирани; ► Добре функционираща образователна система; ► Развита, диверсифицирана икономика, доминирана от преработвателна индустрия; ► Добро организиране и планиране актуализацията на стратегии, планове, програми и нормативни актове на местно ниво в областта на опазването на околната среда; ► Разработени и актуализирани общински наредби, хармонизирани с националното екологичното законодателство, заедно с приети програми/стратегии за реализация на политиките по опазване на околната среда.	● Липса на координирани усилия за разработване, предлагане и промотиране на комплексен туристически продукт; ● ниска икономическа активност и висок дял на населението с основно и по-ниско образование, в т.ч. при безработните около 50 %; ● Намаляването на населението на възраст до 14 години ще наложи реформи в сферата на образованието и в мрежата от учебни заведения ● Неразработени туристически ресурси;
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
ВЪЗДУХ	
► Въвеждане на национални стандарти за качеството на твърдите горива; ► Осигуряване на средства по оперативни и/или национални програми за финансиране на проекти; ► Изграждане, рехабилитация и поддържане на пътната и уличната инфраструктура в общината и адекватна нануждите за свързаност и достъп до публични услуги организация на движението; ► Разширяване на мрежата за газифициране за производствени и битови абонати; ► Подобряване на мобилността на транспорта в общината;	● Увеличаване цената на алтернативните варианти на отопление – електричество, газ; ● Високи разходи по прилагане на екологичното законодателство за достигане на високите изисквания на ЕС и набелязаните цели; ● Спиране финансирането по оперативните програми, с което да се затрудни реализацията на проекти на общината; ● Влошаване качеството на атмосферния въздух; ● Продължаваща тенденция на внос на стари автомобили.

► Озеленяване с храстова растителност, абсорбираща праха и аерозолите от въздуха, на булевардите и улиците с интензивно движение	
ВОДИ	
► Организиране на кампании за разумно ползване на питейната вода и избягване на разхищението ѝ; ► Проектиране на защитни диги от наводнения и укрепване на потенциални свлачища;	• Опасност от засушаване и пресъхване на повърхностни водни източници в резултат на глобалното затопляне; • Световна тенденция на влошаване качеството на подземните води вследствие на замърсяване на околната среда; • Спиране финансирането по оперативните програми, с което да се затрудни реализацията на проекти на общината;
ПОЧВИ	
► Подобряване на почвените характеристики чрез изпълнение на мероприятия, водещи до намаляване на ветровата ерозия; ► Стимулиране биологичната преработка на торова маса и зелени отпадъци от земеделието; ► Залесяване на неатрактивни общински земи и рекултивация чрез залесяване на територии, почистени от нерегламентирани сметища; ► Даване на концесия или под наем на неатрактивни общински земи за производство на биоенергийни култури	• Увеличаване на дела на ерозираните почви; • Неблагоприятна финансово-икономически условия в сектор земеделие и храни; • Периоди на неблагоприятни метеорологични условия за земеделие
КЛИМАТ	
► Изработване на проекти за възстановяване на природната среда и избягване на отрицателното въздействие на климата чрез изграждане на система от залесителни пояси; ► Успешно прилагане на мерки на кръговата икономика; ► Контрол върху използването на водните ресурси, в това число и за енергийни цели; ► Недопускане на високо-въглеродни технологии и производства на територията на общината;	• Високи разходи по прилагане на екологичното законодателство; • Забавяне на икономическия растеж; • Увеличаване цената на алтернативните варианти на отопление – електричество, газ; • Спиране финансирането по оперативните програми, с което да се затрудни реализацията на проекти на общината;

► Насърчаването на монтирането на локални инсталации в обществени частни сгради за производство на електрическа енергия (слънчеви панели) и подгряване на вода за битово горещо водоснабдяване (слънчеви колектори) от възобновяем източник на енергия „слънце“, биомаса и др.; ► Предприемане на мерки в земеделските стопанства, целящи да подобрят управлението на почвите и водите за подпомагане на адаптацията към климатичните промени и намаляване на последиците за околната среда и икономиката; ► Борба с ерозията на почвите; ► Изготвяне и изпълнение на проект за ремонт на съществуващо и изграждане на ново енергийно ефективно улично осветление в гр. Кричим	
--	--

ОТПАДЪЦИ

► Промяна на обществените нагласи за намаляване образуването и ефективно управление на отпадъците; ► Нови ефективни технологии, позволяващи рециклиране и оползотворяване на отпадъци; ► Изграждане на площадки за събиране на строителни и инертни отпадъци; ► Въвеждане на информационна общинска система за мониторинг и контрол на отпадъците; ► Засилване на контрола върху граждани и юридически лица на територията на общината за спазване на нормативните изисквания; ► обособен отдел, чиито служители да са ангажирани само с управлението на отпадъците	● Значително увеличение на разходите за управление на битови отпадъци и необходимост от повишаване на такса битови отпадъци за населението във връзка с неспазване на регионалните цели за отпадъци; ● Недостатъчна държавна подкрепа за изпълнение на законовите задължения към местната власт в сферата на отпадъците; ● Непривлекателен и малко ефективен ръчен труд в сектора за поддръжка на чистотата; ● Неизпълнение на целите по ЗУО и налагане на санкции от страна на контролните органи; ● Изхвърляне на отпадъци от населението на нерегламентирани места; ● Тенденция за увеличаване на количествата събрани смесени битови отпадъци и тенденция за увеличаване нормата на натрупване
---	--

ЗЕЛЕНА СИСТЕМА

► Подкрепа на дейности по разширяване на зелената система на Общината с цел подобряване на акустичната обстановка; ► Разширяване на съществуващата ГИС и финансиране на проекти за актуализация на кадастралната основа на Общината – изготвяне на Зелен кадастър;	● Продължаваща урбанизация на града, която води до намаляване на общите зелени площи; ● недостатъчно отговорно отношение на гражданите по опазване на обществените зелени площи; ● Нисък процент на зелените площи за широко обществено ползване в строителните граници;
--	---

► Създаване система за производство на посадъчен материал за залесяване и озеленяване с насоченост към местни видове чрез даване под наем или концесия на общински земи; ► Популяризиране на дейностите по озеленяване и залесяване сред децата и младежта в училище; ► създаване на звено за управление на зелената система; ► Фитосанитарна оценка и паспортизиране на дървесната растителност	
--	--

БИОРАЗНООБРАЗИЕ

► Подобряване на природозащитното състояние на видове и местообитания от мрежата Натура 2000; ► Проучване на биоразнообразието на територията на общината извън защитени територии; ► насърчаване на биологичното производство – растениевъдство и животновъдство, с висока добавена стойност; ► повишаване екологичната култура на населението за опазване на околната среда; ► провеждане на кампании за опазване на околната среда и реализация на действия за смекчаване на климатичните промени; ► Провеждане на информационни кампании с цел запознаване на населението в общината с биологичното разнообразие на нейната територия, както и с неговия природозащитен и законов статут и начините за опазването му	● Неефективни действия за превенция на действия по нарушение на природната среда; ● Строителството може да доведе до безспокойство на видовете, нарушаване/униожаване на местообитания, фрагментация на природни местообитания или местообитания на видове; ● риск от горски пожари и природни бедствия; ● незаконна сеч и браконьерство в горите
--	---

ШУМ

► Подкрепа на дейности по разширяване на зелената система на Общината с цел подобряване на акустичната обстановка; ► Изграждане, рехабилитация и поддържане на пътната и уличната инфраструктура в общината и адекватна на нуждите за свързаност и достъп до публични услуги организация на движението;	● Липса на достатъчно средства отстрана на бизнеса и публичния сектор за прилагане на изискванията на екологичното законодателство, свързани с изменения и допълнения в европейското екологично законодателство.
---	---

ГЕОГРАФСКИ, ИКОНОМИЧЕСКИ, ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

▶ Оптимизиране на образователната система в общината спрямо потребностите на пазара на труда в региона; ▶ Участие в програми за професионално обучение и преквалификация; ▶ Конкурентноспособно развитие на малките и средни предприятия; ▶ Привличане на стратегически инвеститори с интереси; ▶ Инвестиции в инфраструктура, недвижими имоти и екологични производства.	● продължаваща тенденция на намаляване на населението на общината и областта; ● Миграция на способните и предприемчиви хора в активна възраст; ● увеличаване броя на населението в и над трудоспособна възраст ● Съсредоточаване на заетостта на работоспособното население в няколко сектора или отделни предприятия
---	--

Най-силна и най-реалистична е връзката между слабите страни и възможностите. Те определят ограниченията на развитие на общината. Стратегията на развитие, която определя тази връзка може да се нарече концентрираща, защото тя е насочена към използване на съществуващите благоприятни условия за развитие чрез намаляване на слабите страни на общината.

От ключова значение за положителното развитие на община Кричим при реализацията и на политики за опазване на околната среда е да бъдат предвидени освен дейности за укрепване на силните страни и възползване от възможностите, също и такива за намаляване на слабите страни и ограничаване на заплахите.

V. ВИЗИЯ ЗА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ

Формулирането на визия за развитието на общината се основава на идентифицираните ѝ предимства и проблеми, и осъществяване на целенасочени мерки и дейности за постигане на стратегическите и специфичните цели.

Визията за развитието на Община Кричим, формулирана в действащите на местно ниво планови и програмни документи, може да се реализира само в условията на устойчиво развитие в благоприятна и здравословна околна среда.

Принципите за опазване на околната среда в българското законодателство, което изцяло е хармонизирано с това на Европейския съюз, са насочени именно към постигането на тази цел, а тяхното следване, съчетано с местните дадености, би осигурило на община Кричим статута на едно от най-привлекателните места не само в България.

Процесът на планиране на общинско ниво търси баланса между различните аспекти на развитието (екологичен, териториален, икономически и социален) и между различните териториални общности, институции и социални групи.

Общинската програма за опазване на околната среда се явява един от основните инструменти за превенция и опазване на компонентите на околната среда, запазване на достиженията и подобряване на екологичното състояние в областите, където е необходимо, като е съобразена със сферите на компетенции и задължения на Община Кричим.

Стратегическата част на Програмата следва да се разглежда като отворен документ, който има възможност да бъде допълван и актуализиран съобразно промени в приоритетите на общината, в националното законодателство и други елементи на обкръжаващата среда, оказващи влияние върху протичащите процеси в общината. Програмата е съобразена с основните цели на политиката за опазване на околната среда, дефинирани в стратегически и планови документи на национално ниво и имащи отношение към опазването и съхранението на околната среда.

Благодарение на целенасочените и последователни усилия на общинска администрация Кричим е осигурено опазването на компонентите на околната среда, което подпомага икономическото и социалното развитие, и има решаващо значение за трайното развитие на обществото.

Общинската администрация провежда прозрачна политика по околната среда: своевременно и регулярно се предоставя информация за предстоящи проекти, приемането на които се предхожда от обществено обсъждане сред широката общественост, въвлича населението като ключов фактор за решаване на екологични проблеми и подобряване на жизнената среда.

Стремежът към постигане на висок жизнен стандарт е в хармония и унисон с развитието на чиста индустрия, разширяване на зелените площи и опазване на биологичното разнообразие.

Устойчивото развитие на Общината е свързано със съхраняването на културните, природни и исторически ценности на града, непрекъснатото развитие на компонентите на околната среда, като първостепенна задача е опазването на чистотата на атмосферния въздух, почистването на града и опазване на екосистемите и биоразнообразието им, а крайният резултат от постигането на тези цели – бъдните поколения да получат възможност да посещават и живеят в град, който е запазил за тях духа и материалното

наследство от миналото, но същевременно предлага отлични условия за техния бъдещ просперитет.

Визията е обобщена представа за желано и достижимо състояние на една общност за стандарта на живот и качествата на средата, която тази общност изгражда, поддържа и обитава.

Приетата визия, определяща желаното състояние в екологичен аспект на община Кричим се запазва от периода 2014 – 2020 г. и за периода 2021 – 2028 година, и е следната:

ОБЩИНА КРИЧИМ – ПРИВЛЕКАТЕЛНА ЗА ОБИТАВАНЕ ЛОКАЦИЯ СЪС ЗАПАЗЕНА ОКОЛНА СРЕДА, С ЕКОЛОГИЧНА КУЛТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО, ОСИГУРЯВАЩА ЩАДЯЩОТО ПОЛЗВАНЕ НА ПРИРОДНИТЕ РЕСУРСИ И ГРИЖА ЗА БЪДЕЩЕТО.

Така формулираната визия отразява виждането за развитие на общината съобразено с наличния природен потенциал при отчитане на интересите на местното население.

Визията за околната среда описва перспективите за развитие на Общината в близките 7 години. Тя дава общата представа за характеристиките на околната среда в общината в контекста на концепцията за устойчиво развитие. Крайният резултат и изводите направени от анализите за визия са ориентирани към различните сфери на развитие на местно ниво.

Стратегическата част на ПООС на община Кричим е съобразена с основните цели на политиката за опазване на околната среда в Европейския съюз, както и с основните стратегически и планови документи на национално и регионално ниво в областта на опазване на околната среда.

Като средство за постигане целите на ЗООС, Общинската програма за опазване на околната среда е разработена в съответствие с принципите за опазване на околната среда по чл. 3. от ЗООС:

1. Устойчиво развитие;
2. Предотвратяване и намаляване на риска за човешкото здраве;
3. Предимство на предотвратяването на замърсяване пред последващо отстраняване на вредите, причинени от него;
4. Участие на обществеността и прозрачност в процеса на вземане на решения в областта на околната среда;
5. Информираност на гражданите за състоянието на околната среда;
6. Замърсителят плаща за причинените вреди;
7. Съхраняване, развитие и опазване на екосистемите и присъщото им биологично разнообразие;

8. Възстановяване и подобряване на качеството на околната среда в замърсените и увредените райони;

9. Предотвратяване замърсяването и увреждането на чистите райони и на други неблагоприятни въздействия върху тях;

10. Интегриране на политиката по опазване на околната среда в секторните и регионалните политики за развитие на икономиката и обществените отношения;

11. Достъп до правосъдие по въпроси, отнасящи се до околната среда.

Визията на Общината може да се постигне чрез формулирането на адекватни цели и съответстващи на тях мерки за съхраняване и подобряване на състоянието на околната среда.

VI. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ

Опазването и възстановяването на основните компоненти на околната среда са определящи дейности на Програмата, в която се определят конкретните мерки и подходи за устойчивото развитие на околната среда на базата на съществуващото състояние и очакваното развитие на икономиката и инфраструктурата на Общината.

Мерките и използваните практики за тяхното реализиране е свързано с гарантирането на:

- съхраняване на природните ресурси на Общината в естествения им вид и създаване условия за устойчиво развитие на територията ѝ;
- осъществяване на строг контрол върху потенциалните източници на замърсяване на компонентите на околната среда;
- изграждане на капацитет и екологично отношение на населението за участието му при решаване на екологичните проблеми на общината;
- интегрирани подходи при обвързване на въпросите касаещи околната среда, във всички останали сектори за постигане на стратегическите цели: устойчива общинска икономика, качествена жизнена среда и съхраняване и опазване на уникалната природа и околна среда.

Целите на Програмата са формулирани, основавайки се на тенденциите, очертани при анализа на средата и резултатите от SWOT-анализа.

С оглед фокусирането на управленските процеси и насочване на ресурсите по такъв начин, че Общината да успее да запази и да надгради постигнатото до момента в областта на опазване на околната среда, като същевременно създава и развива

конкурентни предимства от потенциала си, е формулирана генералната стратегическа цел.

При определянето на целите са взети пред вид основните силни страни, които трябва да бъдат запазени, основните проблеми /слаби страни/, които следва да бъдат решени и при отчитане на възможностите, и заплахите пред община Кричим в областта на околната среда.

Насочвайки конкретните мерки за опазване и възстановяване на околната среда на базата на съществуващото състояние и очакваното развитие на икономиката и инфраструктурата в община Кричим и с оглед на определената визия, е формулирана и генералната стратегическата цел за периода 2021 - 2028 година.

1. Генерална стратегическа цел

„Поддържане и подобряване на качеството на живот на населението в община Кричим, чрез осигуряване на здравословна и благоприятна околна среда и запазване на богатото природно наследство, чрез устойчиво управление на околната среда.“

1. Специфични стратегически цели

С оглед на поставената генерална стратегическа цел, Общинската програма за опазване на околната среда на община Кричим за периода 2021-2028 г. определя следните стратегически цели:

❖ Стратегическа цел 1: Съхраняване на природните ресурси и подобряване на екологичните показатели на територията на общината.

➤ Специфична цел 1.1: Ограничаване изменението на климата, чрез дейности насочени към опазване на околната среда.

○ Мярка 1.1.1. Борба с климатичните промени

Дейности:

- ✓ Недопускане на високо-въглеродни технологии и производства на територията на общината;
- ✓ Насърчаване на изграждането и въвеждането в експлоатация на централи за производство на електрическа енергия от възобновяеми източници;
- ✓ Насърчаването монтирането на локални инсталации в обществени частни сгради за производство на електрическа енергия (слънчеви панели) и подгряване на вода за битово горещо водоснабдяване (слънчеви колектори) от възобновяем източник на енергия „слънце“, биомаса и др.
- ✓ Предприемане на мерки в земеделските стопанства, целящи да подобрят управлението на почвите и водите за подпомагане на адаптацията към климатичните промени и намаляване на последиците за околната среда и икономиката;
- ✓ Контрол върху използването на водните ресурси, в това число и за енергийни цели;

- ✓ Подкрепа и инвестиции за превенция на риска от свлачища и за управление на рисковете в селското стопанство;
- ✓ Борба с ерозията на почвите;
- ✓ Текущо поддържане на горските екосистеми и горското стопанство;

Очакван резултат: По-добро качество на живот, по-здравео население, понижена климатична промяна и рискове от бедствия, по-привлекателна и по-безопасна градска среда, намалени разходи за здравни услуги, по-малко използвани невъзобновяеми ресурси.

○ **Мярка 1.1.2. Повишаване на енергийната ефективност и насърчаване използването на енергия от възобновяеми източници (ЕВИ)**

Дейности:

- ✓ Енергийни обследвания и сертифициране на сгради общинска собственост;
- ✓ Реконструкция и обновяване на съществуваща общинска социална, културна, образователна и административна инфраструктура и въвеждане на пакети от енергоспестяващи мерки;
- ✓ Подобряване на системите за контрол и мониторинг на потреблението на енергия от сградния фонд – общинска собственост;
- ✓ Монтиране на фотоволтаични панели – общинска собственост за производство на електроенергия за собствени нужди.
- ✓ Извършване на обследвания на енергийната ефективност на жилищни сгради на територията на общината;
- ✓ Въвеждане на пакет от мерки за енергийна ефективност в жилищни сгради на територията на общината, приоритетно на многофамилните жилищни сгради;
- ✓ Разработване и прилагане на местни финансови програми в подкрепа на въвеждането на мерки за енергийна ефективност в многофамилни жилищни сгради.

Очакван резултат: Намаляване на въглеродните емисии от публичната инфраструктура. Подобряване на комфорта на обитаване в обществени сгради и многофамилни жилищни сгради и постигане на нормативно определените параметри на средата за отопление.

○ **Мярка 1.1.3. Обновяване на системата за улично осветление**

Дейности:

- ✓ Изготвяне и изпълнение на проект за ремонт на съществуващо и изграждане на ново енергийно ефективно улично осветление в гр. Кричим;
- ✓ Разработване на ефективни системи за поддържане и експлоатация на уличното осветление, включително и с участието на гражданите;
- ✓ Поетапно изграждане на автономно енергоспестяващо улично осветление в проблемни жилищни райони.

Очакван ефект: Намаляване на въглеродните емисии, генерирани от уличното осветление. Подобряване на безопасността и физическите характеристики на градската среда.

○ **Мярка 1.1.4: Повишаване на енергийната ефективност в обществения градски транспорт**

Дейности:

- ✓ Подобряване на съществуващата транспортна инфраструктура в общината;
- ✓ Изграждане на система за велосипедни маршрути, свързващи основни градски зони в т.ч. изграждане на велоалеи;
- ✓ Съгласуване на оптимални маршрути и контрол за спазване на договорите с фирмите за обществен транспорт;
- ✓ Оптимизиране на системата за паркиране в т.ч. обособяване на „синя зона“;
- ✓ Монтиране на зарядни станции за автомобили;

Очакван ефект: Намаляване на броя на пътуванията с лични превозни средства и ограничаване на емисии от парникови газове. Подобряване на качеството на транспортното обслужване в общината.

○ **Мярка 1.1.5. Намаляване на количеството отпадъци и предотвратяване на емисии на парникови газове**

Дейности:

- ✓ Ефективно третиране на отпадъци – сепариране и преработка, инвестиране в еко инвестиции в публични-частни партньорства за реализирането им;
- ✓ Закриване и рекултивация на депа в т.ч. своевременно почистване на нерегламентирани сметища;
- ✓ Разпространение на информация на населението за възможности за намаляване количеството на отпадъците;

Очакван ефект: По-добро управление на отпадъците с цел намаляване на емисиите на парниковите газове.

○ **Мярка 1.1.6. Насърчаване на иновациите в бизнес средите**

Дейности:

- ✓ Насърчаване на фирми, реализиращи производствени модели в подкрепа на кръговата икономика;
- ✓ Административно стимулиране на промишлеността и бизнеса за използването на енергия от възобновяеми източници напр. данъчни преференции, специализирано административно обслужване и други стимули;
- ✓ Изграждане на партньорства за разработване и прилагане на система от услуги за консултиране на малки и средни предприятия за въвеждане на пакети от енергийно ефективни мерки и оползотворяване на енергия от възобновяеми източници.

Очакван ефект: Увеличен дял на бизнес инвестициите в технологии за въвеждане на енергийно ефективни мерки. Повишено ниво на информираност и изградена положителна нагласа сред бизнеса за интегрирано енергийно потребление.

➤ **Специфична цел 1.2: Опазване и подобряване качеството на въздуха**

○ **Мярка 1.2.1. Подобряване на градската инфраструктура в т.ч. създаване на „зелени зони“**

Дейности:

- ✓ Актуализация на общинската транспортна схема и пътна маркировка;
- ✓ Подобряване и реорганизация на транспортната ситуация в града;
- ✓ Създаване на повече „зелени“ пояси – зони за отдих, паркови пространства и др.;

- ✓ Поставяне на съоръжения за защита от шума по протежението на улици с най-интензивен трафик;
- ✓ Рехабилитация на пешеходни алеи и тротоари;
- ✓ Разполагане на указателни знаци и средства за ориентация в жилищната среда.

Очакван ефект: Подобряване на градската жизнена среда чрез създаване на благоприятни условия за всекидневен отход във всички селищни части. Създаване на предпоставки за активен спорт и здравословен начин на живот.

○ **Мярка 1.2.2. Повишаване на обществената информираност и изграждане на култура за енергийно ефективно поведение**

Дейности:

- ✓ Повишаване на информираността на населението за намаляване на парниковите газове и опасностите от климатичните промени с цел създаване на култура и модел на поведение, свързан с опазването на околната среда;
- ✓ Разработване и въвеждане на програма за обучение в училищна и извън училищна среда;
- ✓ Изграждане на партньорства с местни и регионални структури на гражданското общество, медиите и бизнеса за провеждане на съвместни инициативи за популяризиране на мерки за енергийна ефективност в бита;
- ✓ Разработване и прилагане на ефективни информационни модели за популяризиране на европейското, национално и местно законодателство в областта на възобновяемите енергийни източници;
- ✓ Разпространение на информация за екологично шофиране чрез курсове за шофьори;
- ✓ Организиране и провеждане на информационни кампании, които да популяризират използването на енергия от възобновяеми източници в частни жилищни сгради – природен газ, биомаса, енергия от слънцето – слънчеви колектори и фотоволтаични инсталации.

Очакван ефект: Повишаване на информираността на населението, относно климатичните промени и създаване на култура и модел на поведение, свързани с опазването на околната среда. Създаване на подходяща информационна и подкрепяща среда за стимулиране на инвестиции в зелена икономика на местно ниво.

○ **Мярка 1.2.3: Реализиране на проекти и дейности за ограничаване вредното въздействие от употреба на твърди горива и внедряване на щадящи околната среда производства**

Дейности:

- ✓ Реализиране на проекти за енергийна ефективност в общински сгради;
- ✓ Провеждане на ежегодни информационни кампании за ползите от въвеждането на енергоспестяващи мерки и за вредното въздействие на изгарянето на твърди горива;
- ✓ Развитие и доизграждане на газо-разпределителна мрежа в гр. Кричим.

➤ **Специфична цел 1.3: Опазване и подобряване качеството на водите**

○ **Мярка 1.3.1: Обезпечаване на добро състояние и управление на водните ресурси на територията на общината**

Дейности:

- ✓ Подобряване на мониторинга и контрола върху състоянието и качеството на повърхностните и подземни води.
- ✓ Провеждане на информационни кампании за състоянието на водните ресурси и разумно използване на питейната вода.
- ✓ Почистване на речни корита, дерета и отводнителни канали.
- ✓ Поддържане проводимостта на оттоците и дъждоприемните шахти.
- ✓ Изграждане и поддържане на водовземните съоръжения и поливните системи;
- ✓ Свързване на дейностите за опазване на водите с устойчивото им ползване;

○ **Мярка 1.3.2: Превенция и управление на риска от наводнения и други природни бедствия**

Дейности:

- ✓ Корекция на речни корита, прочистване и укрепване на канали, дерета и др.
- ✓ Изграждане на подпорни стени на лях и десен бряг на р. Въча в регулацията на гр. Кричим.

➤ **Специфична цел 1.4: Опазване на качеството на земите и почвите**

○ **Мярка 1.4.1. Устойчиво управление на земите**

Дейности:

- ✓ Провеждане на информационни кампании, свързани с популяризиране на въпросите за опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите.
- ✓ Засилване на контрола върху спазване на забраната за палене на стърнища.
- ✓ Възстановяване на почвеното плодородие на установените нарушени терени; почистване и рекултивация на нарушени терени
- ✓ Поддържане и повишаване продуктивността на пасищата, ливадите и мерите чрез подобряване на тревния състав, подобряване и коригиране на терена и влажностния режим (отводняване/напоиване), подходящо торене, въвеждане на парцелна паша;
- ✓ Проучване на възможностите за отглеждане на култури, отговарящи на климатичните промени;
- ✓ Прилагане на биологично земеделие;
- ✓ Стимулиране производството и употребата на органични и органо-минерални торове и субстрати;

- ✓ Създаване на противовеетрови защитни пояси и линейни залесявания покрай границите на земеделските имоти, край канали, пътища и др.

➤ ***Специфична цел 1.5: Опазване и поддържане на зелената система и биоразнообразието***

○ **Мярка 1.5.1. Устойчиво управление на зелената система**

Дейности:

- ✓ Разширяване на съществуващата ГИС и финансиране на проекти за актуализация на кадастралната основа на Общината –изготвяне на Зелен кадастър;
- ✓ Подкрепа на дейности по разширяване на зелената система на Общината;
- ✓ Благоустрояване и озеленяване на крайните квартали.
- ✓ Фитосанитарна оценка и паспортизиране на ценната дървесна растителност.
- ✓ Създаване система за производство на посадъчен материал за залесяване и озеленяване с насоченост към местни видове чрез даване под наем или концесия на общински земи;
- ✓ Популяризиране на дейностите по озеленяване и залесяване сред децата и младежта в училище;
- ✓ Реконструкция и изграждане на открити спортни и детски площадки за обществено ползване;
- ✓ Контрол за спазване на нормативните изисквания в областта на опазване на околната среда, включително изсичане на дървета и изгаряне на битови отпадъци;
- ✓ Намаляване на емисиите на прах от общински улици и пътища, чрез редовно почистване и поддържане.

○ **Мярка 1.5.2. Поддържане на биоразнообразието**

Дейности:

- ✓ Проучване на биоразнообразието на територията на общината извън защитени територии;
- ✓ Картиране на лечебните растения на територията на общината;
- ✓ Насърчаване на биологичното производство – растениевъдство и животновъдство, с висока добавена стойност;
- ✓ Повишаване екологичната култура на населението за опазване на околната среда;
- ✓ Провеждане на кампании за опазване на околната среда и реализация на действия за смекчаване на климатичните промени;
- ✓ Провеждане на информационни кампании с цел запознаване на населението в общината с биологичното разнообразие на нейната територия, както и с неговия природозащитен и законов статут и начините за опазването му

❖ **Стратегическа цел 2: Подобряване на състоянието и развитието на инфраструктурата, свързана с опазване на околната среда**

➤ **Специфична цел 2.1: Екологосъобразно управление на отпадъците**

○ **Мярка 2.1.1. Намаляване на количеството отпадъци**

Дейности:

- ✓ Ефективно третиране на отпадъци – сепариране и преработка, инвестиране в еко инвестиции в публични-частни партньорства за реализирането им;
- ✓ Закриване и рекултивация на депа в т.ч. своевременно почистване на нерегламентирани сметища;
- ✓ Разпространение на информация на населението за възможности за намаляване количеството на отпадъците;
- ✓ Нови ефективни технологии, позволяващи рециклиране и оползотворяване на отпадъци;
- ✓ Изграждане на площадки за събиране на строителни и инертни отпадъци;
- ✓ Въвеждане на информационна общинска система за мониторинг и контрол на отпадъците;
- ✓ Изграждане на нови и разширяване на съществуващите системи за разделно събиране на битови отпадъци;
- ✓ Засилване на контрола върху граждани юридически лица на територията на общината за спазване на нормативните изисквания;
- ✓ Обособяване на отдел в структурата на общинска администрация, чиито служители да са ангажирани само с управлението на отпадъците

Очакван ефект: По-добро управление на отпадъците с цел намаляване на емисиите на парниковите газове.

○ **Мярка 2.1.2. Екологосъобразно използване на природните ресурси за развитие на устойчив туризъм**

Дейности:

- ✓ Опазване и популяризиране на природни и културни ценности на територията на общината;
- ✓ Създаване на общински фонд за подпомагане и ограничаване натиска над околната среда за най-рисковите обекти;
- ✓ Поставяне на информационни табели за презентация на туристически обекти в общината;
- ✓ Поддържане на изградените и създаване на нови еко-пътеки;
- ✓ Изграждане и реконструкция на инфраструктурата за достъп до и около обектите на културното и природно наследство в т.ч. и за хора, които имат по-висока нужда от подкрепа при мобилност

➤ **Специфична цел 2.2: Повишаване на институционалния капацитет на общината**

- **Мярка 2.2.1: Нормативно регулиране и укрепване на административния капацитет на Общината за управление на отпадъците**

Дейности:

- ✓ Приемане на промени в общинската нормативна уредба съобразно развитието и изискванията на европейското, националното законодателство и местните политики за отпадъци;
- ✓ Обучения на служители в ОА и други общински звена по теми за управление на отпадъците;
- ✓ Изграждане на единна информационна система за управление на отпадъците, която да осигурява възможност за събиране, съхранение и обработка на данните;
- ✓ Изготвяне и публикуване на годишен отчет по изпълнение на дейностите заложи в Програмата за управление на отпадъците;

- **Мярка 2.2.2: Участие на обществеността и превръщането ѝ в ключов фактор при прилагане на йерархията на управление на отпадъците**

Дейности:

- ✓ Публикуване на обяви за консултации, срещи, обществени обсъждания и други в процеса на вземане на решения по общински нормативни актове и документи в областта на отпадъците;
- ✓ Провеждане на информационни и разяснителни кампании и издаване на информационни материали за разделно събиране и подобряване на управлението на битовите отпадъци като ресурси в съответствие с мерките, предвидени в общинската програма за управление на отпадъците за различни възрастови и социални групи;
- ✓ Провеждане на местни кампании по почистване на обществени зелени площи, паркове, градинки, площади и др.;
- ✓ Организиране на конкурси на екологична тематика за деца и ученици;
- ✓ Участие в национални кампании на ПУДООС;
- ✓ Провеждане на анкетни проучвания за мнението на населението за опазването на околната среда.

VII. ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ПЕРИОДА 2021 – 2028 ГОДИНА

№	Мерки	Дейности/проекти	Отговорна институция	Финансиране	Срок за изпълнение	Индикатори за изпълнение
Специфична цел 1.1: Ограничаване изменението на климата, чрез дейности насочени към опазване на околната среда						
1.	Мярка 1.1.1. Борба с климатичните промени	♣ Недопускане на високо-въглеродни технологии и производства на територията на общината; ♣ Насърчаване на изграждането и въвеждането в експлоатация на централи за производство на електрическа енергия от възобновяеми източници; ♣ Насърчаването на монтирането на локални инсталации в обществени частни сгради за производство на електрическа енергия (слънчеви панели) и подгряване на вода за битово горещо водоснабдяване (слънчеви колектори) от възобновяем източник на енергия „слънце“, биомаса и др.	Община Кричим; Физически и юридически лица; Земеделски производители	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет; Частни инвестиции	2021-2028	По-добро качество на живот, по-здравео население, понижена климатична промяна и рискове от бедствия, по-привлекателна и по-безопасна градска среда, намалени разходи за здравни услуги, по-малко използвани невъзобновяеми ресурси.

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

		♣Предприемане на мерки в земеделските стопанства, целящи да подобрят управлението на почвите и водите за подпомагане на адаптацията към климатичните промени и намаляване на последиците за околната среда и икономиката; ♣Контрол върху използването на водните ресурси, в това число и за енергийни цели; ♣Подкрепа и инвестиции за превенция на риска от свлачища и за управление на рисковете в селското стопанство; ♣Борба с ерозията на почвите; ♣Текущо поддържане на горските екосистеми и горското стопанство					
2.	Мярка Повишаване енергийната ефективност насърчаване използването на енергия възобновяеми източници (ЕВИ)	1.1.2. на и на от	♣Енергийни обследвания и сертифициране на сгради общинска собственост; ♣Реконструкция и обновяване на съществуваща общинска социална, културна, образователна и административна	Община Кричим	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет;	2021-2028	Намаляване на въглеродните емисии от публичната инфраструктура. Подобряване на комфорта на обитаване в обществени сгради и многофамилни жилищни сгради и постигане на нормативно

		инфраструктура и въвеждане на пакети от енергоспестяващи мерки; ♣Подобряване на системите за контрол и мониторинг на потреблението на енергия от сградния фонд – общинска собственост; ♣Монтиране на фотоволтаични панели – общинска собственост за производство на електроенергия за собствени нужди. ♣Извършване на обследвания на енергийната ефективност на жилищни сгради на територията на общината; ♣Въвеждане на пакет от мерки за енергийна ефективност в жилищни сгради на територията на общината, приоритетно на многофамилните жилищни сгради; ♣Разработване и прилагане на местни финансови програми в подкрепа на въвеждането на мерки за енергийна ефективност в				определените параметри на средата за отопление.
--	--	--	--	--	--	---

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

		многофамилни жилищни сгради.				
3.	Мярка 1.1.3. Обновяване на системата за улично осветление	♣ Изготвяне и изпълнение на проект за ремонт на съществуващо и изграждане на ново енергийно ефективно улично осветление в гр. Кричим; ♣ Разработване на ефективни системи за поддържане и експлоатация на уличното осветление, включително и с участието на гражданите; ♣ Поетапно изграждане на автономно енергоспестяващо улично осветление в проблемни жилищни райони.	Община Кричим	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет;	2021-2028	Намаляване на въглеродните емисии, генерирани от уличното осветление. Подобряване на безопасността и физическите характеристики на градската среда.
4.	Мярка 1.1.4: Повишаване на енергийната ефективност в обществения градски транспорт	♣ Подобряване на съществуващата транспортна инфраструктура в общината; ♣ Изграждане на система за велосипедни маршрути, свързващи основни градски зони в т.ч. изграждане на велоалеи; ♣ Съгласуване на оптимални маршрути и	Община Кричим	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет;	2021-2028	Намаляване на броя на пътуванията с лични превозни средства и ограничаване на емисии от парникови газове. Подобряване на качеството на транспортното обслужване в общината

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

		контрол за спазване на договорите с фирмите за обществен транспорт; ♣ Оптимизиране на системата за паркиране в т.ч. обособяване на „синя зона“; ♣ Монтиране на зарядни станции за автомобили;				
5.	Мярка 1.1.5. Намаляване на количеството отпадъци и предотвратяване на емисии парникови газове	♣ Ефективно третиране на отпадъци – сепариране и преработка, инвестиране в еко инвестиции в публични-частни партньорства за реализирането им; ♣ Закриване и рекултивация на депа в т.ч. своевременно почистване на нерегламентирани сметища; ♣ Разпространение на информация на населението за възможности за намаляване количеството на отпадъците;	Община Кричим; Организации за оползотворяване на отпадъците;	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет; Частни инвестиции	2021-2028	По-добро управление на отпадъците с цел намаляване на емисиите на парниковите газове.
6.	Мярка 1.1.6. Насърчаване на иновациите в бизнес средите	♣ Насърчаване на фирми, реализиращи производствени модели в подкрепа на кръговата икономика;	Община Кричим; Бизнес организации и фирми	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет; Частни инвестиции	2021-2028	Увеличен дял на бизнес инвестициите в технологии за въвеждане на енергийно ефективни

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

		♣Административно стимулиране на промишлеността и бизнеса за използването на енергия от възобновяеми източници напр. данъчни преференции, специализирано административно обслужване и други стимули; ♣Изграждане на партньорства за разработване и прилагане на система от услуги за консултиране на малки и средни предприятия за въвеждане на пакети от енергийно ефективни мерки и оползотворяване на енергия от възобновяеми източници.				мерки. Повишено ниво на информираност и изградена положителна нагласа сред бизнеса за интегрирано енергийно потребление.
--	--	--	--	--	--	--

Специфична цел 1.2: Опазване и подобряване качеството на въздуха

7.	Мярка 1.2.1. Подобряване на градската инфраструктура в т.ч. създаване на „зелени зони“	♣Актуализация на общинската транспортна схема и пътна маркировка; ♣Подобряване и реорганизация на транспортната ситуация в града;	Община Кричим	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет;	2021-2028	Подобряване на градската жизнена среда чрез създаване на благоприятни условия за всекидневен отдих във всички селищни части. Създаване на предпоставки за
----	--	---	---------------	---	-----------	---

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

		♣Създаване на повече „зелени“ пояси – зони за отдих, паркови пространства и др.; ♣Поставяне на съоръжения за защита от шума по протежението на улици с най-интензивен трафик; ♣Рехабилитация на пешеходни алеи и тротоари; ♣Разполагане на указателни знаци и средства за ориентация в жилищната среда.				активен спорт и здравословен начин на живот.
8.	Мярка Повишаване на обществената информираност и изграждане на културна енергийно ефективно поведение	1.2.2. на и на за ♣Повишаване на информираността на населението за намаляване на парниковите газове и опасностите от климатичните промени с цел създаване на култура и модел на поведение, свързан с опазването на околната среда; ♣Разработване и въвеждане на програма за обучение в училищна и извън училищна среда; ♣Изграждане на партньорства с местни и регионални структури на гражданското общество, медиите и бизнеса за	Община Кричим; Бизнес организации и фирми; НПО	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет; Частни инвестиции	2021-2028	Повишаване на информираността на населението, относно климатичните промени и създаване на култура и модел на поведение, свързани с опазването на околната среда. Създаване на подходяща информационна и подкрепяща среда за стимулиране на инвестиции в зелена икономика на местно ниво.

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

		провеждане на съвместни инициативи за популяризиране на мерки за енергийна ефективност в бита; ♣Разработване и прилагане на ефективни информационни модели за популяризиране на европейското, национално и местно законодателство в областта на възобновяемите енергийни източници; ♣Разпространение на информация за екологично шофиране чрез курсове за шофьори; ♣Организиране и провеждане на информационни кампании, които да популяризират използването на енергия от възобновяеми източници в частни жилищни сгради – природен газ, биомаса, енергия от слънцето – слънчеви колектори и фотоволтаични инсталации.				
9.	Мярка 1.2.3: Реализиране на проекти и дейности	♣Реализиране на проекти за енергийна	Община Кричим; СИТИГАЗ	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет; Частни инвестиции	2021-2028	Брой на абонатите - газифицирани

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

	за ограничаване вредното въздействие от употреба на твърди горива и внедряване на щадящи околната среда производства	ефективност в общински сгради; ♣Провеждане на ежегодни информационни кампании за ползите от въвеждането на енергоспестяващи мерки и за вредното въздействие на изгарянето на твърди горива; ♣Развитие и доизграждане на газо-разпределителна мрежа в гр. Кричим.				домакинства и предприятия.
<u>Специфична цел 1.3: Опазване и подобряване качеството на водите</u>						
	Мярка1.3.1: Обезпечаване на добро състояние и управление на водните ресурси на територията на общината	♣Подобряване на мониторинга и контрола върху състоянието и качеството на повърхностните и подземни води. ♣Провеждане на информационни кампании за състоянието на водните ресурси и разумно използване на питейната вода.	Община Кричим; РИОСВ - Пловдив	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет;	2021-2028	Брой проведени мероприятия; Брой публикувана информация

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

		♣Почистване на речни корита, дерета и отводнителни канали. ♣Поддържане проводимостта на оттоците и дъждоприемните шахти. ♣Изграждане и поддържане на водовземните съоръжения и поливните системи; ♣Свързване на дейностите за опазване на водите с устойчивото им ползване				
	Мярка 1.3.2: Превенция и управление на риска от наводнения и други природни бедствия	♣Корекция на речни корита, прочистване и укрепване на канали, дерета и др. ♣Изграждане на подпорни стени на ляв и десен бряг на р. Вьча в регулацията на гр. Кричим.	Община Кричим	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет;	2021-2028	Брой укрепени речни корита; Изградени подпорни стени на ляв и десен бряг на р. Вьча
Специфична цел 1.4: Опазване на качеството на земите и почвите						
12.	Мярка 1.4.1. Устойчиво управление на земите	♣Провеждане на информационни кампании, свързани с популяризиране на въпросите за опазване,	Община Кричим; Земеделски производители	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет; Частни инвестиции	2021-2028	Повишена информираност; Повишаване продуктивността на

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

		устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите. ♣Засилване на контрола върху спазване на забраната за палене на стърнища. ♣Възстановяване на почвеното плодородие на установените нарушени терени; почистване и рекултивация на нарушени терени ♣Поддържане и повишаване продуктивността на пасищата, ливадите и мерите чрез подобряване на тревния състав, подобряване и коригиране на терена и влажностния режим (отводняване/напояване), подходящо торене, въвеждане на парцелна паша				пасищата, ливадите и мерите; Рекултивирани терени
--	--	--	--	--	--	---

Специфична цел 1.5: Опазване и поддържане на зелената система и биоразнообразието

13.	Мярка 1.5.1. Устойчиво управление на зелената система	♣Разширяване на съществуващата ГИС и финансиране на проекти за актуализация на кадастралната основа на	Община Кричим	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет;	2021-2028	Брой реализирани проекти;
-----	--	--	---------------	---	-----------	---------------------------

	Общината –изготвяне на Зелен кадастър; ♣Подкрепа на дейности по разширяване на зелената система на Общината; ♣Благоустрояване и озеленяване на крайните квартали. ♣Фитосанитарна оценка и паспортизиране на ценната дървесна растителност. ♣Създаване система за производство на посадъчен материал за залесяване и озеленяване с насоченост към местни видове чрез даване под наем или концесия на общински земи; ♣Популяризиране на дейностите по озеленяване и залесяване сред децата и младежта в училище; ♣Реконструкция и изграждане на открити спортни и детски площадки за обществено ползване; ♣Контрол за спазване на нормативните изисквания в областта на				Разширена зелена система; Брой проведени кампании; Повишен контрол;
--	---	--	--	--	--

14.	Мярка 1.5.2. Поддържане на биоразнообразието	опазване на околната среда, включително изсичане на дървета и изгаряне на битови отпадъци; ♣Намаляване на емисиите на прах от общински улици и пътища, чрез редовно почистване и поддържане. ♣Проучване на биоразнообразието на територията на общината извън защитени територии; ♣Картиране на лечебните растения на територията на общината; ♣Насърчаване на биологичното производство – растениевъдство и животновъдство, с висока добавена стойност; ♣Повишаване екологичната култура на населението за опазване на околната среда; ♣Провеждане на кампании за опазване на	Община Кричим; РИОСВ – Пловдив; Земеделски производители	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет; Частни инвестиции	2021-2028	Брой проведени мероприятия; Брой картирания; Брой земеделски производители – биологично производство
-----	---	---	---	--	------------------	---

		околната среда и реализация на действия за смекчаване на климатичните промени; ♣Провеждане на информационни кампании с цел запознаване на населението в общината с биологичното разнообразие на нейната територия, както и с неговия природозащитен и законов статут и начините за опазването му				
Специфична цел 2.1: Екологосъобразно управление на отпадъците						
15.	Мярка 2.1.1. Намаляване на количеството отпадъци	♣Ефективно третиране на отпадъци – сепариране и преработка, инвестиране в еко инвестиции в публични-частни партньорства за реализирането им; ♣Закриване и рекултивация на депа в т.ч. своевременно почистване на нерегламентирани сметища; ♣Разпространение на информация на населението за възможности за	Община Кричим; Организации за оползотворяване на отпадъците	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет; Частни инвестиции	2021-2028	Намалени количества отпадъци; Изградена площадка за събиране на строителни отпадъци; Брой проведени кампании; Разширена система за разделно събиране на отпадъците

	намаляване количеството на отпадъците; ♣Нови ефективни технологии, позволяващи рециклиране и оползотворяване на отпадъци; ♣Изграждане на площадки за събиране на строителни и инертни отпадъци; ♣Въвеждане на информационна общинска система за мониторинг и контрол на отпадъците; ♣Изграждане на нови и разширяване на съществуващите системи за разделно събиране на битови отпадъци; ♣Засилване на контрола върху граждани и юридически лица на територията на общината за спазване на нормативните изисквания; ♣Обособяване на отдел в структурата на общинска администрация, чиито служители да са ангажирани само с				
--	---	--	--	--	--

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

Мярка 2.1.2. Екологосъобразно използване на природните ресурси за развитие на устойчив туризъм	управлението на отпадъците ♣Опазване и популяризиране на природни и културни ценности на територията на общината; ♣Създаване на общински фонд за подпомагане и ограничаване натиска над околната сред за най-рисковите обекти; ♣Поставяне на информационни табели за презентация на туристически обекти в общината; ♣Поддържане на изградените и създаване на нови еко-пътеки; ♣Изграждане и реконструкция на инфраструктурата за достъп до и около обектите на културното и природно наследство в т.ч. и за хора, които имат по-висока нужда от подкрепа при мобилност	Община Кричим;	Европейски фондове; Национален бюджет; Общински бюджет;	2021-2028	Брой новоизградени и поддържани екопътеки; Създаден фонд; Изградена инфраструктура за достъп до туристически обекти
<u>Специфична цел 2.2:</u> Повишаване на институционалния капацитет на общината					

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

16.	Мярка 2.2.1: Нормативно регулиране и укрепване на административния капацитет на Общината за управление на отпадъците	♣Приемане на промени в общинската нормативна уредба съобразно развитието и изискванията на европейското, националното законодателство и местните политики за отпадъци; ♣Обучения на служители в ОА и други общински звена по теми за управление на отпадъците; ♣Изграждане на единна информационна система за управление на отпадъците, която да осигурява възможност за събиране, съхранение и обработка на данните; ♣Изготвяне и публикуване на годишен отчет по изпълнение на дейностите заложи в Програмата за управление на отпадъците;	Община Кричим; Общински съвет - Кричим	Национално финансиране; Общински бюджет	2021-2028	Приети промени в нормативната уредба на местно ниво; Брой обучения; Брой публикувани годишни отчети; Изградена информационна система
17.	Мярка 2.2.2: Участие на обществеността и превръщането ѝ в ключов фактор при прилагане на	♣Публикуване на обяви за консултации, срещи, обществени обсъждания и други в процеса на вземане на решения по общински нормативни	Община Кричим;	Национално финансиране; Общински бюджет	2021-2028	Брой проведени кампании; Брой публикувани обяви;

йерархията на управление на отпадъците	актове и документи в областта на отпадъците; ♣Провеждане на информационни и разяснителни кампании и издаване на информационни материали за разделно събиране и подобряване на управлението на битовите отпадъци като ресурси в съответствие с мерките, предвидени в общинската програма за управление на отпадъците за различни възрастови и социални групи; ♣Провеждане на местни кампании по почистване на обществени зелени площи, паркове, градинки, площади и др.; ♣Организиране на конкурси на екологична тематика за деца и ученици; ♣Участие в национални кампании на ПУДООС;				Брой организирани конкурси; Брой участия в кампании на ПУДООС; Брой проведени проучвания
---	--	--	--	--	---

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

	♣Провеждане на анкетни проучвания за мнението на населението за опазването на околната среда.				
--	---	--	--	--	--

VIII. ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОГРАМАТА

Организацията за изпълнението на общинската Програма за опазване на околната среда на община Кричим може да се определи като процес на системно планиране, събиране и анализ на информация и данни, разработване на проекти, кандидатстване за финансиране, реализация на одобрените проекти и редица други контролни и съпътстващи дейности.

В този смисъл е целесъобразно Общината да разработи и прилага единна стройна организация за изпълнението на програмата, в която са ясно определени отговорниците за заложените проекти и дейности.

Удачен подход е прилагането на т.нар. “RACI” матрица (Таблица на отговорностите). Използването ѝ (в различните ѝ версии) е една от популярните практиките в областта на управлението на проекти и процеси.

При изпълнението на всяка задача се дефинират различни роли:

- **Responsible** (Реализиращ) – извършва основата работа по заданието и лидира процеса;
- **Accountable** (Отговарящ) - контролира изпълнението на задачите, като бива държан отговорен за тях;
- **Consulted** (Консултиращ) – лице с компетенции да изпълни задачата или част от нея, но в случая само консултира;
- **Informed** (Информиран) – получава информация за развитието на задачите.

Прилагайки този модел на организацията на работата в рамките на своята структурата, Община Кричим може да оптимизира процесите на работа и да гарантира ефективно изпълнение на задачите, свързани с изпълнението на Програмата.

За установяване на степента на изпълнение на целите на Общинската програма за опазване на околната среда се предвижда система за наблюдение и оценка, която ще работи при условията на:

- Използване на показатели за наблюдение и оценка;
- Съответствие с принципите на публичност, прозрачност и равнопоставеност.

Наблюдението и оценката следва да проследяват ежегодно до каква степен са изпълнени конкретните задачи (чрез показателите) за постигане целите на ОПООС и спазени ли са тези основни принципи. В случаи, че не са изпълнени задачите за съответния период или не са съблюдавани принципите на публичност, прозрачност и равнопоставеност се извършва анализ на причините за това и какви действия следва да бъдат предприети с оглед на тяхното реализиране.

За наблюдение и оценка на изпълнението на ОПООС, координиращ орган е РИОСВ.

По отношение реализацията на заложените в Програмата цели и мероприятия, основната дейност за координация, изпълнение и отчет е задължение на еколога на общината.

Периодично да се извършва актуализация на програмата, свързана с възникнали нови обстоятелства и документи.

Да се представя ежегоден отчет за изпълнението пред Общинския съвет.

Източници на финансиране на екологични проекти:

Основните източници за финансиране на екологични проекти са:

- ✓ Общинския бюджет;
- ✓ Държавния бюджет;
- ✓ Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда;
- ✓ Националният доверителен екофонд;
- ✓ Публична инвестиционна програма на МС;
- ✓ Кохезионен фонд;
- ✓ Европейски фонд за регионално развитие;
- ✓ Финансови ресурси по линия на МОСВ;
- ✓ Оперативна програма „Околна среда“ 2021-2027 г.;
- ✓ Финансов механизъм на ЕИП;
- ✓ Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони 2021-2027 г. (СПРЗСР);
- ✓ Програма за иновации и конкурентоспособност 2021-2027 г.;
- ✓ Специализирани кредитни линии на банкови институции;
- ✓ Механизъм „съвместно изпълнение“ в рамките на протокола от Киото към Рамковата конвенция по изменение на климата;
- ✓ Споразуменията за двустранно сътрудничество;
- ✓ Международни организации, финансови институции и др.

IX. МОНИТОРИНГ И КОНТРОЛ

Процесът на организация на изпълнението, осъществяване на мониторинг, контрол и последваща оценка на изпълнението на политиката за опазване на околната среда, в частност на настоящата Програма за опазване на околната среда, която дефинира тази политика за периода 2021-2028 г., се организира от Кмета на общината или от упълномощено от него друго длъжностно лице, най-често еколога на общината.

Орган за контрол по изпълнение на Програмата е Общинският съвет.

Кметът на общината информира ежегодно Общинския съвет и обществеността за изпълнението на програмата през предходната календарна година. За целта се изготвя

Отчет за изпълнение на Програмата за предходната година, който се представя в срок до 31 март и се публикува на Интернет страницата на общината. Копие от отчета се изпраща на РИОСВ – Пловдив /ИАОС/.

Препоръчва се Годишният доклад да съдържа информация за:

- Същността на общинската политика за опазване на околната среда;
- Напредъка по изпълнението на целите, приоритетите и мерките;
- Възникналите проблеми и предприетите мерки за тяхното решаване;
- Осъществяваните мероприятия за осигуряване на информация и публичност на действията по изпълнение на политиката.

За осъществяване на мониторинга се използват следните документи:

- Въпросници;
- Протокол за предаване на въпросниците;
- Протокол за приемане на попълнените въпросници;
- Анкетни карти;
- Протоколи от провеждане на публични мероприятия;
- Матрични карти за оценка на индикаторите;
- Мониторингови доклади.

Контролът като основна функция на системата за управление има за цел да създаде условия за подобряване работата на общинската администрация и за формулиране на правилни управленски решения във връзка с изпълнение на тази политика.

Предвид разпределението в обхвата на работа и функционалните задачи, присъщи на контрола, неговата основна задача е свързана с осигуряване на законосъобразност при изпълнението на политиките за опазване на околната среда, както и целесъобразност изразяваща се в процеса на детайлизирано проследяване работата по изпълнение на ангажиментите на длъжностните лица по тази политика.

Същностната характеристика дефинираща обхвата и съдържанието на контролния процес във висока степен се определя от съществуващите законови изисквания по отношение осигуряване на законосъобразност в публични институции и органи на местната власт.

Община Кричим има разработена и функционираща вътрешна система за финансово управление и контрол, която на практика покрива изискванията за контрол върху законосъобразността на прилаганите инструменти при изпълнение на общински политики.

В този смисъл съществуващите субекти на контрол, вътрешни за общината и техните правомощия се уреждат от действащата вътрешна система за финансово управление и контрол.

Формите и методите на работа за тях се предопределят от нормативните изисквания с вътрешен и външен характер.

Реализирането на Програмата за опазване на околната среда на община Кричим е непрекъснат процес на изпълнение на дейностите, наблюдение, контрол и актуализация. Отчита се натрупания опит, трудностите и неуспехите, извършват се корекции на съществуващите вече насоки за развитие в посока към адаптиране на новите обстоятелства и промени във вътрешната и външна среда.

Главните рискове за постигането на стратегическите цели са свързани с комплекс от фактори, които до голяма степен са трудно предвидими в бъдещето. Това означава, че реализацията на програмата трябва да бъде непрекъснат процес на наблюдение, контрол и актуализация, анализ и корекции при грешки, трудности и неуспехи за адаптиране на планираните дейности към новите обстоятелства и пазарни условия.

Основните компоненти на Програмата за опазване на околната среда (визия, цели, приоритети и мерките в плана), имат за цел да дадат преди всичко перспективи и насоки за развитие, но нямат задължителен характер. Тези компоненти не ограничават възможността да бъдат разработвани, предлагани и реализирани и други практически мерки, програми и дейности, стига да са финансово и организационно обезпечени.

РАЗДЕЛ „ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ“

1. ОСНОВАНИЯ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ

Лечебните растения са важна част от природните растителни ресурси и национално природно богатство. Те имат важно място в бита на повечето български домакинства, а през последните десетилетия добиват и важно икономическо значение.

За да се опази и съхрани този ресурс, то той трябва да се ползва устойчиво, в количества и по начин които не водят до трайно намаляване на генетичния или ресурсния им потенциал и позволяват дългосрочното задоволяване на нуждите на сегашните и бъдещите поколения.

Съгласно чл.79, ал.1 от Закона за опазване на околната среда (ЗООС), кметовете на общините разработват програми за опазване на околната среда. България е единствената страна в ЕС, която има специализиран *Закон за лечебните растения* и две свързани с него наредби:

- *Наредба № 2 от 20.01.2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения*, издадена от министъра на околната среда и водите - Целта на наредбата е опазване на ресурсите и получаване на качествена билкова суровина. Чрез Наредба № 2 се въвеждат изисквания за опазване на находищата, регламентират се периоди за събиране на билките, начини и инструменти за събиране, периоди на покой за възстановяване на находищата и т.н. В наредбата за всяко от изискванията са дадени голям брой примери на лечебни растения, за които се отнасят, така че за експертите да е по-лесно да преценят какви изисквания да включат в разрешителните, които издават в зависимост от спецификите на конкретния вид лечебно растение и неговите находища.

- *Наредба № 5 от 19.07.2004 за изискванията, на които трябва да отговарят билкозаготвителните пунктове и складове за билки* - съвместна между Министерство на здравеопазването и Министерство на околната среда и водите и регламентира изисквания, включително хигиенни, към билкозаготвителните пунктове и складовете за билки и ред и условия за изкупуване, първична обработка и съхранение на билки. Изискванията за устройството и дейността 14 | Опазване и устойчиво ползване на лечебните растения в билкозаготвителните пунктове се отнасят до техническите им характеристики, технологичното оборудване, документацията, първичната обработка, съхранението, обработката, етикетирането и транспорта на билките.

Законът за биологичното разнообразие определя и специален режим на опазване и регулирано ползване (в Приложение 4 на закона), който включва около 30 растителни вида. В списъка е включен растителния вид блатно кокиче (*Leucosium aestivum* L.), използван във фармацевтичната промишленост ЗБР регламентира и дейностите за диви видове растения, включени в приложенията **на Конвенцията за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна (CITES)**.

Билките, наричани още лечебни растения и лечебни треви, обхващат голяма група растения, които се използват в медицинската и ветеринарномедицинската практика за профилактика и лечение на болести.

Законът за защитените територии (обн., ДВ, бр. 113/1998 г.) регламентира събирането на билки в защитени територии. Абсолютно е забранено събирането на билки в резерватите и поддържаните резервати. Събирането на билки на територията на националните паркове е ограничено и разрешителни се издават от директорите на трите дирекции. Местата, където могат да бъдат събирани билки, допустимите количества и начина на събиране се определят чрез плана за управление на съответната защитена територия. В защитените местности и природните забележителности също трябва да се избягва събирането на билки, дори когато това не е специално забранено със заповедта за обявяване на защитената територия. Събирането става съгласно **Закона за лечебните растения**.

Макар и в малки количества, билките съдържат лекарствено-активни вещества, които благотворно влияят на човешкия организъм. Наред с тях съдържат и придружаващи вещества, които могат да подсилят ефекта на лечебното вещество или да окажат вредно влияние.

Във връзка с това е необходимо да бъдат опазени, както самите лечебни растения, така и техните естествени находища. За опазването им е приет Закон за лечебните растения, който цели, чрез контролирано и организирано използване на лечебните ресурси да се следи за тяхното състояние и количество.

В обхвата на Закона е включен списък с лечебните растения, които подлежат на контрол и опазване.

Политиката по отношение на биологичното разнообразие в глобален мащаб се очертава от **Конвенцията за биологичното разнообразие (КБР)**, ратифицирана от България през 1996 г. Конвенцията следва три основни цели:

- Опазване на биологичното разнообразие;
- Устойчиво ползване на биологичното разнообразие;
- Справедливо разпределение на ползите от генетичните ресурси.

Протоколът от Нагоя за достъп до генетични ресурси и справедливо и равнопоставено разпределение на ползите, произтичащи от тяхното използване е приет на 29 октомври 2010 год., на Десетата конференция на страните-членки на Конвенцията за

биологичното разнообразие, в гр. Нагоя, Япония. България подписа Протокола на 23 юни 2011 г.

Протоколът въвежда правила и процедури за достъп до генетичните ресурси и разпределение на ползите между страните, доставящи и ползващи такива ресурси. Очаква се той да допринесе за намаляване загубата на биологично разнообразие и преустановяване на незаконното използване на генетични ресурси в световен мащаб. Достъпът до генетични ресурси и тяхното използване е обект на предварително информирано съгласие на страната, която ги притежава и на постигане на взаимно договорени условия. Взаимно договорените условия трябва да осигурят справедливо разпределение на ползите между доставчиците и ползвателите на генетични ресурси и традиционни знания за тях, както при първоначален достъп, така и при последващо използване от трети страни, като се отчитат и правата при наличие на интелектуална собственост.

В Европейския съюз се прилага Регламент (ЕС) 511/2014, относно мерките произтичащи от Протокола от Нагоя, които ползвателите трябва да спазват.

Конвенцията за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна (CITES) е ратифицирана в България през 1990 г. Тя е международен инструмент за осъществяване на контрол върху внос, износ и реекспорт на застрашени растения и животни от дивата флора и фауна, и продукти от тях. Конвенцията ограничава незаконната търговия със световно застрашените лечебни и ароматни растения в световен мащаб.

За прилагане на конвенцията, в Европейския съюз се прилагат няколко регламента, основен от които е Регламент (ЕО) 338/97.

Списък на видовете лечебни растения от българската флора, които са включени в списъците на Конвенцията е представен в раздел III. Стопански значими и консервационно значими видове лечебни растения, точка 2.4. За растенията, като обособена част от биоразнообразието е разработена и Глобална стратегия за опазване на растенията. Тя цели спиране на продължаващата загуба на растително разнообразие. Смята се, че една пета от растителните видове в световен мащаб намаляват и са застрашени от изчезване в дивата природа. Лечебните растения по света, като част от растителното разнообразие са пряко засегнати – много от тях се събират прекомерно и изчезват на големи площи; има и такива, които доказано са изчезнали.

Като част от биоразнообразието на страната, лечебните растения са подложени на редица заплахи: влошаване, фрагментация и загуба на местообитания; прекомерно използване и неспазване на правилата за опазване на находищата и видовете; замърсяване на въздуха, водата и почвата; ниската численост и ниска плътност на индивидите в някои популации; климатични промени и др.

Богатството на лечебни растения в България и позицията ѝ на един от световните лидери по производство на билки, обосновава необходимостта изучаването,

опазването, рационалното и ефективно използване на ресурсите от лечебни растения да са сред националните приоритети на държавата.

Търсенето на растителни суровини за нуждите на парфюмерийно-козметичната, хранително-вкусовата и фармацевтичната промишленост, както у нас, така и в чужбина, нараства.

Все повече хора започват да осъзнават необходимостта от избягването на химически синтезирани лекарствени средства, хранителни добавки и козметични продукти и се ориентират към такива с натурални съставки. Това дава оптимизъм за развитие на сектора на добив и търговия с билки. То налага да се спазват правилата за опазване и устойчиво ползване на находищата на диворастващи лечебни растения и за спазване технологиите за култивиране, за да се постигне устойчивост на ресурсите и качество на произвежданата продукция.

Освен екологичното си значение, лечебните растения имат неоспоримо икономическо и социално значение за страната. Всяка година изнасяме между 15 000 и 20 000 тона сушени или замразени билки на стойност няколко десетки милиона евро. Според информация от Асоциацията на билкарите и гъбарите в България, в сектора по билкопроизводство, са заети около 300 000 души. Това е поминък или допълнителен доход за голяма част от социално най-слабите слоеве от населението. В развитието на сектора е необходимо да се търсят начини за постигане на по-висока добавена стойност, чрез допълнителна преработка на билките и предлагането на крайни продукти, а не на суровина.

Получаването на по-високи доходи от билките ще увеличи загрижеността на местните общности за тяхното опазване и ще намали заплахите за естествените находища на лечебните растения. Държавната и местна администрация имат изключително важна роля и за опазването на ресурсите от лечебни растения. Това национално природно богатство има огромно екологично, икономическо и социално значение за народа и страната ни.

Експертите в горските стопанства, дирекциите на националните паркове и общинските еколози, имат много и разнообразни задачи и отговорности за опазване на околната среда.

2. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ

Целта на раздел „Лечебни растения” е да осигури опазване на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси на територията на община Кричим, като планира ползването, така че то да бъде екологосъобразно и устойчиво.

С него се урежда управлението на дейностите по опазването и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки.

Специфичните цели са следните:

- Опазване на естествените находища на лечебни растения в община Кричим от увреждане и унищожаване;
- Осигуряване на устойчивото ползване на лечебните растения, недопускащо намаляване на генетичния и/или ресурсния им потенциал;
- Постигане на ефективно прилагане на изпълнителната и контролна дейност на община Кричим в съответствие с изискванията на Закона за лечебните растения и наредбите към него.

Дейностите и мерките представени в този раздел са основно за изпълнение на поставените цели, както и за повишаване ефективността на прилагане на нормативните изисквания по отношение опазването и устойчивото ползване на лечебните растения на територията на община Кричим.

Поставените цели може да бъдат постигнати при изпълнението на мерки, задачи и дейности свързани с опазване на лечебните растения в естествените им находища, в т.ч.:

- ✓ Изучаване, описание, характеристика и оценка на основните типове природни местообитания и находища на лечебни растения на територията на община Кричим;
- ✓ Описание, характеристика и ресурсна оценка на лечебните растения в община Кричим;
- ✓ Описание, характеристика и оценка на защитените лечебни растения;
- ✓ Опазване на естествените местообитания на лечебните растения;
- ✓ Поддържане и съхранение на екосистемите съдържащи лечебни растения;
- ✓ Повишаване на културата на населението при добиването на различните части на лечебните растения за да не се допуска увреждането и унищожаването им.

Находищата на лечебните растения се определят от почвените (типовете месторастения) и климатичните условия, наличието на естествена и изкуствена хидрогравска мрежа, надморската височина, наклона на терена, и други биотични и абиотични фактори.

Абиотичните фактори са свързани с ползването от горския фонд (сечите), залесяванията, прокарване на нови горски пътища, пашата от дребен и едър домашен добитък, построяването на изкуствени водоеми, сезонното събиране на билки, цвят, горски плодове, добив на сено и др., които в своята съвкупност дават пряко или косвено отражение върху популациите от лечебни растения.

България е на второ място в Европа и на едно от първите места в света по производство и износ на билки. С десетки пъти по-малка територия от тази на Индия и Китай, България притежава изключителни ресурси и пропорционално на площта си, ги превъзхожда по количества годишен износ на билки.

Това се дължи на изключително благоприятните климатични и почвени условия и богатия фонд от местни видове лечебни растения, с които е надарена страната ни. Българската флора съдържа около 4100 вида висши растения. От тях 760–770 вида (19%) са лечебни растения. Най-използваните са 200 вида, от които се получават около 270 вида билки, суровина за фармацевтичната, парфюмерийната, козметичната и хранително-вкусовата промишленост.

От всички видове лечебни растения:

- 50% са многогодишни тревисти растения – глухарче, репей, тревист бъз, коприва, бял равнец, жълт кантарион, ружа, мента, лудо биле, живовляк и др.;
- 25% са храсти и дървета – върба, бреза, конски кестен, глог, шипка, трънка; хвойна, мащерка, малина, къпина, боровинка, смрадлика и др.;
- 20% са едногодишни растения – лайка, мак, синчец, очанка и др.;
- 5% са двугодишни тревисти растения – червен кантарион, пресечка, лечебна комунига.

С най-голям брой видове (всяко с над 30 вида) се отличават семейства:

- ✓ Сложноцветни – лайка, бял трън, пелин, бял равнец и др.;
- ✓ Устноцветни – исоп, котешка стъпка, маточина, мента, мащерка, босилек и др.;
- ✓ Розови – роза, шапиче, шипка и др.;
- ✓ Бобови – сминдух, гръмотрън, жаблек, глушина и др.;
- ✓ Сенникоцветни – бучиниш, копър, кориандър и др.;
- ✓ Лютикови – кукуряк, повет, горицвет и др.;
- ✓ Кръстоцветни – лечебна поточарка, синап и др.

По-голямата част от лечебните растения в България - 764 вида, са диворастящи, принадлежащи към коренната българска флора. Култивират се около 30-40 вида, част от които могат да се събират и от дивата природа. Количеството събирани билки от култивиране съставлява около 50% от добиваните.

3. АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ОПАЗВАНЕ НА ЕКОСИСТЕМИТЕ, ВКЛЮЧВАЩИ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО ИМ ПОЛЗВАНЕ.

Лечебните растения в естествените им находища се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване като част от естественият растителен генетичен фонд със сегашна или бъдеща ценност.

Опазването включва поддържане и съхранение на екосистемите на територията на община Кричим, съдържащи лечебни растения на естествените им местообитания, както и поддържане и възстановяване на жизненоспособната популация на видовете.

Ползването на лечебните растения и техните ресурси включва:

- Събиране на билките от диворастящи и култивирани лечебни растения;
- Придобиването на билки за първична обработка или преработка;
- Събиране на генетичен материал от диворастящи лечебни растения за култивиране, за опазване при условия извън естествената среда на лечебните растения или за възстановяване на други места в природата.

Ползването на лечебните растения, представляващо стопанска дейност, се извършва въз основа на издадено разрешително за ползване, по реда на Закона за лечебни растения (ЗЛР). Разрешителното не се издава, когато билките се събират за лични нужди от земи, гори или водни обекти, общинска собственост. Разрешителното не се изисква и когато лечебните растения са култивирани от собствениците или ползвателите на земи, гори или водни обекти, освен когато са култивирани от общината.

Сред най-събираните и търгувани лечебни растения са:

- диворастящите видове – шипка, коприва, глог, липа, трънка, бязак, хвойна, глухарче, къпина и др.;
- култивирани – кориандър, лавандула, маслодайна роза, маточина, мента, лайка, диланка, бял трън, резене и др.

Законът за лечебните растения (обн., ДВ, бр. 29/ 2000 г.) е специализиран ресурсологичен закон, който регламентира дейностите по опазване и ползване на лечебните растения, задълженията на физическите и юридическите лица и на органите на държавната и местната власт. Основната цел на закона е осигуряване на условия за дългосрочно устойчиво ползване на лечебните растения на територията на страната. Към него има списък със 739 вида лечебни растения.

Законът допуска два вида ползване – **за лична употреба и за стопански нужди**.

Под **лични нужди** се разбира количества билки в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден, както следва:

- а) корени, коренища, луковици или грудки – до 1 кг;
- б) стръкове – до 2 кг;
- в) листа – до 1 кг;

- г) кори – до 0,5 кг;
- д) цветове – до 0,5 кг;
- е) семена – до 0,1 кг;
- ж) плодове – до 10 кг;
- з) пъпки – до 0,5 кг;
- и) талус – до 1 кг.

При събирането за лични нужди не е необходимо издаване на позвоелително.

Събирането *за стопански цели* е събирането на билки в големи количества за търговски цели или преработка. Събирането за стопански цели се извършва от физически и/или юридически (билкозаготвители) лица, след издаване на позвоелително и заплащане на такса за ползване, преди да започне събирането на съответните билки. В билкозаготвителните пунктове се изкупуват само билки, за които е издадено позвоелително по чл. 21, ал. 2 от Закона за лечебните растения, когато билките са събрани от диворастящи лечебни растения. Позвоелителните придружават събраните количества билки в пунктовете.

Позвоелителните се издават от органите на изпълнителната власт, които управляват съответните територии – от кмета на общината, от директорите на дирекциите на националните паркове, на държавното горско (ДГС) или ловно стопанство (ДЛС), от областния управител. Изискванията и реда, по който се издава позвоелителното са посочени в ЗЛР

На основание чл. 10, ал. 1,2 и 3 от Закона за лечебните растения (ЗЛР), Министъра на околната среда и води издава и ежегодно заповед за определяне на допустимите количества билки за събиране (които са извън териториите на националните паркове) и забрана за събиране на определен вид билки от естествените им находища.

Последната Заповед №РД-135/04.02.2022 г. на Министъра на околната среда и водите, определя *събирането* на следните билки:

1. Божур червен (*Paeonia peregrine* Mill);
2. Зърнастец елшовиден (*Frangula alnus* Mill);
3. Иглика лечебна (*Primula veris* L.)
4. Катраника, пелин бял (*Artemisia alba* Turra);
5. Лазаркия, еньовче ароматно (*Galium odoratum* (L.) Scop.)
6. Лудо биле, старо биле (*Atropa belladonna* L.)

7. Ранилист лечебен (*Betonica officinalis* L.)
8. Решетка безстъблена (*Carlina acanthifolia* All.)
9. Тлъстига лютива, жълто прозориче (*Sedum acre* L.);
10. Трън кисел (*Berberis vulgaris* L.);
11. Шапиче (*Alchemilla vulgaris* complex);

Изцяло **забранени** за добив в цялата страна със същата заповед на Министъра на околната среда и водите, са следните лечебни растения:

- Бенедиктински трън, пресечка (*Cnicus benedictus* L.)
- Волски език (*Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm.)
- Горичка, пролетен (*Adonis vernalis* L.)
- Дилянка лечебна, валериана (*Valeriana officinalis* L.)
- Залист бодлив (*Ruscus aculeatus* L.)
- Изтравниче, страшниче (*Asplenium trichomanes* L.)
- Исландски лишей (*Cetraria islandica* (L.) Ach.)
- Исоп лечебен (*Hyssopus officinalis* L. ssp. *aristatus*)
- Какула едрочветна (*Salvia tomentosa* Mill.)
- Копитник (*Asarum europaeum* L.)
- Мечо грозде (*Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng)
- Момина сълза (*Convallaria majalis* L.)
- Оман бял (*Inula helenium* L.)
- Папаронка жълта, жълт мак (*Glaucium flavum* Crantz)
- Пелин сантонинов (*Artemisia antonicum* L.)
- Пирински (мурсалски алибушки) чай (*Sideritis scardica* Grisb.)
- Пищялка панчичева (*Angelica pancici* Vand);
- Плаун бухалковиден (*Lycopodium clavatum* L.);
- Риган бял (*Origanum vulgare* L. Ssp. *Hirtum*(Link) Ietswaart)
- Ружа лечебна (*Althaea officinalis* L.);
- Салеп (*Orchis* sp. *diversa*);
- Смил жълт (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench.);
- Хуперция иглолистна, плаун обикновен (*Huperzia inundata* (L.) Bernh: L. s. *elago*);
- Цистозира (*Cystoseira barbata* (Good et Vood) Ag.)

Ограниченията и забраните за гореописаните лечебни растения не се отнасят за количества билки, събирани за лични нужди. Изключението не се прилага за Пирински (мурсалски алибушки) чай.

Със **Закона за лечебните растения** се урежда управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и

изкупуването на получаваните от тях билки, за което са поставени **конкретни изисквания при събирането на билките:**

1. Извършва се от находища, в които лечебните растения не са подложени на отрицателното въздействие на естествени или предизвикани от човешка дейност фактори;
2. Обект на събиране са само растителните части, които се използват като билки;
3. Събирането се извършва при подходящи атмосферни условия с оглед получаването на качествени билки;
4. Не се допуска увреждане на находищата в резултат на дейността;
5. Не се събират билки в замърсени с тежки метали, пестициди, други химически или минерални вещества, животински или битови отпадъци райони;
6. Събирането се извършва след издаване на разрешително за ползване съгласно чл. 21, ал. 2 от Закона за лечебните растения
7. Не се допуска попадане на чужди примеси, в т.ч. камъни, пръст, органични замърсители;
8. Не се допуска контакт на събраните свежи билки с почвата;
9. Съдовете, използвани при събиране на билки, се поддържат чисти и се съхраняват на места, недостъпни за домашни животни, гризачи, птици;
10. Транспортните средства, с които се превозват свежите билки, се поддържат чисти, сухи и при нужда се застилат или покриват.

Позволително за ползване на лечебните растения се издава от Кмета на Общината, в случай, когато ползването е от:

а) земеделски земи от поземления фонд и включените в строителните граници на населените места – общинска собственост, след заплащане на такса в Общината;

б) териториите и акваториите в строителните граници на населените места – общинска собственост, независимо от предназначението им, след заплащане на такса в Общината.

Позволително се издава на физическо лице, което събира билки за продажба или първична обработка на генетичен материал от лечебни растения и определя: вида на ползването, разрешеното количество билки или генетичен материал по видове морфологични части; района или конкретното находище; начина на ползване.

4. ОПИСАНИЕ НА ВИДОВЕТЕ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА КРИЧИМ.

До момента нито на национално ниво, нито на местно са правени проучвания на ресурсите от лечебни растения. Точна количествена оценка за ресурсите от популациите на лечебните растения на територията на община Кричим не може да се даде, поради липса на изготвена методика за наблюдението и оценката им. Точните количества и местообитания на определените видове билки не могат да се определят, тъй като не е правено обследване на районите в България.

Единствения ориентир за това са местните билкари, които ежегодно добиват билки от обследвани от тях местности. Необходимо е да се разработи приблизителна оценка на ресурса лечебни растения от земи - общинска собственост, както и оценка на ресурсите на национално ниво. Тъй като обследването на ресурсите би отнело много време и финансов ресурс, който общината не може да отдели е добре да се направи приблизителна оценка като се използват данни от местните билкари.

Важна част от биоразнообразието са лечебните растения. В последните години значително нарастна интереса към тях. Те са били и си остават ефективно средство при лечението на редица заболявания.

Растенията са достъпна и евтина суровина за приготвянето на лечебни препарати, чайове, напитки и др.

Съгласно разпоредбите на Закона за лечебните растения „билки за лични нужди” са количества билки в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден. За корени и коренища, каквито се събират от залиста, разрешеното количество за лични нужди е до 1 кг.

Едни от най-често срещаните лечебни растения на територията на ТП „Държавно ловно стопанство” (ТП „ДЛС”) Тракия” в землището на община Кричим са: *бъз, сребролистна липа, великденче, глог, горицвет пролетен, лайка, гръмотрън, бяла върба, детелина ливадна, див рожков, драка, дрян, живовлек, здравец, иглика, калина, лопен, мащерка, мента, млечка, мъждрян, равнец, татул.*

Информацията за лечебните растения и гъбите със стопанско предназначение на територията на община Кричим е крайно оскъдна, тъй като общината не поддържа регистър на лечебните растения, поради факта, че количеството, което се събира от тях на територията ѝ е ограничено.

За територията на община Кричим лечебните растения се срещат предимно на петна или по единично. Преобладават лечебни растения по тревисти места, пътища и храсталаци, които се използват предимно за лечебни цели.

За целите на настоящата разработка е ползвана информация, предоставена от община Кричим. Точна количествена оценка за ресурсите от популациите на лечебните растения в представения по долу списък не може да се даде, поради липса на изготвена

методика за наблюдението и оценката им. Като цяло, състоянието на популациите от лечебни растения на територията на общината се преценява, като добро.

Най-широко разпространени са следните видове лечебни растения:

Снимка: тревист бяз

- **Бъзакът** /danewort thicket/ е многогодишно тревисто растение с пълзящо, силно разклонено коренище и изправено, голо, набраздено стъбло, в горната си част разклонено, високо до 2 м. Листата са срещуположно разположени, с яйцевидна до яйцевидноланцетна форма, дълги 5–16 см и широки 1–4,5 см. Цветовете са бели, по-рядко розово отвън, събрани в щитовидни съцветия. Излъчват неприятна, но не отблъскваща миризма. Плодът е ягодовиден, месест, сферичен, 4-6 мм в диаметър, тъмновиолетов до черен. Разположен е на изправена дръжка, за разлика от черния бяз.

Наричат го още **тревист бяз**, **бъзе**, бязовляк, бязуняк, ниско бъзе. Той е от сем. Мешковицови – Adoxaceae. Разпространен е като бурен по пустеещи места, край пътищата и населените места. В нашата страна е повсеместен, почти до 2000 м надморска височина. В цветовете на бязака се съдържа етерично масло, захари и биологичноактивни гликозиди.

Плодовете са богати на антоцианови багрилни вещества, захари, органични киселини (валерианова, ябълчена и винена киселина), дъбилни вещества, смоли, пектин, витамин С и др. В зелените плодове и семената се съдържат гликозиди, които се считат за отровни.

В народната медицина се използват плодът и коренът, а по-рядко и цветовете. Има диуретично, антимикробно и потогонно действие.

Сокът от плодовете му се използва при безапетитие, анемия и отпадналост, при хемороиди и ревматизъм.

При ухапване от насекоми се прилага чрез местно втриване върху кожата.

Снимка: сребролистна липа

- **Сребролистна липа** – широколистно дърво от сем. Слезови, досига височина до 25 - 30 м височина, расте по сенчести и влажни места, из смесени широколистни гори в предпланините и планините. Родината ѝ е Западна Азия, но днес е разпространена почти по целия свят. Някои от дърветата живеят близо половин хилядолетие, а други го задминават. Липата има голяма корона с много разклонения. Когато растението е по-младо, кората на цвят е кафява, а когато остарее постепенно се превръща в сивкава. Листата имат формата на сърце, отгоре са тъмнозелени, а отдолу имат сребърни власинки, от където идва и името ѝ – сребърнолистна. Плодът на липата е семенно орехче. Растението цъфти през юни – юли, като важна особеност е, че цъфтежът настъпва след 20-та година на дървото.

Сребролистната липа е едно от най-често срещаните дървета в градския пейзаж и често се използва за оформяне на улици, алеи, зони за отдих, градини и др.

Липовият цвят съдържа в себе си голяма количество етерично масло със сесквитерпеновия алкохол, което придава невероятния аромат на растението. В състава му има също слузни вещества, флавоноидни вещества тилирозид, кверцитин и кемферитин. Богат е на агликоните кемферол, цианидин и кверцетин.

За лечебни цели се използва цветът от сребърнолистната липа, тъй като притежава противомикробно, противовъзпалително и седативно действие. Липата съдържа в себе си голяма количество селен, поради което приготвянето и консумацията на няколко дози чай от билката могат да спомогнат за покриване на дневните нужди от веществото в организма на човек. Липовият чай се прилага като допълнително средство при лечение на бъбречни заболявания и такива на пикочните пътища. Действието му помага при възпаление на дихателните пътища и при повишена температура.

Чай от липа се препоръчва при и при главоболие или виене на свят в резултат на преумора. Под формата на напитка или като допълнение на различни процедури благоуханият аромат на липа подпомага при състояние на депресии, намалява стреса и нервното напрежение. Памук натопен в хладка запарка, успокоява раздразнената кожа и премахва подпухналите торбички под очите.

Снимка: великденче лечебно

- **Великденче**, вероника /*Veronica*/, е растителен вид от сем. Живовлекови /*Plantaginaceae*/. Името на растението идва от времето, когато цъфти април-май, когато се празнува и Великден. В България се срещат в зависимост от таксономичната концепция между 40-50 вида, а някои видове се отделят в самостоятелен род *Pseudolysimachion*.

Родът в България включва едногодишни, двугодишни и многогодишни тревисти растения, както и дребни храстчета. Видовете на рода са разпространени из цялата страна – някои се срещат на морското равнище, други в полята и горите, а трети на най-високите планински върхове.

Особено популярно е лечебното великденче /*Veronica officinalis*/. То е многогодишно тревисто растение, разпространено из широколистните и иглолистните гори, с пълзящо коренище и пълзящо стъбло високо до 30 см. Цялото растение е покрито с трихоми. Листата са с къси дръжки, продълговато яйцевидни или елипсоидни, назъбени. Цветовете са хермафродитни, събрани в гроздови съцветия. Чашката е четирилистна с две тичинки. Плодът е влакнеста многосеменна кутийка, състояща се от две гнезда. Има дължина от 4-5 мм, притежаваща жлезисти власинки и съдържаща много на брой семена.

Използва се надземната част - стръкове брани по време на цъфтежа на растението. Листата се събират през лятото и се сушат за по-нататъшна употреба. Най-добри за приложение са растенията, които се развиват в горските покрайнини и под дъбова растителност.

Великденчето вирее сред различна иглолистна и широколистна растителност, в близост до храсти, по поляни и покрайнини на гори. Понякога се приема като плевел, растейки в люцернови насаждения или сред други подобни културни посеви. Родният ареал на разпространение на великденчето се намира в Европа, Северо-Източна Америка (Мериленд) и Западна Азия.

Съдържа: сапоници; дъбилни вещества; гликозиди, особено аукубозид; органични киселини; етерично масло; провитамин А; захари, смоли; танини; горчиви вещества; в много малки количества алкалоиди; витамин С.

Свойства на билката: понижавашо телесната температура; противовъзпалително; болкоуспокояващо; отхрачващо; успокояващо като цяло организма; антисептично действие; адстрингентно; антиулцерогенно; понижавашо кръвното налягане; диуретично; стимулиращо храносмилането; разхлабващо.

Състояния и заболявания, при които се прилага: бронхити; кашлица; мигрена; проблеми с уринирането; високо кръвно налягане; при гнойни рани; заболявания на черния дроб; запек; бронхиален задух; други белодробни заболявания; световъртеж; жълтеница; ревматизъм; хронични възпаления на кожата; екзема; сърбеж; стомашна язва; подагра и други.

Използва се още при чревни разстройства и с цел прочистване на стомаха от слузни отлагания. Великденчето в традиционната австрийска медицина се включва в лечението на разстройства на нервната система, дихателната система, сърдечно-съдовата система и метаболизма.

В народната медицина се употребява при: суха кашлица, трахеити, бронхити, астма, ангина, затруднено уриниране, хематурия, умствена умора, кръвохрачене, запек, дрезгав глас, треска, в началото на развитието на туберкулоза и други. Локално, под формата на настойка със зехтин в съотношение 1:10, се прилага при изгаряния, наранявания, гнойни рани, циреи. Трудно зарастващи рани могат да се третират по следния начин - първо измиване с чай от растението, после налагане на марлен компрес отново с чай и правене на загреваща преръзка. С превръзката може да се пренощува. Пресен сок се използва външно за облекчаване на болката при подагра и при хронични кожни проблеми. С чай от билката може да се прави гаргара и да се изплаква устната кухина при съответно заболяване.

Великденчето някога е било високо ценено в Англия като здравословен, релаксиращ, билков чай и тоник. В исторически план зелените части на растението са били използвани като лекарство при кашлица, възпаление на средното ухо, както и при стомашно-чревен дистрес.

Билката се съчетава с много други лечебни растения. Влиза в състава на множество билкови лекарства, предназначени за прием през устата или за локална употреба, особено при възпаление на носа и ушите. Използва се предимно като отхрачващо средство при дихателни проблеми. Често се употребява и под формата на лосион при раздразнена или инфектирана кожа.

Великденчето намира приложение и в хранително-вкусовата промишленост. Чаят от него притежава леко горчив и стипчив вкус.

Снимка: глог

- **Глог (*Crataegus monogyna*)** - представлява храст или разклонено дърво. Отнася се към семейство Розоцветни (Rosaceae). Растението е познато още с имената: Червен глог, Бял глог, Глогинка. Глогът е медоносно растение.

Глогът е употребяван още по време на Римската империя. Днес лекарите фитотерапевти, подобно на билкарите, го използват за профилактика, превенция и съпътстващо лечение на сърдечно-съдови заболявания.

Глогът е бодливо растение, което израства на височина до 5 метра. Има добре развита коренова система. Клоните са лъскави, оцветени в кафяво-лилаво. Младите клонки са голи, покрити с малко количество власинки. Част от тях са видоизменени в бодли, които имат дължина от 1 до 1,5 см. Листата му са с лъскава, тъмнозелена горна и светлозелена долна повърхност. Те са със силно нарязан листен ръб на от 3 до 7 дяла, островърхи и бодливи.

Има правилни бели цветове, събрани в щитовидни съцветия. Състоят се от пет чашелистчета, пет венчелистчета и множество на брой тичинки. Имат големина от 1 см в диаметър и са умерено ароматни. Цъфти в периода април-юни месец. Плодът е с кръгла форма, червен на цвят, месест, съдържащ една костилка. Добре узрелите плодове се установяват през септември месец.

В световен мащаб глогът се установява по земите на Европа, Северна Африка и Западна Азия. У нас вирее из гори и храсталаци в цялата страна на надморска височина до 1500 метра.

Плодовете съдържат следните вещества: урсолова, кафеена, хлорогенова, олеинова киселини; хиперозид, сорбит, дъбилни вещества, ацетилхолин, холин, мазнини, бета-ситостерин, захари, глогова киселина, провитамин А, червено багрило, витамин С, липаза, емулсин, сапонини и др. В листата са открити плодови киселини, рамнозид-витексин, кверцетин, витексин.

Цветовите съдържат кафеена киселина, хлорогенова киселина, кверцетин, хиперозид, холин, ацетилхолин, триметиламин оксикантин, етерично масло, горчиво вещество, изобутиламин.

Използват се цветовете, листата, корените и плодовете на глога. В началото на зимата, дори при първите паднали снегове, все още може да се открият храсти глог с плодове. Освен, че са особено красива гледка, незамръзнали - опитайте ги и Вие, а иначе служат за храна на горските животни и птици.

Свойства на глог: действа успокояващо на сърцето, като подобрява работата му и регулира сърдечната дейност; разширява кръвоносните съдове и подобрява функцията на стените им; понижава кръвното налягане; успокоява централната нервна система; подобрява съня; понижава холестерола в кръвта; пикочогонно.

Цветовите и плодовете на глога се различават по своето действие върху сърдечно-съдовата система, цветовете действат тонизиращо, а плодовете седативно и успокояващо.

Състояния и заболявания, при които се прилага глог: сърдечна невроза; сърдечна слабост; сърдечна аритмия; хипертонична болест; сърцебиене; атеросклероза на коронарните съдове; стенокардия; бронхиална и кардиална астма; безсъние; стрес; повишена функция на щитовидната жлеза.

В народната ни медицина се прилага при задух, увеличена простата, заболявания на отделителната система и като изключително средство за лечение на сърдечни заболявания.

Може да се приема седмици, като към него не се привиква. Освен че подобрява кръвоснабдяването на сърцето и мозъка, глогът премахва и неприятните усещания, които са резултат от аритмия и сърцебиене. Употребата на билката от хора страдали от инфаркт, безсъние, нервност, увеличена простата, сърдечна невроза и други близки по клиника до тези заболявания, помага за по-бързото възстановяване.

Снимка: горичвет

- **Горицвет /Adonis vernalis L./** - род тревисти растения на сем. Лютикови, медоносно многогодишно растение. Известно още като: жълт божур, зайчи мак, куквиче око, слети коса, опадокис. Стъблата са изправени, високи до 50 см. Цветовете са правилни и разположени по върховете на стъблата или разклоненията. Цветовете са единични, жълти, разтъртяващи едновременно с разлистването и са с диаметър 4-5 см. Чашката е с 5 листчета, венчелистчетата са 10-25 на брой, продългонато елиптически, дълги 15-30 мм и широки 5-12 мм. Плодът е сборен, съставен от овлани плодчета с късо, кукесто, завито надолу носче.

Горицветът има дебело коренище с многобройни чернокафяви до черни на цвят корени. От това коренище израстват множество прави стъбла, покрити с власинки. Стъблата на горицвета са гъсто облистени, а в основата са обвити с кафяви ципести люспици. В медицината под името *Hebra Adonidis* се използват се използват цветоносните и облистени стъбла, събрани по време на цъфтежа.

Използва се при лечение на: сърдечна недостатъчност; сърдечни неврози; хронична сърдечна недостатъчност; аритмия; атеросклероза; епилепсия и др.

Горицвет пролетен е силно отровно растение!

Съгласно Заповед №РД-135/04.02.2022 г. на Министъра на околната среда и водите, пролетния горицвет е забранен за бране от естествените му находища.

Снимка: лайка

- **Лайка** (*Matricaria chamomilla*, *Matricaria recutita*) - представлява едногодишно тревисто растение, принадлежащо към семейство Сложноцветни (*Asteraceae*). Билката може да се срещне и с наименованията лайкучка, матрикария, магьосническа тревичка, полска, немска, унгарска, дива лайка или ароматно подрумче. Лайката е един от най-популярните билкови източници.

Матрикарията има разклонени, изправени и гладки стъбла, които достигат на височина от 15 до 60 см. Те са много фини и на пръв поглед изглеждат като преплетени в мрежа. Листата ѝ са дълги и тесни, дву или триперести. Също така фини като стъблестата маса. Цветовете образуват единични съцветия, като се състоят от бели лъчисти листенца със жълт център. Цъфтят в началото и средата на лятото и имат силна, ароматна миризма. Плодът представлява кафява семка с продълговата форма.

Билката може да бъде намерена в близост до населените места в цяла Европа и умерените ширини на Азия. Широко разпространена е в умерените области на Северна Америка и Австралия. Отглежда се в страни като Германия, Франция, Испания, Италия, Мароко и части от Източна Европа. Често расте близо до пътища, около депа и по култивирани области като плевел по ниви, поляни, ливади и пътища. Билката лайка е сухоустойчиво и светлолюбиво растение. Вирее в райони с различни почвени и климатични характеристики.

Употребяват се цветовете на матрикарията. Те се берат по време на цъфтежа - май и юли. Сушат се на сянка или в специална сушилка при температура до 40 градуса. Изсушената билка има приятен аромат и слабо горчив вкус.

Най-често се е употребява под формата на чай от пресни или изсушени цветове, който има разнообразна терапевтична насоченост при редица заболявания и състояния - болки в стомаха; колики при бебета; зъбобол; главоболие; простуда; при кашлица; подуване на корема; диария; възпаления на дихателните пътища; камъни в бъбреците; хемороиди; екземи; акне; остеопороза; тревожност; безсъние; диабет; вагинит; гноини рани.

Лайката намира приложение и в козметиката под формата на мехлеми, кремове за лице, шампоани и маски за коса, благодарение на своите антиоксидантни, омекотяващи и подхранващи свойства. В някои страни изсушените листенца от лайка се употребяват като подправка за салати, сосове, омлети и печива.

Свойства: противовъзпалително; омекотяващо; успокояващо; антисептично; кръвоспиращо; спазмолитично; анксиолитично; антимуtagenно; антимикробни (доказани ин витро); антиоксидантни (доказани ин витро); стимулира лактацията; диафоретично.

Етеричното масло от лайка е потенциално антивирусно средство срещу херпес симплекс вирус тип 2 (HSV-2) ин витро. Притежава понижаващо холестерола действие и ускорява времето за заздравяване на рани.

Снимка: гръмотрън

- **Гръмотрън (*Ononis spinosa*)** е многогодишно тревисто растение, с високо стъбло и много бодли. Причислява се към семейство Бобови, което го прави близък родственик на боба, граха, лещата и соята. Растението е наричано още Трънлив троскот, Черен трън, Коловоз, Сахарче.

Гръмотрън е билка със силни терапевтични качества, но съжаление днес е малко известна и повечето хора я мислят за обикновен плевел. Тези, които са запознати с качествата ѝ обаче я наричат вълшебна! Корените от гръмотрън са били използвани за лечебни цели от култури по целия свят от стотици години. Данни за това растение са открити в хрониките на гръцкия философ Теофраст още от четвърта година пр.н.е.

Гръмотрън е една от малкото билки, които намират приложение не само в алтернативната, но и в традиционната медицина, където се използва под формата на билкови таблетки за лечение на кожни лезии и инфекции, бъбречни заболявания, като бъбречнокаменна болест, бактериални инфекции в уринарния тракт, цистит, поддържане

здравето на пикочния мехур, както и много други. Някои я приемат за отслабване, други за стимулиране на потентността или регулиране на нередовния цикъл, а баба Ванга горещо я препоръчвала при трудности в забременяването. Антибактериалните, противогъбичните, противовъзпалителните и аналгетичните ефекти от гръмотрън са ставали обект на различни проучвания през годините.

Билката достига между 20 до 80 сантиметра височина. Стъблото е покрито с дълги и лепкави власинки, както и с жлезисти власинки, миришеци неприятно.

Листата са овално-елипсовидни, със силно назъбени краища. Разположени са самостоятелно или групирани по три - на една листна дръжка са захванати три петури. Има дълги прилистници.

Цъфти от май/юли до август. Цветовете на билката гръмотрън са изключително красиви, оцветени в нежно до по-тъмно розово. В някои държави, като например Швеция, се срещат и представители с червеникави цветчета. Венчелистчетата са пет, като две са изправени нагоре (наподобявайки крила на пеперуда), а трите са загърнати едно в друго, образувайки "рогче" (а някои го оприличават на тялото на пеперудата). Имат големи и дълги чашелистчета и 10 тичинки.

Цветовете образуват класовидни съцветия и са хермафродитни (има мъжки и женски органи) и се опрашват от пчели. Имат способността да улавя и поглъщат азот.

Плодовете узряват в меки космати шушулки, типично за представителите на семейство Бобови. Обичайно шушулките са дълги около 6-9 милиметра и в тях може да се открият от 2 до 3 бобовидни плодчета.

Гръмотрън предпочита варовикови пасища, каменисти склонове и отворени борови гори, главно със суха камениста и глинена почва. Любител е на добре дренирана почва, дори и да е бедна на хранителни вещества. Растението не може да расте на сянка. Може да толерира морска експозиция.

Подходящо рН: Гръмотрън се развива еднакво добре на кисели, неутрални и основни (алкални) почви, като вирее добре и в силно алкални почви.

Най-широко приложение намират корените на растението гръмотрън. Те могат да бъдат събрани по всяко време на годината, въпреки че най-удачният период е преди или след цъфтежа, т.е. през пролетта (април – май) и есента (август - октомври).

Свойства на билката: антибактериално; противогъбично; аналгетично; противовъзпалително; диуретично; слабително; потогонно; повишава потентността.

Билката намира много широко приложение: възпаления на бъбреците и пикочния мехур или наличие на пясъчинки/камъни; при бяло течение; хемороиди; цистит; подагра; хипертония; ревматизъм; шипове; жлъчнокаменна болест; разширени вени; трудности в забременяването; импотентност; уголемена простатна жлеза; затлъстяване; нередовна менструация; кожни инфекции и други.

Снимка: бяла върба

- **Бяла върба (*Salix alba*, White willow)** представлява дървесен вид с лечебни качества. Принадлежи към семейство Върбови (Salicaceae). Получила е това име, заради белезникавото, почти бяло оцветяване на листата ѝ. Употребата на кора от бяла върба като лечебно средство е известна още в древността. Китайските специалисти я използват от хиляди години, в сравнение с европейските, които от скоро намират мястото ѝ на билка в медицината. Още Хипократ описва болкоуспокояващите и хипотермичните ѝ качества. От Шумер, Асирия и Древен Египет до наши времена са достигнали писания отново за нейната употреба с лечебна цел. Диоскорид през 1-ви век потвърждава свойствата ѝ, а век по-късно Гален отново я проучва.

Бялата върба достига на височина до 25-30 метра. Максималният диаметър на ствола ѝ е 1 метър. Кората на дървото е напукана, тъмносива до сиво-кафява. Леторастите са със сиво-кафяв до зелено-кафяв цвят. Короната е широка, а клоните чупливи и изправени. Младите, връхни клонки са покрити със сребристи власинки, като по нататък в развитието им те опадват. През зимата цветът на клоните е много разнообразен. Те могат да бъдат кафяви, сиви, зелени, червени, жълти. Листата са ланцетовидни, последователни и назъбени по ръба, покрити с власинки. Власинките отново са сребристи на цвят и заемат или и двете листни повърхности или само долната. Дължината на листата е от 5 до 12 см, а ширината от 1 до 3 см. Листните дръжки са къси, притежаващи 1 или 2 жлези.

Бялата върба е двудомно растение. Цветовете са събрани в реси с цилиндрична форма, които се развиват заедно с листата и са без околоцветник. Мъжките цветове са с дължина до 7 см и дебелина до 1 см. Тичинките са 2 на брой, по-дълги от прицветниците. Женските цветове имат дължина до 5 см и 0,5 см дебелина. Дървото цъфти през периода март - май месец. Плодът е кутийка, с дължина до 5 мм, оцветена в приятно, тревисто зелен цвят. При узряване се разпуква.

Среща се край реките, блатата и влажните места в цялата ни страна. Родният ѝ ареал на разпространение обхваща Европа, Централна Азия, Западна Азия. "Обитава" още Северна Африка. Развива се на надморска височина до 1000 - 1700 метра.

Използва се върбовата кора с медицински цели. Листата могат да бъдат събрани по време на вегетацията и да се използват пресни или сушени. В бита на хората намира приложение цялото растение. Кората на върба съдържа индол-3-маслена киселина, която е растителен хормон, стимулиращ растежа на корените на растенията. Активното вещество от кората на бялата върба, наречено салицин, е изолирано до кристалната си форма през 1828 г. от Анри Леру, френски фармацевт, и Рафаеле Пирия, италиански химик, който след това успява да отдели киселина в чисто състояние. Салициловата киселина е химическо производно на салицина и се използва широко в медицината. Ацетилсалициловата киселина (Аспирин) обаче е химикал, който не се среща в природата и който първоначално е синтезиран от салициловата киселина, извлечена от растението.

Свойства на бялата върба: обезволяващо; противовирусно; понижаващо телесната температура; противопаразитно; антималярно; противовъзпалително; кръвоспиращо; потогонно; противоревматично; успокояващо; хипнотично; стягащо; антиоксидантно; имуностимулиращо.

Намира приложение при: ангина; ставен ревматизъм; артрит; остеоартрит; грип; простуда; треска; парадонтоза; жлъчна болест; болки в мускулите; кожни обриви; при потене на краката; подагра; плеврит; главоболие; висока температура; обилна менструация; вътрешни кръвоизливи; гнойни рани; катар; цистит; сърдечни заболявания; невралгии; безсъние; колики.

Използва се още като общоукрепващо и средство, което прочиства кръвта. Бялата върба действа и при зъбобол и мигрена. Антисептичното действие на кората се използва при нейното локално приложение при язви и рани и вътрешно при чревни възпаления и диария. Немски учени, прилагайки екстракт от върба на пациенти страдащи от остеоартрит, установяват нейните умерени болкоуспокояващи качества.

В кулинарията кората от върба се използва под формата на чист чай или добавен към даден вид храна по предпочитание.

От по-младите ѝ клонки се плетат кошници, мебели, огради. Дървесината ѝ е еластична, мека, лесно се отсоява и разделя и е неустойчива на гниене. От нея се произвеждат бухалки за крикет или се използва за направата на подпори, стълбове, дръжки на инструменти, дървени въглища, в стругарството и др. Стъблата се берат през пролетта или лятото, листата се отстраняват от тях и те се подлагат на парова обработка докато се свлекат влакната им. Влакната се готвят за 2 часа с луга и след това се пресоват с чукове или се пушат в мелница. Получената хартия има червен или кафяв цвят.

Приета в големи количества върбата може да причини стомашно-чревни неразположения, гадене, обриви, световъртеж. Прекаленият прием на бяла върба може да доведе до развитието и на афти в устната кухина.

Снимка: детелина ливадна

- Детелина ливадна - принадлежи към рода детелина, семейство бобови растения, подсемейство Motylkov. Европа се смята за негова родина. Има студоустойчивост, семената му покълват при 2-3 градуса, издънките се появяват на 5-8-ия ден. Той обича влагата, поради липсата на растеж се забавя и понякога растението умира, устойчива на сянка, непретенциозна към почвите, но предпочита дерново-подзолистите, сиви гори и черноземи, не обича засоленни земи. Принадлежи към растенията за зелен тор, образувайки възли, съдържащи азот по корените. Има ценни хранителни свойства поради високото си протеиново съдържание и се използва като фуражна култура. Ливадната детелина е отлично медоносно растение, но само пчелите с дълги хоботчета могат да събират мед. От незапомнени времена се използва в народната медицина.

Всички видове детелина имат тройна структура; растенията с четири листа са доста редки. През нощта те се сгъват и издигат, а на разсъмване се изправят. Основното стъбло е съкратено, съдържа голям брой прикорни листа, в пазвите на които растат цветни стъбла. Стъблата увиснали, оребрени, кухи или напълнени отвътре. Формата на храстите е полуразпръсната или разпръсната. трилистна структура и съдържат бели петна в средата на листната плоча. Цвят от ярко до тъмно зелено. Яйцевидната форма на прилистниците е заострена. Те се сливат с дръжката на листа и леко се спускат. Цветовете са дребни (червени, розови, жълти, бели и други цветове), събрани в съцветия под формата на сферична глава, при някои видове - четки. Всяко цвете има зелена чашка и петлистно венче, което има структура, подобна на молец. Цветето съдържа един плодник и десет тичинки. Плодът е кожист с 1-2, рядко 3-6 семена. Те са много малки и са оцветени в различни видове детелина от светложълта до тъмнокафява, имат бобовидна форма.

Детелината съдържа витамини А, С, Е, В и минералите фосфор, магнезий, желязо и калций. Надземна част: цвят, съцветие, плод на ливадна детелина са богати на алкалоиди, гликозиди и етерични масла. Растението има противотуморно действие. Използва се като ефективно средство за лечение на всички видове ракови

новообразувания. Съдържанието на флавоноиди в състава му укрепва стените на кръвоносните съдове и подобрява тяхната еластичност. Високо ценени са холеретичните, антимикробните и антисклеротичните свойства. Медът от детелина, добавен към зеления чай, премахва токсините от тялото. Стягащите свойства на растението се използват за спиране на различни видове кървене. В козметологията детелината се използва за почистване на кожата, премахване на гнойни и акне обриви.

Детелината се използва като основно ястие или като добавка. Цветовете и листата на растението имат хранителна стойност, богати са на витамини и минерали и могат да се използват за приготвяне на салати.

Детелината отдавна се използва в животновъдството за хранене на животни, като по хранителни свойства не отстъпва на концентрирания фураж. Влияе добре на структурата на почвата, снабдявайки я с азотни торове.

Снимка: див рожков

- Див рожков, по-известен като Дървото на Юда (*Cercis siliquastrum*) е широколистно, листопадно дърво, което се отнася към семейство Бобови (Fabaceae). Понякога се развива и под формата на средно голям храст. Видът расте бавно и живее до 100 години. Не е защитен от Закона за биологичното разнообразие у нас. В Израел дървото има статут на защитено растение. Дивият рожков е медоносно растение, като пчелите помагат изключително много в опрашването на цветовете. Видът е описан за първи път от Карл Линей през 1753 година.

Произходът на името на дивия рожков е спорен. Според много източници това е дървото, на което Юда Искаротски се е обесил след като е предал Христос. Цветовете и шушулките, висящи от стъблото, изобразяват този акт. От друга страна,

терминът "Юда" би могъл да бъде само една географска връзка. Дървото на Юда някога е било широко разпространено на Юдейските хълмове.

Дървото достига до 12 м височина и 10 м ширина на короната. Клоните и стволът му имат почти черен цвят и са с изразени пукнатини по тях. Формата на листата му се определя като бъбрековидна или сърцевидна. Имат тъп връх. Горната им повърхност е оцветена в тъмно зелено, а долната има сивкав цвят. Разлистването се случва скоро след появата на първите цветове. На есен листната маса се обагря в приятен жълт цвят.

Цъфти в лилаво-розови или наситено розови цветове, разположени в снопчета от 3 до 8 на брой, без аромат. Наситено розовите цветове се произвеждат от растения на едногодишна възраст в края на пролетта. Прорастват направо върху ствола и клоните на дървото. Цветовете са годни за консумация, като имат сладко-кисел вкус. Цъфтежът се наблюдава през месеците март и април.

Дървото произвежда дълги, червеникаво-кафеви до червено-виолетови на цвят, плоски шушулки, които висят вертикално, с разположени в тях семена. Семената имат твърда обвивка, тъмно кафяв цвят и наброяват от 8 до 10 в една шушулка.

Употребяват се цветовете и семената на растението. Декоративна стойност има цялото дърво. Само дървесината му е подходяща за употреба в дървообработващата промишленост и дърворезбартството, както и за създаването на сувенири от нея.

Растението е използвано за лечение на анемия и умора. Дървото на Юда е важна съставка във възстановяващ хранителен режим при периоди на претоварване с работа и стрес. Използвало се е през вековете за лечение на камъни в бъбреците, респираторни заболявания и за отоци по краката по време на бременност. Има леко диуретично действие. Помага при запушен нос и облекчава стягане в гърдите и затруднено дишане. Открито е, че цветовете в комбинация с магданоз, помагат за разнасяне на мастните отлагания в черния дроб.

Суровите цветове имат сладко-кисел вкус и се използват като добро допълнение към салатата или могат да се консумирани пържени. Цветните пъпки също са кисели и се прилагат като подправка. В някои краища на света се консумират млади пресни семена от растението, овкусени с подправки като за салатата.

Дървесината на дивият рожков е много твърда и красива. Става още по-забележителна като леко се лакира с лак за дърво. Използва се за направата на фурнир.

Не на последно място дървото, като податливо на култивиране, се използва във флоралната декорация на градини, паркове, улици и алеи. Ранният му цъфтеж се съчетава прекрасно с килима от цъфтящи пролетни цветя и тревистата свежа зеленина. Често присъства и в цветните градини и дворовете на домове. Също така се установява и на най-невероятни места като саморасло, поради лесното му разпространение чрез семената му.

Снимка: дрян

- Дрян обикновен (*Cornus mas*) представлява ниско дърво или храст, което се класифицира към семейство Дрянови (Cornaceae). Към това семейство се отнасят около 40 вида дрян. Неговите цветове са едни от първите предоставящи прашец на пчелите. В България това е едно от растенията, които първи цъфтят и последни дават плодове.

Според легендите, Троянският кон е изработен от дървесината на дряна. Още от минали времена се приема за свещен у нас и е част от традициите ни. Дрянът се използва и като декоративно растение.

Дрянът достига на височина до 7-8 метра. Клоните му са тънки и оцветени в зелено-кафяво. Със зелен цвят и покрити с власинки са по-младите клончета. Короната му има почти правилна кръгла форма. Листата са срещуположно разположени на клончетата, с яйцевидна форма, дълги 4-10 см и широки 2-4 см, със заострен връх. Листните вени са със специфично, интересно разположение, като страничните такива са дъговидно извити. Листната маса е оцветена в тъмни нюанси на зеленото, като през есента придобива червен цвят и е изключително красива и блестяща под слънчевите лъчи.

Дрянът има красиво разположени цветни и вегетативни пъпки, поради което често се използва в различни обичаи и ритуали за "късметчета" и за здраве. Цъфти в малки жълти цветчета, които са събрани на брой от 10 до 25 в сенниковидни съцветия. Цветчето е изградено от четири венчелистчета, четири чашелистчета и четири тичинки. Те се появяват преди разлистването на вида, през месеците февруари-март.

Плодът му е костилков, с продълговата форма и тъмночервено оцветяване при узряване. Дължината му е около 2 см, а диаметърът му около 1,5 см. Притежава сладко-кисел, стипчив вкус. Зреенето се наблюдава в периода от август до октомври месец.

У нас вирее в широколистни гори и храсталаци из цялата страна. Не е особено взискателен към почвата, пареди което може да расте навсякъде на надморска

височина до 1 500м. Живее до 20.30 години. Използват се плодовете, кората и дървесината на растението.

Свойства: запичащо; кръвоспиращо; понижава телесната температура; противомикробно; противовъзпалитено; диуретично; противоанемично; благоприятства сърдечната дейност.

Състояния и заболявания, при които се използва: диария; възпалителни процеси в храносмилателния тракт; кръв в урината; болезнени венци (жабурене); кръвоизливи в стомашно-чревния тракт; анемия; треска; простуда; колит; подагра; уролитиаза; други заболявания на пикочните пътища; чернодробни и жлъчни заболявания.

Плодът успешно се използва в кулинарията под формата на сладка, конфитюри, сок, желе и вино от дренки, сиропи, компоти, в суров или сушен вид и други. Сушенето трябва да се извършва на сухо и прохладно място, тъй като поради високият процент влага в него е възможно да мухляса.

Дървесината на дряна е с изключителна здравина, като в миналото се е сравнявала със здравината на костите. Често се използва за направата на по-малки музикални предмети (части на гайди, кавали), сувенири или различни дребни пособия за дома.

Снимка: теснолист живовляк

- **Теснолист живовляк (*Plantago lanceolata*)** представлява многогодишно, тревисто растение, което често се среща по обработваеми земи и пасища и се приема за плевел. Принадлежи към семейство Живовлекови (Plantaginaceae).

През есента на 2013 г., живовлякът е избран от учени от Университета във Вюрцбург за "лечебно растение на 2014 годината", поради съдържащите се в него антибактериални и кръвоспиращи вещества.

Теснолистният живовляк достига височина от 50-60 сантиметра и има гъсто, късо коренище. Богато разклонени, корените могат да достигнат до 60 см в дълбочина. Растението започва своя растеж с листа разположени под формата на розетка. Те са линейно-копиевидни, с остър връх, дълги до 30 см, широки до 4 см, с успоредно жилкуване, с от 3 до 7 листни вени. Листният ръб е леко назъбен, а листната дръжка неясно диференцирана. Има покрито с власинки, ъгловато цветно стъбло. Цветовете се развиват в шиповидно съцветие, стърчащо над листната маса. Те са малки и кафяви на цвят, като всеки един притежава по 4 големи, жълтеникаво-бели тичинки. Цъфти от май до август месец, като този процес може да започне от април и да приключи до първите застудявания. Цветовете се опрашват от вятъра. Плодове представляват капсули, дълги от 3 до 4 мм, съдържащи две продълговати, дълги около 2 мм черни семена.

Теснолистният живовляк се използва предимно като традиционно лекарство за лечение на орални и фарингеални възпаления, придружени от суха кашлица.

Свойства на теснолист живовляк: отхрачващо; противовъзпалително; антиоксидантно; антибактериално; имуностимулиращо; епителизиращо; антитоксично; кръвосъсирващо; спазмолитично; противовирусно; противоглистно; цитотоксично; противогъбично; хепатопротективно; успокояващо; стягащо.

Състояния и заболявания, при които се прилага теснолист живовляк: възпалителни процеси в устата и гърлото; задух; кашлица; възпаление на стомаха и червата; заболявания на черния дроб; заболявания на жлъчката; сърдечни болести; захарен диабет; катар на дихателните пътища.

Външно, билката може да се използва при ухапвания от насекоми, опарване от коприва, екзема, при възпаления или малки отворени рани. При ухапвания от насекоми, прилагайки го се усеща охлаждащо действие, съответно облекчава болката и действа аналгетично.

В народната медицина, билката се използва предимно при заболявания на горните дихателни пътища и белите дробове, последвано от употреба при болести на жлъчния мехур, напикаване, стомашни спазми, диария и чернодробни заболявания и като диуретик. Външната му употреба се заключава като хемостатично лекарство, ранозаздравяващ агент и такъв, лекуващ циреи. Смачкани листа се прилагат при сърбеж, резултат от ухапване от насекоми.

Снимка: широколист живовляк

- **Широколист живовляк (*Plantago major*)** представлява многогодишно тревисто растение с безлистно цветоносно, голо стъбло. Принадлежи към семейство Живовлекови (Plantaginaceae). Известен е още с имената Петложилка, Жилавец, Бърда.

Коренището на широколистния живовлек е късо. Листата му се развиват под формата на розетка в основата на растението, с диаметър от 15 до 30 см. Всеки лист има овална форма, дължина от 5 до 20 см, ширина от 4 до 9 см, рядко с дължина до 30 см и 17 см ширина. Имат остър връх, гладък листен ръб и от 5 до 9 изразени листни вени.

Цветовете са малки, зеленикаво-кафяви, с лилави тичинки, произведени в гъсто съцветие, дълго 5-15 см, разположено на върха на стъблото. Стъблото е с 13-15 см височина (рядко до 70 см), оцветено в различни нюанси на зеленото, като към върхната си част може да придобие червеникави такива.

Живовлякът се опрашва с помощта на вятъра. Разпространява се главно чрез семена. Те се развиват в плода на растението - кръгла до яйцевидна капсула, която при узряване се разпуква по средата. Всяко растение може да произвежда до 20000 семена, които са много малки и овални, с горчив вкус. Вирее из пасища и ливади, край пътища и ниви, по песъчливи и тревисти места из цялата ни страна.

Използват се листата, които се събират от май до октомври месец, в сухо време и след като се вдигне росата. Листата се отрязват и не трябва да се мачкат. Сушат се на сянка или в сушилня.

Свойства на широколист живовляк: противовъзпалително; антибактериално; противомикробно; отхрачващо; регенеративно; аналгетично; оказва антисептичен ефект, при третиране на гнојни процеси и рани; кръвосъсирващо; има слабително и диуретично действие; епителизиращото му действие се използва при лечение на рани и при язва на стомаха.

Други свойства на билката са: антиоксидантно, антибиотично, действие на антидот при ухапване от змии, адстрингентно, имуномодулиращо, антиулцерогенна активност, антисептично, успокояващо, противоглистно средство.

Състояния и заболявания, при които се използва петложилката: при трудноздравяващи рани; хронични катарии на дихателните пътища; заболявания на храносмилателната система - язва, колит, повишаване на стомашната киселинност; заболявания на черния дроб; болки; сърбеж; отоци от травми; диабет; полова слабост; пародонтоза; семената се използват при диария; за изплакване на устата при възпаление, зъбобол, за укрепване на венците, болно гърло; под формата на лапи на травмирано място; при ухапвания от насекоми и други.

Широколистният живовляк влиза в състава на кремове, които също са предназначени за употреба при кожни лезии, синини и наранявания. От листните вени, поради здравината им, могат да се изработват конци.

Снимка: обикновен здравец

- **Здравец, Обикновен здравец (*Geranium macrorrhizum*)** представлява тревисто, многогодишно растение от семейство Здравецови (Geraniaceae). От този вид здравец се добива гераниевото етерично масло. Родът на здравеца се състои от 422 вида едногодишни, двугодишни и целогодишни вида, които виреят в умерения пояс и в планините на тропиците, но най-вече в източното Средиземноморие.

Обикновеният здравец израства на височина до 60 см. Стъблата му са покрити със жлезисти власинки. Кореновата му система е силно развита и хоризонтално поставена, като се състои от дебели и дълги корени, които се виждат и разклоняват над почвената повърхност. Покрити са с кафяви или кестеняви люспи. Листата са с красиво нарязана форма, повечето водещи началото си от основата на растението, с големина на дръжките от 4 до 28 см. Листната петура е разделена на от 5 до 7 дяла и има големина от 4 до 10 см в диаметър и лепкава повърхност. Излъчват аромат, а през есента стават жълтеникави или керемидено-червени. През месеците април и юли се наблюдава

цъфтежът на растението. Може да цъфне и в началото на есента. Развива розови или карминеночервени цветове. Събрани са по две в съцветие с дължина на цветната дръжка от 1 до 5 см, отново покрита със жлези. Всяко цветче се състои от 5 чашелистчета, 5 венчелистчета и 10 тичинки, които се извисяват над цвета. Чашелистчетата са елипсовидно-яйцевидни, вдлъбнати на върха си, притежаващи осилче с дължина от 2 до 4 мм. Венчетата са обратно яйцевидни, клиновидно стеснени в основата си и дълги 1-2 см.

Обича полусенчести или слънчеви места за своето развитие. Расте и високо в планините до 2500 метра надморска височина.

От растението се използват листата, цветовете и коренищата му. Стрък от обикновен здравец - бере се по време на цъфтеж. Цветоносните стъбла с прилежащите им приосновни листа се отрязват с остър нож на височина 4-5 см над коренището. Коренище от обикновен здравец - събирането става през пролетта и есента чрез изкопаване от почвата.

Здравецът понижава кръвното налягане. И двете дроги - листа и коренища, имат основно хипотензивно действие (понижават кръвното налягане), което действие се проявява и при приемане на свежи листа. Подобрява кръвоснабдяването на сърдечния мускул, понижава кръвната захар, разтопява някои видове жлъчни камъни. Включва се в лечението на стенокардия и исхемия, както и се прилага при слединфарктни състояния.

Снимка: иглика лечебна

- **Иглика - жълта (*Primula officinalis*, *Primula veris*)** представлява многогодишно, тревисто, красиво цъфтящо растение. Известно е още с имената: Игличина и Аглика. Наричат я още "цветето на Христос". Класифицира се към семейството Игликови (Primulaceae). Игличината израства на височина до 25 см. Листната ѝ маса се развива под формата на розетка. Листата са с изразено назъбен листен

ръб, дълги от 5 до 15 см и 2-6 см широки, с яйцевидна форма и набръчкана повърхност. Прорастват с къси дръжки направо от корените. Оцветени са в тъмните нюанси на зелено-сивото. Коренището ѝ е сиво-кафяво и от всичките му страни излизат белезникави коренчета. Цветоносното стъбло е безлистно и високо до около 20 см. Завършва с едри цветове, събрани на групички от по 10-30 на брой, образувачи чадърородно съцветие. Всяко цветче е с диаметър от 9 до 15 мм. Те носят различни нюанси на оцветяване в жълто. Цъфтят през април и май месец, а семената им узряват през юли и август.

Горската иглика расте из храсталаци, гори, горски поляни и из ливадите. Разпространена е из цялата страна до към 2000 м. надморска височина. В България са известни 8 вида иглика, като 4 от тях са под защитата на Закона за биологичното разнообразие. Поради красивия си външен вид игликата е сред най-предпочитаните градински и домашни цветя у нас.

Използват се коренището с корените, цветовете и листата на растението. Корените могат да се прибират през пролетта или есента, като се изсушават за по-нататъшна употреба. Цветовете се събират при състояние на пълно разтваряне, без такива, които са увяхнали или неразтворени.

Свойства на билката: откашлящо и отхрачващо; диуретично и потогонно; успокояващо нервната система; болкоуспокояващо; противовъзпалително; спазмолитично; седативно.

Жълтата иглика втечнява секретите в белия дроб и подпомага изхвърлянето им навън. В същото време увеличава стомашната секреция, което от своя страна подобрява процесите на храносмилане. Съдържанието на сапонини в игликата, определя отхрачващото ѝ действие, а салицилатите в нея имат болкоуспокояващи, противовъзпалителни и антипиретични ефекти. Тритерпеноидните сапонини, установени в корена ѝ са силно отхрачващо средство. Коренът притежава и леко диуретично, противоревматично и забавящо съсирването на кръвта действие. Листата имат сходни лечебни свойства с корените на растението, но са с по-слабо действие.

Състояния и заболявания, при които се прилага: простудни заболявания; кашлица; бронхит; коклюш; грип; неврози, нервни кризи, стрес, тревожност; диария; астма; спазми, парализи; ревматизъм; алергии; задържане на течности в организма.

Снимка: мащерка

- Дива мащерка, Бабина душица, Овчарски босилек, Овчарска мерудия, Воленика (*Thymus serpyllum*, *Wild thyme*) представлява многогодишно тревисто растение или полухраст. Принадлежи към семейство Устноцветни (Lamiaceae). На латиница нейни синоними са: Breckland thyme, Creeping thyme, Lemon thyme.

Известни са около 350 вида, принадлежащи към род Мащерка (*Thymus*). Това разнообразие и свойствата им да се променят в процеса на растеж, правят трудно отдиференцирането им като отделни растителни видове. Интересно за дивата мащерка са нейните консервиращи свойства. Поради тях, още в миналото се е използвала в процесите на балсамиране. Билката се събира и суши по време на цъфтеж. Използва се и като подправка (листа и цветовете) в кулинарията и като лечебно растение в медицината.

Стъблата са с височина до 10 см, полегнали или пълзящи, оцветени в червеникаво, червеникаво-зелено или изцяло в зелено, в зависимост от периода на растеж на бабината душица. Листенцата са малки, овално-продълговати, тънки, дълги 3-8 мм, разположени по единично и срещуположно или на групички от едната страна на стъбълцата. Почти липсват дръжки при тях или са съвсем къси. Оцветени са в синьо-зелено и покрити с власинки в основата си.

Цветовете са силно ароматни, лилави, бели или розови, събрани в съцветия по 3-4 на брой, цъфтящи през месеците от май до юли. Големи са от 4 до 6 мм в диаметър. Състоят се от двуустни чашки и венче. Те са хермафродитни и се опрашват от пчели и мухи. Вирее по ливади, пътища, в гори и по каменисти места. Развива се на надморска височина до 2000 метра.

Най-честата употреба на дивата мащерка в народната медицина е под формата на инфузия или сироп при различни заболявания на дихателната система. Под формата на инфузия е изключително полезна при главоболие и нервни неразположения, газове и нарушено храносмилане.

Състояния и заболявания, при които се прилага дива мащерка: фарингити; ангина; бронхити; колити; язва; гастрит; безсъние; възпаление на венците; ревматизъм; гингивити; синусит; храносмилателни проблеми; простудни заболявания;

нередовен менструален цикъл; с цел увеличаване на диурезата; сърдечни заболявания; нервни заболявания; стомашна ацидоза.

Снимка: лопен

- **Лопен (*Verbascum phlomoides*)** представлява двугодишно мъхесто-влакнесто растение. Нарича се още овча опашка, богородична хурка. Достига височина до 1,2 метра. Коренът е дълбок. Произвежда големи, дълги, плътно запълнени жълти съцветия. Цветовете са разположени на върха на стъблото в клас с форма на пирамида. Чашката и венчето са петделни. Тичинките са пет, срастнали за венчето. Плодът е многосеменна кутийка. Цъфти от юни до септември месец, а семената узряват от август до октомври. Видът е хермафродит (има както мъжки, така и женски плодни органи) и се опрашва от насекоми.

Вирее в тревисти, песъчливи места, из храсталаци, край ливади и ниви. Не може да се развива на сянка. Расте както на суха, така и на влажна почва.

Използват се цветовете, които се берат сутрин, преди изгрев слънце през месеците юли-август. Растението, прибирано по време на цъфтеж, трябва да се изсушава бързо и внимателно или ще загуби лечебните си качества.

Традиционната лекарствена употреба на лопеновите цветя се свързва с катар на горните дихателни пътища, кашлица и настинка, астма, спазматични кашлици и други заболявания на дихателната система. Счита се, че техните фенолни съставки са отговорни за противовъзпалителната и антимикробната активност на билката. Тя е известна с диуретичните си, аналгетични, отхрачващи и антисептични свойства.

Семената се употребяват като противопаразитно средство срещу тении в организма. Те вероятно съдържат сапонини и затова трябва да се използват с повишено внимание. Цветовете и листата на лопена действат антисептично, стягащо, обезболяващо, омекотяващо, отхрачващо. Инфузията от тях се използва вътрешно за лечение на различни респираторни заболявания (както вече бе споменато - кашлица,

бронхит, астма, дразнене на гърлото). Инфузия от пресни или сухи цветя в зехтин се използва за лечение на болки в ушите, рани, циреи и др.

Снимка: мента

- **Мента (Mentha)** е многогодишно, тревисто растение, принадлежащо към семейство Устноцветни (Lamiaceae). Видовете мента не са ясно различими, като броят им варира от 13 до 18. Естествено се среща хибридизация между някои от тях. Много хибриди, както и множество сортове от растението биват култивирани. Изключително ароматни са дворове, в които се отглежда билката. Понеже тя се разпространява и развива много добре, понякога е смятана за инвазивна.

Билката достига на височина до 70-90 см. и по-широк диапазон – 10-120 см. Широко разклонена е, с изправени, четириръбести стъбла. Листата са подредени в срещуположни двойки, с продълговата до ланцетна форма, често са покрити с власинки и имат назъбени листни ръбове.

Цветчетата са събрани в съцветия по върховете на стъблата. Листните цветове са оцветени от тъмно зелено и сиво-зелено до лилаво и синьо, а понякога са бледо жълти. Върхните цветове са лилаво-бели, подредени в лъжливи прешленисти съцветия, наречени вертициластери (verticillasters). Плодът представлява кафеникаво, кухо орехче, съдържащо от 1 до 4 семенца.

Широко разпространена е и вирее при различни климатични и почвени условия, но най-добре се развива във влажна среда и на влажна почва. Толерира широк диапазон от условия на растеж и отглеждане.

В България се среща из цялата страна. У нас виреят 9 вида от билката с техните разновидности. В Тракийската равнина растът трите вида мента – бяла (дива), зелена (джоджен), червена лютивка. Ментата е изключително инвазивно растение, поради което трябва да се внимава да не измести останалата растителност.

Снимка: шипка

- *Шунка (Rosa canina)* представлява широколистен храст, обикновено вариращи на височина от 1 до 5 метра, въпреки че понякога може да се покатери и по-високо в короните на високи дървета. Средната му височина е около 3 метра. Принадлежи към семейство Розоцветни (Rosaceae). Растението е известно още и с имената: Див гюл, Кучешка шипка, Див трендафил, Обикновена шипка.

Стъблата на растението са покрити с твърди бодли - малки, остри, извити шипове, които го подпомагат при катерене. Листата са перести, състоящи се от 5-7 листчета. Цветоносните клончета често имат меки бодли или липсват такива. Цветовете са с пет венчелистчета, оцветени обикновено в бледо розово, по-рядко само в бяло или само в розово. Големината им е от 4 до 6 см в диаметър. Цъфти през месеците май до юли. Плодчетата са едносеменни, затворени в месесто цветно легло, което се разраства и образува яйцевиден до сферичен (овален) плод - шипка. Той е с големина 1,5-2 см, оцветен в червено-оранжево или ярко червено. Във вътрешността му се разполагат много власинки и твърди, оцветени в жълтеникаво семена. Плодовете узряват през есента и се берат съответно през месеците септември и октомври.

Расте из храсталаци, редки гори, покрай реки, каменистите места, в планините и равнините до 2000 метра надморска височина. Плодът на шипката е с високо съдържание на антиоксиданти. Известен е със своето високо ниво на витамин С и се използва за направата на сироп, чай и мармалад. В България, където расте в изобилие, се използва за направата на сладко вино и чай. В Австрия традиционно се използва като лекарство, под формата на чай, при вирусни инфекции и заболявания на бъбреците и пикочния тракт.

В народната медицина обикновената шипка се използва при диабет, албуминурия, трудно уриниране, коклюш, умора, червенка, кръвохрачене, дизентерия, обилна менструация, сълзене от очите, изпадане на ректума. От векове шипковото масло се използва заради своите лечебни свойства. Масленият продукт се извлича от семената на шипковите плодове чрез пресоване. Съдържа провитамин А, значително количество

витамин С и е с високо съдържание на есенциални мастни киселини: линолова, линоленова, олеинова.

Снимка: мъждрян

- **Мъждрян (*Fraxinus ornus*)** представлява високо, здраво дърво, което се използва предимно за направата на дървени, спомагателни изделия. Класифицира се към семейство Маслинови (Oleaceae). Нарича се още бял ясен. Не е защитен вид от Закона за биологичното разнообразие. Максималната височина, която може да достигне растението е 25 метра, с диаметър на ствола 1 метър. Кората му е гладка, оцветена в жълто-кафяво или тъмно сиво, като остава с гладка повърхност дори при стари дървета. Развива покрити със сиви власинки пъпки, със светлокафяв, бледо розовокафяв до сивокафяв цвят. Листата на мъждряна са сложни, състоящи се от 5 до 7-9 листни единици, които имат удължена яйцевидна форма, всяко с дължина от 5-10 см и широчина 2-4 см. Цялата листна петура има дължина от 15 до 20-30 см, като горната ѝ повърхност е матово зелена, а долната по-светла и покрита с ръждиви власинки. Листните дръжки са с дължина от 5 до 15 см. През есента листата променят цвета си от жълти до лилави нюанси.

Дървото образува кремавобели цветове, които са събрани на снопчета. Цъфти през месеците април и май. Плодовете му представляват продълговати орехчета, които имат удължена фина част наречена хвърчилка. Орехчето е с големина от 1,5 до 2,5 см, а хвърчилката 4-5 см. Отначало са зелени, като при узряване стават кафяви.

У нас вирее на височина до 1500 метра и е изключително разпространен. Той е широко култивиран извън естествения си ареал и сега се среща естествено в други европейски страни.

Смесени гори, гъсталаци и скалисти места, главно на варовикова почва - това са условията, при които мъждрянът расте най-добре. Дървото е устойчиво на суша и може да вирее при лоши почвени условия, особено поради по-слабата конкуренция в такива местообитания. Обикновено прораста на варовити или силикатни почви, като в южната зона на разпространение се среща главно в планински райони. Дървото е в състояние да колонизира открити местообитания в дивата природа и расте бързо, когато е младо, така че бързо се установява на нови площи. Може да се използва като пионерски вид при възстановяване на местна гора. Има обширна влакнеста коренова система, което прави лесно заждането му, но означава, че други видове често няма да растат добре, ако са засадени близо до него, особено ако са плитко вкоренени.

За лечебни цели се използват кората и листата на билката. Кората се събира в периода от март до юни месец, като се взема тази от младите клони. Листата се събират през лятото при пълното им развитие. И двете суровини се сушат на сянка в проветриви помещения. Употребява се дървесината на мъждряна за направата на дръжки на различни видове сечива и градински пособия.

Мъждрянът е с горскостопанско, декоративно, лечебно и медоносно значение. Листата на растението се препоръчват за лечение на артритни и ревматични болки, миалгия и треска. От кората му се извлича продукт с медицинско значение, наречен мана.

Други видове лечебни растения макар и не толкова широко разпространени на територията на община Кричим са: орех, къпина, люляк, глухарче, коприва обикновена, кукуряк, кокиче, горска ягода, бабини зъби, миризлива теменуга, драка и др.

Лечебните растения заемат разнообразни екологични ниши и имат важна роля в екосистемите. Част от тях участват в състава на гори и храстови съобщества като преобладаващи видове и придават облика на растителността.

Такива са бреза, липа, бял бор, хвойна, драка, шипка, смрадлика и др. Голяма част от плодовете на лечебните растения като малина, боровинка, дива ягода и др. и семената са хранителна база за много животни.

Видовете лечебни растения участват, включително като доминанти и в състава на редица природозащитно значими местообитания, включени в мрежа НАТУРА 2000. Много от видовете се използват с повече от една цел – като подправки, в козметиката, във фитотерапията, фармацията и др.

Лечебните растения, от които се добиват билките са ценен ресурс за България и осигуряват приходи на местните общности, които живеят в близост до находищата, главно социално слаби групи то населението. Важно е находищата да се опазват, да се управляват устойчиво, за да се осигури тяхното възобновяване и дългосрочно ползване. България има реални възможности да увеличи приходите от този ценен ресурс като се търсят пазари, увеличи се култивираното отглеждане и се популяризират и развиват инициативи за преработка на суровината и добавяне на стойност тук, у нас.

От разпространените на територията на общината лечебни растения интерес за населението представляват - липовия цвят, лайка, малина, къпина, горска ягода, шипка, мащерка и мента, дрян, гръмотрън.

Съгласно чл.5 от Наредба № 2 не се допуска събиране на билки в количества, надвишаващи стойностите определени, като процент от наличните в находището запаси:

- ✓ корени, коренища, грудки и луковици от видовете, които лесно възстановяват ресурсите си – до 70%;
- ✓ корени, коренища, грудки и луковици от видовете, които трудно възстановяват ресурсите си или растат при специфични екологични условия – до 40%;
- ✓ кори, листа и стъблени пъпки – до 40%;
- ✓ листа – до 70%;
- ✓ стръкове – до 70%;
- ✓ цветни пъпки, цветове, съцветия и цветни кошнички, плодове и семена до 70% за едногодишните и до 80% за многогодишните видове.

Съгласно чл.6, ал.1 от Наредба № 2 експлоатацията на находищата се редува с период на възстановяване на ресурсите. Съгласно чл.6, ал.2 от същата, продължителността на периода за възстановяване е следния:

- при събиране на корени и коренища при видове, които лесно възстановяват ресурсите си – 2 год.;
- при корени и коренища при видове, които трудно възстановяват ресурсите си или растат при специфични екологични условия – 3 год.;
- при събиране на грудки – 2 год.;
- при събиране на листа – 1 год.;
- при събиране на стръкове от видовете, които трудно възстановяват ресурсите си – 4 год.;
- при събиране на съцветия от иглика лечебна – 2 год.

Съгласно чл.6, ал.3 от Наредба № 2 не е необходим период за възстановяване при събиране на следните видове билки:

- коренища от коприва и троскот;
- стръкове от видовете, които лесно възстановяват ресурсите си;
- цветни пъпки, цветове и съцветия;
- плодове и семена.

Съгласно Допълнителната разпоредба от Закона за лечебните растения, ал.1, т.18 билки за лични нужди за билките в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден, както следва:

- ✓ корени, коренища, луковици или грудки – до 1 кг.;
- ✓ стръкове – до 2 кг.;

- ✓ листа – до 1 кг.;
- ✓ кори – до 0,5 кг.;
- ✓ цветове – до 0,5 кг.;
- ✓ семена – до 0,1 кг.;
- ✓ плодове – до 10 кг.;
- ✓ пъпки – до 0,5 кг.;
- ✓ талус – до 1 кг

РИОСВ – Пловдив осъществява контрол на издадените разрешителни за ползване на лечебните растения.

На територията на община Кричим няма регистрирани притежатели на издадени разрешителни за добив и ползване на лечебни растения.

5. ПРИОРИТЕТНИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ И РАЗНООБРАЗИЕТО НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ.

Лечебните растения в естествените им находища се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване.

Опазването на лечебните растения е система от мерки и дейности, целящи запазването на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси. То включва поддържането и съхраняването на екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете.

Опазването на лечебните растения е насочено към биологичните им ресурси в естествената им среда, включително към генетичните ресурси, отделните екземпляри растения, популациите на видовете и екосистемите, включващи популацията.

С раздела „Лечебни растения” към Общинската програма по опазване на околната среда се цели да се постигне ефективно използване на лечебните растения, опазване на естествените им находища, предотвратяване изчезването на отделни видове и свързани с тях компоненти на околната среда, с цел задоволяване потребностите от лечебни растения на населението.

За изпълнение целите на настоящия раздел „Лечебни растения“ ще бъдат предприети следните мерки:

- Осъществяване на контрол за недопускане на ползване на лечебни растения по начини и със средства, водещи до увреждане или унищожаване на находищата;
- Запознаване на жителите на общината със заповедите на Министъра на околната среда и водите, относно специалния режим на опазване и ползване на лечебните растения през съответната година и осъществяване на контрол по нейното изпълнение;
- Запознаване на ползвателите на лечебни растения с техните задължения и отговорности;

- Предоставяне на собствениците и ползвателите на земеделски земи наличната информация за лечебните растения на територията на общината, за пригодността на земята за отглеждането им, както и информация за задълженията и препоръките относно земеползването, включително използване на екологосъобразни технологии за отглеждане, свързани с лечебните растения в общината;
- Даване на указания, относно начина на ползване на лечебните растения на територията на Община Кричим, както и правилата и изискванията за събиране на билки или генетичен материал от лечебни растения, регламентирани с Наредбата по чл.27 от ЗЛР;
- Определяне на режим за ползване на находищата при наличие на увреждане на същите;
- Предписания към собствениците на земи, гори, води или водни обекти, около които има находища на лечебни растения, недопускане увреждането на естествените находища при използването на пестициди и минерални торове;
- Забраняване ползването на лечебните растения по начини и със средства, които водят до увреждане на находищата им, намаляване на техните ресурси, затруднено възстановяване на популациите им или намаляване на тяхното биологично разнообразие, както и в нарушение на наредбата по чл. 27 от ЗЛР;
- Участие на обществеността по вземането на решения, във връзка с опазването на лечебните растения на територията на общината;
- Съобразяване на издадените позволителни за ползване, съгласно състоянието на ресурсите и плановите документи;
- Контрол върху дейността на лицата, събиращи билки от лечебни растения;
- Провеждане на информационна и разяснителна кампания сред населението, запознаването им с видовете лечебни растения, начина на събиране на билките и нормативната уредба;
- Изследване и картиране на лечебните растения на територията на общината;
- Ежегодно издаване на заповед на Кмета на Общината за забрана брането на ранноцъфтящи пролетни цветя от естествените им находища;

С цел постигане на ефективност от прилагането на горепосочените мерки е задължително:

- Да се спазват изискванията за опазване на находищата на лечебни растения, обект на събиране по чл. 4 от Наредба № 2/ 20.01.2004 година за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения.
- Експлоатацията на находищата да се редува с период на възстановяване на ресурсите, посочени в чл. 6 от Наредба № 2/ 20.01.2004 година.
- Позволителни за ползване на лечебни растения да се издават само на физически или юридически лица, срещу заплатена такса.
- Разрешителното за събиране на билки следва да се издава в периода на събиране на съответната билка по чл. 7 и 8 по Наредба № 2/ 20.01.2004 година и да има срок на валидност.

- Количествата лечебни растения, следва да не надхвърлят предвидените проценти за ползване на ресурса, посочени в Наредба № 2/ 20.01.2004 година

6. ИЗБОР И РЕГЛАМЕНТ НА ТЕРИТОРИИ, КОИТО НЕ СА ЗАЩИТЕНИ, НО ИЗИСКВАТ ПОДХОДЯЩО УПРАВЛЕНИЕ С ЦЕЛ УСТОЙЧИВО ПОЛЗВАНЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ В ТЯХ.

На територията на Община Кричим се включват защитени зони от мрежата НАТУРА 2000, а именно:

- BG0002057 „Бесапарски ридове” за опазване на дивите птици,
- BG0000254 „Бесапарски възвишения” за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна,
- BG0000424 „Река Въча Тракия” за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна,
- BG0001030 „Родопи-Западни” за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна.

В териториалният обхват на Община Кричим попадат и защитени територии по смисъла на Закона за защитените територии:

- ✓ защитена местност „Козница“, обявена със Заповед №РД-405 от 07.07.2008 г. /ДВ бр.73/2008 г./
- ✓ поддържан резерват „Изгорялото гюне“, обявен с Пост.№5334/16.08.1949 г. на МС, актуализирана със Заповед №РД-169/22.02.2013 г. на МОСВ,

Опазването на лечебните растения, находящи се извън тези територии и зони се извършва съобразно разпоредбите на Закона за биологичното разнообразие, Закона за лечебните растения, както и заповедите на МОСВ.

Пред вид факта, че на територията на община Кричим се намират 4 защитени зони и 2 защитени територии – около 2/3 от цялата площ на землището на общината, както и че не се наблюдава сериозен натиск върху лечебните растения, не се предвижда избор на нови защитени територии с цел устойчивото им ползване.

7. МЕСТНИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ ЗА НАЧИНИТЕ НА ЗЕМЕПОЛЗВАНЕ СЪОБРАЗНО ИЗИСКВАНИЯТА НА НОРМАТИВНИТЕ АКТОВЕ И ПЛАНОВИТЕ ДОКУМЕНТИ ОТ ПО-ВИСОКА СТЕПЕН.

В Наредбата за опазване на зелената система на община Кричим, както и в Наредба № 1 за поддържане и опазване на обществения ред, чистотата и общественото имущество на община Кричим са включени разпоредби относно забраната за събирането на семена, резници, брането на билки.

Посочените местни нормативни актове следва да се допълнят като се включат изрични разпоредби по отношение издаване на разрешителни, изрични забрани за унищожаването и увреждането на находищата на лечебни растения на територията на общината, задълженията за собствениците на гори, земи, води или водни обекти, в които

има находища на лечебни растения са длъжни да прилагат мерките за опазване на лечебните растения, предвидени в Закона за лечебните растения и раздел „Лечебни растения“ в общинската програма за опазване на околната среда.

Позволителните за събиране на лечебни растения в земи и гори общинска собственост се издават от Кмета на общината, въз основа на писмено заявление от заинтересованото лице, което трябва да е регистриран билкозаготвител в РИОСВ - Пловдив, съгласно Закона за лечебните растения.

Необходимо е да се разпишат текстовете относно забраната за ползването на лечебни растения по начин и със средства, които водят до увреждане на местообитанията им, намаляване на техните ресурси, затруднено възстановяване на популациите им или намаляване на тяхното биологично разнообразие, както и забраните се събирането, изкупуването, първичната обработка и търговията с билки от лечебни растения под специален режим на опазване и ползване в нарушение на заповедта за обявяването им.

В разпоредбите на местните наредби следва да се разпишат и разпоредби относно защитените диворастящи лечебни растения, с които да се регламентира забраната за:

- ✓ сеченето, брането, изкореняването, хербаризирането, независимо от тяхното състояние и фаза на развитие;
- ✓ унищожаването и увреждането на находищата им;
- ✓ притежаването, пренасянето, търговията и изнасянето зад граница в свежо или изсушено състояние на цели растения или на части от тях;
- ✓ събирането на семена, луковици, коренища и други репродуктивни органи; пашата на селскостопански животни в гори и земи от горския фонд, когато тази дейност противоречи на предвижданията за опазването на определени видове лечебни растения;
- ✓ ползването на лечебни растения, представлящо стопанска дейност, без необходимото позволение за ползване, издадено по реда на Закона за лечебните растения.

Съгласно чл. 24, ал. 2 от Закона за лечебните растения, в Наредбата за определянето и администрирането на местните такси и цени на услуги, Общинският съвет следва да определи таксите за събиране на части на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти - общинска собственост.

8. ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

При правилното прилагане на Закона за лечебните растения и на раздел „Лечебни растения“ към общинската програма за Опазване на околната среда на Община Кричим, ще се постигне опазването на:

- ❖ Естествените им находища се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване като част от естествения растителен генетичен фон със сегашна или бъдеща ценност;
- ❖ Разработването на система от мерки и дейности, целящи запазването на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси;
- ❖ Екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете;
- ❖ Изменението на популациите им, при което се влошават биологичните им показатели или се затруднява естественото им възстановяване;
- ❖ Опазването на лечебните растения е насочено към биологичните им ресурси в естествената им среда, включително към генетичните ресурси, отделните екземпляри растения, популациите на видовете и екосистемите, включващи популациите.

Култивирането е един от най-добрите начини за опазване на диворастящите лечебни растения. Когато от даден вид е необходима суровина, постоянно и в големи количества, най-добре и най-сигурно е видът да се култивира. Такива видове лечебни растения са ментата, маточината, лайката и др.

Когато видът се среща рядко и неговите запаси в природата са малки, налага разработване на технологии за отглеждане и въвеждане на вида в култура, за да се осигури необходимата суровина. Такива видове са диланка, лечебна ружа, лудо биле, бял риган и др.

Билки от тези видове се търсят ежегодно, но в естествените находища количеството е ограничено. Често това е така, защото запасите са изчерпани с годините, поради неразумно ползване и находищата трудно се възстановяват.

Част от видовете под специален режим на опазване и ползване се култивират успешно. Когато, растенията се развиват добре в култура, не е необходимо да се прибягва до диворастящите находища. Събирането на такива видове за стопански нужди от дивата природа е забранено, за да се опазят. По този начин се изгражда култура и съзнание за рационално използване на ресурсите

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ, УСТОЙЧИВО ПОЛЗВАНЕ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ПОЧВИТЕ НА ОБЩИНА КРИЧИМ ЗА ПЕРИОДА 2021-2028 година

„Почвата е оная обширна лаборатория, дето става подготовката на мъртвата материя, за да встъпи в кръгообръщението на живота. Почвата е живия пласт на земното кълбо. Като тънка, нежна пеленка покрива тя огромното тяло на земята и постепенно одухотворява това тяло“

Никола Пушкиarov

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Почвата е един от най-важните природни ресурси, основа за съществуването на хората, животните и растенията. В природните екосистеми тя изпълнява определени функции: осигурява среда за развитие на растенията и реализиране на тяхната биопродуктивност, поддържа генетичните ресурси и обитанието на многобройни живи организми. Тя регулира и разпределя водния отток, съхранява водата и служи като буфер на околната среда, като инактивира или разрушава екологично опасните субстанции. Почвата е физическа основа на социално-икономическата структура на човешкото общество, източник е на сурови материали и съхранява геогенното и културно наследство на човечеството. Като компонент на околната среда тя е подложена на вредни въздействия и затова опазването и е от особено значение.

Законът за почвите, обн. ДВ бр.89 от 06.07.2007 г., посл. изм. и доп. ДВ. бр.98 от 27 ноември 2018г., урежда обществените отношения, свързани с опазването на почвите и техните функции, както и тяхното устойчиво ползване и трайно възстановяване като компонент на околната среда, като национално богатство, ограничен, незаменим и практически невъзстановим природен ресурс и опазването им е приоритет и задължение на държавните и общинските органи и на физическите и юридическите лица.

Националната програма за опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите (2020 – 2030 г.) се разработва на основание чл. 24. ал.1 от Закона за почвите (Обн. ДВ. бр. 89 от 6 Ноември 2007 г., изм. ДВ. бр. 98 от 28 Ноември 2018 г.) и на чл. 77 от Закона за опазване на околната среда. Обхваща 10-годишен период на изпълнение и включва петгодишен план за действие.

Целта на Националната програма е опазване на почвените ресурси и тяхното устойчиво ползване, както и прилагане на добри практики за предотвратяване увреждането на почвите.

Национална програма (2020 – 2030 г.) е програмен документ с дефинирани цели, приоритети и мерки за практическо приложение на държавната политика за опазване на почвените ресурси на национално, регионално и местно ниво.

Политиката за опазване на почвите в България се основава на следните принципи:

- екосистемен и интегриран подход;
- устойчиво ползване на почвите;
- превантивен контрол за предотвратяване или ограничаване увреждането на почвите и на техните функции;
- прилагане на добри практики при ползването на почвите;
- замърсителят плаща за причинените вреди;
- информираност на обществеността за екологичните и икономическите ползи от опазването на почвите от увреждане и мерките за опазването им.

Основни критерии при определяне на приоритетите в Национална програма за опазване, съгласно чл. 24, ал. 4 от ЗП, устойчиво ползване и възстановяване на почвите са:

- Устойчиво ползване на почвите като природен ресурс.
- Опазване и подобряване на почвеното плодородие.
- Намаляване на вредните последствия върху почвите, предизвикани от природни процеси и явления, и антропогенни фактори.
- Предотвратяване и намаляване на риска за човешкото здраве и опазване на другите компоненти на околната среда.
- Спазване на принципите за устойчиво развитие, включително принципите на биологичното земеделие.
- Възстановяване на нарушените функции на почвите.
- Задължения, поети от държавата по международни актове, отнасящи се до почвите.

В страната няма приета цялостна стратегия по опазване, устойчиво ползване и възстановяване на увредените почви. Ето защо изготвената Национална програма има

ключова роля като ефективно средство за практическо приложение на политиката по почвите, тъй като дефинира конкретни цели, приоритети и мерки за тяхното опазване, както за централните и местни институции, така и за обществените организации и гражданите в страната, а именно: подобряване на административния капацитет и ефективни правни инструменти свързана с опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите; предотвратяване възникване на деградационни процеси, възстановяване и съхраняване функциите на почвите; устойчиво управление на почвите като природен ресурс и екологосъобразно земеползване; ангажиране на обществеността в процесите по управление, устойчиво ползване и опазване на почвите.

В съответствие със Закона за почвите, Националната програма представлява рамка за местните власти при разработване на политика за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите на областно и общинско ниво. Законът за почвите изисква местните власти да координират областните и общински програми с Националната програма.

Програмата за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите на община Кричим е разработена на основание чл. 26 от Закона за почвите, по смисъла на който кметовете на общини разработват програми за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите за общината в съответствие с областната и националната програма за период не по-кратък от три години.

Програмите са неразделна част от общинските програми за опазване на околната среда и в конкретния случай времевият ѝ обхват съвпада с периода на действие на ОПООС на община Кричим за периода 2021-2028 година.

Програмата за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите на община Кричим ще подлежи на актуализация при всяка значима промяна в областта на екологичното законодателство и/или промяна в приоритетите на региона/общината във връзка с политиката по опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите.

II. ПОЧВИ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА КРИЧИМ

1. Характеристика на почвите

Почвата е повърхностният рохкав слой от земната кора на сушата, образуван под действието на много фактори, която притежава свойството плодородие. На контролираната от РИОСВ - Пловдив територия са разположени едни от най-плодородните почви в страната. Затова дълг на всеки, който използва почвата, като средство за производство трябва да я опазва от увреждане и замърсяване, като по този начин гарантира ефективна защита на човешкото здраве и естествените почвени функции. През последните години се наблюдава тенденция към намаляване замърсяването на почвите. Използват се добри земеделски практики. Повишава се информираността на обществото за екологичните и икономическите ползи, както и необходимостта от предприемане на мерки за опазването на този компонент на околната среда.

Природните условия (релеф, климат и почви), начинът на стопанисване на земята и неефективното прилагане на законодателството определят ерозията на почвата като

най-сериозна заплаха за почвата в земеделските земи на България. При запазване на сегашния начин на стопанисване на земеделските земи и очертаваща се тенденция към увеличаване на честота на интензивните валежи през зимните месеци и повишаване на годишната ерозионност на дъждовете и вятъра се очертава перспектива към повишаване на интензитета на ерозионните процеси върху почвите от земеделските земи. Необходимо е разработване и прилагане на специализирани програми за опазване на земеделските земи от ерозия с включване на специфични по отношение на почвено-климатичните и топографските условия почвозащитни и оттокорегулиращи мерки.

Уникалният баланс между почвите и климата определя характера и разпределението на природните и полу-естествените екосистеми в света, осигуряване на вода, хранителни вещества и среда за отглеждане на растения.

Почвата е и един от факторите за смекчаване на изменението на климата, тъй като това е вторият по размер, след океаните, въглероден резервоар. Въглеродът се натрупва в почвата предимно чрез растенията, които фиксират въглерода от въглеродния диоксид във въздуха; почвата акумулира въглерода при разлагането на растителните и живоринските остатъци с участието на почвените микроорганизми. Според оценка на Schils et al. (2008) в почвите на ЕС-27 се съхраняват около 75 милиарда тона въглерод. Запасите от органичен въглерод в еднометровия почвен слой на територията на България са оценени на около 1,3 милиарда тона (Filcheva and Rousseva, 2004). Оценката за общото количество на емисиите на въглерод в ЕС през 2006 г. възлиза приблизително на 1,5 милиарда тона (ЕС, 2008).

2. Фактори за образуване на почвите

Интензивното ползване на почвените и поземлените ресурси в света и у нас създава все повече проблеми при опазването на тяхното здраве и плодородие, респективно здравето на човека и неговото бъдеще.

Почвата е сложна, многофазна, жива система, която осигурява живота на земята. Въздействието от антропогенна дейност предизвиква проявата на различни деградационни процеси, които силно влошават функциите на почвите, влияят негативно върху плодородието и продуктивните им възможности. Това дава отражение върху начина на земеползване и развитието на екосистемите.

В зависимост от факторите на почвообразуване – биотични и абиотични се формира почвена покривка с различна мощност на почвения профил и хумусния хоризонт, с различен механичен състав, почвена реакция, структура, различно съдържание и запасеност с органично вещество и хранителни елементи, различни, водни, въздушни и топлинни режими.

2.1. Абиотични фактори

Абиотичните почвообразуващи фактори са скалната основа, релефа, климата, водите, растителността.

Почвообразуващата скала е материалът от който се образува почвата. Механичният, минералният и химичният състав на основната скала определят водните, физичните и химични свойства, както и хода на химичните процеси в почвата.

Климатът определя хоризонталното и вертикално разпространение на почвите. Той оказва влияние чрез климатичните елементи - температура на въздуха и валежите. Те от своя страна определят количеството на влага в почвата. Температурата на въздуха определя посоката и скоростта на физичните, химичните и физикохимични процеси в почвата. При по-висока температура процесите протичат с по-висока скорост и се увеличава дейността на почвените микроорганизми. Разлагането на органичните

вещества и изветрянето на минералните частици протича при наличие на влага в почвата. Преовлажняването ѝ води до забавяне на тези процеси.

Релефът, като климатообразуващ фактор определя вертикалното разпределение на почвите, а чрез надморската си височина, наклона на склоновете, експозицията, определя разпространението на плитките и дълбоки почви. При по-големите наклони, валежните води отнасят изветрителната кора. Поради това по склоновете почвената покривка е тънка или почти липсва. Обратно - дълбоките почви се образуват в равнините, низините и котловините.

Водите са важен фактор за протичане на всички почвообразуващи процеси - изветряне и ерозия. Наличието им обуславя образуването на някои от почвените типове.

2.2. Биотични фактори

Биотичните фактори са растенията, микро- и макроорганизмите в почвата.

Растителността се явява главен източник на органични остатъци в почвата. В зависимост от характера и в почвата се натрупват различни по количество и химичен състав растителни остатъци. Те определят нейното плодородие. Горската растителност в България е повлияла за образуването на сивите горски почви, канелените горски почви и др. Тревистата растителност в сравнение с горската внася в почвата по-голямо количество органични вещества. Под нейно влияние са образувани едни от най-плодородните почви - черноземните, канелените, алувиално-ливадните и др., а блатната растителност определя образуването на смолниците.

Растителността определя водния и топлинния режим на почвата, определя нейната структура и я предпазва от ерозия.

Микро- и макро организмите участват в минерализацията на органичното вещество в почвата и я обогатяват с хранителни вещества, необходими за развитие на растенията.

2.3. Антропогенни фактори

Стопанската дейност води до промяна на състава и свойствата на почвите, като подобрява, запазва или намалява тяхното плодородие. Освен това стопанската дейност води до замърсяване на почвите с тежки метали, деградирането им или намаляване на техните площи.

Управлението на почвените ресурси включва всички дейности, добри практики и процедури, свързани с опазването и подобряването на способността на почвата да изпълнява всичките си функции и да повишава продуктивните си възможности. Целта е постигане на ефективни промени в биологичната ѝ активност, физичния и химичния състав, структурата, които да намалят степента на деградацията, да повишат усвояемостта на хранителните вещества, количеството и качеството на растителната продукция.

Това може да се постигне чрез прилагане на подходящо райониране на земеделските култури и сортове, използването на научно обосновани мероприятия за конкретните условия - сеитбообръщения, балансирано торене, почвени подобрители, мелиоративни мероприятия и др.

Решенията, които се вземат по отношение на земеползването трябва да се прилагат така, че почвите да се използват и защитават по начин, който съхранява тяхната способност да изпълняват функциите си: продуктивна функция, осигуряваща производство на храни и биомаса, буферна, носеща, филтрираща, пречиствателна

способност по отношение на дрениращите води, източник на суровини, екологични функции, свързани с кръговрата на веществата в биосферата и опазване на биоразнообразието, опазваща историческото и културно наследство на човека.

Важно е да се провежда целенасочена и ефективна политика на национално, регионално и местно ниво (национална, областна, регионална и общинска политика), която да отчита необходимостта от опазването на почвата, нейното устойчиво ползване и възстановяване.

Акцентът трябва да се постави върху превантивната защита на почвите от деградация и въвеждането на мерки за тяхното устойчиво управление. Деградацията на почвата включва протичането на редица процеси, които водят до пълно или частично нарушаване на една или повече от нейните функции.

Ноосферата е учението, което спомогна да се промени мисленето и в областта на почвената наука. Общото събрание на ООН на 20.12.2013 г. на своята 68 сесия с Резолюция прие 2015 г. за Международна година на почвите, а 5 декември за Международен ден на почвата. Съветът на Европа прие Европейската Харта на почвата, където тя се разглежда като “компонент на сухоземните екосистеми и съставна част на горния слой на земната кора и като незаменим, ограничен и невъзстановим природен ресурс. Това определение показва новото мислене и отношение, което съвременният човек трябва да има към почвените ресурси и тяхното опазване.

Почвите с дълбок профил са от най-голямо значение за земеделието. Те са разположени в равнинните и равнинните части и заемат около 53,2% от територията на страната. Те включват Черноземи, Тъмно сиви горски почви, Сиви горски почви, Псевдоподзолисти горски почви, Канелени горски почви, Смолници, част от наносните почви - Алувиални и Делувиални и Ливадните почви. Тези почви, в съчетание с благоприятните климатични условия, формират много добра предпоставка за отглеждането на голям брой земеделски култури.

3. Характеристика на основните типове почви в община Кричим

Голямото разнообразие в петрографския състав на района на Кричим определя и широкото почвено разнообразие. Влияние върху образуването на различните видове почви са оказали така също и значителната денивелация на района, акумулативната дейност на водните течения и различните растителни формации.

Срещат се четири основни почвени типа:

- Канелени горски;
- Кафяви горски;
- Рендзини /хумусно-карбонатни/;
- Наносни.

Канелените горски почви са предимно излужени, кафявите горски са представени с трите си подтипа – тъмнокафяви, преходни и светлокафяви, а от наносните почви в района се срещат алувиални и алувиално-ливадни.

Легенда:

- 12 – Излужени канелени горски
- 14 – Нискодолинни (мощнохумусни) силно излужени до слабо оподзолени (лесивирани)
- 16 – Рендзини (хумусно-карбонатни)
- 17 – Ливадно-канелени
- 20 – Алувиални и алувиално-ливадни
- 21 – Делувиални и делувиално-ливадни
- 22 – Ливадни и торфено-блатни
- 38 – Силно излужени до слабо оподзолени (лесивирани) канелени горски
- 41 – Кафяви горски
- 44 – Планинско-ливадни
- 45 – Рендзини (хумусно-карбонатни)

http://www.soils-bg.org/soilmap/bul_soils/att/SMUTMBG_2793.html

Карта на почвите в района на Община Кричим

Канелените горски почви са се формирали под преобладаващото влияние на горска растителност. По-голяма част от тях са плитки и много плитки почви, 4,4% са средно дълбоки, 3,8% са дълбоките и много дълбоки почви.

Механичният им състав е от глинесто-песъчлив до средно песъчливо-глинест с определено преобладаване на леко песъчливо-глинестите почви. Реакцията на почвата силно се влияе от скалната основа. Където има примеси на варовик, обикновено почвите са неутрални до слабо алкални – в дълбочина pH варира от 6,74 за най-горния слой до 7,25 за С-хоризонт, докато върху вулканичните скали почвите са кисели – примерно около 4,50 – 4,80. Съдържанието на хумус не е особено високо – за А-хоризонт варира от 5,00 t/ha до 0,95 t/ha. Характерно за излужените канелени горски почви е рязкото намаляване на хумусните вещества в дълбочина.

Алувиалните почви са образувани в резултат на периодичното прииждане на реките и отлагане на влачени материали, поради което тези почви нямат генетични почвени хоризонти. Тук в зависимост от силата на водното течение и повърхностния отток са образувани по-мощни или по-маломощни почвени слоеве. Срещат се на отделни места в долното течение на р. Вьча.

Данните от изследванията им в района във връзка с разработване на ЛУП на ДГС – Кричим, показват, че това са дълбоки и много дълбоки, свежи до влажни почви с плитки подпочвени води – от 1 до 3 м. Имат лек механичен състав и слабо кисела до неутрална реакция. Хранителните вещества в най-горния слой, от който е взета пробата, не са в големи количества, но алувиалният характер на почвите предполага един допълнителен потенциал в дълбочина. Поради това, а и заради благоприятния воден режим, тези почви са особено плодородни. Върху тях се развиват добре, както

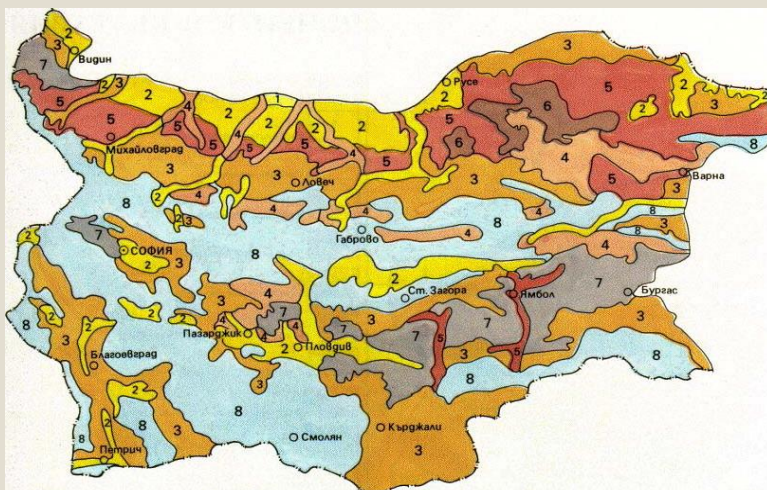
естествените насаждения от бяла върба, черна тополя и черна елша, така и изкуствено създадените тополови култури, така и много земеделски култури.

Алувиално-ливадните почви са се образували след настаняването на тревната растителност върху алувиалните почви, под влияние на която е започнало формирането на генетични хоризонти. Тези почви са разпространени главно в земеделския фонд, по поречието на реките Марица и Въча. Тези почви са дълбоки и много дълбоки, и се отличават с високо плодородие. Хумусното им съдържание благодарение на ливадната растителност, е по-високо от това при алувиално-ливадните почви и надвишава 2 t/ha до 50-60 см дълбочина.

Според класификацията на почвите описана в „Почвено-географско райониране на България“ /1974, 1997, 2000/ на проф. д-р Нино Нинов, **наносни почви (алувиални, алувиално-ливадни) (Fluvisols)** – това са млади почви, които се образуват от съвременните речни наноси. Решаващо значение при формирането им оказват повишеното ниво (от 1 до 3 cm дълбочина) на почвените води, както и различното им обрасване с растителност. Наносни почви има покрай всяка река, но най-обширни и представителни площи заемат по поречието на реките Марица, Тунджа, Дунав и Дунавските острови. Характеризират се със следните общи особености: формират се винаги на заливната и първата надзаливна тераса на реките; подложени са на периодично (може да не е ежегодно) заливане и натлачване на нови наноси; при естествени условия върху тях расте водолюбива растителност – дървесна (елша, върба, тополя, бряст, полски ясен) и тревно-ливадна (власатка и др.).

Поради периодичното отлагане на нови материали наносните почви имат само един слабо или по-добре изразен хумусен хоризонт, под който в дълбочина се редуват различни по песъчливост и химичен състав пластове наслявания на речните наноси. В България са обособени 6 подтипа наносни почви (табл. 1): бедни (алувиални), богати (алувиално-ливадни), тъмни (тъмни алувиално-ливадни), карбонатни (карбонатни алувиално-ливадни), засолен и заблатени.

МЕХАНИЧЕН СЪСТАВ НА ПОЧВИТЕ	
1	Глинесто-песъчливи
2	Леко песъчливо-глинести
3	Средно песъчливо-глинести Текстуен коефициент до 2
4	Средно песъчливо-глинести Текстуен коефициент над 2
5	Тежко песъчливо-глинести Текстуен коефициент до 1,3
6	Тежко песъчливо-глинести Текстуен коефициент над 1,3
7	Глинести
8	Каменисти /сkeletal/

Алувиалните почви (ентосоли) - азонални почви, представляват алувиални отлагания без диференциация на почвениите хоризонти и са разпространени по теченията на реките в широк диапазон от климатични условия. Те се отличават със разнообразна текстура. Обикновено това са най-плодородните регионални почви благодарение на ежегодното отлагане на свежи наноси по време на пълноводията. Алувиалните почви широко се използват за отглеждане на растителни култури. В настоящия момент за съхранение на селскостопанската стойност на тези почви е необходима иригация и защита от наводнения.

Почвената структура на територията на Община Кричим се отличава с еднообразна алувиалност. Тя има лек механичен състав, добра водопропускливост и влажност. Почвата притежава рохкав строеж, не е пластична и има малко съпротивление при обработка и благоприятен въздушен режим. Това е природна даденост, която е благоприятна за развитие на ефективно селско стопанство. По северните склонове на Родопите над гр.Кричим, почвите са със тънък хумусен слой, поради което не са силно залесени и нямат съществено икономическо значение.

III. ОСНОВНИ ЗАПЛАХИ

Основните заплахи за нарушаване на функциите на почвите са дефинирани в Закона за почвите: ерозия, киселяване, засоляване, уплътняване, намаляване на почвеното органично вещество, замърсяване, запечатване и свлачища. Като най-сериозна заплаха за деградацията на почвите в България се определя ерозията, което произтича от природните дадености, начинът на земеползване, обработката на почвата, несъобразена с нейните специфични характеристики, технологията за отглеждане на земеделските култури, прилагане на необосновани сеитбообръщения.

Стопанската дейност се отразява неблагоприятно върху почвените ресурси в три посоки: намаляване на обработваемите земи, увеличаване на деградираните земи /ерозирани, повърхностно преовлажнени, кисели и засоленни/ и замърсяване на почвите с тежки метали.

Намаляването на почвения фонд е свързано с отнемане на земи за строителство на промишлени обекти, пътища, тръбопроводи и др. Значителни площи се отнемат при разрастването на градовете, строителството на военни обекти и др.

Деградирането на земите е свързано на първо място с ерозията. Около 80% от земеделските земи в страната ни са подложени на водна ерозия, а от тях около 30% са подложени и на ветрова ерозия.

ПОЧВЕНОЕРОЗИОННИ РАЙОНИ

РАЙОНИ В РАВНИННИТЕ И ХЪЛМИСТИТЕ РАЙОНИ

1

Неерозирани почви

2

Слабо ерозирани почви

3

Средно ерозирани почви

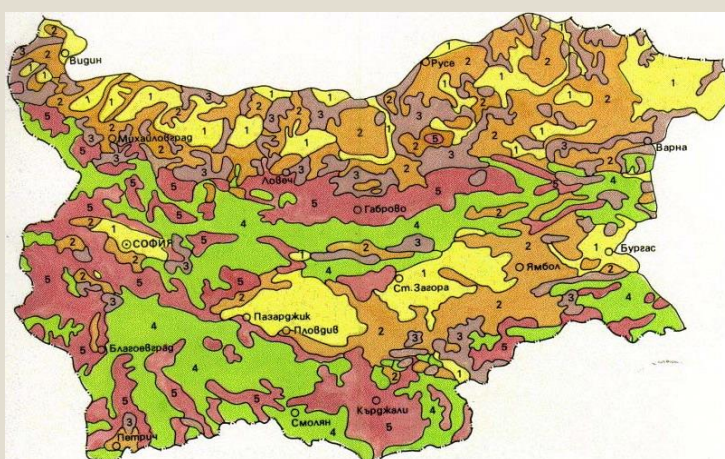
РАЙОНИ В ПЛАНИНСКИТЕ ОБЛАСТИ

4

Неерозирани почви под гори и високопланински пасища

5

Средно и силно ерозирани почви

Деградацията е увреждане и/или разрушаване на почвата, което оказва неблагоприятно въздействие на една или повече от нейните функции. Причините могат да бъдат природни и/или антропогенни.

Видове деградационни процеси:

1. Ерозия на почвата – явление, свързано с отделяне и пренасяне на почвени частици чрез вятър, дъждовни и поливни води при протичане на естествени и антропогенни процеси. Загубата на почвен материал оказва съществено влияние върху функциите на почвата.

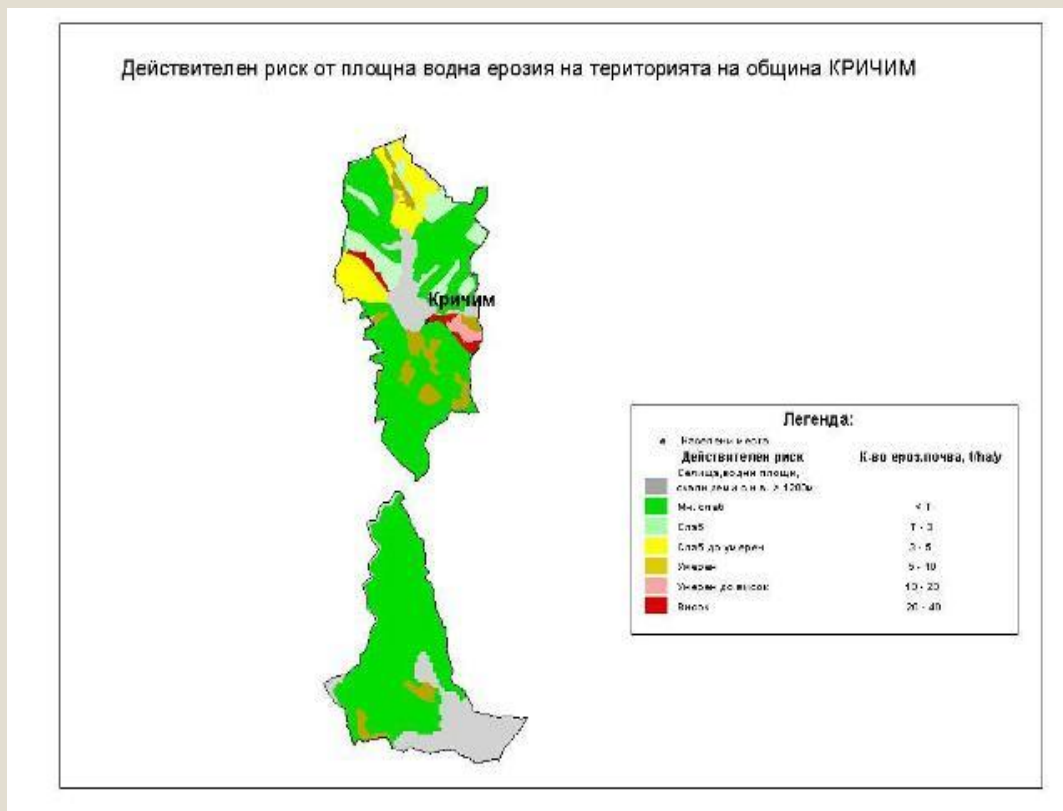
Ерозията не е съществен проблем за почвите на община Кричим, тъй като 62% от тях са с „много слаб ерозионен действителен риск“, 6% от територията на общината е с „умерен действителен риск“ на проявление на водоплощна ерозия. Обработваемите земи са разположени на равни терени. Ерозията на почвите не е от процесите с ограничаващо действие за земеделието в територията на община Кричим.

Община Кричим не се характеризира с висока степен на ветрова ерозия. Обикновено ветровата ерозия се проявява с различна интензивност и честота, като активността на дефлационни процеси се проявяват през пролетта, причина за което са силните ветрове и все още непокрытите с растителност терени.

Клас на действителен риск от площна водна ерозия	Степен на действителна ерозия (индекс)	Площ, ха	Общо действителна ерозия, т/ха/г
--	--	----------	----------------------------------

Населени места, води и земи с н. в. 1200м	0	856	0
Много слаб действителен риск	1	3404	15
Слаб действителен риск	2	364	25
Слаб до умерен действителен риск	3	408	76
Умерен действителен риск	4	330	108
Умерен до висок действителен риск	5	59	118
Висок действителен риск	6	69	304
Сума:		5490	646
Общо почвени загуби, т	13 527		

Таблица . Риск от водоплощна ерозия на територията на община Кричим

2. Замяряване на почвата - процес на натрупване на неорганични или органични вредни вещества от естествен или антропогенен източник, чието поведение и концентрации причиняват увреждане на почвените функции. Основен източник на замяряване на земите в урбанизираните територии е транспортът.

Известно е още замяряването на почвите от неправилната употреба на минерални торове. Липсата на естествен механизъм за превръщането на нитрати в безвредни съединения прави проблема особено опасен. Постъпващите в организмите

свободни нитрати се превръщат в нитрити. Нитритите могат да се свържат с хемоглобина в кръвта, което лишава животните и човека от достатъчно кислород. Други големи замърсители на почвата са пестициди. Пестицидите са химически средства за защита от вредители: насекоми, гризачи, паразитни гъби и плевелни растения. Употребата им води до рязко увеличаване на добивите от обработените с тях култури поради бързото унищожаване на вредители. Пестицидите трудно се разграждат по биологичен път и концентрацията им се увеличава многократно по дължината на хранителните вериги. Ако количеството на пестицида е било безвредно при първоначалното му прилагане, то след време при навлизане в последното звено на хранителната верига то може да се окаже смъртоносно. Пестицидите се натрупват в човешкото тяло, причинявайки тежки увреждания в различни органи. В почвата могат да попаднат тежки метали: мед, олово, хром, манган и др. Те проникват в почвата чрез напояване със замърсени промишлени води или от промишлено замърсен въздух. Работата на автомобилните двигатели също са един от главните замърсители. Тежките метали са особено опасни, защото са устойчиви. Те причиняват болести, които засягат почти всички човешки органи.

Почвите в района на общината са чисти. Няма данни за замърсени земеделски земи от промишлени дейности, за замърсени почви вследствие на напояване. Причини за доброто екологично състояние на почвите е липсата на активна промишлена дейност, както и на интензивна селскостопанска дейност. На територията на общината няма складове за съхранение на негодни и забранени за употреба продукти за растителна защита.

Основен източник на почвено замърсяване и разрушаване е нерегламентираното изхвърляне на различни отпадъци – битови, селскостопански, строителни. На територията на общината при възникване на локални замърсявания със сезонни отпадъци от домакинствата и строителни отпадъци, се констатира своевременно и се предприемат незабавни мерки за отстраняването им. Приоритетно са почистени всички нерегламентирани сметища, които са потенциална опасност за хората и околната среда. Поетапно се почистват и всички по-малки локални сметища, като се следи стриктно да не се допуска образуването на нови.

3. Намаляване на почвеното органично вещество - сложна система от хумусни вещества, белтъци, въглеводороди, восъци, смоли и др. компоненти. Намаляването на почвеното органично вещество при обработваемите земи, е между 10 и 40 % за по – голямата част от почвите, но в отделните случаи може да намалее и повече. Въпреки липсата на системни наблюдения има данни за трайна тенденция към намаляване на запасите на почвено органично вещество в обработваемите земи.

Намаляването на съдържанието на ПОВ през последните 20-30 години се дължи на интензивното и монокултурно земеделие, неприлагане на научно обосновани сеитбообръщения, ограниченото прилагане или пълната липса на органично торене, небалансираното, едностранчиво торене, предимно с азотни торове, което влияе отрицателно и е сериозен фактор за протичане на дехумификация поради ускоряване на минерализацията на органичното вещество. Неприлагането на екологосъобразна агротехника води до извличането на едни и същи хранителни елементи от почвата и до

нейното обедняване. Необходимо е разработването и изпълнение на програма за поддържане и повишаване на почвеното плодородие, включваща демонстрация на добри земеделски практики за запазване на почвено ограниченото вещество, заедно с мерки за опазване на почвите от ерозия и уплътняване, както и програми за обучение на земеделските стопани.

Причина за намаляване на ПОВ е и силно редуцираното животновъдство и недостатъчните количества на оборски тор. Там където го има, ниската цена и трудоемкостта при внасяне на практика го прави неизползваем, а неговото складиране за дълъг период от време го превръща в замърсител на почвите и водите.

4. Загуба на биоразнообразие - свързано е с другите деградационни процеси, също и с промените в ландшафта, които водят до загуба на естествената среда на обитаване на редица биологични видове, така и с изгарянето на стърнищата, което унищожава флората и нарушава почвеното равновесие, с което причинява значително намаляване на почвеното плодородие. Загубата на биоразнообразие може да бъде спряно чрез намаляване на интензитета на процесите на деградация на почвите и земите, промените в ландшафта, които водят до загуба на естествената среда на обитаване на биологичните видове и изгарянето на стърнищата.

5. Засоляване на почвите - процес, при който се увеличава съдържанието на водоразтворимите соли, с което се увеличава обемът на натрий и магнезий в почвите и се оказва негативно влияние на продуктивността им. Подобряването на засолените почви е свързано със значителни капиталовложения, тъй като е възможно да се постигне след дрениране на почвите, а също и с прилагането на други сложни агротехнически практики.

За повишаване на добивите от земеделска продукция при обработването на земеделските земи в района на общината се използват естествени и изкуствени торове.

На територията на община Кричим се е наложила практиката за прилагане на добрите земеделски практики и използване на течна торова маса.

6. Уплътняване на почвата - процес на деформация и увеличаване на плътността, при което намалява водопропускливостта, увеличава се твърдостта, нарушава се почвената структура и се променя строежът на почвения профил. Обработваемите земи са засегнати от уплътняване, както на горния слой така и на плодородния. Необходимо е прилагането на добри земеделски практики за поддържане и възстановяване на структурата на почвата, като използването на машини и приспособления за почвообработка с намален натиск, а също и интензивни мерки за опазване на почвата от ерозия и деградация на почвеното органично вещество.

7. Влияние на селскостопански отрасли върху състоянието на почвите в община Кричим - Икономиката на община Кричим има индустриално – аграрен характер. Структуроопределящи отрасли на местната икономика са: преработваща промишленост, търговия, услуги и селско стопанство. Основни подотрасли на преработващата промишленост, развити в общината са: машиностроене, дърводобив и дървообработка, шивашка, обувна, козметична, хранително-вкусова промишленост (хлебопроизводство и сладкарство).

Територията на общината е 54 895 дка, като най-голям е делът на горските земи – 28 410 дка, следван от земеделските земи – 19 758 дка и земи за добив на полезни изкопаеми – 2925 дка.

Селското стопанство в община Кричим изпълнява важна роля за цялостното ѝ развитие. Независимо от значителното намаляване на произведената продукция, през последните няколко години, този отрасъл остава главен източник на доходи за по-голяма част от населението на града. Един от основните проблеми на сектора е негодността на хидромелиоративната мрежа за експлоатация. Необходими са усилия за решаване на проблемите, свързани с напояването и по-точно на възстановяване на поливното земеделие. На територията на общината, отглеждането на култури се извършва с прилагането на пълна механизация – от подготовката на площите до прибирането на реколтата.

В община Кричим преобладават микропредприятията с до 9 заети лица – 209 броя или (93%) през 2018 г. Малките фирми от 10 до 49 заети лица са 14. В общината има и 1 средно предприятие с персонал от 50 до 249 заети. Предприемаческата активност в община Кричим, представена чрез количествения статистически показател - брой на нефинасовите предприятия на 1000 души от населението (28 регистрирани предприятия на 1000 жители през 2018 г.) е под средното ниво за областта (54 предприятия на 1000 жители и страната – 49 бр.). Делът на средните /от 50 до 249 заети/ предприятия и големите (над 250 заети) от общия брой е незначителен, но произведената в тях продукция е над 70% от общата.

Преструктурирането на икономиката е в посока на развитие на жизнеспособни и адаптивни малки и средни предприятия, базирани на местни ресурси. Преките чуждестранни инвестиции, особено за развитие на икономическия сектор в общината, в която вътрешните спестявания са относително ниски, са решаващи за развитието на икономическия сектор.

Селскостопанския отрасъл не оказва влияния върху състоянието на почвите в общината. Като антропогенен фактор върху замърсяването на почвата в областта може да се разглежда нередовна оран, лоша селекция на селскостопански култури и насаждения, принудително отглеждане на култури, които се отглеждат на наклонен терен, обезлесяване и други фактори, които водят до ерозивни процеси. В резултат на изброените по-горе антропогенни дейности съществува опасност от унищожаване на големи площи от най-плодородната земя, в т.ч. намаляване на производственият и капацитет.

Изводи:

- ✓ Почвите на територията на общината се характеризират с високо естествено плодородие;
- ✓ На територията на общината не са налични почви, замърсени с тежки метали;
- ✓ На територията на общината не са регистрирани замърсявания на почвата в следствие на употребата на пестициди;
- ✓ Няма информация за заблатени почви;
- ✓ Ерозионни процеси са слабо развити и се дължат на различната гъстота на речната мрежа, характерът на основните скали и почвата, както и нерационалното използване на пасищата и горите;
- ✓ Вкисляване на почвите не е констатирано;

- ✓ Няма информация за наличие на засолени почви на територията на общината;
- ✓ Въведено е организирано сметосъбиране на 100%, в общината. Изхвърлянето на битови отпадъци на нерегламентирани места е сведено до минимум. Периодично се формират частични нерегламентирани замърсявания с отпадъци в землището на гр. Кричим.
- ✓ Като цяло, почвите за района на общината се намират в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи /органично вещество, съдържание на тежки метали и металоиди и устойчиви органични замърсители;
- ✓ На територията на община Кричим се прилагат добри земеделски практики в следствие на което, почвите в района не са замърсени с нитрати, както и в резултат на предозирано и/или безконтролно наторяване на земеделски земи;
- ✓ Проблеми по отношение състоянието на почвите се явяват периодичните паления на стърнища и замърсявания с отпадъци, в резултат на което се нарушават почвените функции в най-плодородния (хумусен) слой и намаляват плодородието и самопочистващата способност на почвите;

IV. SWOT АНАЛИЗ

Главната цел на SWOT-анализа е да се извърши взаимообвързана оценка на вътрешните за дадена организация или регион силни (Strengths) и слаби (Weaknesses) страни, както и на външните за организацията или региона възможности (Opportunities) и заплахи (Threats).

Приема се, че вътрешните страни (силните и слабите страни) могат да се контролират от организацията, докато външните фактори (възможности и заплахи) определят състоянието на средата, в която се развива организацията или региона.

В световната практика SWOT-анализът се е утвърдил като задължителен елемент на стратегическото планиране. Значението на SWOT-анализа се подсилва и от факта, че той е регламентиран като задължителна процедура при всички планове и програми, свързани с усвояването на структурните фондове и инструменти на Европейския съюз.

Резултатите от SWOT-анализа позволяват точно формулиране на приоритетите и целите на програмата. Резултатите от SWOT-анализа позволяват да се планират и реализират конкретни мерки за коригиране на състоянието.

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
- Липса на почви, замърсени с тежки метали; - Липса на заблатени и засолени почви; - Липса на киселини почви; - Почвено-климатичните характеристики дават възможност за отглеждане на овощни и зеленчукови култури;	- Недостатъчно кадри и административен капацитет на общината за управление на почвите; - Замърсяването с отпадъци и опожаряването на стърнища и суха тревна растителност е основна причина, водеща до увреждане на повърхностния слой на почвата и до нарушение

- Висока степен на използваемост на земеделските земи; - Липсват складове за негодни за употреба ПРЗ; - Почвите са в добро екологично състояние по отношение на замърсяването с устойчиви органични замърсители	на нейната микробиологична структура и водния ѝ баланс; - Основен източник на замърсяването на почвите е наторяването; - Непълно развита нормативна база за опазване и използване на почвите като природен ресурс.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
- Проучване състоянието на почвите и получаване на данни за наднормено замърсяване, картиране на резултатите от проучванията и предприемане на действия по подобряване на състоянието на почвите; - Благоприятни условия за развитие на биоземеделите; - Управление на финансови инструменти от ЕС, които насърчават земеделието и устойчивото ползване на земите.	- Непълно усвояване на финансовите инструменти на ЕС, насърчаващи земеделието, устойчивото ползване на земите и опазването на почвите; - Загуба на биоразнообразие при естествено и антропогенно въздействие; - Риск към почвено засушаване и почвено-атмосферно засушаване; - Силен натиск, създаван или засилван от човешките дейности като: неподходящи селскостопански и горски практики, депониране на отпадъци; - Влошаването на почвите оказва силно въздействие върху други компоненти от околната среда, опазването на човешкото здраве и безопасността от храните

V. ЦЕЛИ И ПРИНЦИПИ НА ПРОГРАМАТА

През последните години Европейският съюз обръща особено внимание на необходимостта от формиране и провеждане на политика за опазване и устойчиво ползване и възстановяване на почвите. В стратегията за устойчиво развитие на ЕС се подчертава необходимостта, държавите-членки да подобрят управлението и да избягват прекомерната експлоатация на ограничените природни ресурси, каквито са и почвите.

Значителните увреждания на почвите се считат за необратими, или могат да бъдат ограничени само с големи усилия и средства. В същото време, почвите осигуряват прехрана, доходи, икономически стабилитет не само на отделните физически лица, но и на държавата като цяло. Освен продуктивната функция, осигуряваща производство на храни и биомаса, почвите притежават и редица други изключително важни функции като буферна, носеща, филтрираща, източник на суровини, местообитание за биологични видове, съхраняваща генетичните ресурси и опазваща историческото и културно наследство на човека. Ето защо е толкова важно да се провежда целенасочена ефективна национална и общинска политика, която да отчита не само необходимостта от опазването на почвата като ресурс, но и нейното устойчиво ползване и възстановяване.

При разработването на Програмата за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите на община Кричим 2021 – 2028 г., са взети предвид основните изисквания на

Закона за почвите и насоките в публикуваните от МОСВ Методически указания за разработване на общински програми за опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите.

Генералната цел на програмата е: „Устойчиво ползване на почвите, осигуряващо съхраняване функциите на почвата, висока продуктивност, поддържане на екосистемната цялост, а където е необходимо, предотвратяване на вредното въздействие върху почвите на територията на община Кричим.“

Програмата е програмен документ с дефинирани цели, приоритети и мерки за практическо приложение на общинската политика за опазване на почвените ресурси на местно ниво.

В съответствие с Националната програма за опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите (2020 – 2030 г.), в програмата са формулирани 4 приоритета, за постигане на генералната цел, както следва:

- + Приоритет 1:** *Подобряване на административния капацитет, правните инструменти по прилагане на екологичното законодателство и информационната обезпеченост с цел устойчиво управление на почвите;*
- + Приоритет 2:** *Предотвратяване възникване на деградиционни процеси, възстановяване и съхраняване функциите на почвите;*
- + Приоритет 3:** *Устойчиво управление на почвите като природен ресурс и екологосъобразно земеползване;*
- + Приоритет 4:** *Ангажиране на обществеността в процесите по управление, устойчиво ползване и опазване на почвите.*

Мерките в настоящата програма ще се изпълняват в съответствие с Националния план за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите 2021-2030 г.

Очаквани резултати:

Изпълнението на приоритетите ще съдейства за намаляване на вредното антропогенно въздействие, ограничаване и предотвратяване на по-нататъшно увреждане на почвените функции и устойчиво ползване на почвите. Изпълнението на предвидените мерки, в съответствие с посочените по-горе приоритети се очаква да минимизират риска за околната среда и човешкото здраве, в резултат на намаляване на броя на замърсените места и възстановяване на увредени почви, ще се подобрят знанието и повиши информираността на заинтересованите страни за почвите, ще се споделят добри практики между тях и представители на други страни-членки на ЕС; ще се подобри контрола на местно ниво за опазването на почвите.

Средства за постигане на целите:

За постигане на целите на програмата е разработен План за действие с конкретни институционални, организационни и инвестиционни мерки, срокове, отговорни институции, необходими ресурси и източници на финансиране. Планът обобщава

необходимите ресурси за реализацията на програмата и представлява финансовата рамка на поетите ангажименти по изпълнението му от страна на всички партньори в местното развитие при водещата роля на органите на местното самоуправление, подпомагани от общинската администрация. Ресурсите за реализацията на Плана включват само планираните средства за реализацията на ключовите за опазването, устойчиво ползване и възстановяване на почвите на общината мерки и проекти, които разширяват възможностите за инвестиции и мобилизират допълнителни ресурси в публичния и частния сектор. В този смисъл в Плана за действие не са включени в пълен обем финансовите ресурси (собствени и привлечени) за инвестиции, текущи разходи, средства, получени като безвъзмездни помощи, субсидии (трансфери) или друг вид публични и частни средства и разходи, които ще бъдат реализирани на територията на общината и ще допринасят за развитието ѝ през периода до 2028 г.

Анализът на българското законодателство и нормативна уредба показват, че Република България има добре формулирани правила за контрол и оценка на въздействие върху околната среда, в частност върху компонент почви.

Нормативна уредба:

- Закон за почвите (Обн. ДВ. бр. 89 от 6 Ноември 2007 г., изм. ДВ. бр. 98 от 28 Ноември 2018 г.). Законът урежда обществените отношения, свързани с опазването на почвите и техните функции, както и тяхното устойчиво ползване и трайно възстановяване като компонент на околната среда.
- Закон за отговорността за предотвратяване и отстраняване на екологични щети (обн. ДВ, бр. 43 от 29.04.2008 г., посл. изм. и доп. бр. 96 от 10.11.2020)
- Закон за опазване на земеделските земи (обн. ДВ, бр. 35 от 24.04.1996 г., посл. изм. и доп., бр. 21 от 12.03.2021 г.)
- Закон за защита на растенията, (обн., ДВ, бр. 91 от 10.10.1997 г., изм. и доп., бр. 65 от 21.07.2020 г.)
- Закон за управление на отпадъците - ЗУО (Обн., ДВ, бр. 53 от 13.07.2012 г.
- Закон за биологичното разнообразие, Обн. ДВ. бр. 77 от 9 Август 2002 г.
- Закон за опазване на околната среда
- Наредба № 26 от 2.10.1996 г. за рекултивация на нарушени терени, подобряване на слабопродуктивни земи, отнемане и оползотворяване на хумусния пласт, (обн. ДВ, бр. 89 от 22.10.1996 г., изм. и доп. – бр. 30 от 2002 г.)
- Наредба № 3 от 1 август 2008 г. за нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвите (обн. ДВ. бр.71 от 12 Август 2008 г.)
- Наредба № 4 от 12 януари 2009 г. за мониторинг на почвите (обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009 г.)
- Наредба за инвентаризацията и проучванията на площи със замърсена почва, необходимите възстановителни мерки, както и поддържането на реализираните възстановителни мероприятия (обн., ДВ, бр. 15 от 16.02.2007 г., в сила от 17.08.2007 г.)

- Наредба за реда и начина за инвентаризация, проучвания, извършване и поддържане на необходимите възстановителни мероприятия на площи с увредени почви (обн. ДВ. бр.62 от 4 Август 2009 г.)
- Наредба за управление на строителните отпадъци и за влагане на рециклирани строителни материали, Обн. ДВ. бр.98 от 8 декември 2017г.
- Наредбата за разделно събиране на биоотпадъците и третиране на биоразградимите отпадъци (Обн. ДВ. бр.11 от 31.01. 2017 г.
- Наредбата за реда и начина за оползотворяване на утайки от пречистването на отпадъчни води чрез употребата им в земеделието, обн., ДВ, бр. 112 от 23.12.2004г

Програмата има ключова роля като ефективно средство за практическо приложение на политиката по почвите, тъй като дефинира конкретни цели, приоритети и мерки за тяхното опазване, както за местните институции, така и за обществените организации и гражданите на общината, а именно: подобряване на административния капацитет и ефективни правни инструменти свързана с опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите; предотвратяване възникване на деградационни процеси, възстановяване и съхраняване функциите на почвите; устойчиво управление на почвите като природен ресурс и екологосъобразно земеползване; ангажиране на обществеността в процесите по управление, устойчиво ползване и опазване на почвите.

Успешното ѝ изпълнение ще доведе до минимизиране и, където е възможно, предотвратяване на вредното въздействие на деградационните процеси върху почвите, възстановяване на увредените и нарушени почви и тяхното устойчиво управление, съответстващо на европейските и национални нормативни документи.

Програмата може да подпомогне към изготвяне на проекти, финансирани от национални и европейски фондове, чиято главна задача е опазването и устойчиво ползване на почвите.

В съответствие със Закона за почвите програмата представлява рамка при разработване на политика за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите на общинско ниво. Законът за почвите изисква местните власти да координират областните и общински програми с Националната програма.

Европейски програмни документи:

Най-ранният документ на ЕС, отнасящ се до политиката за почвите е „Европейска Харта за Почвата”, приета от Комитета на Министрите на 30 май 1972 г.

През 2003 г. е приета **„Актуализирана Европейска Харта за опазването и устойчивото управление на почвата“**. Европейската Харта синтезира шест основни принципа на политиката по почвите и препоръки за практическото ѝ провеждане в страните-членки. Тя определя общи и специфични препоръки за устойчиво управление на почвата. Целта е да не се допуска деградация, за да се опазят почвените ресурси за бъдещите поколения. Съгласно Европейската харта всички регионални политики за

планиране трябва да вземат под внимание мерки за опазване на почвата при провеждането им. Особено внимание изискват тези, свързани със земеделие, горско стопанство, миннодобивна промишленост, индустрия, туризъм, транспорт, планиране развитието на населените места.

Европейската Харта за почвата (2003) обръща внимание на инструментите за реализиране на устойчиво управление на почвата. Принципите и задачите на европейската политика по почвите и препоръките за практическото ѝ провеждане се основават на ефективното опазване на техните функции и предотвратяване на деградационните процеси.

Те са залегнали в *Тематичната стратегия (COM(2006)231) за опазване на почвата (2006)*. Тя доразвива политика по опазване и устойчиво управление на почвата, залегнала в Европейската Харта и препоръчва законодателна рамка за опазване и устойчиво използване на почвата с оглед интегрирането на националните и европейска политики в тази област; мерки за подобряване на знанията по функциите на почвата; мерки за повишаване на отговорността на гражданите по опазване на почвата.

Друг работен документ на ЕС - *Оценка на въздействията на Тематичната Стратегия върху опазването на почвата (SEC(2006)620)* съпровожда предложената *Рамкова Директива за Почвата*. В него се разглеждат възможностите за определяне на степента на деградацията на почвата, разпределена между различните заплахи. През последното десетилетие в изследователския сектор фокусът е изместен от деградацията на почвата (заплахи) към функциите на почвата.

Конвенцията на ООН по борба с опустиняването разглежда като важен инструмент за нейното приложение разработването на национални програми и планове за действие. По-голяма част от нейното съдържание е посветено на подробни указания как те да бъдат изготвени на национално, регионално и локално равнище.

Протоколът от Киото по проблемите на изменението на климата разглеждат почвата като важен резервоар на въглерод и по тази причина тя трябва да се опазва за поефикасно изпълнение на нейните функции.

Общата Селскостопанска Политика (ОСП) е най-важният документ на ЕС, който се отнася до аграрното производство на храни и биомаса.

Основно значение за опазване на почвите се явяват действията, предотвратяващи тяхното увреждане, тъй като веднъж увредени, възстановяването им не винаги е възможно и изисква огромни финансови ресурси.

Основни европейски директиви, които индиректно се отнасят към опазване на почвата:

- **Директива 214/52/ЕС** на Европейския парламент и на Съвета от 16 април 2014 година за изменение на Директива 2011/92/ЕС относно оценката на въздействието на някои публични и частни проекти върху околната среда.

- **Директива 85/337/ЕИО** на Съвета от 27 юни 1985 г. относно оценка на въздействието върху околната среда е изменена с Директива 97/11. Директива 2010/75/ЕС относно емисиите от промишлеността Директива 2001/42/ЕО на Европейския Парламент касае оценката на последиците на някои планове и програми върху околната среда.
- **Директива 2003/4/ЕС** на Европейския Парламент и Съвета от 28 януари 2003 г. относно достъпа на обществеността до информация за околната среда и отменяща Директива на Съвета 90/313/ЕЕС. Директива 2004/35/ЕО на Европейския Парламент и на Съвета от 21 април 2004 г. относно екологичната отговорност по отношение на предотвратяването и отстраняването на екологични щети застъпва принцип „Замърсителят плаща”.
- **Директива 2011/92/ЕС** на Европейския Парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. също касае оценката на въздействието на проекти върху околната среда, за които сепредполага, че биха оказали значително въздействие върху околната среда. Тя търпи изменение с **Директива 2014/52/ЕС** на Европейския Парламент и на Съвета от 16 април 2014 г.

VI. МЕРКИ И НАСОКИ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ И ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ДЕГРАДАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ

Предмет на устойчивото управление на земите е използването на бавно възобновимите земни ресурси (почви, води, растения и животни) за производството на суровини/продукти и обезпечаване с услуги, които да посрещат изменящите се потребности на хората, като в същото време се запазва дълготрайния продуктивен потенциал на тези ресурси.

Разработването на възможните мерки за устойчиво управление на земите има за основна цел ограничаването и преодоляването на неблагоприятните последици от деградацията на земните ресурси (почви, води, растения и животни).

1. Мерки, отнасящи се до устройство на територията и начина на земеползване:

- разработване и реализиране на земеустройствени планове (с елементи на уедряване на поземлените имоти като важно условие за устойчивото развитие на агроекосистемите);
- възстановяване и поддържане на инфраструктурата на земеделските територии;
- засилване на контрола по отношение предотвратяването на пожари в земеделските земи;
- възстановяване и преустройство на напоителните системи, повишаване на тяхната ефективност и по - нататъшно развитие;
- внедряване на правилна структура на отглежданите земеделски култури и организиране на високопродуктивни сеитбооръжения;
- увеличаване дела на трайните насаждения, фуражните, техническите, медицинските и етерично-маслените култури;

- увеличаване дела на културите за производство на алтернативни горива (рапица, мискантус и др.);
- преминаване към поясно земеделие: оформяне на пояси с различна ширина при подреждане на културите в сеитбообръщането;
- внедряване на почвозащитни обработки, включително контурна обработка на земи, разположени на склонове или по хоризонталите с цел създаване на дълбоки препятствия по пътя повърхностно оттичащите се води и увеличаване запасите от вода в почвата.

2. Мерки за преодоляване на токсичността от замърсяването с тежки метали:

- въвеждане на ограничителен режим на земеползване и отглеждане на подходящи култури за съответните равнища на замърсяване;
- внедряване на оборски тор, торф и други органични материали с високи сорбационни свойства, които неутрализират токсичния ефект на замърсителите;
- отнемане на замърсения слой на почвата и замяна с чиста почва;

3. Мерки за увеличаване и поддържане съдържанието на органично вещество в почвата:

- Отглеждане на култури, които продуцират по – голямо количество растителни отпадъци;
- Прилагане на зелено торене, въвеждане на междинни култури, използване на животински и други органични торове за увеличаване на органичното вещество в почвата;
- Намаляване честотата на обработката на почвата през годината.

VII. ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ

Мярка/дейност	Етапи и срокове за постигане	Финансови средства /хил.лв./	Източници на финансиране	Очаквани резултати	Индикатори за изпълнение		Отговорни институции	
					текущи	цели	водеща	партньор
Приоритет 1: <i>Подобряване на административния капацитет, правните инструменти по прилагане на екологичното законодателство и информационната обезпеченост с цел устойчиво управление на почвите</i>								
1. Повишаване капацитета на общинската администрация по отношение на опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почви.	Ежегодно след приемане на програмата	15	Държавен бюджет, Общински бюджет, Програма „Околна среда“ 2021 – 2027 г.	Служителите на местно ниво имат необходимия административен капацитет по отношение на ефективно управление на почвените ресурси	Повишен капацитета на служителите от областните и общински администрации	Брой обучени служители	МОСВ, МЗХГ	Община, Научни организации, НПО
2. Обмен на знания и добри практики по проблемите по опазване, устойчиво ползване и управление на почвите	Ежегодно след приемане на програмата	10	МОСВ, Държавен бюджет, общински бюджет	Осъществен обмен на знания и добри практики на национално, ЕС и международно ниво по проблемите по опазване и устойчиво управление на почвите.	Брой проведени информационни срещи/семинари/конференции	Брой служители от общинската администрация	МОСВ, МРРБ	Община

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

3. Ефективен превантивен, текущ и последващ контрол по опазване и устойчиво ползване на почвите и ограничаване на процесите, които ги увреждат	Ежегодно след приемане на програмата	-	-	Изпълнение на агажменти на кмета на общината, произтичащи от ЗП	Недопускане на увреждане на почвите, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвата	Брой направени предписания. Брой наложени санкции. Намалена площ на увредени почви	Община	Областна администрация; РИОСВ
4. Засилване на контрола върху спазване на забраната за палене на стърнища	Ежегодно след приемане на програмата	-	-	Предотвратена загуба на органично вещество следствие от незаконно палене на стърнища	Недопускане на пожари в стърнища	Брой проверки, Брой изпратени предписания	Община	Областна администрация; РИОСВ
Приоритет 2: Предотвратяване възникване на деградационни процеси, възстановяване и съхраняване функциите на почвите								
5. Създаване на защитни пояси и линейни залесявания покрай границите на земеделските имоти, край канали, пътища и др. за защита от ветрове	Ежегодно след приемане на програмата	Съгласно проект	Държавен бюджет, Донорски организации, Бизнес, ПРСР, Общински бюджет	Ограничена ерозия в земеделските имоти, ограничено количество на твърд отток в каналите, крайпътните канавки и пътищата.	Ежегодни данни за земеделски площи и пътища в ha, защитени от ветрове	Площ в (ha), със създадени линейни залесявания Данни за площите общо за периода	МЗХГ, Община	Земеделски стопани, Бизнес

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

6. Възстановяване и поддържане на полезащитните горски пояси и извършване на нови противоерозионни и залесявания върху нископродуктивни земи, изоставени земеделски земи, голи, ерозирани и застрашени от ерозия площи, извън горските територии, съобразно условията на средата	Ежегодно след приемане на програмата	250	Бюджет на МЗХ и ИАГ	Подобряване на почвените характеристики и в резултат на проведените мероприятия по предотвратяване възникването на ерозионни процеси и опазване на почвите.	Възстановени и поддържани нископродуктивни земи, стабилизирани екосистеми	Площ с възстановени и поддържани полезащитни горски пояси, площ залесени територии, текущо за годината	МЗХГ, Община	Областна администрация;
7. Приоритетно укрепване на свлачищата както и такива, засягащи обекти на инфраструктурата – водопроводи, канализационни мрежи, топлопроводни и	Ежегодно след приемане на програмата	Съгласно проект	Държавен бюджет, общински бюджет, ПОС 2021 – 2027 г.	Безопасност за населението.	Укрепени свлачища, опазване на обекти от инфраструктурата - водопроводи, канализационни и мрежи, топлопроводни и газопреносни	Брой укрепени свлачища и обектите на техническата инфраструктура	Община, МРРБ, МОСВ	Оператори на обекти от техническата инфраструктура

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

газопреносни мрежи					мрежи, пътна инфраструктура			
8. Реализиране на инвестиционни проекти за укрепителни и отводнителни съоръжения в рискови участъци, в т.ч.: - брегоукрепителни съоръжения (пилотни конструкции, подпорни стени, буни и др.); - подпиране на свлачището - контрабанкети, контрафорси, подпорни стени, буни, габиони, опорни насипи,	Ежегодно след приемане на програмата	Съгласно проект	Държавен бюджет, общински бюджет, ПОС 2021 – 2027 г	Брой инвестиционни проекти с информация за развитие на свлачищните процеси и за укрепителни и отводнителни съоръжения	Намаляване на броя и площта на рискови участъци, в т.ч свлачища и брегови съоръжения чрез укрепване и отводняване	Брой реализирани инвестиционни проекти за приоритетно изграждане на отводнителни и укрепителни съоръжения	Община, МРРБ	Басейнова дирекция
9. Закриване и рекултивация на нерегламентиран и сметища и депа за отпадъци, неотговарящи на	Ежегодно след приемане на програмата	Съгласно проект	Държавен бюджет, общински бюджет, ПОС 2021 – 2027 г.	Опазване чистотата на почвите, водите и въздуха възстановяване на функциите на почвените	Контрол на осъществяването о на техническа и биологична рекултивация	Брой закрити и рекултивирани сметища за периода	Община	РИОСВ

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

нормативните изисквания.								
10. Разработване и изпълнение на пилотни и демонстрационни проекти, с цел събиране, синтезиране, разпространение и прилагане на нови, нетрадиционни успешни мерки, добри практики и/или управленски подходи в областта на битовите отпадъци	Ежегодно след приемане на програмата	Съгласно проект	ПОС 2021 – 2027, общински бюджет	Общество с нулеви отпадъци и повишаване съдържанието на органично вещество в почвите от пилотните обекти	Изпълнение на демонстрационен проект за прилагане на добри практики	Приложени добри практики, успешни мерки и управленски подходи	Община	Оператори на площадки
Приоритет 3: Устойчиво управление на почвите като природен ресурс и екологосъобразно земеползване								
11. Залесяване на земи с ниска категория, негодни за земеделско ползване (агролесовъдство)	Ежегодно след приемане на програмата	Съгласно проект	Държавен бюджет, Общински бюджет, ПРСР	Залесени площи на негодни за земеделско ползване почви	Приложение на различни техники на агролесовъдство на земите с пониска категория – ежегодни данни в ha	Залесени площи (ha) от земите с пониска категория. Общо за периода	Община МЗХГ	ДГС

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

12. Разработване на проекти за финансиране на дребномащабни напоителни системи.	До 2028 г.	Съгласно проект	Държавен бюджет, Общински бюджет, ПРСР	Създадени условия за напояване	Брой разработени проекти за финансиране на дребномащабни напоителни системи	Брой финансирани дребномащабни и напоителни системи	МЗХГ, Община	
13. Ограничаване на строителството в зелените площи и покритие на градските райони с растителност чрез общите устройствени планове (ОУП) на населените места	Постоянен		Общински бюджет, ПРСР	Намалени площи със „запечатани“ почви в зелените площи; Адаптиране към климатичните промени.	Брой реализирани ОУП, и площи в градските райони, покрити с растителност.	Общ брой реализирани ОУП, съобразени с мярката.	Община	МРРБ
Приоритет 4: Ангажиране на обществеността в процесите по управление, устойчиво ползване и опазване на почвите								
14. Провеждане на информационни кампании, свързани с популяризиране на въпросите за опазване, устойчиво ползване и възстановяване	ежегодно	10	Държавен бюджет – МОСВ, областни/общински бюджети	Информирана и ангажирана общественост, земеделски стопани и дребен бизнес по въпросите, свързани с опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите	брой на проведените семинари/информационни кампании	Брой проведени информационни и кампании за периода	Община	МОСВ, МЗХГ, НПО, Научни организации

ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА КРИЧИМ 2021-2028 год.

функциите на почвите								
15. Провеждане на консултации от общините на всички етапи с обществеността и други заинтересовани страни в процеса на разработване на областни и общински програми за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите	До 2028 г	10	Държавен бюджет, ОПОС 2021 - 2027	Заинтересованите страни са включени в процеса на разработване на областни и общински програми за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите.	Провеждане на консултации с обществеността по отделните етапи на разработването на Областните и Общински програми	Всички програми за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите са консултирани с обществеността	Община	Обществено с тта и засегнатите страни.

Основен финансов ресурс, на който може да се разчита за опазването и възстановяване на почвите и устойчивото управление на земеползването представляват:

- **Оперативна програма „Околна среда 2021-2028 г.“ (ОПОС 2021-2027 г.)** Приоритетна област 3: „Запазване на биоразнообразието, заобикалящата среда и качеството на въздуха и почвите“, както и НПРД, Мярка 22 – „Ограничаване на антропогенното замърсяване на водите“, Мярка 43 – Подобряване на структурата и функциите на горските природни местообитания, Мярка 109 - „Инвестиции в консервационни дейности за поддържане/ подобряване на природозащитно състояние на видове и природни местообитания“.

- *Програма за развитие на селските райони (ПРСР) за програмен период 2021-2027 г.* Основен източник на средства в областта на опазването и съхранението на почвените ресурси и устойчивото им управление се явява Оперативна програма ПРСР. В нея по Приоритет 4 се цели опазване на биоразнообразието и природните ресурси. Приоритетни области 4В (Предотвратяване на ерозията на почвите и подобряване на управлението им) и 5А (Повишаване на ефективността при потреблението на вода в селското стопанство) са директно насочени към съхранението и увеличаването на почвеното плодородие. В рамките на Приоритетна област 4В Програмата цели опазване на почвените ресурси чрез подкрепата на инвестиции в оборудване и технологии за екологосъобразни практики, а на Приоритетна област 5А - адаптация към климатичните промени чрез подпомагане на инвестиции във водоспестяващи поливни технологии.
- *Оперативна програма развитие на регионите (ОПРР)*
- *Държавен бюджет (ДБ)*
- *Общински бюджет (ОБ)*
- *Донорски организации и бизнес*

VIII. СИСТЕМА ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И КОНТРОЛ И ОТЧИТАНЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ОБЩИНСКАТА ПРОГРАМА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ПОЧВИТЕ

Съгласно чл. 21, ал. 1, т. 12 от ЗМСМА Общинският съвет е органът, който приема стратегии, прогнози, програми и планове за развитие на общината, които отразяват националните и европейските политики за развитие на местните общности. В изпълнение на това правомощие се разработва и приема и настоящата програма, като освен приемането ѝ следва да се обезпечи и процеса на нейното изпълнение и отчитане.

Наблюдението и изпълнението на ПОУПВП е отговорност на кмета на общината. С оглед на действащата административна структура на Община Кричим, изпълнението на ПОУПВП ще се осъществява от експерти от общинската администрация, на които са възложени функции, свързани с екологията и опазването на околната среда.

Наблюдението и контролът са неразделна част от процеса на изпълнение/реализиране на ПОУПВП и чрез тях се цели да се предостави на компетентните местни органи: Общинския съвет, кмета на общината, служителите от общинска администрация, както и на всички заинтересовани страни (социално-икономическите партньори и структури на гражданското общество) ранна информация за напредъка или липсата на напредък по постигане на заложените в програмата цели и резултати, на ефективността на нейната реализация.

Получената информация се използва за целите на управлението - осъществяване на контрол и вземането на управленски решения относно продължаването, изменението, допълването или прекратяването на реализацията на съответната политика или програма. За осъществяването на мониторинга на програмата е необходимо да се приемат и въведат в практиката на администрацията на Община Кричим **правила за мониторинг, контрол и оценка при изпълнението на програмата**, които могат да бъдат конкретно разписани за политиката по опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите или общо за политиката по околна среда, но могат да бъдат и правила, които се прилагат от общинската администрация и по отношение на другите конкретните политики.

Правилата трябва подробно да описват отговорностите на съответните структурни звена и служители в общината за набиране на необходимата информация със съответните срокове, както и за обобщаването ѝ и подготовката на годишен отчет пред Общинския съвет за изпълнението на програмата, който ще е част от Годишния отчет за изпълнение на Програмата за опазване на околната среда. В правилата трябва да се определят обхвата на информацията, която ще се събира, източниците на данни и графика за предоставяне на информацията. Обхватът и източниците на необходимите данни ще се обуславя от включените в програмата цели и мерки и избраните индикатори за изпълнение на мерките и за постигане на програмните цели.

Осигуряването на достатъчно и надеждни данни в единен формат е от съществено значение за проследяване на напредъка при постигане на целите и осъществяване на контрол по изпълнение на мерките.

За целта е целесъобразно да се изготвят въпросници (формуляри), които ще се попълват от звената, които имат отношение към изпълнение на включените в програмата мерки. По отношение на графика за предоставяне на информацията, свързана с текущото наблюдение на изпълнението на Програмата за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите, подходящо е събирането и систематизирането на информацията да се извършва на годишна база.

Източниците на информация за стойностите на индикаторите за наблюдението на изпълнението на ПОУПВП ще се базират на данни на Националния статистически институт, на официалната статистика на други централни, териториални държавни органи, агенции и институции, имащи правомощия и осъществяващи мониторинг и контрол на околната среда (МОСВ, ИАОС, РИОСВ) и земеделието (МЗХ, ДФЗ), на общинската информационна система и информация от различните дирекции и отдели в общината, както и на данни от други надеждни национални, регионални и местни източници на информация.

В процеса на наблюдение общинската администрация осигурява участието на организации, физически и юридически лица, като се спазва принципа за партньорство, публичност и прозрачност.

Орган за контрол по изпълнение на Програмата за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите е Общинският съвет. Кметът на общината информира ежегодно Общинския съвет и обществеността за изпълнението на Програмата през предходната календарна година.

За периодичното отчитане изпълнението на програмата е предвидено да се изготвя Годишен отчет, който се изготвя от експертите от общинската администрация до края на месец март на следващата година на база на събраната и анализирана през годината информация и на база проследяване на индикаторите за нейното изпълнение. Изготвените отчети се внасят и за информация в РИОСВ. Отчетът е неразделна част от Програмата за опазване на околната среда, който дава ясна информация за постигнатия напредък по изпълнението ѝ. Поради тази причина при изготвянето му е необходимо да се представят графики, таблици и фигури, които да онагледяват по-ясно напредъка по изпълнението на заложените мерки.

Годишният отчет за изпълнение на програмата за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите съдържа информацията относно:

- общите условия за изпълнение и промени в социално-икономическите условия в общината;

- действия, предприети от общината за осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението на програмата;

- създадени механизми за събиране, обработка и анализ на данни; преглед на проблемите, възникнали в процеса на изпълнение на програмата през съответната година, и предприетите мерки за преодоляването им;

- резултати от извършени оценки и тематични допитвания към края на отчетната година;

- напредък по изпълнение на целите и мерките в програмата; заключение и приложения.

Годишният отчет може да се публикува на официалната страница на общината за информиране на обществеността и заинтересованите страни.

Партньорският модел на управление е необходим за бъдещото развитие на Община Кричим. В процеса на изпълнение на политиката, свързана с опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите на територията на общината, са въввлечени разнородни по своите интереси и функции заинтересовани страни - институции, организации, административни звена, общности (групи) от различни юридически и физически лица, които имат конкретен интерес във връзка с реализацията на тази публична политика и са нейни поддръжници или противници.

С помощта на партньорството може да се осъществи целенасочено взаимодействие между тях, което ще гарантира успешното ѝ изпълнение и постигане на заложените резултати. Главната цел на действията за прилагане на принципа за партньорство е да се осигури прозрачност и да се информират заинтересованите страни и участниците в процеса на формирането и прилагането на тази политика, относно очакваните резултати и ползите за местната общност като цяло, както и да се мотивират заинтересованите страни за активно участие в процеса на нейната реализация.

Настоящата общинска програма за опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите е отворен документ, който следва да бъде актуализиран при възникване на нови обстоятелства.

Въз основа на събраната информация ще се извършва анализ и оценка на тенденциите, напредъка и степента на постигане на целите на ПОУПВФП. Необходимост от актуализацията на ПОУПВФП може да възникне основно поради въздействието на "външни" фактори като напр. промени в изискванията на европейското и българското законодателство, които налагат промяна в заложените стратегически и програмни цели на ПОУПВФП и в съответните програмните мерки.